

Людмила Гнатенко

ГЛОВ'ЯНСЬКА КИРИЛИЧНА
РУКОПИСНА КНИГА
XV ст.

З ФОНДІВ
ІНСТИТУТУ РУКОПИСУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

КАТАЛОГ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Людмила Гнатенко

ГЛОВ'ЯНСЬКА КИРИЛИЧНА
РУКОПИСНА КНИГА
XV ст.

З ФОНДІВ
ІНСТИТУТУ РУКОПISУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

КАТАЛОГ

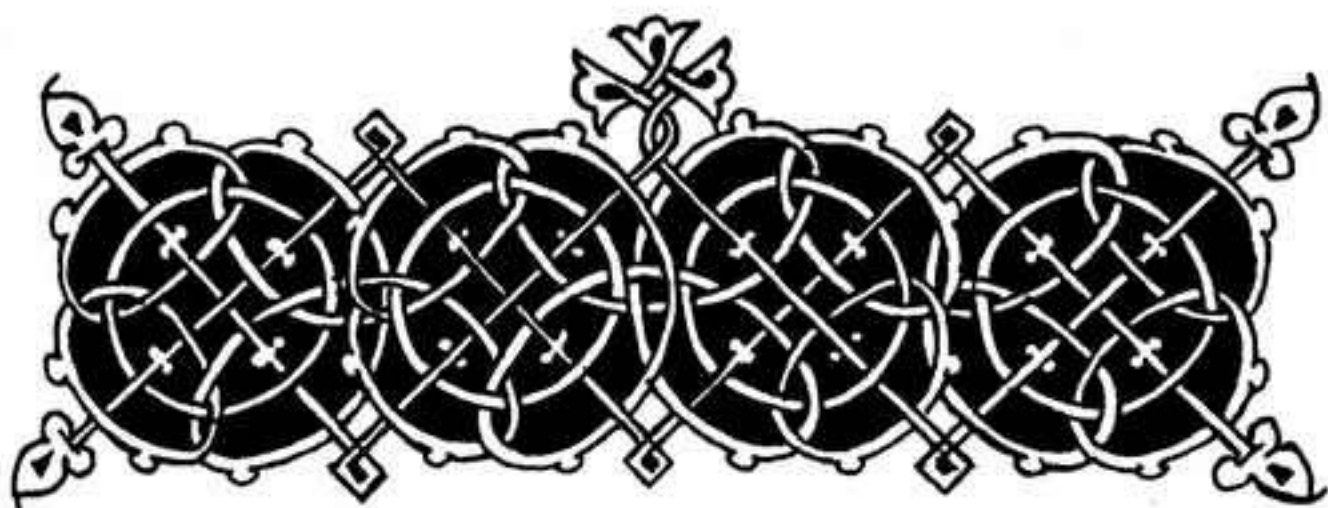
КИЇВ 2003

*Світлій пам'яті
Миколи Володимировича Геппенера*

ЗМІСТ

Історія створення каталогу рукописних кирилических книг XV ст. в Інституті рукопису НБУВ та основні принципи опису	7
Описи кирилических рукописних кодексів та уривків XV ст.	23
Апостол	25
Євангеліє	30
Житіє Сави Освященного	48
Златоуст	50
Ізмарагд	53
Канон святій великомучениці Петці	57
Кормча	58
Мінея	65
Молитви Кирила Туровського	93
Октоїх	95
Паремійник	103
Повість про забиття князя Михайла Тверського в Орді	105
Повчання	107
Пролог	109
Проложні сказання та слова на Різдво Пресвятої Богородиці.....	115
Псалтир	117
Слова посницькі Ісаака Сиріна.....	122
Службник	126
Старчество	129
Тлумачення на пророків	131
Тріодь	134
Урочистник	140
Шестоднев	146
Богослужбовий текст	149

Показчики та списки скорочень	151
Алфавітний показчик рукописів.....	153
Хронологічний показчик.....	154
Показчик рукописів за фондами (зібраннями, колекціями).....	155
Показчик мов та мовних редакцій рукописів.....	158
Показчик штампів та старих шифрів.....	159
Показчик матеріалу письма.....	161
Показчик писців кодексів.....	163
Іменний показчик.....	164
Показчик топонімів, монастирів, церков.....	172
Список скорочень використаної літератури.....	174
Список скорочень слів.....	184
Додаток	187
Список ілюстрацій.....	189

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ КАТАЛОГУ РУКОПИСНИХ КИРИЛИЧНИХ КНИГ XV ст. В ІНСТИТУТІ РУКОПISУ НБУВ ТА ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ОПISУ

Каталог слов'янської рукописної кириличної книги XV ст. є продовженням випусків спеціальних каталогів рукописних книг із фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (далі – ІР НБУВ; до жовтня 1992 р. – відділ рукописів Центральної наукової бібліотеки Академії наук України). Перші каталоги рукописних книг у складі колекцій та зібрань, що нині зберігаються в ІР НБУВ, були опубліковані наприкінці XIX – на початку XX ст.¹

У відділі рукописів ще з 30-х років XX ст. проводилася робота з описування рукописних книг, але вона переривалася на значний час і відновилася лише в 60-х роках XX ст., коли Археографічна комісія АН СРСР почала реєструвати найдавніші слов'яно-руські рукописні книги XI–XIV ст., що зберігалися у книго- та архівосховищах на території СРСР, створювати єдині методичні засади археографічного описування та організаційних заходів по укладанню попе-

¹ *Петров Н.И.* Описание рукописей Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии. – К., 1875–1879. – Вып. 1–3; *Петров Н.И.* Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1891. – Вып. 1; *Петухов Е.В.* Заметки о некоторых рукописях, хранящихся в библиотеке Историко-филологического института князя Безбородко. – К., 1895; *Петров Н.И.* Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1896. – Вып. 2; *Сперанский М.* Описание рукописей библиотеки Историко-филологического института князя Безбородко в г. Нежине. – М., 1900; *Сперанский М.* Рукописное собрание библиотеки Историко-филологического института князя Безбородко в г. Нежине. Приобретения 1901–1903 гг. – Нежин, 1903; *Петров Н.И.* Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1904. – Вып. 3; Приобретения 1904–1905 гг. / Описание сост. М. Сперанским. – Нежин, 1905; *Лебедев А.* Рукописи Церковно-археологического музея Императорской Киевской духовной академии. – Саратов, 1916. – Т. 1; *Щеглова С.А.* Описание рукописей Киевского художественно-промышленного и научного музея имени Государя Императора Николая Алексеевича. – Пг., 1916.

реднього списку цих пам'яток. Розпочалася планова робота по створенню "Сводного каталога", фактично для такого каталогу складав свою знамениту картотеку М.К. Нікольський², а основні завдання й принципи роботи були сформульовані М.М. Тихомировим, викладені у численних виступах на засіданнях Археографічної комісії в 1960 та 1961 рр.³ У цьому контексті набуло актуальності виявлення та описування й рукописних книг київських зібрань та колекцій. Попередній перегляд та аналіз рукописів для каталогу здійснювався колишнім завідувачем відділу рукописів ВБУ, палеографом і літературознавцем, фахівцем з давніх манускриптів М.В. Геппенером⁴, який уже давно, ще з 30-х років ХХ ст., займався вивченням рукописів, у тому числі й XV ст. Ним був укладений список пам'яток X–XIV ст., що увійшов до списку, складеного Археографічною комісією СРСР⁵. У 1969 р. вийшов каталог "Слов'янські рукописи XI–XIV ст. у фондах відділу рукописів Центральної наукової бібліотеки Академії наук Української РСР. Огляд, опис, публікації", укладений М.В. Геппенером за участю М.П. Візира та Й.В. Шубинського.

У 70-х роках, після неодноразового обговорення основних методичних підходів щодо описування рукописів XI–XIV ст. та проекту й прийняття "Інструкції по составлению описания рукописей XI–XIV вв. для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР" (М., 1974), були видані методичні рекомендації Археографічної комісії АН СРСР щодо описування рукописів⁶. З огляду на ці рекомендації робота над підготовкою описів київських зібрань та колекцій для "Сводного каталога" була продовжена М.П. Візиром. Перший, присвячений рукописам XI–XIII ст., том "Каталога" вийшов у 1984 р.

Після завершення роботи над укладанням "Предварительного списка славяно-русских рукописей XI–XIV вв., хранящихся в СССР (для "Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР, до конца XIV в. включительно)", на пропозицію М.М. Тихомирова, було прийнято рішення враховувати і рукописні книги XV ст.⁷ У 1966 р. на розширеному засіданні Археографічної комісії

² *Творогов О.В.* Рукописные собрания России: состояние изучения и описания // *Труды Отдела древнерусской литературы*. – СПб., 2001. – Т. 52. – С. 710–744.

³ *Шеламанова Н.Б.* Деятельность археографической комиссии при Отделении исторических наук АН СССР за 1960 год // *Археографический ежегодник за 1960 год*. – М., 1962. – С. 368–370; *Шеламанова Н.Б.* Деятельность археографической комиссии при Отделении исторических наук АН СССР за 1961 год // *Археографический ежегодник за 1961 год*. – М., 1962. – С. 466–471.

⁴ Про діяльність М.В. Геппенера див.: *Дубровіна Л.А.* М.В. Геппенер – український архівіст і палеограф та його архівні матеріали у фондах ЦНБ ім. В.І. Вернадського АН України // *Український археографічний щорічник*. – К., 1993. – Вип. 2. – С. 32–37; *Дубровіна Л.А.* Геппенер М.В. // *Українські архівісти: Бібліографічний довідник*. – К., 1999 р. – Вип. 1. – С. 82–84.

⁵ *Шеламанова Н.Б.* Предварительный список славяно-русских рукописей XI–XIV вв., хранящихся в СССР (для «Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР, до конца XIV в. включительно») // *Археографический ежегодник за 1965 год*. – М., 1966. – С. 177.

⁶ *Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР* – М., 1973. – Вип. 1; *Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР*. – М., 1976. – Вип. 2, ч. 1–2; *Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописных книг*. – М., 1990. – Вип. 3, ч. 1–2 та інші роботи.

⁷ Див. про це: *Шмидт С.О.* О сводном каталоге рукописных книг, хранящихся в СССР // *Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР. XI–XIII вв.* – М., 1984. – С. 4.

було офіційно вирішено розпочати роботу по створенню “Предварительного списка славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР”⁸, який вийшов лише в 1986 р.⁹, а каталог XV ст. не був підготовлений внаслідок руйнування наукових зв'язків при розпаді Радянського Союзу в 1991 р.

У відділі рукописів ЦНБ АНУ дослідженням та описуванням рукописних книг XV ст. спочатку займався М.В. Геппенер, який розпочав цю роботу ще в 30-х роках, будучи завідувачем відділу, а продовжив лише наприкінці 60-х років, на громадських засадах, що було пов'язане з Другою світовою війною і перебуванням ученого в окупаційній німецькій зоні. Після цього йому не було дозволено, хоча й неофіційно, працювати в системі Академії наук України, не зважаючи на те, що саме завдячуючи самовідданості й самопожертві М.В. Геппенера, були врятовані київські архіви та рукописні збірки, повернуті з Німеччини після їх вивезення в 1943–1944 рр.

В Інституті рукопису зберігається архів М.В. Геппенера (ф. 169), в якому під № 169 знаходяться рукописні матеріали до каталогу “Славянские рукописи XV в. в фондах отдела рукописей Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР (обзор, описание, снимки)”. Це – передмова до каталогу в рукописі й машинописі (арк. 1–14, 29–41, 48–60); список “Славянские рукописи XV века в фондах отдела рукописей Центральной научной библиотеки Академии наук УССР”, в рукописі й машинописі (арк. 15–28, 357–366); стаття “Евангелие-тетр Киево-Никольского монастыря”, три примірники машинопису (арк. 42–47, 61–66, 67–72); робочі чернетки до роботи з описування рукописної книги, які подають інформацію про те, як починалася робота (арк. 73–289); бібліографія та виписки (арк. 290–355). Фотокопій рукописів у цій од. зб. немає, хоча М.В. Геппенер готував ілюстрації до каталогу XV ст., про що свідчать зроблені ним записи в аркушах використання рукописів. Але, на жаль, місцезнаходження їх не встановлено.

М.В. Геппенером, при підготовці для Археографічної комісії СРСР попереднього списку “Славянские рукописи XV века в фондах отдела рукописей Центральной научной библиотеки Академии наук УССР”, зверталася увага, хоча й побіжно, на філіграні, записи і мову пам'яток, та були визначені завдання подальшої роботи. Робота по укладанню попереднього списку була завершена 2 квітня 1970 р. Список складався з 55 позицій: *ф. 1*¹⁰: № 3952, № 3981, № 4052, № 5357, № 7452; *ф. 33*: № 1; *ф. 301 (ЦАМ КДА)*: № 4 п, № 12 п, № 13 п, № 14 п, № 21 п, № 134 п, № 140 п, № 145 п, № 327 п, № 340 п, № 341 п, № 364 п, № 366 п, № 368 п, № 386 п, № 515 п, № 556 п, № 641 п, № 652 п, № 9 л, № 30 л, № 31 л, № 32 л, № 54 л, № 132 л, № 223 л, № 375 л, № 415 л; *ф. 306 (КПЛ)*: № 7 п/2, № 8 п/3, № 11 п/4, № 21 п/9; *ф. 307 (Золот.-Мих.)*: № 416 п/1640, № 422 п/1642, № 433 п/1639, № 435 п/1672, № 436 п/1673, № 481 п/1661, № 483 п/1757, № 485 п/1674, № 488 п/1661, № 489 п/1646, № 490 п/1649/І–ІІ,

⁸ Див.: Археографический ежегодник за 1971 год. – М., 1972. – С. 385.

⁹ Предварительный список славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР (Для Сводного каталога рукописных книг, хранящихся в СССР) / Сост. А.А. Турилов. – М., 1986.

¹⁰ Тут і далі, в інших списках, коротку інформацію про кодекси (тільки ті, що включено до даного каталогу) та посилання на номер археографічного опису за каталогом див.: Показчик рукописів за фондами.

№ 494 п/1658, № 529 п/1643, № 531 п/1665; ф. 310 (Ніж.): № 9, № 160, № 168/II. У ньому коротко подано й аналіз кодексів XV ст. включених до списку підготовленого Археографічною комісією СРСР, з якого описувачем було вилучено пам'ятки, які на той час уважалися відсутніми з різних причин або були виключені з XV ст.: а) відсутні: ф. 301 (ЦАМ КДА): № 19 п, № 28 п, № 132 п, № 137 п, № 372 п, № 162 л; ф. 307 (Золот.-Мих.): № 493 п/ 1655; ф. 308 (П.-Мик.): № 548 п. б) виключені: ф. I, № 2786; ф. 306 (КПЛ): № 22 п; ф. 311 (Д.ц.): № 574 п; ф. 313 (Поч.): № 56/95, 116/113.

Від кінця 60-х років керівництво роботою по укладанню каталогу XV ст. офіційно обійняв завідувач відділу рукописів М.П. Візир, участь у роботі також брав науковий співробітник Й.В. Шубинський. Укладений М.В. Геппенером у квітні 1970 р. список був надісланий до Москви. Розпочата робота з описування пам'яток припинилася в листопаді 1971 р. зі смертю М.В. Геппенера. Згодом і Й.В. Шубинський залишив роботу у відділі.

У 70–80-х роках М.П. Візиром було опубліковано ряд статей (за матеріалами М.В. Геппенера) про рукописні книги XV ст., що зберігаються у відділі рукописів, та зроблено декілька виступів на тематичних конференціях про створення каталогу¹¹. Робота над описуванням пам'яток відновилася лише в середині 80-х років, після виходу М.П. Візира на пенсію, тоді було коротко описано 42 кодекси і уривки: ф. I: № 3981, № 4052, № 5357, № 7452; ф. 33: № 1; ф. 301 (ЦАМ КДА): № 12 п, № 21 п, № 132 п, № 134 п, № 327 п, № 364 п, № 368 п, № 515 п, № 652 п, № 9 л, № 30 л, № 31 л, № 32 л, № 132 л, № 162 л, № 223 л, № 375 л, № 415 л; ф. 306 (КПЛ): № 7 п/2, № 8 п/3, № 11 п/4, № 21 п/9; ф. 307 (Золот.-Мих.): № 417 п/1635, № 422 п/1642, № 433 п/1639, № 435 п/1672, № 436 п/1673, № 481 п/1661, № 485 п/1674, № 488 п/1646, № 489 п/1657, № 490 п/1649/I–II, № 494 п/1658, № 529 п/1643; ф. 310 (Ніж.): № 9, № 160, № 168/II.

До попереднього списку кодексів XV ст., складеного М.В. Геппенером, М.П. Візиром було додано ще 6 кодексів: ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п, № 367 п, № 132 п, № 162 л (два останні вважалися відсутніми); ф. 302 (Мак.), № 17 п; ф. 307 (Золот.-Мих.), № 417 п/1635. Також ним було проведено уточнення часу написання рукописів, які пройшли за списком М.В. Геппенера – вилучено зі списку 16 та перенесено їх до XIV та XVI ст. (таку ідентифікацію кодексів збирався, але не встиг провести сам М.В. Геппенер): XIV ст. ф. 301 (ЦАМ КДА): № 140 п¹², № 145 п, № 340 п, № 341 п, № 366 п. XVI ст. ф. I: № 3952; ф. 301 (ЦАМ КДА): № 4 п, № 12 п, № 13 п, № 14 п, № 556 п, № 641 п, № 54 л; ф. 307 (Золот.-Мих.): № 416 п/1640, № 483 п/1757, № 531 п/1665.

М.П. Візиром були укладені реєстраційні описи пам'яток згідно з проектом “Инструкции по описанию славяно-русских рукописей XI–XV веков для Свод-

¹¹ *Визирь Н.П.* Собрание книг XV столетия в отделе рукописей ЦНБ АН УССР // Проблемы рукописной и печатной книги. – М., 1976. – С. 63–70; *Визирь Н.П.* Описание рукописей в Центральной научной библиотеке Академии наук УССР // Проблемы научного описания рукописей и факсимильного издания памятников письменности: Материалы Всесоюз. конф. – Л., 1981. – С. 160–167.

¹² Час написання пам'ятки було встановлено К.І. Івановою (див.: *Иванова К.И.* Об уточнении времени написания некоторых славянских рукописей XIV – XV вв. // Археографический ежегодник за 1976 г. – М., 1977. – С. 149, № 2).

ного каталога рукописей, хранящихся в СССР”¹³ за схемою, рекомендованою в “Предварительном списке славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР (Для Сводного каталога рукописных книг, хранящихся в СССР)”, укладеному О. Туріловим (М., 1986), а також використовуючи описання, що були вміщені в друкованих каталожних описах зібрань та колекцій кінця XIX – першої чверті XX ст., які зараз зберігаються в ІР НБУВ¹⁴.

У зв’язку з тим, що “Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР: XV в.” не був підготовлений так само, як і “Сводный каталог XIV в.”, у відділі рукописів ЦНБ АНУ планувалося видати каталог рукописних книг XIV–поч. XV ст., за авторством М.П. Візира. До нього мали увійти описи пам’яток XIV ст., опубліковані в каталозі “Слов’янські рукописи XI–XIV ст. у фондах відділу рукописів Центральної наукової бібліотеки Академії наук Української РСР (Огляд, опис, публікації)”, укладачем якого виступав М.В. Геппенер за участю М.П. Візира та Й.В. Шубинського (К., 1969), а також описи рукописів із новоописаних зібрань та нових надходжень, але каталог не було завершено. М.П. Візиром проводилася робота і з опису кодексів XV ст. Підготовчі матеріали (машинописи та чернетки) до каталогів XIV – початку XV ст. та XV ст. зберігаються в архіві ІР НБУВ.

У 90-х роках в ІР НБУВ було започатковано науковий напрям кодикологічного дослідження рукописних книг XV–XVI ст., почалася підготовка до видання наукового каталогу “Слов’янська кирилична рукописна книга XV ст. у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського”, було вирішено розширити коротку схему описування попередників і значно доповнити описання кодексів, яке б ґрунтувалося на досягненнях сучасної археографії, кодикології та кодикографії. Було враховано методичні рекомендації щодо описів пам’яток XI–XV ст. російських (згадуваних вище) і болгарських учених¹⁵, а також методичні розробки та дослідження науковців відділу кодикології та кодикографії ІР НБУВ – Л.А. Дубровіної, О.М. Гальченко, Л.А. Гнатенко¹⁶.

¹³ Инструкция по описанию славяно-русских рукописей XI–XV веков для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР: Проект. – М., 1973.

¹⁴ Див. подані вище каталоги: О.О. Лебедева, М.І. Петрова, Є. Петухова, М.Н. Сперанського, С.О. Щеглової.

¹⁵ Напр., Кодов Г., Райков Б. Принципи и методи по описване на славянските ръкописи с оглед на съставяне каталог на българските ръкописи от X до XVII век // Известия на Народната библиотека «Кирил и Методий». – 1976. – № 14. – С. 55–82.

¹⁶ Дубровіна Л. Кодикологія та кодикографія української рукописної книги. – К., 1992; Дубровіна Л., Гальченко О.М. Кодикографія української та східнослов’янської рукописної книги і кодикологічна модель структури формалізованого опису рукопису. – К., 1992; Гнатенко Л.А. Графіко-орфографічні особливості староукраїнського узусу в правописі голосних конфесійних рукописних пам’яток останньої чверті XIV – першої чверті XVII ст. // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 1996. – Вип. 3. – С. 39–57; Гнатенко Л.А. Староукраїнський правопис останньої чверті XIV – першої чверті XVII ст. у зв’язку з проблемою другого південнослов’янського графіко-орфографічного впливу (Букви на позначення голосних звуків) : Автореф. дис. ... канд. філолог. наук. – К., 1997; Гнатенко Л., Бабалієвська С. Проложното житие на Св. Кирил Философ в три ръкописа от края на XV век // Palaeobulgarica / Старобългаристика, XXII. – София, 1998. – № 1. – С. 35–48; Гнатенко Л.А. Передача голосних звуків у староукраїнських ділових пам’ятках останньої чверті XIV – першої чверті XVII ст. // Східні слов’яни. Мова. Історія. Культура. За матеріалами пам’яток писемності XI–XVIII ст. – К., 1999. – Вип. 3. – С. 153–161 та ін.

З цією метою заново було проведено пошук, атрибуцію, опис рукописних книг, а також уточнення повноти реєстру кодексів XV ст. на основі фондкових описів та каталогів ІР НБУВ, а також за попередніми списками М.В. Геппенера та М.П. Візира.

До списку кодексів XV ст. включено, із розширенням описів, дві пам'ятки кінця XIV–XV ст., описані і видані в каталозі М.П. Геппенера під № 17 (ф. 235, № 7) та № 27 (ф. 301 (ЦАМ КДА), № 360 п)¹⁷.

При уточненні часу написання пам'яток, вставлених або вилучених з каталогу XV ст. попередниками, нами була проведена поглиблена атрибуція і здійснено передатування значної кількості рукописів. Внаслідок цього до каталогу повернуто дві пам'ятки, віднесені М.П. Візиром до XIV ст.: ф. 301 (ЦАМ КДА): № 341 п, № 366 п (каталог № 33 та № 17), а також вилучено 14 пам'яток, які були описані ним, як пам'ятки XV ст. (через некритичне повторення даних старих друкованих описів XIX – початку XX ст.) і перенесено їх до XIV, XVI та XVII ст.: XIV ст. ф. 1: № 3981, № 4052; ф. 301 (ЦАМ КДА): № 151 п¹⁸, № 367 п¹⁹, № 31 л; ф. 310 (Ніж.): № 160. XVI ст. ф. 301 (ЦАМ КДА): № 12 п, № 21 п, 134 п, 368 п, 386 п, № 30 л, 32 л; ф. 302 (Мак.): № 17 п; ф. 307 (Золот.-Мих.): № 485 п/1674. XVII ст.: ф. 301 (ЦАМ КДА): № 132 п.

Одночасно було проведено ідентифікацію часу написання близько 200 кодексів та уривків, які проходять за фондковими описами, як пам'ятки XVI ст. Ця робота дала можливість виявити значну кількість рукописів XV ст. та встановити місцезнаходження деяких кодексів, які вважалися відсутніми, але потрапили, з різних причин, до інших фондів, і були невірно атрибутовані:

1. Виявлено 21 рукопис XV ст.: ф. 1: № 5569, № 7453, № 7494; ф. 301 (ЦАМ КДА): № 154 п/I–III, № 360 п, № 365 п/I, № 365 п/III, № 365 п/V, № 365 п/VI, № 365 п/VII п, № 137 л; ф. 302 (Мак.): № 3 п; ф. 307 (Золот.-Мих.): № 496 п/1648; ф. 309 (Вид.), № 566 п; ф. 310 (Ніж.): № 18, № 25, № 141; ф. 311 (Д.ц.): № 575 п/V–VI, № 575 п/VII; ф. 312 (Соф.): № 273 с/131. Кодекси ф. 310 (Ніж.), № 18 та ф. 312 (Соф.), № 273 с/131 нами було атрибутовано раніше й включено (під № 6, 8, 63) до видання “Просвітителі Кирило і Мефодій у писемних джерелах Інституту рукопису ЦНБ НАН України: Каталог

¹⁷ Слов'янські рукописи XI–XIV ст. у фондах відділу рукописів Центральної Наукової бібліотеки Академії наук Української РСР (Огляд, опис, публікації) / Уклад М.В. Геппенер за участю М.П. Візира та Й.В. Шубинського. – К., 1969.

¹⁸ Пам'ятка 80–90-х років XIV ст. Таку дату дають філіграні та вержери, оскільки в рукопису чергується папір з вержерами широких та середніх розмірів, що також є прикметою цього часу (див.: Лихачев Н.П. Палеографическое значение бумажных водяных знаков. – СПб., 1899. – Ч. 1: Исследование и описание филиграней (с приложением семнадцати автотипических таблиц). – С. XXII, XXIV, XXV).

Правописні особливості пам'ятки також відповідають визначеному нами періоду.

К.І. Іванова, даними якої користувався М.П. Візир, датувала пам'ятку, беручи за основу тільки філіграні, початком XV ст. (див.: Іванова К.И. Об уточнении времени написания...– С. 152, № 16).

¹⁹ Пам'ятка належить до кінця XIV ст. – за філігранями, правописом та іншими даними.

К.І. Іванова (результатами дослідження якої послуговувався М.П. Візир), беручи за основу тільки одну філігрань *голова единорога*, знайшла не дуже відповідний рисунок в альбомі Бріке, тому дата рукопису визначена вченою, як початок XV ст. (див.: Іванова К.И. Об уточнении времени написания...– С. 152, № 17). А в рукописові філігрань *голова единорога*

рукописів другої половини XV – першої чверті XX ст.” (Укладання, передмова Л.А. Гнатенко. – К., 1995).

2. Встановлено місцезнаходження трьох рукописів, які вважалися відсутніми:

1) у ф. 30, № 1 – знамените Київське Євангеліє 1411 р., із зібрання Київського Пустинно-Микільського монастиря (ф. 308 (П-Мик.), № 548 п) (див.: Каталог № 6).

2) у ф. 30, № 39 – Мінея на жовтень, із колекції ЦАМу КДА (ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/II) (див.: Каталог № 21).

3) у ф. 160, № 46 – Мінея службова на січень–лютий, із колекції ЦАМу КДА (ф. 301 (ЦАМ КДА), № 372 п) (див.: Каталог № 24).

Розширення описів кожного рукопису здійснювалося по декількох позиціях. По-перше, уточнювалися жанри пам'яток, на які не завжди зверталася увага в попередніх описах або вони були зроблені неправильно. По-друге, було введено рубрику “Мова”, у якій вказується мова пам'ятки і її мовна редакція. В “Предварительном списке славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР” (1986) (далі – ПС) рекомендувалося відомості про рукописи подавати коротко, а визначення мовної редакції пам'ятки взагалі було знято. Це пояснювалося складністю орфографічної ситуації в XV ст. (коли реальне походження кодексу і його мовна редакція – “ізвод” часто не є тожними) і недостатньою розробленістю питання в науковій літературі. З одного боку, як зазначалося в ПС, для цього часу не можна вже говорити про руські (або давньоруські) рукописи взагалі, проте виявлення книжок російського, українського і білоруського походження потребує спеціального дослідження кожного кодексу окремо, що не входить до завдань ПС. З іншого боку, розповсюдження тирновських (середньоболгарських) орфографічних норм на території Молдавії й Валахії і ресавських (сербських) – на території Болгарії ускладнює визначення походження південнослов'янських рукописів. І, нарешті, від XV ст. – часу другого південнослов'янського впливу на руську писемність – дійшла велика кількість рукописів змішаної мовної редакції (“ізвода”), переважно східнослов'янських із сильним впливом середньоболгарської орфографії, походження яких також потребує спеціального дослідження²⁰. Тому в описах М.П. Візира в рубриці “Мова” переважає визначення “Мова слов'янська”.

Робота по визначенню мови та мовної редакції пам'яток проводилася на основі власного вивчення проблеми другого південнослов'янського впливу та відбиття цього впливу в орфографії українських пам'яток кінця XIV – початку XVII ст.²¹; за результатами досліджень сучасною наукою другого південнослов'ян-

представлена в двох варіантах, які, на наш погляд, більш відповідають альбомам Бріке, № 15797 (1390, 1392–1395 рр.) та Мошина, № 5883, № 5894 (XIV/fin). Також у рукопису наявна й філігрань *грифон* (арк. 24), яка відповідає альбому Мошина, № 4555 (1389 р.).

²⁰ Предварительный список славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР. – С. 12–13.

²¹ Гнатенко Л.А. До історії вивчення т.зв. другого південнослов'янського графіко-орфографічного впливу // Пам'ятки писемності східнослов'янськими мовами XI–XVIII ст. – К., 1995. – Вип. 2. – С. 249–252; Гнатенко Л.А. Графіко-орфографічні особливості староукраїнського узусу... – С. 39–57; Гнатенко Л.А. Староукраїнський правопис...; Гнатенко Л.А. Другий південнослов'янський вплив // Енциклопедія “Українська мова”. – К., 2000. – С. 150–151.

До питання південнослов'янського впливу на українську писемність зверталися також

ського впливу на білоруські та російські писемні пам'ятки²², а також по працях з вивчення орфографічних реформ Євфимія Тирновського та Костянтина Костенецького²³.

Під час вивчення церковнослов'янських пам'яток (східнослов'янських та південнослов'янських) їх було поділено на такі мовні редакції: білоруську, болгарську, російську, сербську та українську. В процесі роботи ми дійшли висновку про неправомірність і некоректність віднесення рукописів, переважно східнослов'янських, в яких спостерігається сильний вплив середньоболгарської орфографії, до змішаної мовної редакції ("ізвода"). Це пов'язано з тим, що такі пам'ятки безпосередньо належать до тієї чи іншої мовної редакції, а в їх пра-

такі вчені як, напр.: *Москаленко А.А., Терлецька В.М.* Український правопис (Бібліографія, матеріали на допомогу науковій та учбовій роботі). – Одеса, 1971. – 74 с.; *Ченіца І.П.* Деякі графіко-орфографічні особливості другого південнослов'янського впливу в Пересопницькому євангелії // Пам'ятки писемності східнослов'янськими мовами XI–XVIII ст. – К., 1995. – Вип. 2. – С. 245–248.

²² *Булька А.М.* Развіще арфаграфічнаї сістэмы старабеларускай мовы. – Мінск, 1970; *Жуковская Л.П.* К вопросу о южнославянском влиянии на русскую письменность (Житие Анисьи по спискам 1282–1632 гг.) // История русского языка: Исследования и тексты. – М., 1982. – С. 227–287; *Жуковская Л.П.* О втором южнославянском влиянии // Die slawischen sprachen. – 1982. – Bd 2. – С. 131–144; *Жуковская Л.П.* О южнославянском влиянии XIV–XV вв. (На материале проложного Жития Евгения) // Язык и письменность среднеболгарского периода. – М., 1982. – С. 26–60; *Князевская О.А., Чешко Е.В.* Рукописи митрополита Киприана и отражение в них орфографической реформы Евфимия Търновского // Търновска книжовна школа 2. Ученици и последователи на Евтимий Търновский. Втори междуна. симп., Велико Търново, 20–23 мая, 1976. – София, 1980. – С. 282–292; *Жуковская Л.П.* Грецизация и архаизация русского письма 2-й половины XV – 1-й половины XVI в. (Об ошибочности понятия "второе южнославянское влияние") // Древнерусский литературный язык в его отношении к старославянскому. – М., 1987. – С. 144–176; *Осипов Б.И.* История русского письма. – Омск, 1990; *Гальченко М.Г.* Книжная культура. Книгописание. Надписи на иконах Древней Руси: Избр. работы. – М.; СПб., 2001 (До першої частини збірника увійшла, крім інших робіт, значна кількість статей із розробкою даного питання завершують частину дві ґрунтовні праці: "Второе южнославянское влияние в древнерусской книжности (Графико-орфографические признаки второго южнославянского влияния и хронология их появления в древнерусских рукописях конца XIV – первой половины XV в." (с. 325–382), "Сводная таблица графико-орфографических данных из 165 датированных древнерусских рукописей конца XIV – XV в." (с. 383–440).

²³ *Мошин В.* О периодизации русско-южнославянских литературных связей X–XV вв. // ТОДРЛ, 1963. – Т. 19. – С. 28–106; *Мошин В.* Революція у історії старог српског правописа // Библиотекар, XV. – Београд, 1963. – № 6. – С. 465–475; *Неделькович О.* Правопис "Ресавске школе" и Константин Философ // Српска књижевност у књижевној критици: I. Стара књижевност. – Београд, 1965. – С. 467–475; *Мошин В.* Палеографическо-орфографические нормы южнославянских рукописей // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – С. 43–75; *Павлова Р.* Болгарско-русские и русско-болгарские языковые связи. – София, 1979; *Харалампиев И.* За основните принципи на езиково-правописната реформа на Патриарх Евтимий Търновски // Български език, 1979. – Кн. 1. – С. 22–30; *Василев В.П.* Правописната реформа на Евтимий и отражението и в произведения на негови следовници и на българските Дамаскинари // Търновска книжовна школа 2. Ученици и последователи на Евтимий Търновски. Втори Межд. симп., Велико Търново, 20–23 мая, 1976. – София, 1980. – С. 405–421; *Кув К., Петков Г.* Събрани съчинения на Константин Костенецьки: Изследоване и текст. – София, 1986; *Харалампиев И.* Езикът и езиковата реформа на Евтимий Търновски. – София, 1990.

вописі відбито не лише штучні південнослов'янські (переважно, середньоболгарські) риси, але й традиційні давньоруські та новітні, вироблені боротьбою двох правописних течій та розумінням писцями правописної ситуації того часу, яка була відмінною на східнослов'янських землях.

При здійсненні розширених описів проводилися також аналіз повноти рукописних книг, їх складу і змісту, збереженості зшитків, досліджувалися матеріал та тип письма, оздоблення, оправа, детально вивчалися записи, відзначалися штампи, наклейки та старі шифри, розглядався фізичний стан рукописів.

У процесі роботи до каталогу XV ст. здійснено розширені археографічні описи 58 пам'яток, які описано в 57 позиціях: *ф. 1*: № 5357, № 5569, № 7452, № 7453, № 7494; *ф. 33*: № 1; *ф. 235*: № 7; *ф. 301 (ЦАМ КДА)*: № 154 п/І–ІІІ, № 327 п, № 341 п, № 360 п, № 364 п, № 365 п/І, № 365 п/ІІ, № 365 п/ІІІ, № 365 п/ІV, № 365 п/ІVІ, № 365 п/ІVІІ п, № 366 п, № 372 п, № 515 п, № 652 п, № 9 л, № 33 л, № 132 л, № 137 л, № 162 л, № 223 л, № 375 л, № 415 л; *ф. 302 (Мак.)*: № 3 п; *ф. 306 (КПЛ)*: № 7 п/2, № 8 п/3, № 11 п/4, № 21 п/9; *ф. 307 (Золот.-Мих.)*: № 417 п/1635, № 422 п/1642, № 433 п/1639, № 435 п/1672, № 436 п/1673, № 481 п/1661, № 488 п/1646, № 489 п/1657, № 490 п/1649/І–ІІ, № 494 п/1658/І–ІІІ, № 496 п/1648, № 529 п/1643; *ф. 308 (П-Мик.)*: № 548 п; *ф. 309 (Вид.)*: № 566 п; *ф. 310 (Ниж.)*: № 9, № 18, № 25, № 141, № 168/ІІ; *ф. 311 (Д.ц.)*: № 575 п/ІV–ІVІ, № 575 п/ІVІІ; *ф. 312 (СоФ.)*: № 273 с/131.

До каталогу не включено чотири кодекси, вказані в старих описах, але з різних причин відсутні у фондах ІР (не надійшли або не виявлені після Другої світової війни при звірці фондів у 1956–57 рр. та 1966–68 рр.), і їх місцезнаходження невідоме:

- 1) *ф. 301 (ЦАМ КДА)*, № 19 п (Витр. № 27). Євангеліє. Уривок. XV ст.
- 2) *ф. 301 (ЦАМ КДА)*, № 28 п (Витр. № 53). Шестоднев. Уривок. XV ст.
- 3) *ф. 301 (ЦАМ КДА)*, № 137 п (о. л. 32). Житіє Іоана Златоуста. 1463 р.
- 4) *ф. 307 (Золот.-Мих.)*, № 493 п/1655. Збірник. XV ст. (на арк. 168 зв.

вказано, згідно з описом, 1483 р.). Текст Збірника частково опублікований у роботах С.Л. Неверова та С.О. Щеглової²⁴. В одній із робіт М.П. Візира є вказівка на те, що рукопис у 1946 р. потрапив до ЦДІАК України²⁵.

Використання нових досягнень археографії, кодикології та кодикографії, безпосередньо палеографії та філігранології, а також досліджень у галузі слов'янського історичного правопису дали можливість вдвічі доповнити список пам'яток XV ст., розширити описи, запровадити нові рубрики, а також у багатьох випадках виправити невірні або неточні дані попередніх описів.

Також паралельно було уточнено, виправлено й доповнено дані про кодекси ІР НБУВ, подані у "Предварительном списке славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР (Для Сводного каталога рукописных книг, хранящихся в СССР)" (М., 1986) та в "Дополнениях к "Предварительному списку славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР" (М., 1986)" (М., 1993). Так, із 55 позицій ПС XV та доповнення до нього до даного каталогу

²⁴ Неверов С.Л. Логика иудейских по рукописи 1483 г. Введение и текст. – К., 1909; Щеглова С.А. "Пчела" по рукописям киевских библиотек. Опыт изучения и тексты. – СПб., 1910. – С. 57–60.

²⁵ Визирь Н.П. Собрание книг XV столетия... – С. 63.

включено тільки 28 рукописів: № 94 (за каталогом – № 43), 166 (47), 282 (55), 345 (49), 348 (8), 390 (2), 391 (1), 523 (3), 708 (11), 712 (12), 741 (16), 992 (30), 993 (31), 1048 (34), 1071 (52), 1110 (36), 1300 (44), 1456 (54), 1518 (45), 1966 (15), 2278 (32), 2665 (13), 2852 (33), 2920 (37), 3323 (51), 3324 (17), 3390 (56), 3403 (38). Виключено з ПС XV та передатовано 27 кодексів: до XIV ст. віднесено № 524, 640, 695, 776, 821, 1052, 1665, 3404, додаток № 66 (у ПС – кін. XIV – поч. XV ст.) та Д № 81^а; до XVI ст. – № 418, 635–639, 1127, 1155, 1223, 1261, 2465, 2466, 2617, 2888, 2988, 3248, 3416. До ПС XV ст. мають бути включені ще 29 рукописів – за даним каталогом № 4–7, 9, 10, 14, 18–29, 35, 39–42, 46, 48, 50, 53, 57.

Схема та основні принципи описування кодексів

Писемні слов'янські кириличні пам'ятки XV ст. ІР НБУВ описувалися за розширеною археографічною схемою, яка містить кодикологічну та археографічну інформацію: назва (типова); час створення; час відновлення втрат тексту; наявність оправи; шифр; назва ркп., початок та кінець пам'ятки; мова (з вказівкою на редакцію); формат і розмір; організація сторінки; кількість та стан збереження арк.; матеріал письма, філіграні; тип письма; оздоблення; оправа; зміст, із вказівкою на втрати тексту; записи; старі шифри, наклейки, штампи; опис; публікація; ілюстрація; примітка.

Назва. Подається за змістом основного твору, починаючи з типової назви. Збірники постійного складу, що мають традиційну назву, напр., Пролог, Мінея, подаються під типовою назвою. Для Збірників, складених із писемних пам'яток, писаних у різний час, подається загальна назва. У випадку, якщо збірник є конволютом, – його склад розкривається коротко, детальна увага приділяється лише рукописові XV ст.

Повнота тексту. Вказується на відсутність початку чи кінця рукопису, втрати тексту в середині рукопису наводяться в інших рубриках.

Час створення. Точна дата подається в сучасному літочисленні, з урахуванням для рукописів XV ст. “березневого” та “ультраберезневого” років. Широка дата написання визначається за палеографічними критеріями: філігранями, типами письма, чорнила, прикрас, записів. Для конволютів зазначаються дати всіх пам'яток.

Час відновлення втрат тексту. При наявності значного відновлення великих масивів втрачених текстів вказується час, коли вони були зроблені.

Наявність оправи. Вказується на наявність оправи, дані про яку подаються у відповідній рубриці.

Шифр. Подається шифр, під яким рукопис зберігається в даний час. Після номерів фондів 301, 302, 306–312 в круглих дужках наводяться аббревіатури їхніх назв, які увійшли до наукового обігу, як шифри. Старі позначення книгосховищ, фондів, колекцій та шифрів подаються в рубриці *Старі шифри*, в кінці якої міститься інформація про колишнє місцезнаходження рукопису в інших книгосховищах.

Мова. Зазначається мова пам'ятки. Оскільки каталог переважно складають рукописи, писані церковнослов'янською мовою, вказується й редакція (напр.: мова церковнослов'янська (укр. ред.)). Розміщення пам'яток за мовою та мовною редакцією відображено в спеціальному покажчику.

Формат, розмір. Формат позначається: 2°, 4°, 8°, 16°.

Серед описуваних паперових рукописів XV ст. немає форматом 1°, тобто блок книги яких був би зшитий із повних, не розрізаних і не перегнутих навпіл аркушів. Формат 2° встановлюється для кодексів, блок яких складений із аркушів, перегнутих навпіл; 4° – із аркушів “у двійку”, перегнутих навпіл; 8° – із аркушів “у четвірку”, перегнутих навпіл; 16° – із аркушів “у восьмушку”, перегнутих навпіл.

Формат пергаменних рукописів визначається умовно, виходячи зі звичайних розмірів, які відповідають тому або іншому формату паперових рукописів.

Розмір аркушів зазначається в міліметрах. При цьому подається також інформація про те, що аркуші зрізані, але без обумовлення причин: первісно, при оправленні книги, при реставрації і т.д.

Організація сторінки. Поле тексту визначається в міліметрах. Зазначається також кількість рядків, указується їх розміщення – в один чи в два стовпці. Вказується місце розташування покажчиків читань.

Кількість та стан збереження арк. Указується загальна кількість аркушів рукопису із зазначенням аркушів, якими відновлювався рукопис і т. д. Відмічаються чисті аркуші.

Кількість аркушів переважно подається за останньою нумерацією (зробленою в даному книгосховищі чи при розширеному описові, що трапляється лише одинично). Наявність старої нумерації обов'язково обумовлюється – окремо вказується на фоліацію, проставлену по XVIII ст. включно, та на нумерації аркушів, проведені в XIX та XX ст., які зроблені, як облікові, чорним чорнилом та олівцем. Якщо відомо, ким була зроблена нумерація, це також вказується.

Подається вичерпна інформація про зшитки, їх повноту та сигнатуру. Місцезнаходження сигнатури вказується тільки тоді, коли вона проставлена не за традицією – в правому нижньому куті аркуша (напр., в лівому нижньому куті аркуша); відсутність нумерації зшитків обов'язково зазначається.

Вказується на реставрацію пам'ятки та час її проведення. При встановленні часу реставрації беруться до уваги всі палеографічні дані, наприклад, філіграні, тип письма. Щоб уникнути повторів у описах, критерії встановлення часу реставрації конкретно не обумовлюються. Філіграні, наявні на аркушах, якими проводилася реставрація рукопису, подаються в рубриці *Матеріал письма* або в рубриці *Оправа*, оскільки часто рукопис реставрувався при черговому оправленні книги.

Стан збереження аркушів подається узагальнено.

Переважна більшість рукописів пошкоджена, але на це робиться вказівка лише тоді, коли пошкодження значні, із втратою тексту.

Матеріал письма. Пергамен, папір.

При встановленні часу виготовлення паперу подаються всі *філіграні* рукопису, з вказівкою на аркуші. При опису філіграней вказуються їхня назва, номер за довідником і датування. Обов'язково враховуються і їхні типи, різновиди та варіанти. За основу цього поділу взято методичні рекомендації Т.В. Діанової²⁶, підтримані вченими, які займаються вивченням та описом давніх писемних

²⁶ Діанова Т.В. Методическое пособие по датированию рукописей с помощью водяных знаков (филиграней) бумаги // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 180–204.

пам'яток, зокрема, Л.П. Жуковською²⁷, згідно з якими "всі філіграні однієї назви, тобто одного предмета, напр., "голова бика", поєднуються під загальним терміном *тип*. У середині типу завжди наявні філіграні, які різняться між собою суттєвими деталями, напр., "голова бика" з хрестом між рогами, обвитим змією, і "голова бика" з розеткою на осі між рогами. Такі знаки є *різновидами* одного типу. Різновиди, в свою чергу, розпадаються на *варіанти*, тобто знаки з несуттєвими відмінностями. Наприклад, в різновиді "голова бика" з розеткою на осі між рогами розетка може складатися з п'яти або шести пелюсток, вісь бути вищою або нижчою та ін."²⁸ В опису *типи* філіграней виділяються курсивом, *різновиди* подаються описово, також відмічається наявність *варіантів*.

При посилянні на філігранологічні альбоми подається визначення філіграні: тотожна, схожа, подібна. Якщо філігрань повністю відповідає рисунку з альбому-довідника, подається визначення *тотожна*. Якщо філігрань близька до рисунка альбому-довідника, але відмінна у незначних деталях, дається визначення *схожа*. Якщо відмінності в ній значні, і в довіднику вдалося знайти тільки тип філіграні, – дається визначення *подібна*. При передачі філіграні, її частин, складових і контрамарок уводяться графічні позначення – одна і дві похилі лінії: 1) / – вказує, що при філіграні є девіз або окремі літери, цифри (наприклад: Глечик / GI); 2) // – вказує, що філігрань складається з двох частин – лівої та правої (наприклад: МФАГ / 18 // 13 / герб Гончарових). Умовні позначення альбомів філіграней подаються за прізвищами укладачів згідно зі Списком скорочень літератури.

Якщо на арушах паперу філіграні відсутні, час його виготовлення встановлюється за вержерами, які подаються з розрахунку на 1 см, із вказівкою на кількість проміжків, напр.: 8 x 7, 12 x 11. Саме за допомогою вержерів, за методикою М.П. Лихачова, можна відокремити паперові рукописи XV ст. від давніших та пізніших²⁹.

Тип письма. Устав, півустав, півустав з елементами скоропису, скоропис (для записів та пізніших приписок); також зазначається час написання та розмір.

Відмічається кількість почерків: якщо почерків більше двох – зазначаються аркуші, на яких вони знаходяться.

Вказується чорнило – темно-коричневе, інтенсивно темно-коричневе, коричневе, чорне, а також кіновар, сурик.

Оздоблення. Подається короткий опис заставок, гарно виписаних заголовків, ініціалів, кінцівок, малюнків з указанням аркушів, на яких вони знаходяться, крім ініціалів. Для заставок, кінцівок, ініціалів указується стиль орнаменту. Зазначається техніка виконання оздоблення – кіновар, сурик, чорнило та ін. Указується на наявність в'язі в назві та заголовках пам'яток. Причому не обумовлюється, що тільки перший рядок пишеться великими або збільшеними літерами з використанням в'язі, оскільки це загальноновживана писцева практика.

²⁷ Жуковская Л.П. Рекомендации для выявления водяных знаков (филиграней) в рукописях форматом 4° и датировки рукописей по филиграням // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1976. – Вып. 2. – Ч. 1. – С. 33–50.

²⁸ Дианова Т.В. Методическое пособие по датированию рукописей... – С. 183.

²⁹ Див.: Лихачев Н.П. Палеографическое значение... – С. XX–XXVII.

Оправа. Визначається час виготовлення оправи, реставрація, розмір кришок, матеріал, художнє оформлення та стан збереження. Обов'язково вказується на первинність оправи. Час виготовлення та реставрація оправи встановлюються за сукупністю палеографічних та кодикологічних ознак, проте це не обумовлюється. Якщо дані про інтролігатора, час виготовлення та реставрацію оправи є в маргінальних записах рукопису, тоді подається відсилка на них (див.: запис).

Час оправлення кодексів подається також і за історичними або архівними даними. Так, напр., вказується на 1808 р., коли більшість старих книг Київського Золотоверхо-Михайлівського монастиря було оправлено на кошти преосвященного Іринєя Фальковського, єпископа Чигиринського, про що відомо з таких джерел: 1) "Каталогъ книгамъ, принадлежащимъ къ Библиотеке Киево-Златоверхо-Михайловского монастиря, по пересмотрении оной Иринеємъ, Епископомъ Чигиринскимъ, и по приведенни въ новый порядокъ въ 1808 году, переписанный вновь из собственной Его Преосвященства рукописи 1822-го года", який зберігається у ф. 312 (Соф.), № 16 с/615. 2) Запис, зроблений Іринєєм Фальковським у конволюті XV–XVII ст., описаному в цьому каталозі під № 40 (ф. 307 (Золот.-Мих.), № 529 п/1643, запис № 2), в якому говориться, що книга "изъ числа книгъ Библиотеки Киево-Михайловскаго Монастыря переплетена вновь, по причинѣ ветхости, иждивеніємъ нижеподписавшагося... 1808-го года, октября 21-го дня. Иринеѣ Елѣтъ Чигиринскій", що підтверджується й філігранями на форзацах цього рукопису: *герб Гончарових* – Клепиков 1959, № 381; *вензель ПЩ / 1806* – Клепиков 1978, № 608; та інших кодексів, напр., під номером каталогу № 45, *герб Гончарових*, із наметом і нашлемником між двома гілками 18 // 08 / МФАГ). Ці відомості є в роботі О. Требіна, про них він дізнався від самого єпископа, хоча час вказано приблизно – 1809 р.³⁰

Зміст. Розкривається за жанром пам'ятки, вказується, по можливості, літературна редакція за сучасними методичними рекомендаціями. Відмічаються, при наявності, пропущені частини, статті та інші тексти відповідно до встановленої літературної редакції.

При детальному розкритті змісту заголовки статей подаються зі збереженням орфографії. У більшості описів зміст детально не розкривається, оскільки жанри пам'яток переважно вже досліджені вченими, встановлені їхні редакції. А також коли зміст тієї чи іншої пам'ятки вичерпно відтворений у друкованих археографічних фондowych каталогах кінця XIX – початку XX ст. рукописних зібрань та колекцій ІР НБУВ, відсилки на які також подаються. Літературна редакція кодексів визначалася за сучасними дослідженнями та методичними рекомендаціями, зокрема: *Апостол* – О.П. Лихачова [Лихачев 1976, 420–447]³¹; *Євангелія* – Л.П. Жуковської [Жуковская 1973, 356–383]; *Златоуст* – Т.В. Черторицької [Черторицкая 1990, 329–381]; *Ізмарагд* – Б.М. Пудалова [Пудалов 1990, 382–405]; *Кормча* – Я.М. Шапова [Шапов 1973, 261–273]; *Мінея* – О.І. Рогова [Рогов 1973, 297–305]; *Октоїх* – Н.Б. Шеламанової [Шеламанова 1976, 340–388]; *Пролог* – М.Ю. Бубнова [Бубнов 1973, 274–296];

³⁰ Требін О. Матеріали до історії української мови з рукописів XV в. київських бібліотек // Записки Українського Наукового Товариства в Києві. – 1910. – Кн. 7. – С. 2.

³¹ Тут і далі див.: Список скорочень використаної літератури.

Триодь – М.О. Моміної [Момина 1976, 389–419]; *Урочистник* – Т.В. Черторицької [Черторицкая 1990, 329–381].

Конкретно обумовлюється, якщо рукопис зберігся частково або в уривку. Невеликі уривки наводяться повністю.

Втрати тексту. Відмічаються фізичні втрати, при можливості – детально. Якщо в рукопису відсутні окремі аркуші, кількість яких незначна, то це відзначається в рубриці *Кількість та стан збереження арк.*, в підрубриці *Зшитки*. Також відмічається невірне розташування частин тексту або окремих аркушів, якщо розташовані невірно лише поодиночні аркуші, це відмічається тільки в підрубриці: *Зшитки*.

У кінці рубрики вказується на наявність правок тексту писця, редактора, читача.

Записи. Послідовно відмічаються записи писців (вихідні записи з імям писця (-ів) та записи, приналежність яких писцеві встановлена дослідником), власників, вкладні, дарчі, купчі та ін. Також подаються записи XVIII–XX ст. власників, описувачів, дослідників, бібліотечні, музейні та інші про історію, зміст, вивчення рукопису.

При передачі таких записів вказуються точна чи встановлена дата, тип запису, місцезнаходження в тексті (арк.), тип письма (півустав та скоропис зазначається тільки для записів до кінця XVIII ст. включно), чорнило. Тексти цих записів подаються повністю зі збереженням орфографії. Записи типу «проба пера» переважно наводяться тільки тоді, коли вони містять інформацію з історії створення та побутування рукопису. Релігійні та побутові записи, в яких немає історичних та кодикологічних даних, не наводяться, лише подається посилання на їх місцезнаходження в тексті.

У цій рубриці наводяться і вписані в книгу грамоти, які подаються за хронологією записів, зі збереженням їхнього правопису³².

Старі шифри, наклейки, штампи. Вся інформація на них подається в точній відповідності до рукопису, скорочення не розкриваються.

Опис. Першим подається посилання на рукописні матеріали М.В. Гёппенера, із зазначенням фонду 169, одиниці зберігання, аркуша чи сторінки, а далі – на рукописні матеріали М.П. Візира. Потім, через абзац, подається друкована література з археографічного опису писемних пам'яток, указується прізвище дослідника, рік видання та сторінки. Для описів М.В. Гёппенера (друкованих), Є.В. Петухова і С.О. Щеглової зазначається й номер, під яким рукопис описаний, у зв'язку з тим, що в цих описах, на відміну від інших, номер шифру рукопису і порядковий номер опису не збігаються. Якщо опис пам'ятки не видавався, то дається відсилка до інвентарної книги фонду. Наводяться розбіжності в описах рукописів попередніх археографів, якщо такі існують, та укладачів даного каталогу – в назві пам'ятки (типова назва, жанрове визначення) та часі її створення.

Наводяться дані і з “Предварительного списка славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР (Для Сводного каталога рукописных

³² Орфографія грамот, переважно українських, відтворена на основі дослідження Гнатенко Л.А. Передача голосних звуків... – С. 153–161.

книг, хранящихся в СССР)» / Сост. А.А. Турилов. (М., 1986) як – ПС XV 1986, а також із Доповнення до нього – ПС XV Д 1993, із вказівкою на сторінку, порядковий номер і розбіжності з даними пропонованого каталогу, якщо такі існують. Обов'язково вказується на відсутність інформації про рукопис у ПС XV ст.

Публікація. Подається інформація про опублікування пам'ятки або її частин, статей (тобто великих уривків тексту).

Ілюстрація. Вказується на порядковий номер ілюстрації тексту в *Додатку*.

Зірочкою (-ами) позначається додаткова інформація, подана в посторінкових зносках, щодо опису рукопису, зокрема, відомості з історії рукопису, які не відображені в опису, коментарі, а також дані про рукопис, подані в описах попередників.

Відсутність тих чи інших елементів опису переважно не констатується.

Основні принципи передачі текстів

Тексти рукописів та записів передаються на основі правил видання пам'яток, безпосередньо українських³³, та власних досліджень. Вони публікуються зі збереженням орфографії, зокрема, літер *ъ, є, е, е, оу, ѡ, ѱ, ѳ, ѵ, ш, Ѡ, ж, з, Ѡ, Ѵ*, крім букви *н*, вона передається через *н*. Виносні літери та ери відтворюються відповідно до тексту. Титла проставляються в уніфікованому вигляді (-). Частка *-ся* в постпозиції пишеться разом із відповідними дієслівними формами. Лігатури розкриваються, крім *ѡ*, і не позначаються. Слова, написані неправильно, передаються без виправлень. Числа подаються у відповідності до джерела. Зберігаються наявні в тексті *паєрки*, вони з технічних причин ставляться між літерами. Зберігаються всі пунктуаційні знаки. Діакритичні знаки не відтворюються. Сумніви в точності передачі тексту через нерозбірливе написання або пошкодження тексту відмічаються в квадратних дужках.

Каталог підготовлено за сучасними українськими правописними нормами. При передачі власних імен та прізвищ, релігійно-канонічної та церковно-обрядової термінології, також було використано орфографічні написання таких видань: Михайло Грушевський. Історія України-Руси. – К., 2000. – Т. 11: Показчик імен / Уклад. М.М. Капраль, Я.О. Федорук; Православний церковний календар на 2002 рік / Видання Української Православної Церкви Київського Патріархату. – К., 2001; Пуряєва Н. Словник церковно-обрядової термінології. – Львів, 2001.

Структура каталогу

Каталог складається з основної частини – опису кодексів, науково-довідкового апарату та додатку.

Основну частину складають тексти наукових археографічних описів рукописних книг XV ст. з фондів ІР НБУВ.

Кодекси розміщені в алфавітній послідовності за типовими назвами. Під однією типовою назвою пам'ятки подані за хронологією та фондовою послідов-

³³ Передача текстів документів і пам'яток. Методичні рекомендації за матеріалами науково-методичної наради, квітень 1990. – К., 1990; Німчук В.В. Правила видання пам'яток, писаних українською мовою та церковнослов'янською українською редакції: Проект. – К., 1995.

ністю. Точно датовані рукописи розміщені в хронологічній послідовності разом з іншими аналогічними кодексами.

Науково-довідковий апарат видання складається зі змісту, передмови, покажчиків та списків скорочень.

Покажчики несуть значну інформацію про зміст описів пам'яток XV ст.: Алфавітний покажчик рукописів, Хронологічний покажчик, Покажчик рукописів за фондами (зібраннями, колекціями), Покажчик штампів та старих шифрів, Покажчик мов та мовних редакцій рукописів, Покажчик матеріалу письма, Покажчик писців кодексів, Іменний покажчик та Покажчик топонімів, монастирів, церков. У покажчиках посилання даються на номер археографічного опису пам'ятки. У списках скорочень подана використана література та слова.

У *Додатку* представлено знімки переважно зі всіх рукописів XV ст. ІР НБУВ, подано зразки почерків усіх писців, записи XV ст. та наступних століть, якщо вони становлять кодикологічний інтерес. Для заповнення прогалин в українській палеографії повністю представлено скорописні записи XVI ст.

Ілюстрації розміщуються в хронологічній послідовності. При текстах до них подаються: порядковий номер ілюстрації, номер рукопису за каталогом, назва рукопису, час створення, шифр зберігання та аркуш.

У процесі роботи над створенням каталогу постійну допомогу надавали співробітники Інституту рукопису НБУВ: наукове керівництво і всебічне сприяння в роботі – директор Інституту рукопису *Л.А. Дубровіна*; консультації щодо змісту фондів – науковий співробітник *І.Д. Лисоченко*; внутрішнє рецензування та методичні й практичні поради щодо опису кодексів – старший науковий співробітник *О.М. Гальченко* та науковий співробітник *О.А. Іванова*; науково-редакційна підтримка – наукові співробітники *Н.М. Зубкова* та *О.С. Боляк*, за що їм щиро дякуємо.

**Описи кирилличних рукописних
кодексів та уривків
XV ст.**

1. АПОСТОЛ АПРАКОС ПОВНИЙ. Без кінця.
80-і роки XV ст.
В оправі.
Ф. 306 (КПЛ), № 8 п/3.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: 185 x 145, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 160 x 90. Рядків: 23.

Кількість та стан збереження арк. 225 арк. (арк. 223–225 – з ркп. XVI ст.).

Фоліація арк., вірогідно, перш. пол. XVII ст., зроблена при поновленні оправі, темно-коричневим чорнилом, кириличною цифірю на нижньому полі: нею пронумеровано тільки арк. 179–222 (ā – мд), вона частково зрізана, в кінці – заклеєна. Нумерація арк.: 1863 р., бібліотеки КПЛ, темно-коричневим чорнилом, через кожні десять арк., за якою в ркп. 222 арк. (трохи пізніше, і таким самим чорнилом пронумеровано арк. 101–104, 218) (див.: запис 4); XX ст., олівцем, за якою в ркп. 225 арк., разом з трьома арк. з ркп. XVI ст., вставленими після нумерації 1863 р.

Зошитів 24, переважно по 8 та 12 арк.: 1⁷ (відсутній один арк., після арк. 3), 2¹²–5¹², 6¹¹ (відсутній один арк., після арк. 63), 7¹²–8¹², 9⁸–22⁸, 23¹⁰, 24⁸. Сигнатура відсутня.

Ркп. частково реставрований у перш. пол. XVII ст.

Арк. ркп. пошкоджені вологою, підклеєні в корінці; поля в кінці ркп. ветхі; випадає з блока книги арк. 6.

Матеріал письма. Папір 80-х років XV ст.

Філігрань. *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією – тот. Лихачов, № 2692 (80-і роки XV ст.).

Тип письма. Півустав кін. XV ст., маленький із легким нахилом уліво, одного почерку. Чорнило темно-коричнєве, кіновар.

Оздоблення. *Заголовки* статей, *ініціали* великі тонкі, іноді з рослинними елементами, *заголовні літери* кіноварні. *Рисунок:* квітка, на полі арк. 91, виконана кіновар'ю та сірою й жовтою фарбами. На захисному арк. верхньої кришки оправі, вставленому при поновленні оправі, зроблено в перш. пол. XVII ст. три однакові гравіровані відбитки зображення св. Миколи.

Оправа. Первинна, поновлена в перш. пол. XVII ст. Іваном, вірогідно тоді, коли книга знаходилася в церкві св. Спаса на Берестові (див.: записи 1 та 2): 295 x 145 x 55. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням. Верхня дошка зі звороту заклеєна папером. Форзаців не було. Обріз червоний. Шкіра відклеєна від дошок, розірвана й протерта на кутах; вирізано шматок шкіри в нижній частині корінця.

Зміст. Арк. 1–1 зв. Передмова Феофілакта Болгарського: “Ска³ніє д³ваніє ап³лскы³ съписано Л³дкою і є³листѡ³ по л³тє³ мнозѣ³ стр³ти г³а”.

Арк. 1 зв.–193 зв. Апостольські читання на увесь рік, від Пасхи до суботи Страсного тижня. Відповідні читання супроводжуються вказівкою антифонів, прокимнів, стихів, іноді алилуарій та причаснів; після деяких читань вміщено уставні вказівки.

Арк. 193 зв.–220 зв. Місяцеслов (від вересня до серпня). Апостольські читання супроводжуються вказівкою прокимнів, стихів, іноді алилуарій та причаснів.

Арк. 220 зв.–222 зв. Показчики апостольських читань: на всяку потребу (на освячення церкви; на пам'ять трусу; на брані; за упокой) (220 зв.–222 зв.); прокимнів недільних з алилуаріями по гласах (222 зв.), обривається стихирою 6-го гласу: “С³. Ре³ть г³ви заст³пн[ик³]”.

У кінці ркп. вставлено три арк. (223–225) з ркп. XVI ст., на яких уміщено уривок з чину поховання.

Записи. 1) Поч. XVII ст., вкладний, арк. 4 зв.–15 зв., півустановом, темно-коричневим чорнилом (на початку та в кінці запис був зрізаний і відновлений при поновленні): “Се а³ ра³ бжїи сїєн'но скї³никъ ма³ко (початок відновлений) преда³ єсми сїю книгѡ [апо³тол'скѡ] къ храмѡ великого сїса єже на берестовѣ вѣчно и непорѡ³но а кто бы хотѣ³ книгѡ сїж ѡ цркѡи сїго сїса взати то” (далі текст відновлений) да б³де³ про³ла³ с³ымї ѡ³ці тїї”.

2) Перш. пол. XVII ст., інтролігаторський, на звороті верхньої кришки оправи, скорописом, чорним чорнилом: “Поновлена быст[ь] книга зовемаа [апосто]ль рабомъ бж[мъ] іваномъ ѡдан[...] ...и намъ...”.

3) XVII ст., на захисному арк. верхньої кришки оправи, скорописом, темно-коричневим чорнилом: “ѡб³ра³ сїго никола”, зроблений над гравірованим відбитком зображення св. Миколи, далі – чорним чорнилом написана молитва святому. Цим почерком відновлено частини першого запису.

4) 1863 р., арк. 1–14, повторений на арк. 25–37, 48–61, 72–85, 96–109, 120–133, 144–157, 168–181, 192–205, 216–222 зв., чорним чорнилом: “1863. Принадлежить библиотекѣ Кїєво-Печерскїа Успенскїа Лавры”.

Старий шифр: “Nº 34 л 114”.

Опис. Геппенер, ф. 169, Nº 169, 98 (Апостол, XV ст.); Візир II, 102–105 (Апостол, XV ст.)

Петров 1896, 9 (Апостол, XV ст.); ПС XV 1986, 84, Nº 391 (Апостол, перш. пол. XV ст.).

Ілюстрації. Nº 61, 62.

**2. АПОСТОЛ. Без кінця.
80–90-і роки XV ст.
В оправі.
Ф. 306 (КПЛ), № 7 п/2.**

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 295 x 210.

Організація сторінки. Поле тексту: 220 x 155. Рядків: 25, в два стовпці розміром 220 x 65. Показчики читань на полях.

Кількість та стан збереження арк. 203 арк. Чистий арк. 5 зв. Останній арк. уплетено навпаки.

Нумерація арк. кін. XIX ст., чорним чорнилом.

Зошитів 28, переважно по 8 арк.: 1a⁵ – без сигнатури, 1⁵ (відсутні три арк., після арк. 6), 2⁸–4⁸ (за арк. 18 має йти арк. 20, потім – арк. 19, 21–25, 32, 33, 26–31, 34), 5⁷ (відсутній перший арк., перед арк. 35), 6⁸, 7² (втрачено шість арк., після арк. 51), 8⁴ (відсутні три арк., після арк. 52 і один арк., після арк. 53), 9⁷ (відсутній один арк., після арк. 56), 10⁸–11⁸, 12⁶ (?), 13⁸, 14⁷ (відсутній один арк., після арк. 98), 15⁸–27⁸. Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на зошитах 1–13 на звороті останнього арк., на зошитах 14–27 – на першому арк., чорнило темно-коричневе.

Рукопис реставрований у XVII ст., вірогідно після того, як його було вкладено до церкви (див.: запис 2), та частково – в XIX ст. На смужках паперу, яким поновлювався ркп., наявні фрагменти філіграней XVI ст.: *кабан*, арк. 95, 105, 110, – сх. Лихачов, № 3294 (1544 р.); *лілія*, арк. 90, – сх. Лауцявічус, № 2145 (1565 р.).

Рукопис значно пошкоджений вологою, через що на багатьох арк. текст місцями не читається; арк. у воскових плямах; відсутні верхні частини багатьох арк. разом з текстом, у переважній більшості вони реставровані в XVII ст., з поновленням текстів; арк. підклеєні біля корінця, краї арк. хвилясті, розірвані, на деяких арк. дірки.

Матеріал письма. Папір 80–90-х років XV ст.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, арк. 2–5, – сх. Лихачов, № 1183 (1493 р.). *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією, різних варіантів: а) арк. 6–29, – сх. Лихачов, № 1201 (1485 р.); б) арк. 31–35, – сх. Лихачов, № 2691 (80-і роки XV ст.); в) арк. 37–41, – сх. Лихачов, № 3890 (1481 р.); г) арк. 50–69, 71–123, – сх. Лихачов, № 1200 (1485 р.); сх. Бріке, № 15370 (1484 р.); д) арк. 175–177, 180–203, – сх. Лихачов, № 2692 (80-і роки XV ст.). *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, посередині осі корона, двох варіантів: а) арк. 42–49, – сх. Лихачов, № 3435 (1482 р.); б) арк. 173, 179, – сх. Лихачов, № 2702 (80-і роки XV ст.). *Голова бика*, між рогами вісь з хрестом, посередині осі корона, арк. 125–172, – под. Бріке, № 15016 (1477 р.). *Голова бика*, між рогами хрест, арк. 70, – под. Лихачов, № 4078 (ост. чв. XV ст.).

Тип письма. Півустав кін. XV ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. *Заставок* сім, арк. 1, 6, 73, 120, 120 зв., 176 зв., 192 зв., простої плетінки, виконані темно-коричневим чорнилом та кіноварю. *Заголовки* ста-

тей, кінцівки кожного Послання, покажчики читань на дні місяців, зачала кіноварні. Ініціали великі тонкі та заголовні літери кіноварні. Рисунок: рука, що тримає стилізований свічник, на лівому полі арк. 107 зв., виконаний синьою й чорною фарбами та кіновар'ю.

Оправа. XVII ст., поновлена в др. пол. XIX ст.: 132 x 210 x 50. Старі дошки взято в полотно, на верхній та нижній кришках приклеєна від старої оправи шкіра темно-коричневого кольору з тисненням золотом на верхній кришці та сріблом – на нижній. На верхній кришці середник “Ісус Христос на престолі”, внизу – ініціали гравера “BC”, на нижній – середник “Печерська Матір Божа з предстоячими прпп. Антонієм та Феодосієм”. Поновлено форзаци, кришки заклеєно папером, на нижній кришці приклеєно середню частину форзаца XVII ст. з молитвою Богородиці. Шкіра старої оправи потріскана, з дірками, протерта на кутах; форзац верхньої кришки з великою діркою, розірваний; від застібок збереглися тільки замки.

Зміст. Арк. 1–5. Покажчик читань Діянь апостольських на рік: “Сказание изв¹с¹то иже на вса днї глава⁴. дѣаніа ап²лмъ”.

Арк. 6. Зміст до Послань апостольських: “А се посланіа събор'на ап²лкаа”.

Арк. 6–6 зв. Передмова Феофілакта Болгарського: “С'казаніе дѣаніа ап²лтьс'кы³ написано лоукою і еѵлісто⁵ по лѣтѣхъ м'ногы³ стр²ти г²на”.

Арк. 6 зв.–51 зв. Діяння апостольські. *Втрати:* Від кінця зач. ā, арк. 6 зв., зі слів: “истины³ знамени³ днми чѣтырьдесатными явлаюса”, та до половини зач. д, до слів: “ѡ дѣа моє⁷ на всакоу плоть. и прорекоуть снѣве ваши и дщери ваши”. Текст Діянь обривається в кінці зач. ѱ, словами: “корабленици совѣщаша ѡвезьтиса ѡтоудоу. да аще како возмогѡ”.

Арк. 52–192 зв. Послання апостольські. На арк. 56 зв.–57, 61–62, 68–68 зв., 69 зв., 70 зв.–71, 73–75, 98–98 зв., 120–120 зв., 147–147 зв. Сказання до Послань апостольських, крім Послань до галатів, ефесян, колосян, солунян, до Тимофія, Тита, Филимона та до євреїв. *Втрати:* I. З *Соборного послання св. апостола Якова* (арк. 52–52 зв.): Перші глави, текст наявний з кінця зач. ѱд, словами: “ѡ члвкъ оумѣчити. не ѡдержимо борзо исполнь ѡада смр¹тоносна” та обривається на другій половині зач. ѱѣ, арк. 52 зв., словами: “ѡчистите ср¹ца двоєднѣнни. постражите и слезите. и плачите. смѣхъ”. II. З *Першого Соборного послання св. апостола Петра до коринтян* (арк. 53–56 зв.): Повністю Сказання і початок Послання, текст наявний зі слів, арк. 53: “ще ѡако нетлѣнно⁴ сребро⁴ или злато⁴ избависте ѡ соуетнаго вашего житіа”. Майже повністю зач. ѱѡ, до слів, арк. 54: “женьскомоу въз'ающе чьсть”. III. З *Першого Послання св. апостола Павла до коринтян* (арк. 98–120): Кінець Сказання, арк. 98 зв., зі слів: “и во в'рѣма п'раз'новати ток'мо. млтвы”, та початок Послання. Текст наявний із зач. рѣг., арк. 99, зі слів: “хѡѡ. еда раздѣли² хѣ. еда павель распатса”.

Арк. 192 зв.–198 зв., 201–201 зв. Покажчики апостольських читань: від неділі Всіх святих до неділі Сиропусної (192 зв.–197 зв.); на суботи та неділі Великого посту (197 зв.–198 зв., продовження на 201–201 зв.).

Арк. 201 зв., 199–200 зв., 202–202 зв., 203 зв.–203 (вплетено навпаки). Місяцеслов (вересень–грудень), з антифонами та прокимнами. Арк. при оправленні книги переплутані місцями. Обривається читанням на службі 25 грудня Різду Христовому, арк. 203, словами: “Про². Вса зем'ла да пок'лоніт'са тобѣ. Сти³. Вос'клик'нете. ап²ль к' гала⁷. гла⁶. сѡ. алл'їа”.

Редакторські правки тексту кін. XV ст., по всьому рукопису, XVII ст. (в середині ркп. відновлено тексти у верхніх частинах аркушів), XVIII ст. (арк. 136 зв. та ін.). На нижніх полях трапляються вицвілі редакторські вставки.

Записи. 1) Ост. чв. XV ст., писця (?), арк. 192, півустановом, темно-коричневим чорнилом: "Конєць. Василю".

2) XVII ст., вкладний, арк. 124 зв., скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Сеи апѣль за оупокой въ средѣ вѣмбо яко аще [вє]мнаа наша храмина".

3) XVII ст., молитва Богородиці, написана на звороті нижньої кришки оправи українською книжною мовою, скорописом, темно-коричневим чорнилом.

4) XVIII ст., арк. 136 зв., півустановом, чорним чорнилом: "Братіє вѣдѣвше писаніа".

Запис релігійного характеру на арк. 8, скорописом XVII ст.

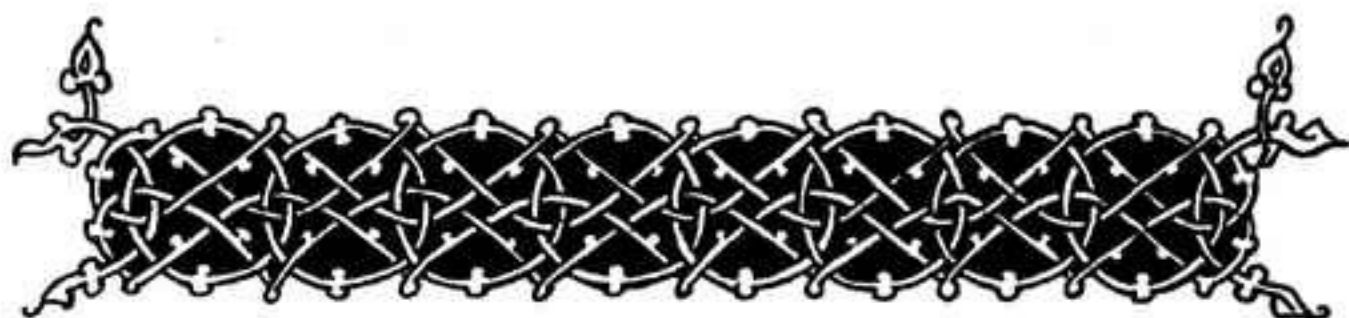
Старі шифри. "XII", "K 3a", "I. № 13", "№ 22".

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 97 (XV ст.); Візир, 106–115 (ост. чв. XV ст.).

Петров 1896, 9 (XV ст.); ПС XV 1986, 84, № 390 (перш. пол. XV ст.).

Ілюстрації. № 65, 66.

3. ЄВАНГЕЛІЄ АПРАКОС ПОВНИЙ. Без першої третини та кінця.

Третя чверть XV ст.*

В оправі.

Ф. I, № 7452.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 275–278 x 202–205, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 215 x 150. Рядків: 21, у два стовпці розміром 215 x 65.

Кількість та стан збереження арк. 228 арк. (арк. 222, 223 – кін. XIX ст., чисті).

Нумерація арк. 1912 р., С.О. Щеглової, чорним чорнилом (див.: запис 2).

Зошитів, наявних, 29, переважно по 8 арк.: на початку ркп. зошити (?) втрачено, 1⁷ (відсутній перший арк.), 2⁸–14⁸, 15⁷ (відсутній четвертий арк., після арк. 114), 16⁸–27⁸, 28⁸ (відсутній останній арк. 222, на його місці в XIX ст. вставлено чистий арк.), 29⁶ (відсутні два арк.: арк. 223, на місці якого в XIX ст. вставлено чистий арк.; арк. 224 – втрачений, в опису С.О. Щеглової він ще наявний, а у М.В. Геппенера – вже відсутній), останні зошити втрачено. Сигнатура відсутня.

Рукопис реставрований у XVII ст. та в кін. XIX ст.

Арк. на початку та в кінці ркп. пошкоджені вологою; арк. підклеєні в корінці, ветхі поля та кути арк. поновлені; арк. з восковими плямами; випадають з блока книги арк. 96, 151, 158, 207, 214, 225, 228.

Матеріал письма. Папір тр. чв. XV ст.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами вісь із зірочкою, двох варіантів: а) арк. 1–5, 11–19, 23–56, 58, – сх. Бріке, № 15044 (1455 р.); б) арк. 21, 57, 60–220, 227–228, – сх. Бріке, № 15064 (1454–1465 рр.). *Агнець великодній*, арк. 9, – сх. Бріке, № 46 (1457–1458 рр.).

* Це – копія з рукопису поч. – тр. чв. XIV ст.

Тип письма. Устав, архаїчний східнослов'янський, поч.– тр. чв. XIV ст., одного почерку*. Чорнило темно-коричневе, кіновар та різнокольорові фарби.

Оздоблення. Заставок три: 1–2) балканського стилю, арк. 1, 70 зв., стрічки білі, обведені кіновар'ю, фон заповнений синьою та зеленою фарбами; 3) проста плетінка, арк. 117 зв., виконана кіновар'ю з використанням синьої та зеленої фарб. **Заголовки** виконані кіновар'ю, на початку читань до Євангеліїв від Матвія, Луки, Марка, а також на арк. 155, 187 та Місяцеслова на арк. 212 зв., 217 зв., 219, 220, 225 заголовки частково написані жовтими та синіми літерами, обведені кіновар'ю. **Ініціали** великі, стрічки білі, обведені кіновар'ю, фон заповнений синьою та зеленою фарбами: 1) балканського стилю, арк. 1, 133; 2) тератологічного стилю, арк. 15 зв., 70 зв.; 3) рослинно-геометричного стилю, по всьому ркп.

Оправа. XVIII ст., частково поновлена в XIX ст.: 300 x 210 x 60. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням. На верхній кришці середник – квітка. Кришки зі зворотів заклеєні папером. Кришки відриваються від блока книги; шкіра на кутах протерта; шкіряний корінець зберігся частково, відірваний від верхньої кришки; форзац верхньої кришки оправи розірваний, зберігся частково, нижньої – відсутній; від застібок збереглися тільки замки.

Зміст. Євангельські читання на рік. Повністю втрачені читання від Пасхи до П'ятдесятниці. Текст ркп. наявний із кінця читання в неділю 8-му після Пасхи (П'ятдесятниця), арк. 1, зі слів: "преже и разумѣеть что творить. ѡвѣщаш а и рѣша ѿ нему. ѿгда и ты ѡ галилѣа ѿси".

Арк. 1–212 зв. Читання з понеділка 1-го тижня після П'ятдесятниці до Великої суботи Страсного тижня. Пропущено читання в середу та п'ятницю Сиропусного тижня. **Втрати:** Кінець читання в понеділок 12-го тижня Нового літа (Єв. від Луки), арк. 114 зв., зі слів: "сѡвоє вѣка сего женатса и посагають. а сподобльшииса". Повністю читання на вівторок та початок читання на середу, текст наявний на арк. 115 зі слів: "же не ѡстанеть камень на камени. иже не разоритса. въпросиша иже и глѣце. оучителю когда оубо се будеть".

Арк. 212 зв.–228 зв. Місяцеслов (вересень–січень). **Втрати:** з читання 20 грудня на передсвяття Різдва Христового, арк. 221 зв., зі слів: "ѿсть сказає моє с нами бѣ. въставъ же и ѡсифъ ѡ сна", та до 26 грудня Собору Пресвятої Богородиці, до слів, арк. 225: "въ июдѣи. въ ирода мѣсто ѡца своєго". Замість відсутніх арк. 222 та 223 в кін. XIX ст. вставлено два чистих аркуші. Обривається 6 січня на Богоявлення, арк. 228 зв.: "На лиргѣи". ѿ ма°. въ ѡнѣ времѣ. приде ісѣъ ѡ галилѣа".

Редакторські правки тексту XV ст., наявні зрідка.

Записи. 1) XVIII ст., на звороті верхньої кришки оправи, скорописом, чорним чорнилом: "Сиа книга бро[н або ю]... іаму іамшика клементьева ла...".

* Архаїзація письма проявляється: у чергуванні вузьких і широких форм літер, в яких наявна тенденція до витягнутості у висоту, гіпертрофічних натисків і тонких волосяних ліній; у прагненні звести до мінімуму або ввести в рядок хвості літер; у літер Ц, У, Щ – тонкі хвості, у Ю, Ю, ѿ – піднята догори скошена перемичка, Ч – у вигляді розщепу, Ж – з маленькою верхньою частиною, графема У замість ѠУ в закритих складах, трапляється Є перевернута (напр., ѿуагѣ 212 зв.). Проте вже як в орфографії XV ст. літери Н і И чітко розрізняються на письмі; послідовно Ъ замінено на Ы, а поряд з ѿ після голосних зустрічається Ѧ за нормами південнослов'янського правопису (напр., ѡ терниа 199).

2) 1912 р., С.О. Щеглової, на звороті нижньої кришки оправы, чорним чорнилом: "По перенумеровані 25 февр. 1912 г. оказалось 228 л.л. С.Щ."

Проби пера, вірогідно, зроблені писцем Євангелія, на арк. 39 зв.–40, 41, 43 зв., темно-коричневим чорнилом, типу: "во има ѿца..." Побутовий запис, на звороті нижньої кришки оправы, скорописом XVIII ст., коричневим чорнилом – читається частково. На втраченому арк. 224, зі звороту був власницький запис: "Семиона Филипова книга", про який йдеться в опису С.О. Щеглової.

Старий шифр, штамп. "№ 9". На арк. 1, 31, 67, 70, 96, 111, 144, 155, 159, 169, 192, 215, 225, 228 штамп "Кієвській Музей Императора Николая II".

До відділу рукописів БАН УРСР Євангеліє надійшло з Музею українського народного мистецтва (Колекція Історичного музею, № 9) і було заінвентаризоване 26 травня 1938 р., як ркп. перш. пол. XV ст.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 118–124 (перш. пол. XV ст.); Візир II, 59–73 (1455–1477 рр.).

Щеглова 1916, 3, № 1 (XV ст.); ПС XV 1986, 93, № 523 (перш. пол. XV ст.).

Ілюстрації. № 48, 49.

4. ЄВАНГЕЛІЄ АПРАКОС ПОВНИЙ.

Остання чверть XV ст.

В оправі.

Ф. I, № 7453.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 268 x 188, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 225 x 140. Рядків: 26, в два стовпці розміром 225 x 60. Показчики читань на полях.

Кількість та стан збереження арк. 160 арк.

Нумерація арк.: [1907 р.], Київського музею Императора Миколи II (при купівлі книги), темно-коричневим чорнилом, кириличною цифірю в правому нижньому куті (див.: записи 8 та 9); пізніша нумерація чорним чорнилом, у правому верхньому куті.

Зошитів 20 по 8 арк., відсутніх арк. немає. Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на зошитах 1–13 на останньому арк. (заклеєна або частково зрізана на зошитах 1–2, 9, 12), на зошитах 14–20 – на першому й останньому арк. (зрізана на першому арк. 16 зошита та на останньому арк. 20 зошита), чорнило темно-коричнєве.

Рукопис частково реставрований на поч. XIX ст.

Ветхі й розірвані майже всі кути арк. ркп.; переважно на початку та в кінці ркп. арк. підклеєні в корінці, на полях та кутах; арк. у середній частині біля корінця пошкоджені вологою; арк. з восковими плямами; арк. 1 розірваний посередині й підклеєний зі звороту, на арк. 141 відірваний тканинний бордовий рубрикатор початку Місяцеслова.

Матеріал письма. Папір ост. чв. XV ст.

Філіграні. *Рукавиця* з розеткою, арк. 2–6, – сх. Бріке, № 11422 (1486, 1490 рр.), трохи відмінний варіант знаходиться на арк. 8. *Глечик* з хрестом, двох варіантів: а) глечик середнього розміру, арк. 9–32, 40–47, сх. Бріке, № 12484 (1484–

1488, 1492, 1495, 1499, 1502 pp.); б) глечик маленький, арк. 85–95, двох малюнків: напр., арк. 85 – сх. Бріке, № 12496 (1495 р.), та арк. 95, – сх. Бріке, № 12498 (1490–1503 pp.). Літера “P” з розеткою, двох варіантів: а) літера “P” велика, арк. 137–138, 140, – сх. Бріке, № 8625 (1484, 1486, 1490 pp.); б) літера “P” маленька, арк. 34–37, – сх. Бріке, № 8622 (1481–1489 pp.). Три гори, арк. 49–80, 91, – сх. Бріке, № 11923 (1487, 1490–1492 pp.). Агнець великодній, арк. 96, – сх. Бріке, № 25 (1495 р.). Квітка, арк. 99–135, 139, 147–159, – сх. Бріке, № 6321 (1487 р.).

Тип письма. Півустав ост. чв. XV ст., середній із легким нахилом управо, одного почерку. Чорнило темно-коричневе, кіновар та блакитна фарба.

Оздоблення. Заставка одна, відкриває Євангеліє, проста плетінка, стрічки світло-коричневі, фон заповнений кіновар'ю та голубою фарбою. Вгорі заставки Хрест. На поч. XX ст. білі ромби частково заповнені чорним чорнилом. Заголовки Євангелія, з елементами простої в'язі, заголовки статей, ініціали великі тонкі, деякі з рослинними елементами, та заголовні літери кіноварні. Суриком пізнішого часу обведені два стовпці на арк. 1. Ініціали великі тонкі, деякі з рослинними елементами, написані синьою фарбою, знаходяться на арк. 91 зв.–96 зв., можливо, пізнішого походження, намальовані на місці пропущених. У XIX ст. початки читань Євангеліїв та Місяцеслова позначили тканинними та паперовими рубрикаторами.

Оправа. Поч. XIX ст.: 290 x 200 x 40. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору з тисненням. На верхній кришці середник рослинного орнаменту вгорі та знизу відтиснуто “Книга глѣмаа”. Кришки зі зворотів заклеєні папером. Обріз блакитний. Шкіра протерта на верхній та нижній кришках, на кутах, відірвана у верхній частині корінця; на верхній кришці наявні сліди від оздоблень; від застібок збереглися тільки замки.

Зміст. Арк. 1–141. Євангельські читання на весь рік, від Пасхи до Великої суботи Страсного тижня. Заг.: “Євѣліє ѡпракосъ зъ богомъ починає” гї блѣви ѡѣ”.

Арк. 141–158. Місяцеслов (вересень–серпень).

Арк. 158–160. Євангелія недільні утрени – 11.

Арк. 160–160 зв. Показчик читань Євангелій недільних від Пасхи до неділі Всіх святих.

Редакторські правки XV ст., поодинокі, 1633 р., др. пол. XVIII ст., 1800 р. та ост. чв. XIX ст.

Записи. 1) 1633 р., власницький, арк. 2–19, російським скорописом, чорним чорнилом: “Лета зрѣа годъ (в 1800 р. виправлено – году) месеца сѣмътебѣря восмыи днѣ прикладѣ ѡспения бѣци евангѣи ѡедора сѣрѣгеєва сна безъвехова”. На арк. 3, олівцем, невірно переведено рік зрѣа – 1533.

2) 13 грудня 1800 р., власницький, арк. 160 зв., скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Сиа книга села лежнева жителя Лаврентѣа Кирсанова сына Миленкова его собѣственаа мѣа декабра 13 дня 1800 году”.

3) Поч. XIX ст., на арк. 21 та на звороті нижньої кришки оправи, скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Села Кулеберева”, “Села Кѣлѣберева”.

4) XIX ст., на звороті нижньої кришки оправи, півуставом, темно-коричневим чорнилом: “Сиа сѣаа книга глѣмаа еванѣліє сѣое бѣосписатѣлѣмъ еѣлистомъ Лѣкою и пакѣ ѡбою чѣыреѣ еѣлистомъ”.

5) 1872 р., арк. 107 зв., олівцем: “1872-го Пода...”.

6) 70-і роки XIX ст., на звороті та на форзаці верхньої кришки оправи, чорним чорнилом – запис про деякі астрономічні явища, які відбулися в 1867 та 1870 рр.

7) Поч. XX ст., на звороті нижньої кришки оправи, темно-коричневим чорнилом: “Евангилие вохкресно [на] едини на десять ученцы писано в великую суботу на литургии...”.

8) 1907 р., на звороті форзаца верхньої кришки оправи, олівцем: “Приобр. у годѣ 1907 (підпис)”. Поруч також написано “07. 10 р. (рік перекреслений)” та “30/V”.

9) Поч. XX ст., на наклейці корінця, темно-коричневим чорнилом: “Евангеліе XV вѣка”.

10) Перш. пол. XX ст., на форзаці верхньої кришки оправи, чорним чорнилом: “Бумага, на к^трой писано это Евангеліе имѣет водяные знаки (рука со звѣдкою и кувшин, таб. 92. 614 с кри[р]) конца XV вѣка”.

Старі шифри, штамп. “№ 13”, “№ 1167”, “№ IV 1204/9180”. На арк. 2, 12, 28, 31, 44, 56, 75, 93, 112, 131 штамп “Кіевскій Музей Императора Николая II”.

До відділу рукописів БАН УРСР Євангеліе надійшло з Музею українського народного мистецтва (Колекція Історичного музею, № 13) і було заінвентаризоване у 26 квітня 1938 р., як ркп. перш. пол. XV ст.

Опис. Щеглова 1916, 3, № 2 (XVI ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрації. № 88, 89.

5. ЄВАНГЕЛІЄ АПРАКОС ПОВНИЙ. Без першої третини та кінця. Кінець XV – початок XVI ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 33 л.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 272 x 202.

Організація сторінки. Поле тексту: 200 x 130. Рядків: 23.

Кількість та стан збереження арк. 99 арк.

Нумерація арк. XIX – поч. XX ст., чорним чорнилом.

Зошитів, наявних, 13, по 8 арк.: 1–3 (відсутні), 4⁷ (відсутній перший арк., перед арк. 1), 5⁸, 6⁸, 7⁷ (відсутній перший арк., перед арк. 24), 8⁸–14⁸, 15⁷ (відсутній останній арк., після арк. 93), 16⁶ (відсутні два останні арк., після арк. 99), далі зошити втрачено. Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому арк. зошита, зрізана, збереглися лише титла зошитів 8 та 9, чорнило темно-коричнєве, 14 – кіновар.

Арк. ркп. зі слідами вологи; краї арк. й нижні праві кути на початку та в кінці ркп. ветхі, зотлілі, покручені та розірвані, на арк. 98, 99, в нижній частині, з втратою тексту, кінчики кутів втрачені; на арк. ркп. воскові плями; випадають з блока книги арк. 1, 6–8, 15, 16, 30, 31, 70, 87, 94–99, відривається арк. 23.

Матеріал письма. Папір кін. XV – поч. XVI ст.

Філігрань. *Глечик* – сх. Бріке, № 12612 (1495–1501, 1504–1506, 1515 рр.); сх. Лихачов, № 2970 (до 1515 р.).

Тип письма. Півустав кін. XV – поч. XVI ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку. Чорнило темно-коричнєве, кіновар.

Оздоблення. Заголовки статей, ініціали великі тонкі з рослинними елементами (на арк. 31 зв., 33 зв., 42, 53, 66 – тератологічні) та заголовні літери кіноварні.

Зміст. Євангельські читання від понеділка 6-го тижня після Пасхи (Єв. від Іоана), арк. 1, зі слів: “члвкъ ѿмреть за лю^{ди}”, а не весь языкъ погыбнеть”, та до понеділка 9-го тижня Нового літа (Єв. від Луки), арк. 99 зв., до слів: “Въ поне^д. ф. не^д. еѵ^аліе [ѿ лѣки]”. **Втрати:** Від кінця читань в неділю 3-го тижня, арк. 23 зв., зі слів: “бѣдетъ плачь и скрежетъ зуобомъ. и рече їс. к сотникѣ. яко”, та до початку читань в середу 4-го тижня після П’ятдесятниці (Єв. від. Матвія), арк. 24, до слів: “ци и фарисѣи глѣше. ѿчителю хоцемъ ѿ тебе знаменїа видѣти”. З середини читань у вівторок, арк. 93 зв., зі слів: “рече же гѣ к немѣ нїѣ вы фарисѣи внѣшне есте кланїци”, та до початку читань в суботу 7-го тижня Нового літа (Єв. від Луки), арк. 94, до слів: “Въ ѿ^п. призва їс. ѿба на десать оученика своа. и дасть имъ силѣ и власть на всѣ^х”.

По всьому рукописові олівцем відмічено читання, на арк. 96 зв. – темно-коричневим чорнилом.

Старий шифр. “Муз. 263”.

До ЦАМу КДА ркп. надійшов у травні 1878 р. від студента академії Макаревича, який його придбав у Києві, на Самсонівському ринку.

Опис. Візир II, 172–177.

Изв. ЦАО КДА 1878, 219 (XV ст.); Лебедев 1916, 9 (Євангеліє недільне, поч. XVI ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрації. № 139, 140.

6. ЄВАНГЕЛІЄ ТЕТР (Київське Євангеліє, 1411 р.)^{*}. Без початку.

Середина XV ст.

Писано Макарієм, за повелінням Іони Болакирева, інока Пустинно-Микільського монастиря, м. Київ.

В оправі.

Ф. 308 (П-Мик.), № 548 п.

Мова. Церковнослов’янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 345 x 235, з приклеєними полями поч. XVI ст., поверх частково обрізаних полів XV ст.

^{*} Євангеліє відоме в науці під датою 1411 р., проте це – список, зроблений у сер. XV ст., з пізнішим відновленням записів 1411 та 1427 рр., які, на жаль, втрачені.

Дату написання описуваного Євангелія – 1411 р. – М.В. Геппенер, який першим з дослідників більше уваги приділив саме палеографічним особливостям рукопису, вважав сумнівною. Вчений, вивчаючи філіграні та зіставляючи почерк датуючого запису на арк. 324 (за фотокопією, яка була у його розпорядженні) з основним текстом, дійшов висновку, що Євангеліє писано в сер. – др. пол. XV ст., а тексти ркп. та запису не тільки не належать одній руці, а ще й різні за часом. Він також уважав, що датуючий запис був зроблений значно пізніше від часу написання рукопису (див.: Геппенер, ф. 169, № 169 I, с. 67–72; Геппенер, ф. 169, № 170).

Проведене нами археографічне та палеографічне дослідження Євангелія не тільки підтвердило дані М.В. Геппенера, а й дало можливість уточнити, що список з Євангелія 1411 р. був зроблений саме в сер. XV ст.

Організація сторінки. Поле тексту: 210 x 130. Рядків: 21. Показчики читань на полях.

Кількість та стан збереження арк. 323 арк. Чисті арк. 151–151 зв., 245 зв., 323 зв.

Нумерація арк.: 20–30-х років ХХ ст., олівцем, через кожні 10 арк., за якою в ркп. 334 арк. (нумерація арк. помилкова – лік порушений на 10 арк.); 2) пізніша нумерація послідовна, олівцем. З часом втрачено аркуші з датуючими записами – арк. 1, 317 та 324.

Зошитів 41, по 8 арк.: 1⁵ (відсутні три перші арк.?), 2⁷ (відсутній останній арк., після арк. 13), 3⁸–11⁸, 12⁷ (відсутніх арк. немає, один арк. зрізаний), 13⁸–40⁸, 41⁶ (втрачено два арк., один арк. після арк. 322 та останній арк., після арк. 323). Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому арк., чорнило темно-коричневе. Вона майже вся зрізана, місцями збереглися лише титла.

Рукопис реставрований у перш. чв. ХVІ ст., частково зрізані верхні, нижні та праві поля й приклеєні інші, які значно більші за первинні; на них проглядають фрагменти філіграней: *Тіара*, двох варіантів, арк. 5–264: а) – под. Бріке, № 4901 (1511, 1513 рр.); б) – под. Лихачов, № 1351, 1406 (1507–1508 рр.). *Літера "P"*, арк. 265–302, – сх. Бріке, № 8632 (1505, 1507, 1509 рр.).

Арк. ркп. зі слідами вологи, у воскових плямах та дірках; на початку та в кінці ркп. ветхі краї арк.; випадають з блока книги арк. 2–23, 28–30, 37, 54, 61–62, 69, 77–78, 85, 88, 91, 100–101, 157, 164–165, 167, 197, 206–207, 209–211, 213, 220–221, 252–253, 256–257, 260, 269, 276–279, 283–323.

Матеріал письма. Папір сер. ХV ст.

Філіграні. *Виноградне гроно*, двох різновидів: 1) арк. 2–91, 96–98, 105, 108, – тот. Бріке, № 13037 (1441–1497 рр.); тот. Лихачов, № 1072 (1464 р.); 2) арк. 110–139, – тот. Бріке, № 13006 (1449–1451, 1461 рр.). *Ножиці*, арк. 93, 99–103, 145–146, 148–150, – тот. Лихачов, № 999 (1444 р.). *Хрест*, арк. 107, 147, 151–195, – сх. Бріке, № 5579 (1455, 1458, 1462, 1471, 1478, 1480, 1483, 1488, рр.). *Голова бика*, між рогами вісь із зірочкою, арк. 197–243, 256, – сх. Бріке, № 14173 (1449, 1456 рр.). *Голова блазня*, арк. 297–298, – сх. Бріке, № 15615 (1453, 1458 рр.). *Лев*, арк. 246, 254, 258, 264–291, – под. Бріке, № 10524–10526 (1463, 1466 рр.). *Якір*, арк. 248–252, – сх. Бріке, № 375 (1433–1440 рр.); сх. Лихачов, № 2476 (1446–1447 рр.). *Квітка*, арк. 319–323, – сх. Бріке, № 6666 (1447–1448 рр.). *Лігатура*, арк. 299–315, – сх. Бріке, № 9745 (1451, 1456–1461 рр.).

Тип письма. Півустановлений молодший сер. ХV ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку*. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. *Заставок* дві, арк. 91, 146 зв., простої композиції, виконані темно-коричневим чорнилом та кіновар'ю. Не написані заставки на початку чотирьох Євангеліїв, для них залишені місця на арк. 7, 93, 153, 246. *Заголовки* Євангеліїв, з елементами простої в'язі, *заголовки* статей, *показчики читань*, *зачала*, *ініціали* великі тонкі з рослинними елементами, відкривають кожне

* Письмо Євангелія було досліджено М.В. Геппенером у статті "Киевская рукопись 1411 года (к вопросу о появлении "младшего" полуустава на Украине)", яка не була видана вченим, зберігалася в його архіві в ІР НБУВ (див.: Геппенер, ф. 169, № 170) і побачила світ тільки в 2002 р. завдяки старанням професора В.І. Ульяновського (Ульяновський 2002, 143–175).

Євангеліє, та заголовні літери кіноварні. Кінцівки текстів одноконусні – Євангеліїв, арк. 89, 146 зв., 242, 308 зв., зроблені темно-коричневим чорнилом та кіновар'ю, та передмов до Євангеліїв, арк. 92 зв., 150 зв., 245, – кіновар'ю.

Оправа. Перш. чв. XVI ст., поновлювалася, вірогідно, 4 червня 1721 р. (дата зазначена на звороті верхньої кришки): 338 x 234 x 13. Верхня дошка без покриття, нижня – відсутня (вона була, коли ркп. описував М.В. Геппенер). Блок книги частково розбитий, зошити приєднувалися до кришок темно-синіми нитками.

Зміст. Арк. 2–309. Євангелія чотирьох євангелістів: Євангеліє від Матвія (7–89); Євангеліє від Марка (93–146); Євангеліє від Луки (152–242); Євангеліє від Іоана (246–318 зв.). Відкривається кожне Євангеліє покажчиком глав, арк. 2–3 зв., 89 зв.–90 зв., 146 зв.–148 зв., 242 зв., та передмовою, арк. 3 зв.–6 зв. (Феофілакта Болгарського до Єв. від Матвія), 91–92 зв., 148 зв.–150 зв., 242 зв.–245. **Втрапи:** Передмова до Євангелія. З Євангелія від Матвія – від кінця зач. ѿ, арк. 13 зв., зі слів: “и іоанна брата его въ корабли съ зеведеомъ оцѣмъ ею завазающа мрѣжа своа. и возваа. она”, та до кінця зач. ѿ, до слів арк. 14: “обоуаеть, чимъ осолитса. ни въ что же боудеть к томоу. тѣчю да изсыпана бждеть въ нѣ, и попираема члѣкы”.

Арк. 309–314. Місяцеслов (вересень–серпень).

Арк. 314–323. Покажчики євангельських читань: від неділі про митаря та фарисея та до неділі Сиропусної (314); в суботи та неділі Великого посту (314–314 зв.); на страсний тиждень Великого посту (314 зв.); страсних Євангелій – 12 (314 зв.–315); годин у Велику п'ятницю (315), у Велику суботу на утрени та на літургії (315); у наділю Пасхи (315); Євангелій недільних утрених – 11 (315–315 зв.); на всяку потребу (315 зв.–316); з Октоїха, Євангелія воскресного та Апостола недільного (316–316 зв., без кінця, відсутній арк. 317); читання на рік (до неділі Сиропусної) та інші (318–323, арк. 322 має бути арк. 322 зв.).

Записи*. 1) XV ст., писця, на втраченому арк. 317, маленьким півуставом з елементами скоропису: “Слава съврѣшителю боу”.

2) 20 червня 1411 р., на втраченому арк. 324, півуставом: “Въ лѣ' ꙗѿѿї съвершиса книга сіа / єѿ'ліє тетро мѣца іюніа. ꙗ на па / ма' сїѿномѣника Меѿодїа

* Записи № 1–3, які знаходилися на арк. 317, 324 та 1, досліджувалися й публікувалися, але були втрачені в XX ст.

Перший запис подається нами в опису за дослідженням М.В. Геппенера, другий та третій – за публікацією І.І. Срезневського, в якій вони передані зі збереженням правописних особливостей, а в М.В. Геппенера подані тексти двох останніх записів – із розкриттям скорочених написань слів. Коментарі до записів ми подаємо коротко, за М.В. Геппенером, який, враховуючи палеографічні особливості, порівнював почерк тексту та записів, досліджуючи записи за фотокопіями. На жаль, ці фотокопії в архіві вченого не виявлено, тому ми не мали можливості порівняти почерк основного тексту із записами. М.В. Геппенер уважав, що датуючий запис 1411 р. на арк. 324 та вірчий 1427 р. вписані на цих арк. пізніше, вірогідно в XVI ст., і, можливо, вони відтворені по пам'яті (записи були зіпсовані з якихось причин) або за усною монастирською традицією (див.: Срезневский 1871 I, 392; Геппенер, ф. 169, № 169 I, 67–72; Геппенер, ф. 169, № 170). На нашу думку, ці записи могли бути вписані в Євангеліє після 1515 р., оскільки в цьому році було зроблено запис в кінці тексту ркп. на арк. 323. Якби їх було вписано раніше, то саме на цьому місці був би вписаний датуючий запис, а не на чистому арк. 324, що суперечить книжній традиції, оскільки такий аркуш уважався захисним і з часом міг втратитись.

Патарьскаго / въ г^с ча днї. в нарицаеме^м и бгомъ сїсаемомъ / градѣ Кїевѣ, въ обители велико^г архиереа / Хѡа Николы повеленїемъ инока Ионы Болакирева. роукою / многогрѣшна / го инока Макарія”.

3) 23 березня 1427 р., вірчий, на втраченому арк. 1, півустановом: “Се азъ кнїзь Долголд...датови^ч. млїтью бжъєю / што єсми выслѣжи^н оу бга. и оу велико^г кнїза Вито / вта г^сдра своего. даю ѿ своеє выслѣги вѣрное / по своєи дшїи. И съ своєю гнїгинею. сѣмѣ Николе / Пѣстыньскомѣ Ионинѣ манастирю твою зе^млю / на има То^лстольска^г Конона. а иде^т с не^г колода / медѣ. и съ всеми пошлинами з бобры. и с кѣница / ми и с полю^емь. а хто сѣ име^т оустѣпа^т оу мое прида^е што азъ да^н сѣмѣ Николе. любо мои^х дѣтии / любо хто име^т держа^т по мое^м животѣ. сѣмѣ со / мною пере^н бгомъ. Пса^н и да^н при державе г^сдра великого кнїза Витовта. Въ лѣ^т ѡ.ц.лѣ. / мѣца. марта кѣ днѣ. инди^кта. ѣ”.

4) 28 березня 1515 р., вірчий, арк. 323, українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “В лѣто „зкг. мѣца ма^рта. кн. днѣ. инди^к. г. на па^н дмитръ ивашенцѣ^н. да^н єсми вѣчно и непорѣхомо сѣмомѣ великому чо^лтворцѣ х^свѣ николе пѣсты^нскомѣ манастирю на люде^х свои^х на максимовцѣ да^н грошовѣю двѣ копе гроше^н по двана^цца^т пѣназе^н в гро^ш. ты^н двѣ копе гроше^н має^т игѣме^н пѣсты^нски^н и всѣ еже ѿ х^се бра^еа в ка^жды^н го^л бра^т во вѣки вѣчны^н. а ты^н лю^д максимо^нци и^н и^х присѣдо^н и^н дѣло^н маю^т аки ^н къ своєи рѣце держа^ти и дѣ^т мо^н”.

5) 4 червня 1721 р., [інтролігаторський], на звороті верхньої кришки оправи, українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “ѡψка года мѣсяца дня: д: z: іюня дня: д”.

На втраченому арк. 1 була написана ще молитва до Господа, текст якої опублікував С.І. Голубев без коментарів (див.: Голубев 1875, 290–291).

Старий шифр. “Z 8914”.

До ЦАМУ КДА ркп. надійшов після 1896 р.

У ркп. проставлено й сучасний шифр “ф. 30, № 1”, під яким ркп. зберігався у ВР ЦНБ АН УРСР з 1986 р. Згідно зі звіркою фондів ВР 1956 р., Євангеліє вважалось відсутнім у ф. 308, № 548 п. Після переміщення фондів ВР під час та після Другої світової війни Євангеліє знаходилося серед рукописів із втраченими шифрами. Це трапилось через те, що рукопис значно пошкоджений, не збереглися перший і останній аркуші з датуючими записами. В 1986 р. його було включено до новоствореного ф. 30, під № 1, як ркп. др. пол. XV – поч. XVI ст. Під цим шифром Євангеліє й зберігалось до 2003 р., часу підготовки до видання даного каталогу, в якому вказано загальновідомий у науці шифр зберігання – за каталогом М.І. Петрова.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169 I, 67–72 (сер. – др. пол. XV ст.), це – стаття з опису – «Євангеліє-тетр “Киево-Никольского монастыря”»; Геппенер, ф. 169, № 170 (стаття “Киевская рукопись 1411 года (к вопросу о появлении “младшего” полуустава на Украине)”, присвячена дослідженню письма пам’ятки та записів). Роботи вченого з опису Євангелія 1411 р. опубліковані В.І. Ульяновським (див.: Ульяновський 2002, 143–175).

Закревский 1868, 745–746 (Євангеліє, 1411 р.); Срезневский 1871 I, 392 (Євангеліє, 1411 р.); Голубев 1875, 290–292 (Євангеліє, поч. XV ст.; публікація записів на арк. 1 та 324); Петров 1896, 252 (Євангеліє, 1411 р.); Соболевский 1899, № 35 (Київське Євангеліє, 1411 р.; знімок з арк. 93); Срезневский 1908,

54 (Євангеліє, 1411 р.; публікація рядка запису № 3, арк. 324); Боянівська 1994, 20 (1411р.).

У ПС XV 1986 немає.

Публікації. Голубев 1875, 290–292 (текст записів на арк. 1 та 324); Соболевский 1899, № 35 (знімок з арк. 93); Срезневский 1908, 54 (із записів № 3, арк. 324).

Ілюстрації. № 26, 27.

7. ЄВАНГЕЛІЄ ТЕТР.

80–90-і роки XV ст.

В оправі.

Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 417 п/1635.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 285 x 185, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 215 x 130. Рядків: 22 (21 рядок на арк. 101–104; 23 – на арк. 16–16 зв.). Показчики читань на полях.

Кількість та стан збереження арк. 252 арк. (арк. 16 – сер. XVI ст.). Чисті арк. 68–68 зв., 107 зв., 181–181 зв., 230 зв., 248 зв., 249–252, останні арк. з різночасовими записами.

Нумерація арк.: 4 березня 1823 р., бібліотеки Київського Золотоверхо-Михайлівського монастиря, чорним чорнилом (див.: запис 21); перш. пол. XX ст., олівцем, через кожні 10 арк.

Зошитів, приблизно, 32, кількість арк. різна, початково їх було 8. Втрачено по одному аркушу після арк. 14 та 145. Арк. 145 та втрачений за ним аркуш мають стояти після арк. 13. Сигнатура відсутня.

Рукопис частково реставрований у сер. XVI та в перш. чв. XIX ст.

Арк. ркп. з восковими плямами; деякі арк. підклеєні в корінці, підклеєно збережений наполовину арк. 229; блок книги розбитий, випадають арк. 1–99, 245–252.

Матеріал письма. Папір 80–90-х років XV ст.; сер. XVI ст., арк. 16.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією, двох варіантів: а) арк. 1–6, 110–125, 179–252, – сх. Бріке, № 15364 (1488–1491 рр.); сх. Лихачов, № 3899, 3802 (90-і роки XV ст.); б) арк. 9–15, 17–39, 76, 81, 101–103, 145, – сх. Лихачов, № 1271 (1497 р.). *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, посередині осі корона, яку вінчає трилисник, арк. 43–68, 71–73, 77–80, 97, 107, 156–178, – тот. Бріке, № 14592 (1488–1489, 1498 рр.). *Голова бика*, між рогами хрест, арк. 70, 130–138, 143–144, 147–150, – сх. Лихачов, № 1218–1219 (1488 р.). *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, арк. 82–96, 100, 106, – сх. Лихачов, № 1173 (1492 р.). *Голова бика*, арк. 142, – сх. Лихачов, № 3893–3894 (кін. XV ст.). *Козел*, на вставному арк. 16, – сх. Лауцявічус, № 3604 (1557–1559 рр.).

Тип письма. Півустав ост. чв. XV ст., середній із легким нахилом уліво, двох почерків. Двома почерками писаний текст від початку ркп. та до кінця Єв. від Марка, далі – з Єв. від Луки, арк. 108, та до кінця ркп. – писав перший писець. Півустав сер. XVI ст., середній із легким нахилом уліво, одного по-

черку, арк. 16–16 зв. Чорнило темно-коричневе та інтенсивно темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. *Заставок* п'ять, до всіх чотирьох Євангеліїв та Збірника дванадцяти місяців: 1–4) арк. 7, 69, 182, 231, плетінчастої композиції з концентричних сплетінь; 5) арк. 111, плетінчастої композиції з геометричних сплетінь. Угорі та з боків заставок стилізовані квіти, стрічки білі, обведені кіновар'ю, фон заповнений світло-зеленою, синьою та світло-коричневою фарбами. Не написана заставка на арк. 1, для неї залишено місце. *Заголовки* Євангеліїв, з елементами простої в'язі, арк. 4, 7, 69, 111, 231, 236 зв., *передмов, заголовки* статей, *покажчики читань* та *зачала* кіноварні. *Ініціали* великі плетінчасті, арк. 7, 69, 111, 182, стрічки білі, обведені кіновар'ю, оздоблені синіми та зеленими крапками; *ініціали* тонкі та *заголовні літери* кіноварні. *Кінцівки* текстів одноконусні, арк. 6 зв., 67 зв., 110 зв., 180 зв., 230, зроблені темно-коричневим чорнилом, на арк. 65, 107 – кіновар'ю.

Оправа. 1808 р., коли опрацювалися монастирські книги коштом Іринія Фальковського, єпископа Чигиринського: 285 x 185 x 45. Кришки картонні в шкірі мармурового забарвлення (чорне з коричневим). Кришки відірвані від блока книги; блок розбитий; шкіра на кутах протерта.

Зміст. Арк. 1–230. Євангелія чотирьох євангелістів: Євангеліє від Матвія (7–65); Євангеліє від Марка (69–107); Євангеліє від Луки (111–178); Євангеліє від Івана (182–230). Відкривається книга покажчиком (Сказанням) читань Євангелій на рік (1–2); кожне Євангеліє – покажчиком глав, арк. 2–3 зв., 65 зв.–66 зв., 108–109 зв., 178 зв. та передмовою, арк. 4–6 зв. (Феофілакта Болгарського до Єв. від Матвія), арк. 66 зв.–67 зв., 110–110 зв., 179–180 зв. *Втрати:* 3 Євангелія від Матвія: Від кінця зач. ді, арк. 145 зв. (цей арк. має стояти за арк. 13): “око за око. зжбъ за зжбъ. аз же глѣ вамъ, не противитса злоу. нж аще кто та оуда”, та до початку зач. сї, яке наявне на арк. 14, зі слів: “твои вида и въ таинѣ възда^с тебѣ яв^ѣ. молаще же са, не лише глїте яко же азычници”. Від кінця зач. иї, арк. 14 зв., від слів: “ни кто же можетъ двѣмаго господинома работати”, та до кінця зач. ѿ збереглися тільки останні слова, арк. 15: “щше са растръгнать вы”. Відсутня друга половина арк. 229 з текстом.

Арк. 231–236 зв. Місяцеслов (вересень–серпень).

Арк. 236 зв.–248. Покажчики євангельських читань: від Пасхи до неділі Сиропусної (236 зв.–244); в суботи та неділі Великого посту та Страсного тижня (з включенням 12 Євангелій страстей та послідування годин Великої п'ятниці) (244 зв.); страсних Євангелій – 12 (244 зв.–245); годин у Велику п'ятницю (245 зв.), Євангелій недільних утрених – 11 (245 зв.–246); на всяку потребу (246–247); Євангелія воскресного та Апостола недільного (247–248).

Редакторські правки та правки писця XV ст., наявні зрідка, є правки й пізнішого часу.

Записи. 1) Грамота 1526 р., про надання польським королем Сигізмундом II Августом маєтку і земель Київському Золотоверхо-Михайлівському монастиреві, арк. 249–250 зв., новим українським уставом, на папері 80–90-х років XV ст., темно-коричневим чорнилом та кіновар'ю: “В лѣтѣ, 3. лѣд. инди^к, ді. при деръ / жаве гѣдра великого корола жи^к / гимон^{та}. и при сѣйше^м ар^{хі} / еп^{пе} иосіоє, митрополите кї / євско^м, и в^{сеа} роуси. и при пане / ан^дрѣи неміровичі в^еводе

киє^н / ско^м. Мл^ттию бжїєю, и прч^тое є^т / бг^мтре. и с^тго ар^хистратіга м^і / хайла солотовр^хого. и вс^х с^ты^х. / макарєй игоуме^н с^тго м^іхайла / золотовер^хого, з^і бра^тєж. Оупи / сали єс^{мо} оу с^тое є^влїє приданьє / по на^с боуджчи^н игоумено^м. и бра^ти. / Са^м г^дрь король жик^гимон^ть, да^н / богомолью свою хра^м с^тго м^іхайла на об^щіноу на веки веко^м. Са^м г^дрь / коро^л жик^гимон^ть за пробиты^м / вало^м даль паш^ню по об^щю сторо^н / дороги на в^чность. Са^м г^дрь коро^л / жик^гимон^ть, да^н оу чор^торый озеро и ис^с сеножа^тю на в^чность. / Са^м г^дрь коро^л жик^гимон^ть, оу то^лсто^м / л^тсе да^н селище селивоно^нское, и с^с зє^млею / бор^тною, и с паш^нею, и со вс^іми вхо / ды што с^с старины присл^жхало к том^б / селищюу, а да н^і с той зє^мли иде^т дв^ѣ / ка^м медж, и ведро медоу. и припат^т лю^дм^и цр^кв^ные кар^повичи з^вѣ^ные. / дан^і дають, ѿ. вед^ро медоу. незови / ще з^вѣ^ное на припати. Ан^тонови / чи даю^т. ѿ. вед^рѣ медж. з масанов^іча / зє^мл^т дви ведра медж иде^т. Озеро цє^рков^ное з^вѣ^ное. Оу голжб^ѣевичо^х. чл^вк^ь цр^бный з^вѣ^ный фед^ко, / з^і брато^м свои^м, ка^л медоу дани дають. / а сорок^ь грошей серебра. Оз^ле бор^цо / в^ки поле михайлов^ское з^вѣ^ное. / На лыбеди повыше з^вєринь^ского. м^лына. м^лын^т михайлов^ский / з^вѣ^ный. На д^нєпри против^ь ро^з / доро^н на правой стороне, о^стров^ь / михайлов^ский з^вѣ^ный с озеры. / А к^і том^ж коупил^ь єс^{ми} оу макара / о^рмен^іна кїєв^ского, дв^ѣ сл^ж*бє // оу воревиц^кой волост^и. лыско^б / щиноу а погоны. дан^і иде^т чо / тыри ка^м медж. а о^см^ь дес^т грошей серебра, бо^ка рыбы. а даль / єс^{ми} за тоє сто коп^ь грошей, и сорок^ь ко^п грошей литов^ское ли^чбы. / На с^ки^рк^гичє^т ве^ро медоу. А с^с боро / лєв^ского по^лкл^та колода мед^б. Кар^пь с ходоро^м повин^ні пло^т с^плы / тит^і и манас^тырь городити. и / к^ѣльи с^тавити. Х^то имє^т разо / рати об^щєжительс^тво оу ма / настыри с^тго м^іхайла. и цр^квь / бжїю и манастырь о^скоужат^і. / и о^ц цр^кви бжїй приданьє и к^лплю / цр^кв^ню о^тыймати. и мы на / таковыє разоритєли, х^то цр^квь / бжїю о^ск^жжає^т. и манасты^р / бжїй разораю^т. и из^ь манасты / ра бждж^т брати манасты^рский / вещи. и приданьє цр^кв^ное / боудж^т о^нимати. И мы по пре // данїю с^ты^х о^ци сє^ми соборо^н, по / ложил^і к^латвж, да бждж^т прок^лати. да бждоу^т прок^лати. / да боудоу^т прок^лати. / с родо^м свои^м, в сїй / в^ѣк^ь, и в^ь боу / джшїй / в^ѣк^ь / ами^н. Угорі грамоти в XVI ст. зазначено: “ѿ Р. Х. „аф^кс”.

2) 1561 р., арк. 250 зв., півуставом, темно-коричневим чорнилом: “Нифе^н маликови^н а про^звище бо^тда^н ѿ коупоу да^н па^т коп^ь грошїй а за то з^гоу^лже ѿгоу^л пама^т чинїти игуме^н си^мє^м с^ь всєю бра^тєю має^н а пото^мки по мое^м живот^ѣ пама^т чинити маю^т. а я^к схочє^т постричи^т то^гды має^н єго за брата м^ѣти а то^г оу коуп^н да^н в л^т ѿ^ѣѣ.”

3) Др. пол. XVI ст., арк. 251, півуставом, темно-коричневим чорнилом: “Ино^к ски^ни^к, коно^н да^н є^сми оу коуп^б игоуменоу семионоу и всє^с єже о хр^ѣст^ѣ бра^ти три копы гро^ш за сына своего за инока ва^сїана и по не^м боудоучи^м игоуменом^ь”.

4) Др. пол. XVI ст., арк. 251, півуставом, коричневим чорнилом: “Старе^н о^лє^ссїй да^н оу коупоу о^см^ь к^жп^ь гроши^н а за ки^лю дв^ѣ коп^ь гро^ши^н”.

5) Др. пол. XVI ст., арк. 251, півуставом, темно-коричневим чорнилом: “Сїєн^ник^ь, оустин^ь. за к^ѣлью да^н дв^ѣ коп^ь грошей. а таа к^ѣльа стои^т промежи васильєвы к^ѣльи и пекарни”.

6) Др. пол. XVI ст., арк. 251, півуставом, коричневим чорнилом: “Та вла^с чобота^р да^н є^сми оу коупоу три копи гро^ши^н”.

7) Др. пол. XVI ст., арк. 251, півуставом, темно-коричневим чорнилом: “Данило иванови^н. с полоцка р^омъ. оу кж^н даль оу манастырь с^тго михайла золотверхаго”.

8) Др. пол. XVI ст., арк. 251, півуставом, темно-коричневим чорнилом: “Кнегина юрьева маса^нскаа кнегина анна ивановна соколе^нскаа иддчи въ мнишескый чинъ бг^оу створителю послужитъ ѿ с^тго михайла арха^нгела манастырь золотверхаго дала в кѣпоу ѿ себе десе^т ко^п а ѿ доу^х сестръ десеть копъ дрѣгоую игдменѣ семиѡноу съ всею бра^ею і по не^м бѣддчи^и игоумено^м маю^т ей давати до еѣ живота сам[.] тре^е из манастыра єсти и пити и на двѣ...” (далі запис зрізаний. В опису М.І. Петрова в кінці запису – “келїи дрова” (див.: Петров 1896, 133).

9) Др. пол. XVI ст., арк. 251 зв., українським скорописом, коричневим чорнилом: “Герма^н бере^ттъяни^н да^н ѿ купу на мана^стыр^с свето^г архистратига михайла две кни^жки четъи а третюю пса^нтыру да копу гроше^н ѿѡу игумену семиѡну и всеї еже ѿ х^ре бра^ни”.

10) Др. пол. XVI ст., арк. 251 зв., українським скорописом, коричневим чорнилом: “Ку^зма пи^чѣккъ коза^к ѿ ку^н да^н коня который стои^т ѿ ко^п грош^н на свето^г миха^нла золтовхо^г и чоторе к^н гр^п готовны^х за игдмена [...] василіа”.

11) Др. пол. XVI ст., арк. 251 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Паво^н конашеви^н да^н ѿ купу по^четверты копы гроше^н а то звѣдомо ѿ^ну васи^лю а тые гроше да^н по^четверты копы ѿ^ну семиѡну игумену и все^н бра^не”.

12) Др. пол. XVI ст., арк. 251 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Ма^нѣѣ каневе^н слепы^н да^н ѿ купу две копъ грош^н на манастыр^с с^тго архистратига михайла да^н ѿѡу игумену семиѡну и все^н еже ѿ хр^сти^н бра^ни а ба^нко его двѣ^ж копе грош^н да^н на с^тго миха^нла”.

13) Др. пол. XVI ст., арк. 251 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Гераси^н ло^гвинови^н з речиси да^н ѿ купу три копы грошеи на манастыр^с с^тго архистратига миха^нла да^н ѿѡу игумену семиѡну и все^н еже ѿ хр^сти бра^ни”.

14) Др. пол. XVI ст., арк. 252, українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Семе^н з пушгка^р гр^ово^нски^н дал ѿ купу десе^т ко^п гроши^н на церко^н с^т мих. за игумена изосима а зведома ѿѡу пафну[тію] та^рчинскому и игупу мешанину кие^нскому”.

15) Др. пол. XVI ст., арк. 252, українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “При^с двы^н да^н д^н кпы а то за вѣд^н ѿ^на игумена сопрониа”.

16) Др. пол. XVI ст., арк. 252, українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Іа тишко да^н до^м сво^н вла^нны^н з василева на манастыр^с светого а^рхистратига миха^нла ѿ купу а да^н до^м сво^н ѿ тре^х копа^х естли жы^н буду то буде [похочу постригса] в че^рнцы маю^т мене за брата че^рнцы прина^т естли ѿмру тило мое грѣ^шное маю^т че^рнцы поховати в тѡ^м мона^сты[ри] светого а^рха^нгела миха^нла за ѿѡа игумена соѡрониа”.

17) Др. пол. XVI ст., арк. 252, українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Гаврило да^н ѿ кѣпѣ на манастыр^с сто^г а^рхангела михайла золотове^рхаго в ко^п гр^пше лито^нс[...] за ѿца игдмена соѡрониа”.

18) 10 листопада 1583 р., арк. 252 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Року чѣ^н мѣца ноя^бря десято^г дня ѡма дьякъ ѡноѡрееви^н”

попови^ч да^л ђ купу ђ манасты^р с^тго миха^лла золотове^рхого ѿц^д игумену соѿронию и все^н еже ѿ х^ѣъ брати^н ђ полату да^л копу гроше^н а ѿц^д игумену и все^н бра^и на подѣлѣ друг^ю копу гроше^н да^л”.

19) 15 березня 1586 р., арк. 252 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Року ч^д м^ѣца ма^рта єї д^ня купи^л ѿте^н генаде^н турубо^рка з мико^лско^г манасты^ря к^ѣлю на “мя петро^вскую лу^чнико^вскую проти^вку дворе^н церко^вны^х да^л двѣ копе г^рш лито^вски^х у полату”.

20) Поч. ХІХ ст., на форзаці верхньої кришки оправи, темно-коричневим чорнилом: “При преосвященн^ѣйшемъ Іринѣѣ”.

21) 4 березня 1823 р., на звороті верхньої кришки оправи, темно-коричневим чорнилом: “Изъ числа книгъ Кієво-Михайловскаго монасты^ря библиотеки за библиотекар^я поправлена книга сія перво[ща]ка Василіа. 1823го марта 4 числа”.

22) 28 вересня 1861 р., на форзаці верхньої кришки оправи, темно-коричневим чорнилом: “Изъ числа книгъ библиотеки Кієво-Михайловскаго монасты^ря. 1861 г. сентября 28-го”.

Старі шифри, штамп, наклейка. “1 М 3”, “№ 1635”. На зворотах кришок оправи, на форзаці верхньої кришки оправи та на арк. 1, 252 зв. штамп “Кієво-Златоверхо-Михайловскаго монасты^ря. 189_г. Библиотека №_”. На арк. 99 зв., почерком ХІХ ст., наклейка “ХVІ в. Евангеліє Кієво-Михайлов. мон.”.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 213 (поч. ХVІ ст.); Візир II, 45–52 (др. пол. ХV ст.).

Востоков 1842, 124, № 70, 10 (публікація початку грамоти 1526 р.); АЗР 1848, 167 (Євангеліє, ХVІ ст., публікація грамоти 1526 р.); Костырь 1853, 26 (Євангеліє, 1525 р.); Крыжановский 1889, 167–177 (Михайлівське Євангеліє, до 1526 р.); Петров 1896, 132–134 (поч. ХVІ ст.); Запаско 1995, 319–322, № 75 (біля 1526 р.).

У ПС ХV 1986 немає.

Ілюстрації. № 67–76.

8. ЄВАНГЕЛІЄ УЧИТЕЛЬНЕ. Без початку та кінця.

Кінець ХV – початок ХVІ ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 223 л.

Мова. Церковнослов'янська (рос. ред.).

Формат, розмір. 2^о: 295–300 x 180–185, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 245 x 140. Рядків: 25. Показчики читань на полях, іноді частково зрізані.

Кількість та стан збереження арк. 346 арк. Чистий арк. 331 зв.

Нумерація арк.: 19 вересня 1905 р., бібліотеки Кієво-Печерської Феодосіївської церкви, чорним чорнилом, через кожні 20 арк. до арк. 100, далі пронумеровано тільки арк. 140, 160, 210, 240, 280, 300, 330, 332, 344, 346 (див.: запис 3); пізніша нумерація суцільна, олівцем.

Зошитів, наявних, 46, переважно по 8 арк. Повністю відсутні два зошити на початку ркп. та приблизно вісім – у кінці. Порушена послідовність аркушів, переважно на початку і в кінці ркп., та частково – всередині (див.: *Зміст*).

Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому арк., чорнило темно-коричневе. Вона майже вся зрізана, наявна тільки на зошитах 4–8 та 21.

Рукопис частково реставрований при опрацюванні книги в 80-х роках XVII ст.

Арк. ркп. значно пошкоджені вологою; на початку ркп. арк. нерівномірно зрізані, ветхі; по всьому ркп. значна кількість арк. розірвана, з дірками, які частково підклеєні на арк. 203, 208, 211, 235, 291 – з пошкодженням тексту; випадають з блока книги арк. 280, 298–299, 300, 346.

Матеріал письма. Папір кін. XV – поч. XVI ст.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією / монограма “З”, арк. 1–162, 197–198, 215–221, 225–327, 332–345, двох варіантів: а) голова змії, повернута до монограми, напр., арк. 97, – сх. Лихачов, № 3911 (1496 р.); б) голова змії, повернута від монограми, напр., арк. 106, – тот. Бріке, № 15391 (1496–1499 рр.). *Корона*, арк. 165–195, 200–212, 222, 328–329, двох варіантів: а) з монограмою “З”, напр., арк. 328, – тот. Бріке, № 4911 (1492, 1495–1502 рр.); б) без монограми, напр., арк. 200, – тот. Бріке, № 4909 (1493–1500 рр.).

Тип письма. Півустав кін. XV ст., середній прямий, одного почерку. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. *Заголовки* статей (на арк. 332 з елементами простої в'язі), *ініціали* великі тонкі з рослинними елементами та *заголовні літери* кіноварні. *Покажчики читань* виконані чорнилом та кіновар'ю.

Оправа. 80-і роки XVII ст.: 313 x 185 x 70. Дошки в шкірі світло-коричневого кольору зі сліпим тисненням на верхній кришці. Кришки зі зворотів заклеєні папером (зі звороту верхньої кришки наклеєно аркуш з уривком Слова про багатих та про покору владі). Без форзаців. Шкіра на кутах і ребрах кришок та на корінці протерта й розірвана; вирізано шматок шкіри на нижній кришці та два шматки на корінці; від застібок наявні тільки частини шкіряних ремінців.

Зміст. Арк. 1–309 зв., 320–331, 345–346 зв. Євангельські учительні бесіди. Після Слова ії, арк. 17 зв., пропущено “Кирила недостойнаго мниха. Слово на вознесеніє гнѣ. в четвер'токъ. ̄ недѣли по пас'цѣ ѿ пр̄рочесни* оуказаніи. и о вос'кр̄снїи всеро'днаго адама изъ ада”. *Втрати:* I. Від початку Слово ā та до останньої третини Слова ̄, арк. 1, до слів: “ною еси. и вса моа твоа соуть. При'ноу заповѣди моа съвр̄шаи. вса моа наслѣдоуеши. такови бо с̄ны наследуютъ цр̄тво ба и оца”. II. Відсутні по одному арк. в Слові ̄, після арк. 22 зв. та 28 зв.; один арк. в Слові ̄д, після арк. 149 зв.; два арк. в Слові ̄в, після арк. 196 зв.; один арк. в Слові ̄з, після арк. 221 зв.; один арк. в Слові ̄с, після арк. 283 зв. III. Початок Слова ̄, арк. 301, до слів: “ати сла: ѿбаче имѣниа по'облетъ. имѣти намъ нѣж'и ра'и и потреби по'обны'”.

Арк. 310–318 зв., 332–344 зв. Повчання на великі свята і на пам'яті вибраних святих. *Втрати:* Кінець повчання: “Мѣа. тогѣж. въ. дї. поучение на воз'вижение ч̄тнго кр̄ста”, арк. 318 зв., зі слів: “аще вселюса в послѣдннаа мора запо'чныа страны тако именоветь. се естъ д'лъж'(.и на сего ра'и гл̄ше г̄ъ. по'обаеть”. Далі майже повністю втрачено текст другої частини ркп. Зберігся тільки кінець: “Поученіє в недѣлю. с̄тыхъ праѡїтъ”, арк. 338–338 зв., зі слів: “кр̄щення порожешеса. едино тѣло бываемъ с̄тымъ дхѣм̄”. А також наявна перша третина “Поученіє. в не'лю. пре' рожеством̄ х̄вымъ”, арк. 338 зв.–341 зв., до слів: “Сказание же има' сице, жена нѣкаа нарицаема емина. с м̄жемъ своимъ ави-

мелехомъ и двоими сѣовы. изыиде ѿ очины своѣа еѿвифлиема. града ра^м хлѣбнаго. и вселиса в зем'лю моа...".

Збереглися окремі аркуші з втрачених Слів: приклеєний аркуш на звороті верхньої кришки оправи та арк. 70, 201, 202, 237, 300, 342.

При оправленні книги в кінці 80-х років XVII ст. була порушена послідовність тексту, переважно на початку та в кінці ркп. Текст має бути розміщений так: I. *Перша частина*. Слово ҃, арк. 2–3 зв., 8–12 зв., 7–7 зв.; Слово ҃, арк. 7 зв., 4–6 зв., 13–18; Слово ҃, арк. 18–18 зв., 23–28 зв., 19–22 зв., 29; Слово ҃, арк. 36 зв.–41 зв., 44–44 зв., 42–43 зв., 45–46; Слово ҃, арк. 60–61 зв., 76–76 зв., 62–62 зв.; Слово ҃, арк. 62 зв.–67 зв., 69; Слово ҃, арк. 69–69 зв., 68, 70–72; Слово ҃, арк. 72–75 зв., 78; Слово ҃, арк. 117 зв.–122 зв., 109; Слово ҃, арк. 109–110 зв., 123–131; Слово ҃, арк. 149–149 зв., 150–155; Слово ҃, арк. 195 зв.–196 зв., 199–200; Слово ҃, арк. 200–200 зв., 203–207 зв.; Слово ҃, арк. 221 зв., 223–226 зв.; Слово ҃, арк. 232 зв.–236 зв., 238–239; Слово ҃, арк. 239–244 зв., 258–259 зв.; Слово ҃, арк. 264 зв.–269 зв., 197–198 зв., 245–245 зв.; Слово ҃, арк. 155–257 зв., 270–273; Слово ҃, арк. 278 зв.–283 зв., 284–284 зв.; Слово ҃, арк. 291–291 зв., 320–325. Слово ҃, 307 зв.–309 зв., 292–295; Слово ҃, арк. 295–299 зв., 345–346 зв., яке завершує ркп. словами: "ї спо^мбїмса нб^нномѿ цр^ктвїю его. і вѣчны^х бл҃г[ъ] насла^ммса. блго^нтїю члѣколюбїемъ г^да наше^г іс^хъ х^ра". II. *Друга частина*. "В тои же день (1-ше вересня). поучение. второе. Єѿліе. ѿ лоуки", арк. 337–337 зв., 343–344 зв.; "Поучение. третье. в тои же днѣ", арк. 344–344 зв., 310–311 зв.

Редакторські правки тексту кін. XV – поч. XVI ст., XVI ст. та ост. чв. XVII ст.

Рукопис за змістом ідентичний із Євангелієм учительним, надрукованим Іваном Федоровим і Петром Мстиславцем у Заблудові в 1569 р.*

Записи. 1) 80-х років XVII ст., власницький, арк. 343 зв.–344 (на арк. 4 зв.–5 повторено першу половину запису), скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Сия книга еѿліе недѣлна толковоя цр^кя ианна алѣксеявича".

2) XVIII ст., вкладний, арк. 40 зв.–42, скорописом, коричневим чорнилом: "Сию книгу глаголемую єѿ^л дчїте^лное к це^ркви с^тго ѳеѿ^лсія дан[и]^л свою к[н] рок [...] [августа ҃] ѳеѿ^лсія за ѿпущение раби своѣа и молити за неа б^га всегда".

3) 19 вересня 1905 р., на звороті нижньої кришки оправи, чорним чорнилом: "Поученія избранныя отъ Св. Евангелїя и отъ многихъ божественныхъ писаний, приписываемыхъ патріарху Филоѳею, XVI в. 19 сент. 1905 г. изъ Кїево-Печерской теодосїевской церкви".

Старі шифри. "Муз. Рук. 913", "№ 27".

До ЦАМу КДА рукопис був подарований настоятелем Кїево-Печерської Феодосїївської церкви М.О. Брайловським.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 236; Візир II, 235–242 ("Поучения избраные от Св. Евангелїя", кін. XV ст.).

Отчѣт ЦИАО КДА 1906, 8–9 (XVI ст.); Лебедев 1916, 85 ("Поучения избраные от Св. Евангелїя и от многихъ божественныхъ писаний, преписываемыхъ патріарху Филоѳею", 1500 р.); ПС XV 1986, 81, № 348 (1500 р.); ПС XV Д 1993, 55, № 348.

Ілюстрації. № 125, 126.

* Опис стародруку див: Каратаев 1883, 163–166, № 75.

9. ЄВАНГЕЛІЄ УЧИТЕЛЬНЕ.

Кінець XV ст.*

В оправі.

Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 496 п/1648.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 285 x 195, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 225 x 120. Рядків: 31.

Кількість та стан збереження арк. 350 арк. Чистий арк. 245 зв.

Нумерація арк. XX ст., олівцем.

Зошитів 35, переважно по 10 арк.: 1⁸ (відсутніх немає), 2¹⁰–34¹⁰, 35¹² (до десятого арк. зошита додано ще два арк., які є останніми арк. ркп.). Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому арк. зошита, чорнило темно-коричнєве, кіновар'ю проставлено нумерацію 32 зошита. Вона майже зрізана, наявні лише титла, збереглася тільки на зошитах 13, 22, 31, 32.

Рукопис частково реставрований в ост. чв. XVI ст., на підклеєних частинах арк. філігрань *підкова*, арк. 5, 15, – сх. Каманін, Вітвіцька № 17 (1578, 1583 pp.).

На початку та в кінці ркп. арк. пошкоджені вологою, ветхі праві нижні кути; на початку ркп. арк. підклеєні в корінці; значна кількість полів розірвана, переважно в другій половині рукопису, деякі підклеєні, на арк. 8 – з пошкодженням тексту; наявні воскові плями та дірки, на арк. 88, 89 вони заклеєні з пошкодженням тексту.

Матеріал письма. Папір кін. XV ст.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією, арк. 3–274, – сх. Бріке, № 15376 (1498 р.); сх. Лихачов, № 3389 (1491 р.). *Корона*, арк. 280–350, – сх. Пікард, XIII, № 5 (1497–1502, 1514 pp.).

Тип письма. Півустав кін. XV ст., середній та маленький із легким нахилом управо, семи почерків: I) арк. 1–106 зв.; II) арк. 106 зв.–127 зв.; III) арк. 127 зв.–161; IV) арк. 161–178 зв.; V) 179–278 зв.; VI) арк. 279–319; VII) арк. 319 зв.–350 зв. Чорнило темно-коричнєве, кіновар та різнокольорові фарби.

Оздоблення. *Заставка* одна, арк. 1, плетінчастої композиції – концентричні сплетіння, з боків стилізовані квіти, стрічки білі, обведені кіновар'ю, фон заповнений кіновар'ю та світло- і темно-синьою, світло- і темно-коричнєвою фарбами. Верхня і нижня частини заставки, через ветхість паперу, були зрізані та підклеєні при реставрації ркп. Не написана заставка на арк. 246, для неї залишено місце. *Заголовки* Євангелія, перший рядок з елементами простої в'язі (також на арк. 246), *заголовки* статей, *ініціали* великі тонкі з рослинними елементами та *заголовні літери* кіноварні. Тлумачення на початку кожної статті позначені галочками, виконані темно-коричнєвим чорнилом і кіновар'ю. *Кінцівка* одноконусна, арк. 245, виконана темно-коричнєвим чорнилом і кіновар'ю.

Оправа. Ост. чв. XVI ст. (див.: запис 2): 295 x 195 x 65. Дошки в шкірі темно-коричнєвого кольору з тисненням. На верхній кришці середник "Розп'яття Христа з Пристоячими". Кришки зі зворотів заклеєні папером. Без форзаців.

* Це – список кін. XV ст. (за палеографічними даними) з пам'ятки, яка була перекладена з грецької мови в 1469 р., про що сказано в заголовку ркп.

Шкіра на кутах кришок та у верхній і нижній частинах корінця протерта; відсутній правий нижній кут дошки верхньої кришки; від застібок збереглися тільки верхній замок і клаптик шкіряного ремінця.

Зміст. Євангельські учительні бесіди. Заг.: “Повчєніа избранныа ѿ с҃го єв҃ліа ѿ многыа бж҃твныа писанїи. г҃лємаа ѿ ар҃хієреа изъ оустъ. въ вѣсѣкжа не҃лю. на поученїе хр҃стоименитыа людеа. или прочитаема. також҃е, и на г҃дѣскыа праз҃ники. прѣложена, съ грѣчьскаго азыка. на роускыа книги. в лѣт. .s.ц.ѡз (1469 р.)”.

Редакторські правки тексту кін. XV ст. і 70–80-х років XVI ст.

За змістом рукопис Учительного Євангелія ідентичний з такими стародруками: Євангеліє учительне, надруковане Іваном Федоровим і Петром Мстиславцем у Заблудові в 1569 р., та Євангеліє учительне, надруковане в Крілосі в 1606 р.* Тільки в кінці рукопису на арк. 349 зв.–350 зв. вставлено повчання як доповнення до пам’яті 13 листопада Іоана Златоуста. Таке повчання є на арк. 269–274, проте його кінець на арк. 274 скорочений, і пишець у кінці рукопису (арк. 350, 10-й рядок зверху) подає його повністю зі слів: “цр҃квь свою оутврѣди. бл҃говѣрномѣ кн҃зю (на арк. 274 – цр҃ю) нашемѣ. и вѣрному рабѣ своемѣ на сжпостаты побѣды дарѣи”, закінчуючи на арк. 350 зв. словами: “животворащимъ дх҃омъ твоимъ. и нїѣ и прѣно. и въ вѣкы вѣкѡа, аминь”.

Записи. 1) Кін. XV ст., одного з писців, арк. 350 зв., півуставом, темно-коричневим чорнилом: “Ж҃лцо єл҃къ пагасо й топе҃а. шлаторж цѣсж цѣчѣ. арипъ (тайнопис – Хсѣ бо єсть начало и конецъ всакому дѣлоу бл҃гоу. аминь). Да х҃то моу҃рь. да разѣмѣе҃ сїе. оусег҃а оубо бл҃гыа поучати҃. длѣжни єсмо. сла҃в свр҃шителю г҃оу бг҃ѣ. іѵ хѣу”.

2) Ост. чв. XVI ст., вкладний, арк. 6–9, півуставом, темно-коричневим чорнилом: “Сїа книга, єв҃ліе. с҃го николаы. была вел҃ми п҃лоха. ино староста римарьскїи на има лаш҃ко вѣсполокъ из бра҃ею сїю єв҃лію направили веч҃на и непоржшимо ку цр҃кви с҃го николаы, еже є҃ оу вост҃розѣ”.

3) Перш. пол. XX ст., на звороті верхньої кришки оправи, олівцем: “Начало XVI в. по виду вод. зн. – бычача голова”.

Старі шифри, штамп, наклейка. “Отд. 3. гл. 2. № 2580–5”, “103”, “[...]13”, “№ 1648”. На зворотах кришок оправи та на арк. 1, 350 зв. штамп “Кієво-Злато-верхо-Михайловскаго монастыря. 189_г. Библиотека №_”. На арк. 118 зв., почерком XIX ст., наклейка “XVI в. Поученїя, перев. съ греческ. Кієво-Михайлов. мон.”.

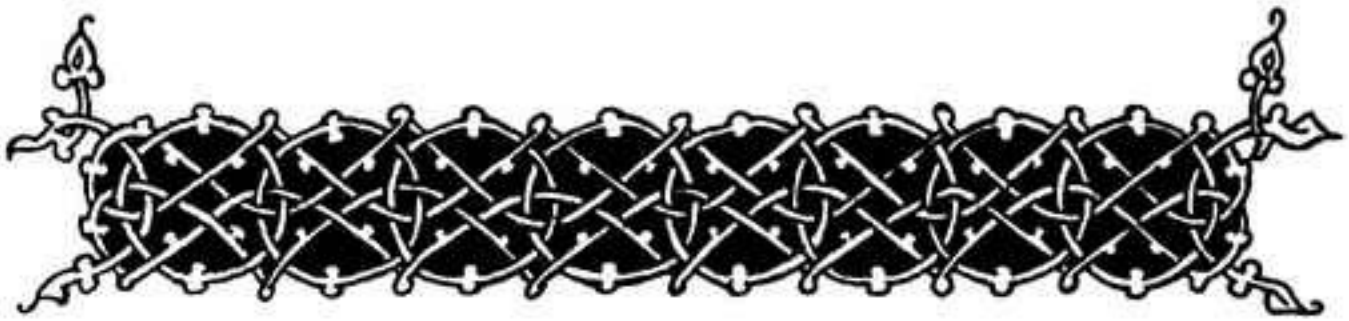
Опис. Петров 1896, 229–230 (Повчання..., XVI ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрації. № 127–133.

* Опис стародруків див.: Каратаев 1883, 163–166, № 75; 307, № 186.

10. ЖИТІЄ САВИ ОСВЯЩЕНОГО. Без кінця.

80–90-і роки XV ст.

В оправі.

Ф. 310 (Ніж.), № 25.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: 195 x 135, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 140 x 90. Рядків: 20. Показчики глав на полях, іноді частково зрізані.

Кількість та стан збереження арк. 79 арк.

Нумерація арк. кін. XIX ст., М.Н. Сперанського, чорним чорнилом (див.: запис 2).

Зошитів, наявних, 10, по 8 арк. Відсутні, за розрахунками М.Н. Сперанського, біля 30 арк. Сигнатура зрізана.

Рукопис частково реставрований у 40-х роках XIX ст.

Арк. рkp. зі слідами вологи, з восковими плямами; на початку та в кінці рkp. поля деяких арк. ветхі й розірвані; забруднений арк. 79 зв.

Матеріал письма. Папір 80–90-х років XV ст.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією, трьох варіантів, у другому й третьому – маленька зміїна голівка; варіанти розміщені впереміш: а) напр., арк. 76–77, – сх. Пікард, XVI, № 235 (1488–1491 pp.); сх. Лихачов, № 2693 (80-ті pp. XV ст.); б) напр., арк. 52–53, – тот. Пікард, XVI, № 181 (1489 p.); в) напр., арк. 36–37, – сх. Лихачов, № 3726 (1493 p.). В опису М.Н. Сперанського посилання на філігрань зроблено за альбомом Тромоніна, № 1279, в якому рисунок лише подібний до філіграней рукопису і тому рkp. датувався вченим близько 1538 p.

Тип письма. Півустав ост. чв. XV ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку*. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. *Заголовки* рkp., *ініціал* великий тонкий, на початку рkp, та *заголовні літери* кіноварні.

* Графіко-орфографічні та фонетичні особливості рукопису розглянуто в опису М.Н. Сперанського.

Оправа. 40-х років XIX ст.: 195 x 135 x 15. Кришки картонні, обклеєні блакитним папером.

Зміст. Житіє Сави Освященного, глави 1–66. Заг.: “Мѣца декем’врія въ. ѿ. днѣ. житіє сѣго ѿца нашего. и наставника пѣстыннаѣ. савы. ѿче блѣви”. Поч.: “Сїи оубо нбѣнаго града гражанинѣ сава”. Обривається на початку гл. 66 словами: “иже въ пещерѣ оучнїци сѣго савы придоша к’ велицѣи лаврѣ. къ нему гл҃юще ѿпоусти наѣ ѿче быти бо въ твоємъ манасты...”.

Редакторські правки тексту та дописки на полях кін. XV ст. писця ркп, поодинокі, чорнилом та кіновар’ю.

Записи. 1–2) Кін. XIX ст., М.Н. Сперанського, на форзаці верхньої кришки оправи та на арк. 79, чорним чорнилом: “Въ началѣ нѣтъ предисловія списка XIII в. (Помяловский, 3–9)”; “Всего 79 лист. М.С.”.

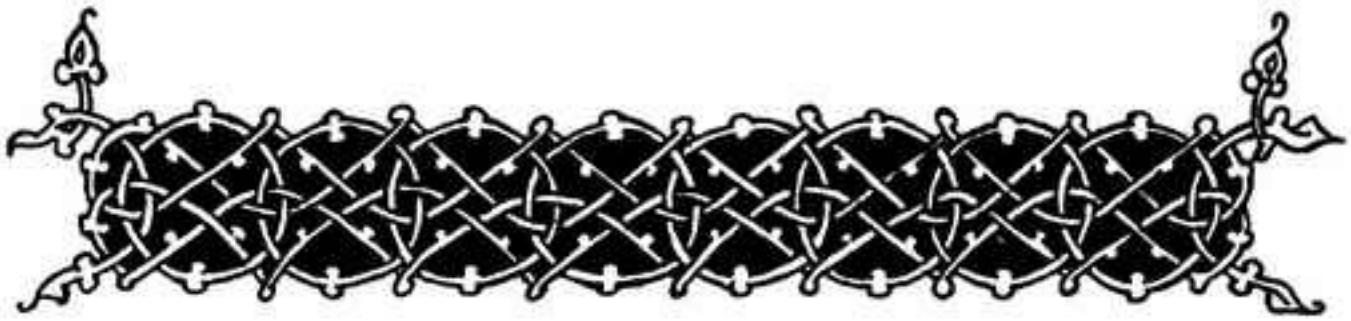
Старі шифри, штамп, наклейка. “263 П 544 / III 2”, “817”. На арк. 1 штамп “П. Библиотеки Историко-Филологического Института кн. Безбородко”. На корінці та на звороті верхньої кришки оправи наклейка “Библиотека И.-Ф Института кн. Безбородко. 25. Рукописн. отд.”.

Опис. Сперанский 1900, 51–56 (близько 1538 р.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрація. № 77.

11. ЗЛАТОУСТ П'ЯТДЕСЯТНИЙ. Без початку та кінця.
20–30-і роки XV ст.
В оправі.
Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 490 п/1649/І–ІІ.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: I-й том: 270 x 195; II-й том: 267 x 197, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту двох томів: 220 x 160. Рядків: 25, в два стовпці розміром 220 x 170–175. Поле тексту XVII ст. на арк. 3–9 зв.: 223 x 120. Рядків: 24, в один стовпець.

Кількість та стан збереження арк. Два томи – 440 арк. (арк. 3–9 – XVI ст.).

Нумерація арк.: XX ст., суцільна для двох томів, олівцем: перший том – арк. 1–233 (арк. 1–2 захисні); другий том – арк. 234–440; 1987 та 1989 рр., олівцем. У ці роки було помилково перероблено попередню суцільну нумерацію. Про це свідчать вірчі аркуші: в кінці першого тому три захисні арк. пронумеровані, як арк. 234–236; нумерація другого тому була перекреслена і зроблена заново, з першого аркуша. У даному опису використовується перша суцільна нумерація, оскільки це один кодекс, в якому й сигнатура зошитів двох томів суцільна, зроблена в XVI ст., а також тому, що саме нею послуговуються вчені.

Зошитів, наявних, 55, початково було 56, переважно по 8 арк., в деяких по 9 арк. У першому тому зошитів 29, у другому – 26: 1⁷ (зошит XVI ст.), 2⁷, 3⁸–6⁸, 7⁷ (відсутній останній арк.), 8⁸–13⁸, 14⁹–15⁹, 16⁸–17⁸, 18⁹, 19⁸–29⁸; далі йдуть зошити другого тому, 30⁸–51⁸, 52⁶ (відсутні два перші арк.), 53⁸, 54⁹, 55⁸. Сигнатура на зошитах 2–13 відповідає часу створення ркп., зроблена писцями на першому арк., темно-коричневим чорнилом. Далі сигнатура не продовжена, текст писаний одним писцем. Сигнатура XVI ст. суцільна для двох томів, знаходиться на звороті останнього аркуша зошита (на другому зошиті сигнатура стоїть на першому арк.), чорнило темно-коричнєве; вона частково зрізана. Друга сигнатура на перших семи зошитах різниться від першої на один арк.

Рукопис реставрований у др. пол. XVI ст. та в XIX ст.

Арк. першої половини першого тому пошкоджені вологою; на початку цього тому та в кінці другого арк. підклеєні в корінці; деякі арк. двох томів розірвані на полях, декотрі підклеєні; наявні дірки та воскові плями; відриваються від блока книги арк. 1а–1, 5, 6, 234.

Матеріал письма. Папір 20–30-х років XV ст.; 60-х років XVI ст., арк. 3–9. Філіграні. *Три гори*, арк. 10–39, – сх. Бріке, № 11719 (1401–1431 рр.). *Єдиноріг*, арк. 41–78, 90, 99–233, 234–440, – сх. Бріке, № 9957 (1426 р.); сх. Лихачов, № 2404 (20–30-і роки XV ст.). *Башта*, арк. 79–88, 92, – сх. Бріке, № 15865 (1427–1430 рр.). Літера “W”, арк. 3–9, – сх. Бріке, № 9161 (1569 р.).

Тип письма. Півустав поч. XV ст., середній із легким нахилом уліво, чотирьох почерків: I) арк. 10–42; II) арк. 42–102 зв.; III) арк. 103–105 зв., 138–233 зв., 234–440 зв.; IV) 106–137 зв. Півустав сер. XVI ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку, арк. 3–9 зв. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки статей, ініціали великі тонкі з рослинними елементами та заголовні літери кіноварні.

Оправа. 1808 р., коли опрацьовувалися монастирські книги коштом Іринія Фальковського, єпископа Чигиринського: перший том, 275 x 195 x 45; другий том, 270 x 195 x 40. Кришки картонні, обклеєні синім папером, корінці шкіряні. На корінцях відтиснуто “Подчєніа и слова церковныа”, на першому томі – “часть 1”, на другому – “часть 2”. Верхня кришка першого тому відривається від блока книги; папір на кутах кришок обох томів протертий; шкіра на корінцях потріскана й частково розірвана.

Зміст*. Слова та повчання Іоана Златоуста, від неділі про митаря та фарисея до неділі Всіх святих (90 слів і повчань: 47 – у I томі та 43 – у II томі). Текст наявний із кінця Слова в неділю про митаря та фарисея, арк. 3: “почто нападаєши на лежачого. почто во^ѣкладаєши на плама^ѣ его дрова. почто ѡгълагодѣши бьющаго всег^ѣа беспрєстани совесть свою”. Без кінця, обривається ркп. словами Похвали у неділю Всіх святих: “ни звѣрь бо ни птица. ни ино ничьто же не може въкоусити ѡ ни^ѣ. но еже испрѣва ѡбы^ѣно имъ бѣ ясти. тоже чрѣ^ѣ єство ѡставше. неѡбы^ѣны нравы творѣахоу. на...”.

Редакторські правки тексту XVI ст., темно-коричневим чорнилом, та XVII ст., чорним чорнилом, зроблені Симеоном, священником церкви Святого Спаса.

Записи. 1–2) XVI ст., арк. 33, 65, півуставом, одного почерку, темно-коричневим чорнилом: “Г^ѣну моємѣ мило^ѣ пану лѣкълану”; “Г^ѣну моємѣ мило^ѣ пану “цѣкъѣ”.

3) XVII ст., вкладний, арк. 53 зв.–58, українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “У іаере^ѣ семиѡ^ѣ свеще^ѣни^ѣ спа^ѣски^ѣ нада^ѣ єсми сию книгу ѣ манасти^ѣ сто^ѣ миха^ѣла залатаве^ѣго ве^ѣне ве^ѣ веко^ѣмъ а хто сию книгу знесеть свето^ѣ манасти^ѣря то^ѣ со^ѣ мъною на праве^ѣно^ѣмъ судици христово^ѣ расудитьсѣя (далі, в XVIII ст., дописано чорним чорнилом) бѣде^ѣ іа ни^ѣто не зноситы писаль^ѣ форохъ по[.]ш[.] ѣ пєво^ѣта манасти^ѣра”.

4) XVII ст., арк. 369, скорописом, темно-коричневим чорнилом, запис зрізаний зберігся частково: “[с^ѣ] митрополитомъ гена[диє^ѣ]...”.

5–7) Поч. XIX ст., арк. 3, 233 зв., 234, темно-коричневим чорнилом, одним почерком: “По[оу]ченія церковныа”; “Конецъ первой части”; “Часть 2”.

8–9) 28 вересня 1861 р., на арк. 1^а першого тому та на форзаці верхньої кришки оправи другого тому, темно-коричневим чорнилом: “Изъ числа книгъ Библіотеки Кієво-Михайловскаго пер. монастыря 1861 г. Сен. 28 г.

* Зміст Златоуста розкрито в опису М.І. Петрова.

Иванъ Спасский”; “Изъ числа книгъ Библ. Кієво-Златоверхо-Михайлов. монастыря 1861 г. Сентября 28 г. Пис. Иванъ Спасский”.

Не читається запис на арк. 171, змитий.

Старі шифри, штамп, наклейка. “Отд. 3. гл. 3. № 2581–6 Г”, “94”, “№ 1649–Г”; “93”, “№ 1649–II”. На зворотах верхньої і нижньої кришок оправи та на форзацах двох томів, а також на арк. 3, 233 зв., 234, 440 зв. штамп “Кієво-Златоверхо-Михайловскаго монастыря. 189_г. Библиотека №_”. На арк. 108 зв., 321 зв., почерком XIX ст., наклейка “XV в. Сборникъ слов и поучений. Кієво-Михайлов. мон. ч. I, ч. II”.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 106–109 (Златоуст, XV ст.); Візир II, 281–288 (Збірник слів і повчань, XV ст.).

Петров 1896, 183–190 (Збірник, XV ст.); Перетц 1916, 49–58 (Збірник, XV ст.); ПС XV 1986, 106, № 708 (Златоуст пісний та недільний, перш. пол. XV ст.).

Публікація. Слово “Отъкровеніє стымъ апѣломъ”, арк. 168–170 зв., опубліковане, з текстологічним аналізом, С. Булахатовим у Звіті семінарія проф. В.М. Перетца (див.: Перетц 1916, 49–58).

Ілюстрації. № 16–19.

12. ИЗМАРАГД. Без початку та кінця.
Остання чверть XV ст.
В оправі.
Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 488 п/1646.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 284 x 197, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 235 x 135. Рядків: 28, у два стовпці розміром 235 x 65. Показчики читань на полях.

Кількість та стан збереження арк. 238 арк. (арк. 1, 2 захисні – поч. XIX ст.).

Нумерація арк.: поч. XX ст., олівцем, за якою в ркп. 235 арк.; кін. XX ст., олівцем, якою було продовжено першу нумерацію, за рахунок захисних арк., вставлених у кінці ркп., і нараховано 238 арк.

Зошитів 31, переважно по 8 арк.: 1⁶ (відсутні два перші арк., третій арк. зошита опрацьований у кінці рукопису, як арк. 235), 2⁸–30⁸, 31² (відсутні шість арк.). У 1808 р. зошити були з'єднані по двоє. Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на звороті останнього аркуша зошита, чорнило темно-коричневе. З зошита 16 вона зрізана, збереглися лише титла.

Рукопис частково реставрований на поч. XIX ст.

Арк. ркп. частково пошкоджені вологою, з восковими плямами; на початку та в кінці ркп. поля розірвані, на початку ркп. їх підклеєно; блок книги розбитий.

Матеріал письма. Папір ост. чв. XV ст.

Філіграні. *Корона*, арк. 3–13, 35–64, 97–111, 139–145, – сх. Бріке, № 4901–4902 (1480–1484 рр.), № 4895 (1498 р.). *Терези*, у великому колі, арк. 18–31, 68–79, 86–92, 112–135, – сх. Бріке, № 2558 (1495–1501 рр.); сх. Лихачов, № 3506 (кін. XV ст.). *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією, арк. 80–85, – сх. Бріке, № 15392 (1480–1508 рр.); сх. Лихачов, № 1289 (1500 р.), № 2673 (1490–1510 рр.). *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, під головою вісь з серцем і літерами "AB", арк. 146–234, – тот. Бріке, № 14884 (1480, 1500 рр.).

Тип письма. Півустав кін. XV ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки слів, ініціали тонкі, з рослинними елементами, заголовні літери та показчики читань кіноварні.

Оправа. 1808 р., коли опралялися монастирські книги коштом Іриней Фальковського, єпископа Чигиринського: 287 x 197 x 40. Кришки картонні, обклеєні синім папером, на шкіряному корінці відтиснуто "Книга Іоана Златоустаго". Кришки і корінець відірвані від блока книги; блок розбитий; шкіра на кутах кришок протерта, відірвана в нижній частині корінця.

Зміст*. Арк. 3–182 зв. Измарагд "основного типу"^{***}, 162 глави. Текст наявний із шостого Слова, арк. 3, зі слів: "мѣ и ѿ рыбѣ. то прѣвѣи престанѣ гнѣва и жарѣсти грѣдѣсти". **Втрати:** Відсутній початок Слова апостола Павла, тлумаченого Іоаном Златоустом та Василем Великим, основний текст Слова знаходиться в кінці ркп., арк. 235, далі, арк. 235 зв., йде четверте Слово: "Слово іоана златѣустаго какѣ не лѣнѣти^ѣ чѣсти книги", яке обривається словами: "а инѣ^х лѣностію по^хкрадываеѣтѣ штобы кѣ цѣркви не при[ходили]...". Повністю втрачене п'яте Слово Єфрема Сиріна про те, як слухати книги, та початок шостого Слова свв. Апостолів та свв. Отців про те, як треба жити християнам.

Арк. 183–223 зв. "Сѣго василіа єпѣпа амасіискаго, посла^ѣе, кѣ нѣкоємѣ инокѣ, вѣпа^лшемѣ вѣ ѿчааніе^ѣ".

Арк. 223 зв.–225 зв. "Послѣ^лнее виденіе сѣго прѣрка данила".

Арк. 226–234 зв. "Сѣпреніе пана гызѣ^ѣа. философа. сѣ. вѣ. кардиналы".

Арк. 234 зв. "Сло^ѣ григоріа [бого]слова. ѿ крѣ^ѣтѣ чѣтнѣ^ѣ гѣ наше^ѣ іс хѣ. и ѿ разбои[ни]ческѣ^х крѣ^ѣтѣ^х, како з..хѣса", обривається на початку: "Ада^ѣ бѣ вѣ едемѣ. пред вра^лт^л раискѣми. ег^ла при[.]жиса емѣ смѣрѣтѣ вѣ [з..] велико. сѣнѣ. е^ѣсифѣвѣ мѣтри своєа. гѣла поими мѣти моа. почто...".

Редакторські правки тексту XV та XVII ст.

Записи. 1) XVI ст., арк. 87 зв., скорописом, коричневим чорнилом: "... (початок зрізано) митрополито^м киев^ѣскомѣ и гал[иц]комѣ и всеа руси "

2) [XVII ст.], проба пера, арк. 145, темно-коричневим чорнилом: "Попытати пера и чо^рнила чи добре буде^ѣ писати".

3) Поч. XX ст., арк. 101, олівцем: "рѣж^ѣеніа" (виправлення тексту) та підпис: "студентѣ Требинѣ".

4) [1915]^{***}, на форзаці верхньої кришки оправи, олівцем: "XV в. = 1470 гг. В.Н. Перетц".

Старі шифри, штамп, наклейка. "Отд. 3. гл. 2. № 2938-3", "№ 11", "№ 1646". На форзацах та на арк. 3, 235 зв. штамп "Кієво-Златоверхо-Михайловскаго монастыря. 189_г. Библиотека №_". На арк. 136 зв., почерком XIX ст., наклейка "XV в. Сборник "Измарагдѣ" Кієво-Михайлов. мон."

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 91–96 (70-і роки XV ст.); Візир II, 116–122.

Петров 1896, 166–182 (XV ст.); Требін 1910, 1–16 (XV ст., короткий опис (с. 2) та дослідження мови й правопису); Перетц 1929, 1–19 (XV ст.); ПС XV 1986, 106, № 712 (перш. пол. XV ст.); Запаско 1995, 307–308, № 69 (кін. XV ст.).

Ілюстрації. № 90, 91.

* Зміст Измарагда розкрито в опису М.І. Петрова.

** Тип Измарагда визначено за методичними рекомендаціями Б.М. Пудалова (див.: Пудалов 1990, 382–405).

*** Імовірно, тоді, коли під керівництвом В.М. Перетца проводився семінарія руської філології в Києві, в травні 1915 р. (див.: Перетц 1916).

13. ІЗМАРАГД. Без початку.
Кінець XV – початок XVI ст.
В оправі.
Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 489 п/1657.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: 194 x 124, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 155–160 x 90–95. Рядків: 24. Показки читань на полях, частково зрізані.

Кількість та стан збереження арк. 317 арк.

Нумерація арк. XX ст., олівцем.

Зошитів 41, переважно по 8 арк.: 1^б (відсутні два перші арк.), 2⁸–19⁸, 20^б (відсутні перший і восьмий арк.), 21⁸–24⁸, 25⁴ (відсутні третій–шостий арк.), 26⁸–40⁸, 41⁴. Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на звороті останнього арк., чорнило темно-коричневе, сигнатура останнього зошита писана кіновар'ю.

Рукопис частково реставрований у перш. пол. XIX ст.

Арк. ркп. зі слідами вологи, через що на початку ркп. розпливлися деякі літери; наявні воскові плями.

Матеріал письма. Папір кін. XV – поч. XVI ст.

Філіграні. *Рукавиця*, двох різновидів, другий – кількісно переважає: 1) Рукавиця, – сх. Бріке, № 11401 (1486 р.); 2) Рукавиця з квіткою, – сх. Бріке, № 11423 (1496, 1500–1501 рр.), № 11424 (1502–1512 рр.).

Тип письма. Півустав кін. XV – поч. XVI ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки слів, ініціали тонкі та заголовні літери кіноварні.

Оправа. 1808 р., коли опрацьовувалися монастирські книги коштом Іриней Фальковського, єпископа Чигиринського, з поміткою на арк. 1 “у кожу”: 202 x 130 x 53. Кришки картонні в шкірі мармурового забарвлення (коричневе з чорним). Верхня кришка відірвана від блока книги; кути кришок проїдені шашелем; корінець зберігся частково.

Зміст^{*}. Ізмарагд “основного типу”^{**}, 162 глави. Відсутні “Слово Йоана Златоуста еже не осужати но учити” та “Слово о чернці его же беси хотеша прельстити”^{***}. Відкриває ркп. зміст, арк. 1–5: “Иже во сѣхъ. ѡца нашего, ѡ ѡа златоуго ѡ чтеніи бжѣтвеных, писаніи. а.”, завершує – “Слово сѣго генадиѡ патриарха константина града. ѡ чтоуцих многиа книги”, арк. 317, словами: “многи чтеѣ книги. а си х не ѡстанеть ѡ хѣѣ ісѣѣ. ѡ гѣѣ нашеѣ всегда і нѣѣ и прѣно и вѣѣки вѣѣкоѣ. прѣце сѣаа слаѣ ами” тебѣ свершѣтелю хѣѣ бѣѣ аминь”. *Втрати:* Кінець гл. чѣ, між арк. 150 і 151, “Слово ѡ ѡа Златоуѣ ѡ казнеѣ бжѣи”. Початок і частина тексту гл. чѣ: “Слово ѡ ѡа Златоуѣ. како оучити люѣ пото”. Середина гл. чѣ, після арк. 156 зв., “Слово сѣго ѡца еѣпа месопотоѣскаго. како боатиѣ смѣти”. Далі, між арк. 190 і 191, – повністю гл. рѣ: “Слово ѡана

* Зміст Ізмарагда розкрито в опису М.І. Петрова.

** Тип Ізмарагда визначений Б.М. Пудаловим (див.: Пудалов 1990, 382–405, № 8).

*** Це гл. 155–156, за методичними рекомендаціями Б.М. Пудалова щодо встановлення типів (редакцій) Ізмарагдів.

Златоуста ѿ сѣмь постѣ"; гл. рїї: "Слово ѿ веденья Павла ап҃ла"; гл. рѣї: "Слово сѣго Кирила. ѿ страстѣ бжїи". Початок гл. рк: "Слово сѣго ѿца Пахомья. ѿ срѣдѣ и паткѣ".

Записи. 1) 1657 р., арк. 317 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Гасневелебный ѿць нашъ ѳеодосїй софоничъ золотоверхѣю церковь железомъ покри" рокѣ дахне и рокѣ дахнз рабѣ божїей економъ семеонъ".

2) [1808 р.], Іриня Фальковського, арк. 1, темно-коричневим чорнилом: "у кожу".

3) Поч. ХІХ ст., на форзаці верхньої кришки оправи, темно-коричневим чорнилом: "Изъ числа книг библиотекы Кїево-Златоверхо-Михайловскаго монастыря".

4) ХХ ст., на форзаці верхньої кришки оправи, олівцем: "ХV – ХVІ в."

Старі шифри, штамп, наклейка: "Отд. 3. гл. 2. № 2589-19", "92", "№ 1657". На форзацах та на арк. 1, 317 штамп "Кїево-Златоверхо-Михайловскаго монастыря. 189_г. Библиотека №_". На арк. 120 зв., почерком ХІХ ст., наклейка "ХV–ХVІ в. Сборник словъ и поучений – Измарагдъ. Кїево-Михайлов. мон."

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 19, 99 (ХV–ХVІ ст.); Візир II, 178–189.

Петров 1896, 182–183 (ХV–ХVІ ст.); Требін 1910, 1–16 (ХV ст., короткий опис (с. 2), дослідження мови й правопису); ПС ХV 1986, 250, № 2665; Пудалов 1990, 382–405 (ХV – ХVІ ст.; вчений досліджував редакції Измарагдів і серед них – цей Измарагд під № 8).

Ілюстрації. № 141, 142.

14. КАНОН СВЯТІЙ ВЕЛИКОМУЧЕНИЦІ ПЕТЦІ. Уривок.
Третя чверть XV ст.
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 162 л.

Мова. Церковнослов'янська (серб. ред.).

Формат, розмір. 2°: 275 x 208.

Організація сторінки. Поле тексту: 210 x 140. Рядків: 29.

Кількість та стан збереження арк. 2 арк.

Нумерація арк. XX ст., синьою пастою.

Краї арк. ветхі й хвилясті, ліві поля обірвані посередині; арк. з восковими плямами й забруднені.

Матеріал письма. Папір тр. чв. XV ст.

Філігрань. Ножиці – тот. Бріке, № 3685 (1459–1460, 1469–1472 pp.).

Тип письма. Півустав тр. чв. XV ст., середній із легким нахилом управо, одного почерку. Чорнило темно-коричнєве, кіновар.

Оздоблення. Ініціали та заголовні літери кіноварні.

Зміст. Уривок канона святій великомучениці Петці, з кінця 2-ї пісні: “Прїими ѿ всть скврѣнны^х хвалѣ дѣво прѣчистаа. бѣородителнице чѣтаа”, та до слів 7-ї пісні: “слѣпи тобою прозренїе принеше. хрѣми хожѣнїе. прока...”.

Записи. 1) XX ст., арк. 2, олівцем: “XV в.”.

2) XX ст., на обкладинці, синім олівцем: “Юго-Слов., XVI в.”.

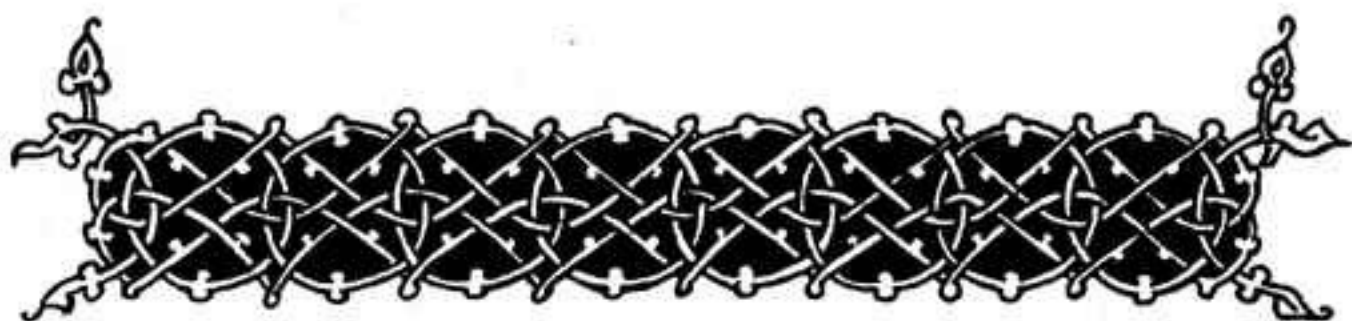
Старі шифри, штамп. “196”, “Інв. 19352”, “№ 61”. На арк. 1 та 2 штамп “Лаврський Музей. При Губполітосвіті. м. Київ”.

Опис. Візир II, 190–191 (XV–XVI ст.).

Указатель ЦАМа КДА 1897, 206 (Уривок канона Петці прехвальній, XV–XVI ст.); Лебедев 1916, 66 (XV–XVI ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрація. № 50.

15. КОРМЧА, сербської редакції*. Без початку та кінця.
Перша половина XV ст.**
В оправі.
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 375 л.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 235 x 185, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 180 x 125. Рядків: 28. Показчики читань XV ст. на бічних полях, писані кіновар'ю. У XVII ст. вписано колон-титули та кустоди темно-коричневим чорнилом, частково колонтитули до-повнені в XVIII ст.

Кількість та стан збереження арк. 266 арк.***

Фоліація арк. XVII ст., власницька, темно-коричневим чорнилом, кири-личною цифір'ю. Нумерація арк. XX ст., олівцем (починається з четвертого арк.).

Зошитів, приблизно, 34, переважно по 8 арк. На початку ркп. втрачено три арк., в кінці – 10 (?) зшитків. Сигнатура зрізана.

Рукопис реставрований у липні 1969 р.: арк. нерівномірно обрізані – мають різну ширину, взяті в конденсаторний папір, через що не видно філіграней, частково постраждали записи.

Арк. ркп. пошкоджені вологою; текст вицвів, на багатьох аркушах від-новлений пізніше; наявні воскові плями.

Матеріал письма. Папір перш. пол. XV ст.

Філіграні не проглядають. Вержери середньої ширини: 8 x 7.

Тип письма. Півустав перш. пол. XV ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку. Чорнило темно-коричнєве, кіновар.

Оздоблення. Заголовки глав, з елементами простої в'язі, заголовки статей, ініціали великі тонкі, заголовні літери та показчики читань кіноварні. Кін-

* Це – список із Кормчої 1270 р., яка була написана для київського митрополита Кирила.

** Датування ркп. проведено за палеографічними даними – вержерами паперу та гра-фіко-орфографічними особливостями письма.

*** У ркп. було 267 арк. В опису ф. I, № 5531, під шифром якого у ВР БАН УРСР рані-ше зберігався ркп., вказано, що від арк. 267 наявний тільки шматок.

цівки текстів одноконусні, арк. 51, 93 зв., 266, виконані темно-коричневим чорнилом та кіновар'ю.

Оправа. 10 липня 1969 р.: 245 x 190 x 60. Кришки картонні в лідерині зеленого кольору. На верхній та нижній кришках, а також на корінці приклеєна шкіра темно-коричневого кольору з оправи XVIII ст., з якої при реставрації було вилучено фрагменти текстів XVII–XVIII ст. – рукописних та друкованих, які зберігаються під шифром цього ж рукопису.

Зміст. Кормча, сербської ред.*

Арк. 4–9 зв. Сказання про сім Вселенських Соборів. Текст ркп. наявний з третього Собору, зі слів: “чкѣка по любви съвокоуплышоу^ѣ словоуите зоименно томоу сѣа уменоуема. тѣ^м ни бѣа, ни хрѣсторω^мца прчѣтаа дѣаа мрїа”.

Арк. 9 зв.–13 зв. Сказання про Вселенські та Помісні Собори.

Арк. 13 зв.–17. Тлумачення стиха “Гї Іс Хї бжє нашъ помлоуи на^ѣ”.

Арк. 17–19. Тлумачення Символу віри.

Арк. 19–20 зв. Тлумачення Іоана Златоуста молитви “Ѡчє нашъ”.

Арк. 20 зв.–22 зв. Передмова Синтагми 14 титулів (дофотіївська VI ст.).

Арк. 22 зв.–24. Передмова Синтагми 14 титулів (фотіївська 883 р.).

Арк. 24–48. Систематичний покажчик канонічної частини Синтагми 14 титулів – “Ти^лы правило^м съчетанїа”.

Арк. 48–51. Зміст “Въведенїе номоканонѣ...” (64 та 6 глави).

Арк. 51 зв.–261 зв. Канонічна частина (з тлумаченнями):

Арк. 51 зв.–75 зв. “Изложенїе правило^м апѣтльски^м и ѡчєски^м. имѣа тлькованїе алезеа дѣакона. и законохранитела аристіна. правила сѣы^а апѣтль^а” (51 зв.–71 зв.); “Сѣго апѣтла павла. правила црѣвноа^м” (71 зв.–73); “Ѡбож сѣож и врѣховнѣа апѣтлѣ петра и павла. правило. зї” (73–75); “Всѣ^а сѣы^а апѣтль коупно двѣ правилѣ” (75–75 зв.).

Арк. 75 зв.–181 зв. Правила Вселенських і Помісних Соборів із тлумаченнями: “Сѣый вселе^нскы^а иже в никеи прѣвыи соборѣ” (75 зв.–85); “Иже въ анѣкири сѣаго помѣстна^а събора” (85–93 зв.); “Иже в нов^ии кесари^а сѣаго събора” (94–98); “Сѣаго помѣсна^а събора иже въ га^нгрѣ” (98–102 зв., 133–133 зв., 132); “Иже въ анѣтиѡхїи сирѣстѣи сѣаго помѣстнаго събора” (132–132 зв., 103–110 зв.); “Сѣын собѡ^р помѣтны^а иже в лаѡдикїи” (110 зв.–121); “Сѣый въселе^н съборѣ вторый быѣ при црїи велицѣ^м ѡеѡ^тсїи въ костанѣтинѣ градѣ” (121–124); “Правила ста^а вселе^нска^а третїаго събора иже въ ефесѣ съше^нши^а сѣы^а ѡцѣ” (124–127); “Правила ста^а вселе^нска^а четвѣрта^а събора. и* въ халькидонѣ” (127–131 зв., далі втрачено один аркуш (правила 15–18), 133 зв.–137); “Правила ста^а помѣтна^а ді събора и* в сарѣдакїи” (137–143 зв.); Заголовок, Передмова і Правила “ста^а помѣстна^а събора иже в кар^тѡегенѣ” (143 зв.–144, 145–169 зв., далі відсутні два арк. (правила 84–92), 170–173 зв., далі відсутні два арк. (правила 109–117), 174–181); “Ѡ сътворѣшимса въ костанѣтинѣ градѣ. ѡ агапїи. и гавадїи. прецемаса ѡ прѣтль. епѣклиа. въ[ѣ]грѣскаго града. въ црѣ^во. аркадїево. сѣа феѡдосїа великаго” (181–181 зв.).

* Текст схожий зі списками кін. XV ст. РДАДА (ф. 188, № 553. Див. опис: Жучкова, Мошкова, Турилов 2000, 113–119, № 27) та поч. XVI ст. Румянцевського музею, описаного О.Х. Востоковим (див.: Востоков 1842, 289–297, № 232).

Арк. 181 зв.–216 зв.. Правила Вселенських Соборів із тлумаченнями: “Правила 3-го вселенського събора, иже въ константинѣ градѣ” (181 зв.–206); “Правила сема¹⁰ вселенського събора, иже в никей. второе събраса” (206–213); “Правила же въ константинѣ градѣ бывшаго. прѣваго. и второго събора. въ цркви. сѣтѣ. апѣтль” (213–216); “Правила три иже в константинѣ градѣ, въ преименитѣи цркви. бжїа мжрости. рекше въ сѣти съфѣи. събравшаго събора. иже и се¹мыи съборъ оутврѣдиша право” (216–216 зв.);

Арк. 216 зв.–248 зв.: “Сѣго и великаго василиа ѡ посланиа. иже къ аѣилохиж, і епѣкопоу. и конїйскомуу, и къ диодороу, и къ инѣмъ. нѣки¹ посланїны” (216 зв.–236); “Того жѣ ѡ врѣмени съгрѣшаши¹ правѣ кѣ въкратцѣ” (236–237); “Того жѣ ѡ то¹ коли какова сжт¹ мѣста епити¹ямъ рекше запрещение” (237–237 зв.); “Того жѣ наказание къ презвитеру ѡ бжтвнѣи слоужбѣ, о причащении, и ѡ неродашихъ, ѡ запрѣщении” (237 зв.–138 зв.); “Тогѣ же о неродашихъ о питимиа¹, рекше о запрѣщении” (238 зв.–239); “Того жѣ великаго василиа послание къ григорїж бѣословцоу. о мнишестѣмъ, строенїи” (239–243 зв.); “Ѡ посланиа сѣго тарасиа архїепѣкопа, константина града. къ андрианоу папи римскомуу, главы различны, ѡ оуказании бжтвны¹ писаний. е¹ не поставлѣти, намъ здѣ” (243 зв.–245 зв.); “Сѣго диѡнисиа, архїепѣкопа александрьска¹ о томъ како подобае¹, въ велика сжботоу поств. оставити” (245 зв.); “Того жѣ ѡ сжши¹ бѣ ѡбщени¹...” (246); “Сѣго сїднѣмѣника, петра александрьска¹ правила ѡврѣгшиса, въ время гоненїа, и паки кажши¹са” (246–247 зв.); “Сѣго григорїа і епѣкопа новїа кесарїа чждотворца. о бывшихъ, в нашествїи варвар” (247 зв.–248 зв.); “Великаго аѣанасїа, архїепѣкопа александрьскаго. къ амѣноу мнихоу, о съблажнѣжши¹ в ноши” (248 зв.–249); “Ѡ другаго посланна. Блоу¹нико¹ и прелюбодѣмъ” (249); “Того жѣ. и възаконены¹ книга¹ ѡ деватаго посланна празнїчнаго” (249–249 зв.); “Сѣго григорїа бѣослова ѡ словѣ¹, о тѣ¹ же книга¹” (249 зв.–250); “Сѣтого аѣилохїа к селеѣкоу о тѣхъже книгахъ. ветхаго завѣта. книги” (250–251); “Сѣтого григорїа ниѣкаго к литоноу, і епѣкопоу меленѣтийскомуу” (251–253); “Тимоѣеи¹ и архїепѣкопа алек[сандр]скаго. единого. ѡ рї сѣтѣ ѡцѣ иже въ константинѣ градѣ на македонїа събравши¹са, сей же тимѣеа приемника имѣаше фѣѣила прѣтлоу право” (253–254); “ѣѣила архїепѣкопа александрьскаго. въглашение, бѣоавленїа” (254–254 зв.); “Кирил¹ архїепѣкопа александрьскаго, ѡ посланїа, и¹ къ домноу. право, ѣ, и ины главы, ѡ други¹ его посланиа. и къ евлѣгїж александрьскомуу” (255–257); “Генадїа архїепѣкопа константина града, и иже то¹да съше¹шагоса сѣго събора. ѡ посланїа къ всѣ¹ іепѣкоп¹” (257–258); “Ѡ посланиа, ѡ константина града събора. к марѣтиж іепѣкопѣ анѣтиохїйскомуу, о томъ како подобае¹ еретики приимати приходацаа къ соборнеи цркви” (258–258 зв.); “Гла¹ великиа цркве рекше сѣта соѣѣи, запечатлѣнны златож печатїж црѣи оустинїана. о рабѣ¹ прибѣгажши¹ въ цркѣвъ” (258 зв.–259); “Димитриа митрополита, кизи¹скаго о наковитѣ¹, о хази. црѣ¹” (259–259 зв.); “Другаа ерѣ¹” (259 зв.); “О маслианѣ¹, иже сжт¹ нїѣ глѣмии бѣомилы бабжнї” (259 зв.–260); “Петра архїепѣкопа александрьскаго, къ бенетоскомуу архїепѣкопоу, бѣже се при патриарѣ, константина града. алексїи” (260–260 зв.); “Лешнѣїа архїепѣкопа болгарскѣ¹. ѡ три посланиа о тѣ¹ же ѡ прѣсноцѣ¹, ѡ прѣва¹ посланиа” (260 зв.); “Блжннаго нїла черно-

рица послание к архиклиж, презвитерж...”, без початку та кінця (260 зв.–261 зв.).

Арк. 262–266 зв. Громадсько-канонічна частина: “Ѡ свиѣка божеѣтвныѣ новыхъ заповѣдей, иже въ бжеѣтвнѣмъ наслѣдїи. црѣи оустинїана, разлиѣныѣ заповѣдїи...” (263–263 зв., 262–262 зв., 264–265 зв., аркуші неправильно вплетені). Далі текст Кормчої втрачено, наявний тільки арк. 266 (вплетений навпаки).

Редакторські правки тексту, посилання й зауваження XVII ст. та [1788 р.].

Записи. 1) Перш. пол. XV ст., Іоана Драгослава, в копії з Кормчої 1270 р., арк. 144–144 зв., темно-коричневим чорнилом та кіновар’ю: “Изволенїеѣ ѡца и съврѣшенїеѣ / сїа. и поспѣшенїеѣ стїо дѣа. и помощїж стїа / и прѣѣтыа влѣчца наша бїа и приѣно двїа мрїа. / и стїа и прѣѣбныѣ ѡцї нашиѣ оуставльшиѣ наѣ / [...] правила вселенскиѣ и помѣстныѣ събѣѣ // когѣа и в которое врѣма и на киѣ мѣстѣѣ събра / вшеа изложиша. правѣрныа вѣры на / шеа. и въ законивше оуставиша. и пре / даша наѣ бгѣомъ реченїныѣ. по апѣльскиѣ преда / нїиѣ. за безѣчисльнаа съгрѣшенїа наша. иѣ / сїаюѣ свѣтлѣе слїца. написана же быѣ сїж / Зонара. в лѣѣ. Ѡ. Ѡ. ѡи єдниѣ въ днї блгѣо / вѣрнаго црѣа константина предрѣжащоу стоѣ / блѣгарскїй. повеленїемъ же и по цѣнѣ.

Великаѣ гѣна Іакова Сватислава деспѣо / тѣ боѣгарьскаго. Мы же разѣѣливше на гѣ / части и списахоѣ за ѣ днїй. почавши мѣца / ноябра гѣ днї. кончана же быѣ мѣца геѣвара / ѣ днї. азъ же хоудооумный и многѣгрѣшѣ / ный Іѣванъ а зовѣ Драгославъ. мѣаса слезно / ѡцїи и братїа чтоушїи и преписѣоушїи. / легко исправляюще чтѣте а не злословѣте. / понеже не бѣѣ до тамо писецѣ. нж паче блгѣо / словѣте и поманѣте. Хѣ же да споѣобиѣ вса / ны ѡдеснжа его стати. въ страшный днї / пришествїа его съ всѣми оугоѣжышими є / мою ѡ вѣка. ємоу же подобаєѣ всака слава / чѣть и поклонанїе съ безнаѣлныѣ ѡїемъ. / и съ прѣно соущныѣ Снѣѣ. и съ прѣтыѣ и блгїимъ / и животвѣрашїиѣ Дѣѣѣ. всегѣа и нїѣ и приѣно / и въ вѣки вѣкомъ аминѣ”.

2) Перш. пол. XV ст., Послання деспѣта болгарьскаго Якова Святослава кїївськѣму митрополитѣу Кирилу, в копії з Кормчої 1270 р., арк. 145, темно-коричневим чорнилом та кіновар’ю: “Бгѣѣ избранїному пастыроу и оучителю сло / вѣнаго стада правѣрныа вѣры нашеа. ѡцїоу ми по дѣоу стїоу. преѣсїенїномѣ / архїепѣкпоу кѣрилоу преславнаго града ки / ева. и о сеѣ блгѣодари гѣствоми прѣѣбствїе / твоє. єже ѡ хѣ приавѣ азъ писанїе стїо / ти влѣчства. блгѣодариѣ стїоу ти мѣтѣѣ / преѣсїенныи архїепѣкпе всеа роускиа зѣѣ / ла. блгѣодрѣжавнаго родїа моего иѣ же ѡра / слѣ и коренѣ азъ быѣ стїа прѣѣцїи моиѣ пишж / тебѣ възлюбленїный бгѣѣ архїепѣкпе кѣ / рїле протоѣроню даса словоѣ твоиѣ вселенаа / роукаа просвѣтїѣ. а писанїеѣ сїю зонароу. / даса никде не препїшеѣ понеже тако поѣбно єѣ / сеи зонарѣ въ всакоѣ црѣтѣѣ єдинои быти на / соборѣ. нако же стїи ѡцїи оуставиша и пре / даша наѣ. того раѣ азъ испросивѣ ѡ патрїаѣха / и препоустиѣ за стѣпочившиѣ родителїи мо / иѣ. и запѣмѣна раѣ дїю свою. и єгѣа възѣѣва / єши прѣѣбнїи свои роуцѣ въ мѣтѣѣ своиѣ не / забываи мене. того ради пишж ти възлю / бленнїи мой архїепѣкпе всеа роуѣкиа зѣѣла. / боуѣ все любо писанїе мое стїи твоєи. и блѣви / гї твоємоу смыслоу съдрѣжащеєса по блгѣти / бжїй. и мирѣ ти ѡ гї преѣсїенныѣ и превоѣ / любленныѣ и чѣтнїи архїепїскопѣ”.

3) 1675 р., арк. 88, українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Прѣстави"се в Чигиринѣ року ̄а̄х̄о̄ѣ, к̄ѣ іюлиа Йан [Сліпінській]..."

4) XVII ст., арк. 58 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: "В бгѣ превелбнїи' моѣцѣ ѡче игѣмень монастира Пѣстина".

5–7) XVII ст., арк. 106, 105 зв., 131, українським скорописом, одного почерку, темно-коричневим чорнилом: "Мо" ве"це лаѣкави" пане іоанѣ", "Мо" паѣ лаѣкавѣ" паѣ", "А наѣ велце["] лаѣкави" мѣцѣ пѣе іоане а блїголѣте мо" прошѣ твоє".

8) XVII ст., арк. 4 (з якого зберігся ркп.), українським скорописом, темно-коричневим чорнилом; вказано на нижньому полі аркуша назву ркп. Правила стѣхъ ѡцѣ..."

9) 1788 р., арк. 144 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Сей книгѣ Зонорѣ ѡ написанїя 518 лѣтъ замѣ[тка] 1788 года ибо она писана въ лѣто ѡ рождества Хрѣва 1270"

10) XVIII ст., арк. 266, скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Моя Зонара благославо" ... въ лѣто ..."

11) XVIII ст., арк. 193 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Се писаѣе старосвѣцкое болше нѣчого не стоить тил'ко покиндѣти треба".

На полях рукопису наявні записи XVII–XVIII ст, староукраїнською та польською мовами, переважно релігійного та побутового характеру, які не стосуються історії рукопису: арк. 10 (вказано 1672 рік), 12 зв., 51 зв., 66 зв., 67, 70, 88, 91 зв., 97 зв., 105 зв., 107, 108, 109 зв., 112, 129, 130 зв., 137 зв., 138 зв., 140, 143, 151 зв., 154 зв., 166 зв., 167, 172 зв., 173, 174, 182 зв., 185 зв., 186 зв., 187 зв., 190 зв., 192 зв., 193 зв., 194, 201 зв., 202, 207, 207 зв., 212 зв., 223, 226, 228 зв., 236 зв., 239 зв., 241 зв., 243 зв., 246 зв., 248 зв., 250, 253 зв., 255 зв., 255 зв., 258 зв., 260 зв., 265 зв.

Старі шифри, штамп. Старі шифри втрачені при реставрації ркп. в липні 1969 р. В опису О.О. Лебедева вказано шифр ЦАМу КДА "№ 209 (Вітр. XVIII–XX)", а в інвентарному опису ф. I, № 5531 – шифр Всеукраїнського музейного містечка "№ 1932". На арк. 4, 5, 104, 231, 261, 265 зв., 266 штамп "Лаврський Музей. При Губполітосвіті. м. Київ".

Для ЦАМу КДА Кормча була придбана в 1885 р. професором П.О. Лашкарьовим у священника с. Васильєвки, Полтавської губернії М. Росошинського на кошти Церковно-археологічного товариства – 5 крб. сріблом. До відділу рукописів БАН УРСР Кормча надійшла з Всеукраїнського музейного містечка (№ 1932), з колекції ЦАМу (Вітр. 209), і була заінвентаризована у ф. I, під № 5531 22 грудня 1937 р. З часом ркп. було повернуто до колекції ЦАМу (ф. 301 (ЦАМ КДА), № 375 л).

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 237–241 (XV ст.); Візир II, 272–280 (XV ст.).

Изв. ЦАО КДА 1885, 725, 729–730 (XV ст.); Отчѣт ЦАО КДА 1886, 284 (XV ст., копія з т. зв. Драгославової кормчої XIII ст.); Указатель ЦАМ КДА 1897, 207 (XV ст.); Лебедев 1916, 148 (XV ст.); Шапов 1978, 268 (др. пол. XV ст.); ПС XV 1986, 198, № 1966 (др. пол. XV ст.).

Ілюстрації. № 23–25.

16. КОРМЧА, сербської редакції.

Кінець XV – початок XVI ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 652 п.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 294 x 196, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 235 x 130. Рядків: 31. Показчики читань на полях.

Кількість та стан збереження арк. 562 арк. (останній арк. – форзац).

Нумерація арк. XIX – поч. XX ст., чорним чорнилом.

Зошитів 71, по 8 арк. Зошити повні (тільки в зошитах 1 та 71 по п'ять арк., відсутніх немає). Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому та на звороті останнього аркуша зошита, чорнило темно-коричневе. Зрізана сигнатура, переважно на першому арк., зошитів 1–8, 10–13, 15–21, 23–24, 28–29, 35, 39, 41, 44–46, 50–52, 54–56, 68–71, часто наявні лише титла.

Рукопис частково реставрований у 1601 р.

Арк. ркп. зі слідами вологи; арк. на початку та в кінці ркп. ветхі, покручені й розірвані, в кінці ркп. – підклеєні; арк. 196 розірваний по тексту; наявні воскові плями; на початку ркп. арк. зіпсовані гризуном; випадають з блока книги арк. 5, 21–22, 29, 504–505, відривається арк. 556.

Матеріал письма. Папір кін. XV – поч. XVI ст.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією, двох варіантів, арк. 1–444, 540: а) напр., арк. 10, – сх. Пікард, XVI, № 204 (1498 р.); б) напр., арк. 272, – тот. Пікард, XVI, № 206 (1501–1502 рр.). *Корона*, арк. 445–539, 541–562 – сх. Пікард, I, № 104 (1508 р.).

Тип письма. Півустав кін. XV–поч. XVI ст., середній із легким нахилом уліво, двох почерків. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. *Заставки* не написані на арк. 1, 30, для них залишені місця. *Заголовки* ркп., *заголовки* глав, з елементами простої в'язі, *заголовки* статей, *ініціали* великі тонкі з рослинними елементами, *заголовні літери* та *показчики читань* кіноварні. *Кінцівки* текстів одноконусні, арк. 20, 23 зв., 561 зв., виконані темно-коричневим чорнилом. *Рисунки:* рука, арк. 50, кіновар'ю; зірка, арк. 557, чорнилом та кіновар'ю.

Оправа. 1601 р.: 310 x 205 x 85. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору з тисненням золотом. На верхній кришці середник рослинного орнаменту вгорі та внизу відтиснуто “Правила сѣхъ ѿцѣ”, а під ним – “рокѣ аѣа (1601 р.)”. Кришки зі зворотів заклеєні папером. Кришки тріснуті навпіл уздовж, разом зі шкірою; шкіра протерта на ребрах та кутах, відходить від дошок; шкіряний корінець розірваний; форзац верхньої кришки відсутній; на верхній кришці наявний один наріжник, на нижній – три; від застібок збереглися тільки замки.

*Зміст**. Кормча, сербської ред. Правила із тлумаченнями. Заг.: “Начинають книги сіа глѣмыа греческы^м ѿзыкъ^м. номоканонъ. сказаемыа нашимъ ѿзыкъ^м. законѣ правило. словѣ о сѣхъ вселеньскы^х седмъ соборъ. кде когда. и накіа кож^о”

* Зміст Кормчої розкрито в опису М.І. Петрова.

и^х събраса по^{ло}баеть вѣдати всакомѹ хр^ѣтіанинѹ. јако се^дмь е^ѣ сты^х вселеньскы^х
великы^х събо^рѹ”.

Редакторські правки тексту кін. XV – поч. XVI ст. та 1601 р., наявні зрідка.

Старі шифри. “Муз. 138”, “№ 162”.

Рукопис був придбаний для ЦАМу КДА професором П.О. Лашкар'євим у білоцерківського міщанина Хмільєвського.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 85 (XV ст.); Візир II, 192–204 (Номоканон).

Петров 1875–79, 663–670 (“Славяно-русский Номоканон или законоправильник”, XV ст.); ПС XV 1986, 108, № 741 (перш. пол. XV ст.).

Ілюстрації. № 143, 144.

17. МІНЕЯ СВЯТКОВА на рік.

Конволют*. 10–30-і роки XV ст., початок XVI ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 366 п.

Мова. Церковнослов'янська (серб. ред.).

Формат, розмір. 2°: 272–275 x 200–205, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. XV ст. Поле тексту: 220 x 145. Рядків: 29 (арк. 24–29 зв., 31–69 зв., 73–80 зв.), 31–32 (арк. 23–23 зв., 30–30 зв., 70–72 зв., 81–91 зв.), у два стовпці розміром 220 x 65. XVI ст. Поле тексту: 220–150. Рядків: 30 (арк. 1–22), у два стовпці розміром 220 x 65. Показчик читань на полях.

Кількість та стан збереження арк. 92 арк. (арк. 1–22 – поч. XVI ст.; арк. 23–91 – 10–30-х років XV ст.). Чистий арк. 92, з пізнішими записами.

Нумерація арк. 60-х років XX ст., олівцем. Форзаци XVI ст. пронумеровані, як арк. 1 та 92.

Зошити були розбиті, збереглися не повністю (частинами). Перші зошити (арк. 1–22) вставлені в XVI ст. Сигнатура відсутня.

Рукопис реставрований у 60-х роках XX ст.: краї арк. нерівномірно зрізані; арк. взяті в конденсаторний папір, при цьому пошкоджений текст – літери розпливлися, проглядаються з двох боків арк.; записи читаються частково або взагалі не читаються.

Арк. ркп. пошкоджені вологою, ветхі й зотлілі арк. у верхніх правих кутах майже по всьому рукописові, з пошкодженням тексту на арк. 23–64 зв., 71–74 зв., 80 зв.; забруднений і не читається текст на арк. 91 зв.; арк. з восковими плямами.

Матеріал письма. Папір 10–30-х років XV ст., арк. 23–91; поч. XVI ст., арк. 1–22.

Філіграні. *Ножиці*, двох різновидів: 1) Ножиці великі, арк. 23, 30, 87–90, – сх. Бріке, № 3656 (1397, 1401–1413 рр.); сх. Лихачов, № 813, № 911 (1428 р.), № 843 (1412 р.); 2) Ножиці маленькі, арк. 81–86, – под. Лихачов, № 654 (1425–1440 рр.). *Три гори*, арк. 27–29, 31, 36–47, 51, 57–58, 63, 71–80, – сх. Бріке,

* Конволют був складений, вірогідно, на поч. XVI ст., оскільки на старому форзаци є проби пера писця цього часу. Тоді ж до Мінеї святкової в кінці було додано служби з Тріоди (арк. 81–92).

№ 11750 (1418–1427 рр.). *Лілія*, арк. 33, 49–50, 55, 60, 66–70, – сх. Бріке, № 7272 (1428 р.); сх. Лихачов, № 917 (1428 р.). *Терези*, арк. 2–6, 9–10, 16–22, – сх. Бріке, № 2480 (1490, 1493, 1507–1519, 1521 рр.); сх. Лихачов, № 3412 (1512 р.). *Рукавиця*, із зірочкою, арк. 7, 11–12, – сх. Бріке, № 11163 (1490, 1509 рр.), № 11165 (1505 р.).

Тип письма. Півустав поч. XV ст., маленький із легким нахилом управо, трьох почерків: I) арк. 23–29 зв., 31–80 зв.; II) арк. 30; III) арк. 81–91 зв. Півустав поч. XVI ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку, арк. 1–22 зв. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. *Заставка* XVI ст., арк. 1, плетінчаста, посередині вгорі велика стилізована квітка, з боків голови птахів, виконана темно-коричневим чорнилом та кіновар'ю. *Заголовки* статей XV та XVI ст., перші слова з елементами простої в'язі, *ініціали* великі тонкі та *заголовні літери* кіноварні.

Оправа. Кін. 60-х років XX ст.: 290 x 210 x 25. Кришки картонні в шкірі темно-коричневого кольору, зверху приклеєно зі старої оправи XVI ст. шкіру темно-коричневого кольору, старі форзаци також збережено.

Зміст. Служби на вересень – листопад, січень, червень – серпень.

Арк. 1–22. XVI ст. Служби на вересень – листопад, арк. 1–22: “Мѣца то҃де (вересень, 14) вѣзѣвиженіє чѣтнаго и животворещаго крѣа” (1); “Мѣца то҃ (жовтень) кѣ. памѣ҃ ст҃го и славнаго мѣнка велікего дімітріа” (8 зв.); “Мѣца то҃. (листопад) ѿ. сборь бесьпльниѣ. архѣгла михаила” (11); “Мѣца то҃ (листопад) кѣ вѣвѣніє. прѣтіє бѣе” (20).

Арк. 23–80 зв. XV ст. Служби на січень, червень – серпень: “Мѣца г҃іє ѿ днѣ иже по плъти. ѡбрѣзаніє г҃а и бѣ с҃са нашего ісѣ х҃а” (23); “Мѣца. юна. кѣд. днѣ рождѣство чѣтнаго іѡа҃н прѣче” (37 зв.); “Мѣца. іюніа. кѣ сѣтихь и всехвалниѣ врѣховниѣ апѣль пѣ҃ра и павла” (44 зв.); “Мѣца. іюліа. ѿ. днѣ. сѣго великомѣника прокопіа” (52 зв.); “Мѣца. іюліа. зѣ. днѣ. сѣіє великомѣнице маріны” (56 зв.); “Мѣца. іюліа. кѣ. днѣ. сѣго и славнааго прѣрока илію” (59); “Мѣца. іюліа. кѣз. днѣ. сѣго великомѣника панделеимона” (65 зв.); “Мѣца. то҃жѣ (серпень). кѣ. днѣ. оусекновеніє чѣніє глави сѣго и славнаго прѣрка крѣля іѡа҃н” (76 зв.).

Арк. 81–91 зв. XV ст. Статті з Тріоді: “В че҃. з. не҃ възнесеніє г҃а нашего іѣ х҃а” (81); “Вь соу҃б вечерь. сѣго и праведнаго лазара” (87). Текст на останньому аркуші (91 зв.) не читається через сильне забруднення, на арк. 91 закінчується словами: “Антиѡѡ. ѿ. вѣровахь тѣмь”.

Редакторські вставки 10–30-х років XV ст., на полях арк. 31 зв.–32 зв., темно-коричневим чорнилом.

Записи. Проби пера XVI ст., наявні на форзацах XVI ст. (арк. I та 92). Записи XVII–XVIII ст., різнохарактерні, переважно релігійні, знаходяться на форзацах верхньої і нижньої кришок оправи та на арк. 1, 33 зв., 62 зв., 85 зв., 86 зв., 92–92 зв., через пошкодження при реставрації читаються лише частково.

Старі шифри. “о. л. 37”, “№ 13”.

До ЦАМу КДА рукопис надійшов від архимандрита Антоніна Капустіна.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 147 (“Трипеснец”, XV – XVI ст.): Визирь I, 221–233 (Тріодь Пісна, XIV–XV ст.).

Петров 1875–1879, 364 (“Трипеснец”, XV–XVI ст.); ПС XV 1986, 301, № 3324 (Тріодь Пісна, кін. XV – поч. XVI ст.).

Ілюстрації. № 6–9.

18. МІНЕЯ СВЯТКОВА на вересень – лютий.

Остання чверть XV ст.

В оправі.

Ф. I, № 7494.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: 190 x 140, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 145 x 100 (арк. 4–28), 155 x 105 (арк. 29–114), 167 x 105 (арк. 116–308), 170 x 100 (арк. 309–356, 358–361). Рядків: 21 (арк. 4–28, 116–308), 22 (арк. 29–114), 23 (арк. 309–356, 358–361). Показчики читань на полях, частково зрізані.

Кількість та стан збереження арк. 372 арк. (арк. 1–3, 115 – др. чв. XVII ст.; арк. 110, 357, 362–372 – XVIII ст.). Чисті арк. 114 зв., з пробами пера, 308 зв., 372 зв. (з більш пізнім польським записом).

Нумерація арк.: XIX – поч. XX ст., чорним чорнилом (нею пронумеровано перші 43 аркуші); XX ст., суцільна, олівцем.

Зошитів 51, переважно по 8 арк., іноді по 6: 1⁴ (арк. 1–3 – XVII ст., арк. 4 – XV ст.), 2⁸–3⁸, 4⁶ (відсутній перший арк., перед арк. 21 та останній арк., після арк. 27), 5⁸, 6⁴ (відсутні два перші арк., перед арк. 38, та два останні арк., після арк. 39), 7⁸, 8⁶, 9⁷ (відсутній шостий арк., після арк. 68), 10⁸–15⁸, 16⁶ (відсутні арк. немає), 17⁶, 18⁸–24⁸, 25⁷ (відсутній один арк., після арк. 179), 26⁸–34⁸, 35⁶, 37⁸, 38⁷ (відсутній останній арк., після арк. 280), 39⁸–40⁸, 41⁶–42⁶, 43⁸–48⁸, 49⁶, 50⁸, 51³ (кінець ркп.). Сигнатура відсутня.

Рукопис частково реставрований у др. чв. XVII ст. (відновлено початок ркп.) та повністю – в XVIII ст. (з відновленням втрат текстів та доповненням).

Арк. на початку та в кінці ркп. постраждали від вологи, значно – арк. 1–5, 340–361; поля ветхі, розірвані та, місцями, підклеєні, останні арк. підклеєні смужечками паперу з польської друкованої книги; арк. нерівномірно зрізані, хвилясті; у воскових плямах, деякі в дірках; арк. I зберігся частково, він забруднений і залитий водою, текст на лицьовому боці не читається; на арк. 355 в XV ст. вирізано й доклеєно частину тексту; у XVIII ст. розірвані арк. підклеєні з відновленням тексту: арк. 43, 43 зв., 85, 85 зв., 102, 256–257 зв., 271, 275 зв., 283, 285, 285 зв., 306–308, 315, 318–321 зв., 322, 323, 335, 335 зв., 345–352, 356, 356 зв., 358–361 зв.; більшість кутів відсутня – пошкоджені шкідниками; відриваються від блока книги арк. 63, 66.

Матеріал письма. Папір ост. чв. XV ст., арк. 4–109, 111–114, 116–356, 358–361; др. чв. XVII ст., арк. 1–3, 115; XVIII ст., арк. 110, 357, 362–372.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами великий хрест, обвитий маленькою змією, арк. 4–29, 309–356, 358–361, – сх. Бріке, № 15364 (1488–1489, 1491 рр.); сх. Лихачов, № 3901 (90-і роки XV ст.). *Голова бика*, між рогами хрест, арк. 30–70, 75–86, 91–99, – тот. Бріке, № 14521 (1488, 1490 рр.); тот. Лихачов, № 2712 (80-і роки XV ст.). *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією, арк. 72–73, 88–89, 111–112, – сх. Лихачов, № 3389 (1491 р.). *Голова бика*, між рогами хрест із квіткою, арк. 100–109, – сх. Пікард, XI, 304–305 (1486–1490 рр.), № 359 (1485 р.). *Башта*, арк. 116–308, – сх. Лихачов, № 2662 (60-і роки XV ст.); под. Бріке, № 15873, 15875 (до 70-х років XV ст.). *Лев*, наявна тільки нижня

частина, арк. 1–3, 115. – под. Лауцявічус, № 2258 (1621 р.), № 2276 (1636 р.). *Орел*, наявна тільки нижня частина – лапи, арк. 110, 357, 362–372, двох варіантів.

Тип письма. Півустав др. пол. XV ст., чотирьох почерків: I) середній із легким нахилом уліво, арк. 4–28 зв.; II) маленький прямий, арк. 28 зв.–114; III) середній із легким нахилом управо, арк. 116–308; IV) маленький із легким нахилом уліво, арк. 309–356, 358–361. Півустав др. чв. XVII ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку, арк. 1–3 зв., 115–115 зв. Півустав XVIII ст., середній із легким нахилом управо, одного почерку, арк. 110–110 зв., 357–357 зв., 362–372 та на поновлених частинах тексту. Чорнило різночасове інтенсивно темно-коричневе та темно-коричневе, кіновар XV ст. на арк. 4–109 зв., 111–308, XVII ст. – арк. 1–3 зв., сурик XV ст. на арк. 309–356, 358–361 та на арк. XVIII ст.

Оздоблення. *Заголовки* служб, з елементами простої в'язі, *ініціали* великі тонкі, іноді з рослинними елементами, переважно на арк. 309–361, та *заголовні літери* виконані кіновар'ю та суриком. *Кінцівки* текстів, арк. 114, 131 зв., 151 зв., 179 зв., завершують деякі читання орнаментованою смужкою із рисок, кружечків та крапок, виконаних темно-коричневим чорнилом та кіновар'ю. *Рисунок*: лице, арк. 227, чорнилом.

Оправа. Перш. пол. XVIII ст.: 200 x 140 x 80. Дошки в шкірі світло-коричневого кольору зі сліпим тисненням. На верхній кришці середник рослинного орнаменту. Застібується оправа посередині шкіряним ремінцем із гачком. Шкіра розірвана на кутах кришок, у верхній частині корінця – відірвана.

Зміст. Арк. 1–352 зв. Служби на вересень – лютий (до 2 лютого – Стрітєння Господнього).

Арк. 352 зв.–362 зв. Служба на 29 серпня Усікновенню глави Іоана Предтечі.

Арк. 362 зв.–372. Служба на 6 серпня Преображенню Господньому. Текст служби вставлено в ркп. у XVIII ст., при оправленні книги.

Редакторські правки тексту одиничні – ост. чв. XV ст., XVII–XVIII ст., зі значним відновленням втрат тексту

Записи. Проби пера, арк. 114 зв., 337, XV ст., темно-коричневим чорнилом, кіновар'ю. Запис релігійного характеру на арк. 247 зв. Фрагментарні та мало-зрозумілі записи, українським півуставом та скорописом XVIII ст. на арк. 36, 103, 206, 268, 294 зв., 310, 311, 325, 332 зв., 341, 356, 359.

Тексти з гродських книг, польським скорописом XVIII ст.:

1) Наклеєні зі звороту верхньої кришки оправи, як форзац і захисний арк., різночасові, двох почерків. Записи побутового характеру. На першому фрагменті зазначена пізніша дата – 1713 р. На другому – в кінці є підпис “Zielen[ski]”.

2) На форзаці нижньої кришки оправи, адресат писцеві гродському кременецькому “Zbikowskiemu”.

Записи польською мовою, переважно релігійного характеру, невеличкі, іноді фрагментарні, на арк. 175 зв., арк. 208, 235 зв., 267 зв., 283, 330, 337 зв., 338 зв., 339 зв.

Старі шифри, штамп. “Рук. 366”; “№ 22”. На форзаці верхньої кришки оправи та на арк. 1 штамп “Всеукраїнський Історичн. Музей ім. Т. Шевченка”.

Рукопис зберігався у Всеукраїнському історичному музеї ім. Т. Шевченка в зібранні Д.М. Щербаківського. До відділу рукописів БАН УРСР надійшов з

Музею українського народного мистецтва (Колекція Історичного музею, № 366) і був заінвентаризований 14 червня 1938 р., у ф. I, як ркп. перш. пол. XVI ст.
У ПС XV 1986 немає.
Ілюстрації. № 92–95.

19. МІНЕЯ СЛУЖБОВА на рік. Без початку.

Остання чверть XV ст.

Один із писців – Іван.

В оправі.

Ф. I, № 5569.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 296 x 210.

Організація сторінки. Поле тексту: 212 x 145. Рядків: 30, в два стовпці розміром 214 x 65. Показчики читань на полях.

Кількість та стан збереження арк. 356 арк. (арк. 59^a – літерний). Чисті арк. 175 зв., 341, 341 зв., 260, 260 зв., 356 зв., з пізнішими записами.

Нумерація арк.: перш. пол. XX ст., олівцем, у правому нижньому куті через кожні 10 арк.; пізніша нумерація суцільна, олівцем у правому верхньому куті (двічі проставлена нумерація арк. 59).

Зошитів 47, переважно по 8 арк.: 1⁴ (втрачені чотири перші арк.), 2⁸–7⁸, 8³ (втрата тексту немає, далі йде новий зошит, писаний іншим писцем), 9⁸–13⁸, 14⁶ (два арк. зрізані, втрата тексту немає, далі йде новий зошит, писаний іншим писцем), 15⁸–24⁸, 25⁶ (два арк. зрізані, втрата тексту немає, далі йде новий зошит, писаний іншим писцем), 26⁸–32⁸, 33⁵ (зрізаний шостий арк.), 34⁸, 35⁶ (шостий арк. чистий, далі – новий зошит), 36⁸–39⁸, 40⁷ (другий арк. зрізаний, втрата тексту немає), 41⁸–44⁸, 45¹⁰ (до восьми арк. було додано чотири, згодом два арк. зрізані, далі – новий зошит), 46⁸, 47⁷ (відсутніх немає – кінець ркп.). Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому арк. зошита, чорнило темно-коричнє; світло-коричневим чорнилом зроблена сигнатура зошитів 45–47 редактором ркп., напр., арк. 145. Поруч із сигнатурою зошитів 16, 32, 34–37 затерті інші сигнатури (?).

Поля арк. та кути на початку та в кінці ркп. ветхі, в середині – обірвані; наявні воскові плями та дірки; арк. 1 сильно забруднений, краї ветхі, правий нижній кут зрізаний; вирвано з втратою тексту частину арк. 317, перекреслено чорнилом частину тексту на арк. 75 зв. та 208; випадає з блока книги арк. 356, відривається арк. 45.

Матеріал письма. Папір ост. чв. XV ст.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами вісь із зірочкою, арк. 1–26, 86–99, 119–155, 158–299, трьох варіантів: а) напр., арк. 14, – тот. Лихачов, № 1231 (1494 р.); тот. Пікард, IX, № 331 (1477 р.); б) напр., арк. 88, – тот. Лихачов, № 1229 (1494 р.); тот. Пікард, IX, № 304 (1479, 1480 рр.); в) напр., арк. 90, 99, 119 – точну відповідність у філігранологічних альбомах не виявлено, малюнок схожий до другого варіанту (б). *Літера "P"*, арк. 29–54, 303–356, двох варіантів: а) напр., арк. 29, 51, – сх. Бріке, № 8531 (1481 р.); б) напр., арк. 43, – сх. Бріке, № 8532 (1483–1497 рр.). *Голова бика*, між рогами хрест із зіркою, арк. 55–85,

100–114, 156–157, двох варіантів: а) напр., арк. 68, – сх. Лихачов, № 2695 (80-і роки XV ст.); б) напр., арк. 82, 103, – под. Лихачов, № 2695 (80-і роки XV ст.); под. Пікард, XI, № 242 (1480 р.).

Тип письма. Півустав ост. чв. XV ст., середній із легким нахилом уліво та вправо, п'яти почерків: I) арк. 1–54 зв., 159 зв.–185 зв., 226–276 зв., 342–356, писця Івана; II) арк. 55–69 зв., 186–201; III) арк. 70–159 зв.; IV) арк. 145–152 (півустав наближений до скоропису; на цих арк. цим почерком уписані лише окремі частини текстів), 333 зв.–340 зв.; V) арк. 201–226, 277–333 зв. Чорнило світло- та темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки служб, з елементами простої в'язі, ініціали великі тонкі, іноді з рослинними елементами, переважно на арк. 309–361, та заголовні літери кіноварні. Рисунок: рука з чашою, в яку вписана кустода, однотипні рисунки, наявні одинично на початку та в кінці ркп.

Оправа. Первинна, поновлена в XVIII ст.: 285 x 205 x 75. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням. Кришки зі зворотів не заклеєні папером. Без форзаців. Шкіра розірвана на кутах кришок та у верхній та нижній частинах корінця; від застібок зберігся тільки верхній ремінець з гачком.

Зміст. Служби на вересень – серпень. Відсутні служби дванадцятим святкам. Текст наявний зі служби 3 вересня, із богородичного 9-ї пісні канону (глас 8) сщмч. Анфиму, єпископові Нікомидійському: "Противлаюци"са х^ѣ твоє" цр^кви. мыща сокроуши бѣа ради. и вѣрныа цр^ка оутверди. да та непрестанно величає"".

Редакторські правки тексту ост. чв. XV ст.

Записи. 1) Ост. чв. XV ст., писця, одного з писців ркп., арк. 356 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Г^нв и приє^глю моем^д лас^ѣковом^д доле^п ѡсобному приетль", "г^ѣи по[мо]зи рб^д свом^д ива^п", та інші проби пера.

2) Ост. чв. XV ст., проби пера писців ркп., арк. 52, 234–250, 356 зв., півуставом, темно-коричневим чорнилом та кіновар'ю, наявні частково, типу: "Ги помилѣи".

3) XVII ст., арк. 356 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Минѣа на м^ѣце' двана^цать и то не ка*дом^д днѣю и с^тому а ^значны^х пра^знико^п ни единаго нѣ"

4) XVII ст., арк. 356 зв., українським скорописом, тим же почерком, що і попередній запис, темно-коричневим чорнилом: "Помени г^ѣди раб^д свою ан^пѣ во ца^рстви" небесно" еремиа васи^па герасима конона".

5) Поч. XVIII ст., арк. 356 зв., скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Помани г^ѣди дш^д раба ге^рсав^д".

6) XVIII ст., арк. 1, скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Минєа на ве^ѣ го^п".

Старі шифри, штамп. "Мѣнея рукописная 105", "№ 105", "Пр. Оп. № 31", "Инв. 19500". На арк. 1 штамп "Б. УАН".

До відділу рукописів БАН УРСР Мінея надійшла у складі рукописів бібліотеки Видубицького монастиря з Всеукраїнського музейного містечка (№ 19500; пр. оп. № 31) і була заінвентаризована 15 травня 1937 р., як ркп. поч. XVI ст.

Опис. Перетц 1916, 183, № 5 (Трефологій, поч. XVI ст.).

У ПС XV 1986 немає.
Ілюстрації. № 96–100.

20. МІНЕЯ СЛУЖБОВА на вересень. Без кінця.

Остання чверть XV ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/Л.

Мова. Церковнослов'янська (рос. ред.).

Формат, розмір. 4°: 207 x 145, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 150 x 95. Рядків: 21 (арк. 1–222 зв.), 23 (арк. 223–243). Показчики читань на полях.

Кількість та стан збереження арк. 243 арк.

Фоліація арк. [XVII–XVIII ст.], власницька, кіновар'ю, кириличною цифр'ю, за якою в ркп. 257 арк. (після арк. 20 помилково проставлено арк. 30, від якого і продовжилася нумерація, а також пропущена нумерація арк. 202, 219). В опису М.І. Петрова вказано 255 арк. З часом утрачені аркуші з нумерацією 241, 242, 246. Нумерація арк. XX ст., олівцем.

Зошитів, наявних, 32, переважно по 8 арк.: 1⁶ (відсутніх арк. немає), 2⁸–28⁸, 29⁷ (відсутній останній арк., після арк. 229), 30⁷ (відсутній перший арк., перед арк. 230), 31⁶ (відсутні два останні арк., після арк. 242), 32¹ (це останній арк. 243), далі зошити втрачені. Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на звороті останнього арк. зошитів 1–5; на першому арк. і на звороті останнього арк. 6-го зошита; на першому арк. зошитів 7–29 (в 17-му зошиті на звороті останнього арк. сигнатура написана у верхньому правому куті), чорнило темно-коричневе; сигнатура 23-го зошита написана кіновар'ю. Відсутня сигнатура зошитів 30–32.

Рукопис реставрований у сер. – др. пол. XVII ст.

Арк. на початку та в кінці ркп. пошкоджені вологою (в кінці ркп. сильно постраждав текст), краї арк. ветхі, покручені й розірвані; відсутні праві нижні кути арк. ркп., вони зотліли й частково обгоріли; розірваний майже навпіл арк. 242, біля корінця з втратою тексту – арк. 235–237; арк. з восковими плямами та дірках; випадають з блока книги форзац верхньої кришки оправи та арк. 236–237, 243, відриваються арк. 230–235, 238–242.

Матеріал письма. Папір ост. чв. XV ст.

Філіграні. *Кубок*, арк. 1–3, 56–61, – сх. Бріке, № 4587 (1483–1485 pp.). *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією, арк. 31, 38, 78–126, 135–208, – тот. Пікард, XVI, № 177 (1486 p.). *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, арк. 224–241, – тот. Пікард, XII, № 357 (1485 p.). *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, під головою вісь з трикутником, арк. 210–211, 216–221, – тот. Пікард, XII, № 807 (1483 p.). *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, посередині осі корона, двох варіантів: а) арк. 128–133, – тот. Бріке, № 14591 (1487, 1489–1493 pp.); тот. Пікард, XV, № 389 (1485–1487 pp.); б) арк. 6, 39–46, – тот. Пікард, XV, № 362 (1473–1481 pp.). *Літера "P"*, арк. 8, 13, 17, 20, 32–37, 209, 212, двох варіантів: а) напр., арк. 8/13, – сх. Бріке, № 8623 (1484 p.); б) напр., арк. 209/212, – сх. Бріке, № 8609 (1473 p.). *Літера "Y"*, арк. 10–11, 15, 22, 42–43, 48, 50–53, 65–75, – сх. Бріке, № 9183 (1472, 1473, 1476 pp.).

Тип письма. Півустав ост. чв. XV ст., середній із легким нахилом уліво та вправо, чотирьох почерків: I) арк. 1–132 зв.; II) арк. 132 зв.–162; III) 162 зв.–222 зв.; IV) арк. 223–243 зв. Пізніше дописано текст на арк. 44 зв. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки статей, початкові слова з елементами простої в'язі, ініціали великі тонкі, іноді з рослинними елементами, та заголовні літери кіноварні. Рисунок: чаша, арк. 166 зв., в яку вписана кустода, темно-коричневе чорнило; та хрест, арк. 44 зв., пізнішого походження, кіновар.

Оправа. Первинна: 210 x 145 x 60. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням. Кришки зі зворотів не заклеєні папером. Наявний форзац верхньої кришки. Шкіра на кутах кришок протерта й розірвана; обгорів нижній лівий кут нижньої кришки; верхній форзац випадає з блока книги, він зі слідами вологи, обірваний і зім'ятий у нижній частині; застібки відсутні, від них наявні лише отвори.

Зміст. Служби на 1–26 вересня. *Втрати:* Від початку служби 24 вересня мч. Феклі, арк. 229 зв., та до слів 1-ї пісні канону (глас 8), арк. 230: “него бо иже вы ѿ х^ѣ бл҃гочестно моужествовавше”. Кінець служби 25 вересня прп. Єфросинії Олександрійській, арк. 242 зв., зі слів тропаря 9-ї пісні канону (глас 5): “С^таа ти памать вѣрны^ѣ днѣ^ѣ источае^ѣ, просвѣщение ѿсцающаа, в^ню* та молимъ на^к избран'ноу невѣ^ѣтоу...”. Далі, на арк. 243–243 зв., зберігся уривок служби на 26 вересня Кончині апостола, євангеліста Іоана Богослова, від слів стихири на Господи возвах (глас 2): “слыша. тѣ^ѣ до^ѣино та вси яко ап^ѣла х^ѣва велика” та до тропаря (глас 2): “Тро^ѣ. ап^ѣле х^ѣоу боу: на вели”.

Редакторські правки тексту XV ст. темно-коричневим чорнилом та кіноварю.

Записи. 1) [XVII – XVIII ст.], на звороті форзаца верхньої кришки оправи, півуставом, кіноварю: “Мѣнеа. Мѣца. Септевѣрїа. Днѣѣ имать. ѿ.”, пізніше повторено на лицьовій стороні форзаца, темно-коричневим чорнилом.

2) Др. пол. XIX ст., на звороті верхньої кришки оправи, олівцем: “Отъ Александра Минскаго”.

Старі шифри. “70”, “№ 88”.

До ЦАМу КДА ркп. надійшов, у складі комплекту, від преосвященного єпископа Олександра Мінського.

Опис. Петров 1875–1879, 364 (XVI – XVII ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрації. № 101–104.

21. МІНЕЯ СЛУЖБОВА на жовтень. Без початку та кінця.

50–60-і роки XV ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/П.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 277 x 197.

Організація сторінки. Поле тексту: 201–203 x 135–140. Рядків: 24, в два стовпці розміром 201–203 x 65.

Кількість та стан збереження арк. 202 арк.

Нумерація арк. XX ст., олівцем.

Зошитів 26, переважно по 8 арк.: 1^б (відсутні два перші арк.), 2⁸, 3^б (відсутні перший і останній арк., перед арк. 15 та після арк. 20), 4⁸–25⁸, 26^б (відсутні перший і останній арк., перед арк. 197 та після арк. 202). Сигнатура відсутня.

Арк. ркп. місцями зі слідами вологи; поля та кути арк. на початку та в кінці ркп. ветхі та забруднені, розірвані поля переважно підклеєні, на арк. 102 з втратою тексту; арк. підклеєні в корінці; арк. з восковими плямами та дірками, на арк. 163 з втратою тексту.

Матеріал письма. Папір 50–60-х років XV ст.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами вісь із зірочкою, двох варіантів: а) арк. 2–28, 60–64, – сх. Бріке, № 15096 (1455 р.); б) арк. 48, 58–59, – сх. Бріке, № 15058 (1443, 1445–1452, 1459 рр.). *Корона*, арк. 30–36, 38–39, 50–54, – сх. Бріке, № 4645 (1459–1469 рр.); сх. Лихачов, № 2570 (1461 р.). *Виноградне гроно*, арк. 37, – сх. Лихачов, № 1019 (1456 р.). *Якір*, арк. 68, 118–202, – сх. Бріке, № 423 (1458–1459 рр.); сх. Лихачов, № 2485 (1458 р.). *Хрест*, арк. 69–117, – тот. Лихачов, № 385 (1460 р.).

Тип письма. Півустанов сер. XV ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. *Заголовки* служб, з елементами простої в'язі, *ініціали* великі тонкі та *заголовні літери* кіноварні.

Оправа. XVII ст.: 290 x 120 x 55. Дошки без покриття, зі зворотів заклеєні папером. Від шкіряного покриття зберігся тільки маленький клаптик біля замка на верхній кришці; верхня дошка тріснута; від нижньої дошки наявна лише одна третина; відсутні шкіряний корінець та застібки.

Зміст. Служби на 1–29 жовтня. Текст наявний зі слів стихир прп. Роману Солодкоспівцю (глас 1): “романе б҃гобл҃жне”, далі йде “Сл҃ва Гл҃с а҃. зри. Съсоу^а избраннии. великое пріателище д҃ха. павла ап҃ла просвѣти”. Відсутні по одному аркушу тексту після арк. 14, 20, 196. Обривається текст в кінці служби 29 жовтня прмц. Анастасії Римлянці та прп. Аврамію затворнику, арк. 202 зв., словами 6-ї пісні канону: “Претерпѣла еси зоубомь. и рѣкама и ногама ѿатіе. мчїце многостра^а”.

Редакторські правки XVII ст., одиничні.

Записи. XVII ст., арк. 1, польським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Daniel Pi[gr]okowicz”. Він фрагментарно повторений на арк. 7 та 21. Інші польські записи XVII–XVIII ст., переважно релігійного характеру, на зворотах кришок оправи та на арк. 34, 117 зв., 122, 126, 133, 175.

XVII ст., фрагментарні українські записи, переважно релігійного характеру, на зворотах кришок оправи та на арк. 3, 6, 100, 118, 185, півустановом та скорописом.

Старі шифри. “№ 70 б”, “№ 5”, “№ 21”, “№ 7”.

До ЦАМу КДА ркп., у складі комплекту, надійшов від преосвященного єпископа Олександра Мінського.

У ркп. проставлено й сучасний шифр “ф. 30, № 39”, під яким ркп. зберігався у ВР ЦНБ АН УРСР з 1986 р. Згідно зі звіркою фондів ВР 1956 р., Мінея на жовтень – другий том комплекту, вважалася відсутньою у ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п. Після переміщення фондів ВР під час та після Другої світової війни цей том, з невідомих причин, не повернувся на місце. В 1986 р. його було включено до новоствореного ф. 30, під № 39, як ркп. сер. XVI ст. Під

цим шифром він і зберігався до 2003 р., часу підготовки до видання даного каталогу, в якому вказано загальновідомий у науці шифр зберігання – за каталогом М.І. Петрова.

Опис. Петров 1875–1879, 364 (XVI – XVII ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрація. № 33.

22. МІНЕЯ СЛУЖБОВА на жовтень.

Остання чверть XV ст.*

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/Ш.

Мова. Церковнослов'янська (рос. ред.).

Формат, розмір. 4°: 190 x 133, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 157 x 85. Рядків: 24. Показчики читань на полях, частково зрізані.

Кількість та стан збереження арк. 286 арк.

Фоліація арк. XVII ст., власницька, темно-коричневим чорнилом, кириличною цифір'ю (вона проставлена від арк. 2 та до арк. 249, з деякими помилками у послідовності). Нумерація арк.: XIX ст., олівцем (нею продовжено фоліацію XVII ст., без урахування її помилок, і нараховано в ркп. – 301 арк., як і в опису М.І. Петрова); XX ст., олівцем, за якою в ркп. 286 арк., початково було, приблизно, 337 арк.

Зошитів, наявних, 42, переважно по 8 арк.: 1⁷ (відсутній перший арк.), 2 (зошит втрачений, із нього наявні тільки два арк. – арк. 1 і 10), 3² (відсутні п'ять перших арк. та останній, після арк. 11), 4^{8–5⁸}, 6⁹ (дев'ятий арк. – це арк. 29 із зошита 19), 7^{8–13⁸}, 14⁷ (відсутній перший арк., перед арк. 94), 15⁸, 16⁷ (відсутній останній арк., після арк. 115), 17–18 (зошити втрачені), 19⁷ (з цього зошита арк. 29, відсутній останній арк., після арк. 121), 20⁷ (відсутній перший арк., перед арк. 122), 21^{8–30⁸}, 31⁷ (відсутній останній арк., після арк. 215), 32^{8–35⁸}, 36⁷ (відсутній останній арк., після арк. 254), 37^{8–38⁸}, 39–40 (зошити втрачені), 41^{8–42⁸}. Сигнатура зрізана.

Рукопис реставрований у сер.– др. пол. XVII ст.

На початку та в кінці ркп. поля арк. переважно ветхі й розірвані; більшість арк. підклеєна в корінці; арк. з восковими плямами, на арк. 1–3 руді плями, іноді наявні дірки; блок книги частково розбитий, зошити висять на нитках, випадають арк. 29, 77, 78, 216, 217, 222, 248, 257–260, 279–286.

Матеріал письма. Папір ост. чв. XV ст.

Філіграні. Літера "P", арк. 2–8, 29, 38–286, двох варіантів, – сх. Бріке, № 8601 (1467, 1469 pp.). Лілія, арк. 9–28, 30–37, – сх. Бріке, № 1654 (1479–1484, 1494 pp.).

Тип письма. Півустав др. пол. XV ст., середній із легким нахилом уліво, двох почерків. Чорнило темно-коричнєве, кіновар.

Оздоблення. Заставок три, арк. 2, 27 зв. та 145, прості, з трьох ромбів із рослинними елементами, кіноварні. Заголовки статей, початкові слова з еле-

* Рукопис, вірогідно, новгородського походження.

ментами простої в'язі, ініціали великі тонкі та заголовні літери кіноварні. Кінцівки текстів одноконусні, арк. 8 зв., 228 зв., зроблені темно-коричневим чорнилом; більшість служб завершується орнаментованою смужкою із рисок, виконаних темно-коричневим чорнилом чи кіновар'ю.

Оправа. Сер. – др. пол. XVII ст.: 202 x 130 x 55. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням. На верхній кришці середник рослинного орнаменту. Кришки зі зворотів заклеєні папером. Без форзаців. Шкіра на кутах кришок протерта й розірвана, на нижній кришці потріскана, з дірками; шкіряний корінець розірваний; застібки відсутні.

Зміст. Арк. 1–281. Служби на 1–31 жовтня. Ркп. відкривається службою прп. Сави Вишерському, арк. 2–8 зв. Далі йде служба Покрові Пресвятої Владичиці нашої Богородиці і Приснодіви Марії та апостола Ананію і прп. Роману Солодкоспівцю. При оправленні книги деякі аркуші переплутані місцями. Так, текст служби 2 жовтня сщмч. Кипріяну і мц. Устині розміщується на арк. 27 зв.–28 зв., 30–35 зв. **Втрати:** I. Від початку служби 1 жовтня на Покрову та до слів стихир на Господи возвах (глас 4), арк. 1 (що повинен стояти перед арк. 9, з якого текст продовжується у послідовності до арк. 27 зв.): “с нимь блїжи” та х^ѣва ап^ѣла ананію іако бѣомѣдра. молитася сп^ѣтиса намь”. II. Зі служби 10 жовтня св. мчч. Євламπίю та Євламπίї, після арк. 93 зв., від 7-ї пісні та до початку 9-ї пісні канону, арк. 94, до слів: “т^ѣмы, оузь же и огню и рань стратотер^ѣпци”. III. Від кінця служби 11 жовтня свв. отцям Сьомого Вселенського Собору, від На хвалитех стихир недільних 4, і святих 4 (глас 6), арк. 115 зв., зі слів: “ап^ѣльскимь послѣдствѣюще явьствено наоученіємь, блїго...”, та до слів богородичного 5-ї пісні канону мчч. Прову, Тараху, Андроніку, прп. Космі, єпископу Маюмському, творцю канонів (12 жовтня), такст наявний на арк. 29: “са ѡ прелести къ вѣрѣ его. Пѣ^ѣ ѡ ірмо^ѣ. Оцѣсти ма сп^ѣѣ”, продовжується з арк. 116. IV. Зі служби 13 жовтня мчч. Карпу, єпископу Фіатирському, та Папілі, диякону, від слів тропаря 3-ї пісні канону, арк. 121 зв.: “по ребромь стрѣжемь претер^ѣпѣль еси. огнемь же паки опа...”, та до слів богородичного 5-ї пісні, арк. 122: “естественаго, веліе таинство. недомысленое чудо. двѣоедина пренепорочнаа”. V. Зі служби 24 жовтня сщмч. Арефі, від слів Слави (глас 4), арк. 215 зв.: “огненныи облакъ попалаше на лици зе^мля. обличаа безаконныхь не...”, та до тропаря 1-ї пісні канону, арк. 216: “Мчїче стрѣтотрѣп^ѣче хвѣ. арефо в^себлжне млтвами твоими”. VI. Зі служби мч. Нестору Солунському (27 жовтня), від слів Слави, і нині, богородичен, після 3-ї пісні канону арк. 254 зв.: “многогрешнѣю уще^ѣрити дшѣ мою. и грѣхи моа м^но...”, та до тропаря 6-ї пісні канону, арк. 255: “Печатию наз^ѣнаменовавь свое ср^ѣце. доблествено оуазвиль еси. мѣжества своего копіємь”. VII. З кінця служби на 29 жовтня прмц. Анастасії Римлянці, з ін ірмосу 5-ї пісні канону, арк. 270 зв., від слів: “Напасті раз^личны. смїи прелѣ...”, та до слів кондака (глас 8) служби 30 жовтня сщмч. Зіновію, єпископові Егейському і сестрі його мц. Зіновії, арк. 271: “жїа шатанїа. и идольское без^ѣбожіе, обличїста. тѣмь же радостно приа҃ста нїѣ. и лю^ѣе. вѣнець нетлѣн^ныи”.

Арк. 281 зв.–286 зв. “Догматици слова^ѣ”.

Редакторські правки тексту XV ст., одиничні, темно-коричневим чорнилом і кіновар'ю, та XVII ст., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом. Правки читача XVIII ст., чорним чорнилом.

Записи. 1) Ост. чв. XV ст., першого писця, арк. 8 зв., скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Всакѡму делѡ, блѡ. начало блѡѡ. да и кѡнець. блѡгѡ. амѡнь. [правда]".

2) XVII ст., арк. 8 зв., скорописом, темно-коричневим чорнилом, написаний у стовпець, зрізаний із лівого боку: "Се ѡ рабѡ бо*и / миха"ло ѡроше / [н^к] изъ своею жоною / [а]гафиею и зъ сыно^м / [н]ши^м [миха"ломъ] (ім'я замите) / [по]ложили єсмо сию / [к]нигу минѡю мѡца / [ок]тебра храму свѡго / [с]паса ѡ слущѡ на вѡ / [ч]ныє часы. а хто бѡ / [д]е^т ѡступатся ѡ сию / [к]нигу то^т с нами ра^ссѡ / [д]ится на ст'рашно^м / [су]де хѡе".

3) XIX ст., арк. 1, чорним чорнилом: "Минея на октябрь мѡцѡ".

Записи релігійного характеру, староукраїнською мовою, XVII і XVIII ст., на зворотах кришок оправы, темно-коричневим чорнилом, є також записи польською мовою.

Старий шифр. "№ 70", "№ 83".

До ЦАМу КДА ркп. надійшов, у складі комплекту, від преосвященного єпископа Олександра Мінського.

Опис. Петров 1875–1879, 364 (Минея місячна, XVI–XVII ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрації. № 105, 106.

23. МІНЕЯ СЛУЖБОВА на листопад. Уривки.

Кінець XIV – початок XV ст.*

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 360 п.

Мова. Церковнослов'янська (серб. ред.).

Формат, розмір. 2°: 305 x 230.

Організація сторінки. Поле тексту: 215 x 145. Рядків: 30.

Кількість та стан збереження арк. 2 арк.

Нумерація арк. XX ст., олівцем.

Пергаменні арк. зі слідами вологи, пожовтілі, забруднені й розірвані; відсутні частини кутів та полів арк.; з восковими плямами, дірками на арк. 1.

Матеріал письма. Пергамен кін. XIV – поч. XV ст., твердий жовтуватий.

Тип письма. Устав: кін. XIV – поч. XV ст., дрібний приземкуватий, одного почерку. Чорнило темно-коричнєве, кіновар.

Оздоблення. Заголовок служби, ініціали невеликі тонкі та заголовні літери кіноварні.

* За графіко-орфографічними особливостями уривки тексту можна віднести до кін. XIV – поч. XV ст. У написанні букв спостерігаються старіші й новіші накреслення. Так, напр., у букв Є, Ю, ѡ перемичка ставиться як посередні букв, так і зсувається догори. Літери N та H чітко розрізняються. На позначення звука У вживається переважно **OU**, іноді – давня лігатура, схожа до ѡ. Найвні й орфограми, які будуть закріплені в граматичному трактаті сербського філолога Костянтина Костенецького "Сказаніє изъявлєн'но о писмене", написання якого вчені відносять до початку XV ст., зокрема В.О. Мошин указує, що він був написаний після 1405 р. (див.: Мошин 1973, 69). Напр., вже послідовно використовується буква Ъ (в давніших сербських пам'ятках майже не вживалася), яка пишеться на етимологічному місці, як і буква Ъ: всадники 1, ѡбрѣте 1; вживається виносна буква Д: прав'нимъ 1, снѡюще чю'си 1 (Про орфографічні особливості трактату див.: Куєв, Петков 1986, 46–59).

Зміст. Уривки служб на 4–6 листопада.

Арк. 1–1 зв. Уривок служби на 4 листопада прп. Іоаникію Великому сщмч. Никандру, єпископу Мирському і мч. Єрмею, від На Господи, возвах: стихирь на 6, преподобного 3 (глас 4), зі слів: “БЖиєю силою до^ѣславне. ѿсоудоу ѿ^ѣпочестите. чю^аса бл^ггы пода^ѣти. см^ѣрению оупокои все ср^ѣца твоєго” та до тропаря 4-ї пісні ін канону: “Въ темнице вьходеще и оузами ѿбложимїи. ѿ оузь пр^ѣльсти грады [.] свои сп^ѣсосте. и оузою любовною привезаетесе. привезаномоу пл^ѣтию зани все бл^женїи”.

Арк. 2–2 зв. Уривок служби на 5 листопада мчч. Галактіону та Єпістимїї, від слів тропаря 7-ї пісні канону: “потокы. безьбожнїа пламень оугасиль єси м^ниче моудре бл^жн.”, та до стихирь (глас 1) служби на 6 листопада свт. Павлу, патріарху Константинопольському: “Прп^чбнїе ѿ^ѣ доброд^ѣтелию ѿбл^жксе х^ѣа ба. все б^ѣсовскоє и варьварьскоє. доблествно поб^ѣдиль єси ѿпл^ченїе. и в^ѣрою оукр^ѣ”.

Правки тексту писця ркп., а також читача XIX ст.

Записи. 1) Кін. XIX – поч. XX ст., [І.М. Каманїна], на обкладинці, синім олівцем: “№ 188 Юго-Словян. XVI – XVII ст. Висот. = 2 мм”.

2) Кін. XIX – поч. XX ст., на обкладинці, олівцем: “См. Петров, № 360 (Витр. 22)”.

На бічних полях є фрагментарні записи, зроблені писцем, а також почерком XIX ст.

Старі шифри. “№ 188”, “№ 22”.

До ЦАМу КДА ркп. надійшов від архимандрита Антонїна Капустїна.

Опис. Визирь I, 40–41 (XIV–XV ст.).

Петров 1875–1879, 363 (Мїнея мїсячна на 5–6 листопада, XIV ст.); Указатель ЦАМа КДА 1897, 206 (Уривок із сербської Мїнеї мїсячної на 4–6 листопада, XIV ст.); Геппенер 1969, 85–86, № 27 (Мїнея мїсячна на 5–6 листопада, XIV–XV ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрація. № 1.

24. МІНЕЯ СЛУЖБОВА на січень–лютий.

90-і роки XV ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 372 п.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: 195 x 150, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 155 x 100. Рядків: 24. Показчики читань на полях.

Кількість та стан збереження арк. 455 арк. (арк. 7–320, 326–454 – XV ст.; арк. 322–325 – 10–20-х рр. XVI ст.; арк. 2–6, 321 – 20-х рр. та кін. XVII ст., вставлені при оправленні книги). Чисті арк. 325 зв., 326, 454 зв.

Нумерація арк.: др. пол. XX ст., олівцем, за якою в ркп. 434 арк. (невїрна: пронумеровано форзаци; двічі порушена послїдовнїсть нумерації на десять аркушів, так арк. 163 пронумерований, як 153, арк. 367 – як 357); пізніша нумерація олівцем (як і перша, з урахуванням форзацив).

Зошитів 58, переважно по 8 арк.: 1⁵ (цими арк. в XVII ст. був відновлений текст XV ст., який розміщувався на восьми арк.), 2⁸ (відсутній перший арк.: арк. 14 з 49 зошита, він має стояти за арк. 327), 3⁸–40⁸, 41⁷ (відсутніх арк. немає, текст повний – 2 арк. XV ст., 1 арк. XVII ст., решта – XVI ст.), 42⁷ (за арк. 327 має йти арк. 14), 43⁸–53⁸, 54⁶, 55⁸–57⁸, 58³ (кінець ркп.). Сигнатура відсутня. На деяких арк. є якась невідповідна сигнатура зошитів – зї (арк. 77), лїв (арк. 101), чїг (арк. 253), џв (арк. 329), вона знаходиться на першому арк. зошита, чорнило темно-коричнєве, вицвіле.

Рукопис частково реставрований у 10–20-х роках XVI ст. та в [1628 р.], при оправленні книги.

На початку ркп. арк. зі слідами вологи; більшість полів арк. розірвано й частково підклеєно; підклеєні в корінці арк. останньої третини ркп.; арк. з восковими плямами, трапляються дірки; в останньому арк. 454 зрізано поля, наявна тільки половина арк., на якому розміщено кінець ркп.; випадають з блока книги верхній форзац та арк. 7, 12–14, 452, 454.

Матеріал письма. Папір 90-х років XV ст.; 10–20-х років XVI ст., арк. 322–325; 20-х років та кін. XVII ст., арк. 2–6, 321.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією, арк. 7–320, 420–454, п'яти варіантів, розміщені впереміш: а) напр., арк. 114–115, – сх. Бріке, № 15376 (1498 р.); сх. Лихачов, № 1279 (1499 р.); б) напр., арк. 178–179, – сх. Лихачов, № 1298 (1495 р.); в) напр., арк. 431–432, – сх. Лихачов, № 2673 (1490–1510 рр.); г) напр., арк. 439–440, – сх. Лихачов, № 2674 (1490–1510 рр.); д) не ідентифікована, напр., арк. 210–211. *Три гори*, арк. 326–419, – сх. Бріке, № 11807 (1487 р.). *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий маленькою змією, арк. 322–325, – сх. Лихачов, № 3925 (1521 р.); сх. Пікард, XVI, № 316 (1515–1523 рр.). *Герб "Топор"*, арк. 321, – под. Каманін, Вітвіцька, № 577 (1629 р.). *Герб м. Праги*, арк. 2–6, – под. Лауцявічус, № 1240 (1653–1654 рр.).

Тип письма. Півустав кін. XV ст., маленький із легким нахилом уліво, трьох почерків: двома почерками писано Мінею службову на січень та одним – на лютий. Півустав поч. XVI ст., великий із легким нахилом управо, одного почерку, арк. 322–325. Півустав поч. XVII ст., маленький із легким нахилом уліво, двох почерків, арк. 2–6, 321. Чорнило різночасове темно-коричнєве та інтенсивно темно-коричнєве, коричнєве, кіновар на арк. XV ст. та сурик на арк. XVI–XVII ст.

Оздоблення. *Заставка* одна, арк. 327, плетінчаста, стрічки білі, обведені темно-коричнєвим чорнилом, оздоблені кіноварними крапками. *Назви частин Мінеї*, з елементами простої в'язі, *заголовки служб*, *ініціали* великі тонкі, іноді з рослинними елементами, та *заголовні літери* кіноварні. Показчики читань виконані кіновар'ю та темно-коричнєвим чорнилом. *Кінцівки* текстів одноконусні, арк. 172 зв. та 320 зв. *Гравюра*: зображення кладовища, зроблена на арк. 326 зв. XV ст. в [1632 р.].

Оправа. [1628 р.], зроблена в [м. Києві, друкарем Павлом] (див.: записи 5 та 6): 208 x 150 x 75. Дошки в шкірі темно-коричнєвого кольору з тисненням. На верхній кришці середник рослинного орнаменту. Кришки зі звороту заклеєні папером. Шкіра на кутах кришок протерта, розірвана у верхній та нижній частинах корінця; верхній форзац відірваний; від застібок збереглися тільки замки.

Зміст. Служби на січень–лютий*.

Арк. 2–320 зв. Служби на 1–31 січня. На арк. 321–325 тексти вставлені в XV та XVII ст.

Арк. 327–454. Служби на 1–29 лютого. Зі служби 29 лютого прп. Касіану Римлянину втрачено текст від слів богородичного 6-ї пісні канону арк. 453: “ІАко добрж, іако краснѣ, възлюби та добро...”, та до слів тропаря 9-ї пісні канону, арк. 454: “б҃годѣновѣна словеса. бж҃твенаго языка твоего. ты бл҃гооуханіе былъ еси”.

Редакторські правки тексту 90-х років XV ст. (зі вставками), перш. чв. XVI ст., кін. 20-х років XVII ст. та XVIII ст.

Текст на арк. 199 перекреслений кіновар’ю.

Записи. 1) [Кін. XV ст.], проби пера, арк. 326 зв., темно-коричневим чорнилом. 2–3) 1580 р., арк. 454 зв., українським скорописом, одного почерку, темно-коричневим чорнилом: “Сина книга гл҃ема треѳологи”, “Престына бѣа пече҃рско сјако” попови пиже҃ский григория помани / року тисе҃и па҃со҃ ѡсмъ десяти҃кмого постанови҃ши сѧ ѡчевисто передо... (далі запис зрізаний)”.

4) [XVII ст.], арк. 2, півуставом, коричневим чорнилом: “Сии Миней двѣ”.

5–6) 1628 р., на арк. 1, який є форзацом, українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Рокѣ пе҃рвоа тисѧчи хїи [ми] з митрополито҃м кие҃ски҃м и галицькы҃м и всеа роси҃а каме҃нца подо҃лского рок с[.] рѣски҃ прѣски҃ жомон҃ски҃ мазове҃ски҃ и фла҃ски҃ кго҃ски҃ ви҃да҃ски҃ [деда҃ты҃] кро҃ї з митрополито҃м киев҃ски҃м и гали҃ки҃м и всеа рѣси҃а каме҃нца подо҃лского”. Під цим записом, після кіноварної орнаментованої кінцівки, тим же почерком, темно-коричневим чорнилом, дописано: “Помилѣй ма бж҃е. Повел”. Пізніше, між цими записами, писано коричневим чорнилом, а потім затерто, запис: “др҃жкаръ киев҃ски҃ [павель]”.

7) [1632 р.], арк. 326 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом, над гравюрою із зображенням кладовища: “Жикгимо҃” трети бо҃ю мл҃ттию коро҃ї [....] тишина и при҃та҃”.

8) [1632 р.], проби пера, на звороті кришок оправи, українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Жигило҃ третии...”, “рѣски҃ прѣски҃ жомон҃с...”.

Записи XVII ст., релігійного характеру, на арк. 454 зв. На цьому аркуші наявні й різнохарактерні фрагментарні записи XVII – XVIII ст.

Старі шифри. “78”, “Муз. в. 80” (пізніше номер виправлено на 86), “Муз. в. 86” (повторений, без виправлень, на арк. 2), “110/434 л” (434 л – це загальна кількість аркушів), “№ 95”.

До ЦАМу КДА ркп. надійшов від Д. Гуковича, священика с. Шелепухи, Черкаського повіту.

У ркп. проставлено й сучасний шифр “ф. 160, № 46”, під яким він зберігався у ВР ЦНБ АН УРСР з 70-х років XX ст. Проте, Мінея з колекції ЦАМу КДА (ф. 301, № 372 п) вважалася відсутньою ще в Музеї з кінця XIX ст. (1888 р.). Це трапилося через те, що в інвентарному опису ЦАМу вона була записана під шифром “Муз. в. 80”, а на самому рукопису, одним почерком,

* Початок рукопису відновлено в [1628 р.] при оправленні книги, на місці втрачених аркушів.

** Зміст запису та сюжет гравюри, зробленої одночасно із записом, дають можливість датувати їх 1632 р., оскільки вони, вірогідно, приурочені до кончини польського короля Сигізмунда III Вази.

було двічі проставлено шифр, але на арк. 2 замість 80 написано 86, а, пізніше, на 86 було виправлено і шифр, проставлений на звороті верхньої кришки оправи. На нашу думку, вірогідно, рукопис був виданий читачеві, але через неправильний шифр не повернувся на місце, оскільки під шифром "Муз. 86" у Музеї зберігався зовсім інший рукопис, який описаний у каталозі М.І. Петрова під № 550. І вже коли Мінея потрапила у складі неописаних рукописів ЦАМу КДА в 1923–1924 рр. до відділу рукописів ВБУ, з яких у 70–80-х роках ХХ ст. було сформовано ф. 160, вона була записана під № 46, як ркп. XVI–XVII ст. Під цим шифром кодекс і зберігався до 2003 р., часу підготовки до видання даного каталогу, в якому вказано загальновідомий у науці шифр зберігання – за каталогом М.І. Петрова.

Опис. Петров 1875–1879, 366, № 372 ("Трефологион", XV ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрації. № 123, 124.

25. МІНЕЯ СЛУЖБОВА на січень–лютий, червень. Без початку та кінця.

Конволют. Остання чверть XV ст., друга чверть XVII ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/V.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 286 x 200, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. XV ст. Поле тексту: 235 x 135–140. Рядків: 31, у два стовпці розміром 235 x 65. XVII ст. Поле тексту: 245 x 135. Рядків: 28. Показники читань на полях.

Кількість та стан збереження арк. 187 арк. (арк. 1–162 – ост. чв. XV ст.; арк. 163–187 – др. чв. XVII ст.). Чисті арк. 62 зв., 162 зв., з пробами пера та пізнішими записами.

Нумерація арк. ХХ ст., олівцем.

Зошитів, наявних, 26, переважно по 8 арк. (22 – XV ст., 4 – XVII ст.).

XV ст. зошитів 22, початково їх було 37 (9, було 24 – Мінеї на січень; 13 – Мінеї на лютий): *Мінея на січень*, 1–15 (зошити втрачені), 16¹ (цей арк. знаходиться не на місці, він пронумерований як арк. 120, відсутні перші сім арк.), 17⁸–23⁸, 24⁶ (відсутніх немає, кінець служб на січень). *Мінея на лютий*, 1⁸–12⁸, 13³ (відсутніх немає, кінець служб на лютий). Сигнатура на зошитах XV ст. відповідає часу створення ркп., знаходиться на звороті останнього арк. зошита, чорнило темно-коричневе, тільки сигнатура першого зошита Мінеї на лютий писана кіновар'ю. Зошити Мінеї на січень і лютий мають окрему сигнатуру.

XVII ст. зошитів 4: *Мінея на червень*, 1⁸–3⁸, 4¹ (відсутні сім арк., після арк. 187), далі зошити втрачені. Сигнатура відсутня.

Рукопис частково реставрований у др. чв. XVII ст.

Арк. ркп. підклеєні в корінці; розірвані посередині арк. 47, 85, 111, 158, підклеєний з реставрацією тексту арк. 49; розірвані та частково підклеєні поля арк.; відірваний правий нижній кут арк. 59 разом з текстом; наявні воскові

плями та дірки, пропалені дірки на арк. 23, 56, 72 (заклеєна), 84, 133, 150 – переважно кислотним чорнилом, яким пізніше виправлявся текст; випадають з блока книги арк. 120, 123, 124.

Матеріал письма. Папір ост. чв. XV ст.; др. чв. XVII ст., арк. 163–187.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами хрест, трьох варіантів: арк. 3–10, 16, 68–72, 76, 79–82, 87, 92, 95–101, 106–109, 113, 118, 128–131, – сх. Лихачов, № 3518 (1482–1485 рр.). *Голова бика*, між рогами хрест, під головою вісь з квіткою, арк. 59, – сх. Пікард, X, № 656 (1481–1483 рр.). *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, арк. 12–14, 21–57, 61–67, 74, 78, 85, 91, 93, 105, 110, 115–117, – сх. Пікард, XII, № 401 (1484 р.). *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, під головою вісь з трикутником, арк. 119–124, 137–161, – тот. Пікард, XII, № 828 (1485–1488 рр.). *Риба*, арк. 163–187, – сх. Лауцявічус, № 3990 (1637, 1640 рр.).

Тип письма. Півустав ост. чв. XV ст., середній із легким нахилом уліво, двох почерків. Півустав перш. пол. XVII ст., середній із легким нахилом управо, двох почерків, першим почерком писаний тільки арк. 163. Чорнило різночасове темно-коричневе, кіновар XV і XVII ст. та сурик XVII ст.

Оздоблення. XV ст. *Заголовки* статей, початкові слова з елементами простої в'язі, *ініціали* великі тонкі, іноді з рослинними елементами, та *заголовні літери* кіноварні. XVII ст. *Заставка* одна, арк. 163, плетінчаста, стрічки кіноварні та білі, обведені темно-коричневим чорнилом. *Заголовки* статей, *ініціали* невеликі тонкі та *заголовні літери* виконані суриком, на арк. 163 – кіновар'ю.

Оправа. Сер. XVII ст.: 305 x 205 x 40. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору з тисненням. Кришки зі зворотів заклеєні папером, на верхній кришці – уривок зі служби Святому Спасу. Без форзаців. Шкіра на кутах кришок протерта й значно розірвана; відсутні чималі шматки шкіри на нижніх кутах; дошки тріснуті; корінець розірваний у верхній та нижній частинах; застібки відсутні.

Зміст. Служби на січень – лютий, червень.

Арк. 1–62. XV ст. Служби на 19–31 січня. Текст служби 19 січня прп. Макарію Великому, Єгипетському, наявний із кінця ікоса, після 6-ї пісні канону, арк. 120, який має стояти перед арк. 1: “мире деіаніи житіє твоє възд'визаа с'пацаа въ погібел'нои п'ропаса'ти. людіе. тѣм'же та почи”.

Арк. 63–162. XV ст. Служби на 1–29 лютого.

Арк. 163–187 зв. XVII ст. Служби на 1–7 червня. Обриваються в кінці служби мч. Феодоту, єпископові Анкирському, арк. 187 зв., тропарем 9-ї пісні канону: “Іавильса еси хра^м мѣнче, чѣть троици зданіємъ дѣланіи феодоте пребѣате, бжѣтве^нными стра...”.

Радакторські правки тексту ост. чв. XV ст., півуставом, та др. чв. XVII ст., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом.

Записи. 1) XV та XVII ст., проби пера, арк. 162, українським скорописом, світло- та темно-коричневим чорнилом: на одній помітці – “ми^трополи^т кие^вски^и и гал^ики^и”.

2) XVII ст., вкладний, арк. 62, півуставом, темно-коричневим чорнилом, написаний у лівому стовпці: “Се за рабъ бжїи нерєи потапеи. и свою женою меланьєю положили есмо сию книгу нарицаемоую минею. мѣца ноєвриє. стѣмѣ сїсу у слѣцкѣ. вѣчно и непорѣшимо. а хто иметь ѡступатса в сию книгу тотъ с' нами рассу^ттса на страшно^м су^тци хѣвѣ”.

3–4) XIX ст., арк. 1, чорним чорнилом: “Мѣсяц. Минея на Генварь и Февраль”.
Перед ним перекреслено запис: “На Декабрь Минея”.

Записи релігійного характеру на арк. 162 зв. та на звороті нижньої кришки
оправи.

Старі шифри. “№ 70”, “Муз. № 70”, “№ 6”, “№ 16”.

До ЦАМу КДА ркп. надійшов, у складі комплекту, від преосвященного
єпископа Олександра Мінського.

Опис. Петров 1875–1879, 364 (XVI–XVII ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрації. № 107, 108.

26. МІНЕЯ СЛУЖБОВА на березень. Без кінця.

Кінець XV – початок XVI ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/VI.

Мова. Церковнослов'янська (рос. ред.).

Формат, розмір. 4°: 205 x 140.

Організація сторінки. Поле тексту: 155 x 100. Рядків: 19. Показчики читань
на полях.

Кількість та стан збереження арк. 178 арк. (арк. 1, 2 – перш. чв. XVIII ст.*).

Нумерація арк. XX ст., олівцем, починається з форзаца.

Зошитів 23 по 8 арк.: 1⁸–22⁸, 23¹ (наступні арк. зошита, які є кінцем ркп.,
відсутні). Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому
та на звороті останнього арк. зошита, чорнило темно-коричневе. Вона повністю
зрізана, часто проглядають лише титла: на першому та на звороті останнього
арк. зошитів 1–3; на першому арк. зошитів 8, 16; на звороті останнього арк.
зошитів 5, 14, 20.

Арк. на початку та в кінці ркп. пошкоджені вологою, поля праві й частково
верхні – ветхі, розірвані й забруднені; арк. сильно заяложені, місцями відір-
вані кути; арк. 1 зберігся частково, розірваний арк. 25; іноді зустрічаються
воскові плями та дірки; випадає з блока книги арк. 9.

Матеріал письма. Папір кін. XV – поч. XVI ст.

Філіграні. *Літера “P”*, арк. 1–25, – сх. Бріке, № 8539 (1509, 1516 pp.); сх.
Лихачов, № 1559 (1529 p.). *Літера “R”*, арк. 26–167, – сх. Бріке, № 8992
(1497–1498 pp.), № 8993 (1499 p.).

Тип письма. Півустав кін. XV – поч. XVI ст., середній із легким нахилом
управо, одного почерку. Штучним півуставом поновлено в [перш. чв. XVIII ст.]
початок ркп. на арк. 2 зв. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. *Заголовки служб, ініціали великі тонкі, іноді з рослинними*
елементами, та заголовні літери кіноварні. Не написані кіноварні заголовки
на арк. 21 та 25, вони дописані в перш. чв. XVII ст. чорним чорнилом. Заго-
ловок першої статті, на аркуші XVIII ст., зроблений великими літерами, з
елементами простої в'язі, кіновар'ю.

* На арк. 1, який зберігся частково, в уривку польського запису вказано 1724 р. (див.: запис 7).

Оправа. [Березень 1593 р.], зроблена Іваном, сином Ваклева (див.: запис 2); поновлена в [перш. чв. XVIII ст.]^{*}: 200 x 140 x 50. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням, шкіряний корінець зшитий, прибитий у [XVIII ст.] цвяхами до кришок оправи. Кришки зі зворотів заклеєні папером. Без форзаців. Шкіра на кришках потріскана, на кутах – протерта й розірвана; нижня дошка тріснута впоперек, пізніше підклеєна біля корінця; корінець шкіряний з дірками; застібки відсутні.

Зміст. Служби на 1–31 березня. Початок ркп. було втрачено і відновлено в перш. чв. XVIII ст. на звороті другого вставленого аркуша: “Мѣца маѢ въ пеѢвы” прп^абныа мѢре нѣеа єѢдокїи”. Служби на 3-й та 4-й день переплутані місяцями при написанні ркп., служба 4-го дня позначена, як служба 3-го дня, *Втрапи:* Кінець ркп. – текст обривається 31 березня богородичним 6-ї пісні канону сщмч. Іпатію, єпископові Гангрському, арк. 278 зв., словами: “Ѡ чюдо всѢх чюдеѢ новѢе іако двѣа в ложе сна”. Частину тексту на арк. 45 зв. закреслено кіновар’ю.

Редакторські правки тексту кін. XV – поч. XVI ст., темно-коричневим чорнилом, зустрічаються зрідка; XVII ст., темно-коричневим чорнилом; чимало правок перш. чв. XVIII ст., чорним чорнилом.

Записи. 1) Кін. XV – поч. XVI ст., проба пера писця, арк. 23, скорописом кіновар’ю: “ПомоцѢ моѢ ѡ господа”.

2) березень 1593 р., [інтролігаторський], на звороті верхньої кришки оправи, російським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Мѣца. марта иѢра іваѢ вак^аевѢ снѢ”.

3) [1672 р.], арк. 35 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Всечесне господине ѡче іане”. Цим же почерком зроблено два наступних записи (№ 4 і 5), а також записи релігійного характеру на арк. 116 зв.–117, 159 зв., 160 зв. та проба пера на арк. 47 зв.

4) 1672 р., арк. 44 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “РокѢ ахов престависѢ раба бжїа марїа казокова меѢщанѢка слѢдѢцѢкаа погребено тѢло єа при церѢкви воведенїе пресвѢатыа бѢа”.

5) [1672 р.], арк. 161 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Помени гѢди мл^анца АлеѢзеа”.

6) XVII ст., арк. 3, 14, скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Сїа книга”.

7) 1724 р., арк. 1, польським скорописом, темно-коричневим чорнилом; збереглася тільки ліва частина запису: “Та хїѢца nazwan... / wielbicy mѢcze... / Roku... / ѱ24 ([1724])”.

8) XIX ст., арк. 2, чорним чорнилом: “Мѣца Марта Мінея. VI”. Номер тому додано пізніше, червоним олівцем.

Записи релігійного характеру XVII та XVIII ст., на звороті нижньої кришки оправи, а також на арк. 10, 70 зв, 116 зв.–117, 159 зв., 160 зв., староукраїнські та польські, зроблені темно-коричневим та чорним чорнилом.

Старі шифри. “70”, “№ 44”, “№ 94”.

До ЦАМу КДА ркп. надійшов, у складі комплекту, від преосвященного єпископа Олександра Мінського.

^{*} Час поновлення оправи визначено за уривком польського запису на арк. 1, в якому вказано 1724 р. (див.: запис 7).

Опис. Петров 1875–1879, 364 (XVI–XVII ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрація. № 145.

27. МІНЕЯ СЛУЖБОВА на травень–червень. Без кінця.

80–90-і роки XV ст. Відновлення втрат тексту XVII ст.

В оправі.

Ф. 311 (Д.ц.), № 575 п/V–VI.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: 197 x 130, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. XV ст. Поле тексту: 160 x 110. Рядків: 23.

Поч. XVII ст. Поле тексту: 140 x 110. Рядків: 25. 60-і роки XVII ст. Поле тексту: 133 x 110. Рядків: 23. Показчики читань на полях.

Кількість та стан збереження арк. 389 арк. (арк. 1–8 – 60-і роки XVII ст.; арк. 9–32 – поч. XVII ст.; арк. 33–389 – ост. чв. XV ст.). Чистий арк. 240 зв.

Нумерація арк. XX ст., олівцем.

Зошитів 49, переважно по 8 арк.: 1–3 (перші три зошити XV ст. були втрачені, на поч. XVII ст. текст був відновлений, але на значно більшій кількості аркушів, ніж він розміщувався в XV ст.; відновлений перший зошит із часом був зіпсований і переписаний, вірогідніше за все після 1661 р., коли рукопис став власністю Київського Пустинно-Микільського монастиря (див.: запис 1), 4⁸ (перший арк. був втрачений і поновлений на поч. XVII ст.), 5⁸–21⁸ 22⁶ ([без втрат тексту]), 23⁸–37⁸, 38⁶ (втрачені четвертий і п'ятий арк.), 39⁸–48⁸, 49² (кінець ркп. втрачено). Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому арк. та на звороті останнього арк. зошита, чорнило темно-коричневе. Вона наявна тільки на зошитах 19–20, 22–34, частково зрізана на зошитах 23–24, 26–29. Сигнатура поч. XVII ст. на зошитах 2 і 3, знаходиться на звороті останнього аркуша зошита, чорнило темно-коричневе.

Рукопис реставрований у XVII ст. та, частково, в XIX ст.

Арк. ркп. зі слідами вологи; заголовок першої статті вицвів, поля та кути окремих арк. розірвані й підклеєні, підклеєні в корінці арк. 1–8, нерівномірно зрізані на нижніх полях; папір на арк. 9–24 пошкоджений кислотним чорнилом – випадають літери, а місцями й частини тексту, деякі підклеєні; арк. 66 підклеєний в нижній третині, з поновленням тексту; арк. з восковими плямами та місцями з дірками.

Матеріал письма. Папір ост. чв. XV ст., арк. 33–389; поч. XVII ст., арк. 9–32; 60-і роки XVII ст., арк. 1–8.

Фліграні. *Корона*, арк. 35–180, 185–186, 191–347, 357–389, – сх. Бріке, № 4637 (1430–1431 рр.), № 4644 (1455 р.); сх. Лихачов, № 1037 (1460 р.); сх. Пікард, I, № 313 (1428–1462 рр.). *Голова бика*, між рогами хрест із квіткою, арк. 184, 187, 349–354, – тот. Пікард, XI, № 305 (1486–1490 рр.). *Лев*, арк. 9–17, 25–32, – под. Каманін, Вітвицька, № 464 (1600 р.); под. Лауцявічус, № 2263 (1601 р.). *Орел*, наявна тільки нижня частина, арк. 2, 7, – сх. Каманін, Вітвицька, № 655 (1674–1679 рр.). *Голова блазня*, арк. 3–6, – сх. Лауцявічус, № 2609 (1676 р.).

Тип письма. Півустав кін. XV ст., середній із легким нахилом уліво, двох

почерків, арк. 33–389. Півустав поч. XVII ст., середній із легким нахилом управо, двох почерків: I) арк. 9–24; II) арк. 25–32. Др. пол. XVII ст., середній із легким нахилом управо, одного почерку, арк. 1–8. Чорнило різночасове темно-коричневе, кіновар та сурик.

Оздоблення. Заголовки служб, з елементами простої в'язі, та заголовні літери виконані кіновар'ю в XV ст. та суриком XVII ст. Ініціали великі тонкі, з рослинними елементами, арк. 334 зв., 335 зв., 379 зв., 386, кіноварні. Кінцівки, майже кожної служби, у вигляді мережки, яка складається із різних рисочок, виконаних кіновар'ю та темно-коричневим чорнилом.

Оправа. [1826–1827]*: 204 x 130 x 60. Кришки картонні, обклеєні папером мармурового забарвлення, корінець та кути шкіряні. На корінці – тиснення рослинного орнаменту та вказано місяць “Маій”. Обріз жовтий. Шкіра на кутах кришок та у верхній і нижній частинах корінця протерта.

Зміст. Служби на травень – червень.

Арк. 1–183. Служби на 1–31 травня. В кінці служб дописана на арк. 175 зв.–183 пропущена в тексті служба 9 травня на Перенесення мощей святителя і чудотворця Миколая.

Арк. 183–389 зв. Служби на 1–29 червня. Обриваються службою Славним і всехвальним первоверховним апостолам Петру і Павлу, в кінці ікоса, після 6-ї пісні канону: “вса^к бо твора ї оуча рече се великъ е^ѣ аще бо глѧ не творю, яко мѣ^л звѣнація въ мѣнюсе, тѣм же рещими по^{ло}...”. Арк. 386 має стояти перед арк. 380.

Редакторські правки тексту XVII та XIX ст.

Записи. 1) 1661 р., власницький, арк. 9–11, українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “В лѣто ѿ рожде^ѣтва х^ѣва а^лха извѣ^{ст}но твори^м д^ховны^м и свѣ^ткимъ, и^ж сил^а кни^жка е^{ст} вла^днаа мн^ѣра с^тго^у”.

2) Кін. XIX ст., на форзаці верхньої кришки оправи, темно-коричневим чорнилом: “Маій и Іюнь. Кієво-Десятинной церкви”.

Старі шифри, штамп. “№ 5 Десятинная церковь”, “№ 9”, “№ 691”, “Інв. 12867”. На звороті верхньої кришки оправи та на форзаці штамп “Б. УАН”.

До відділу рукописів БАН УРСР Мінея надійшла в складі зібрання рукописів Десятинної церкви з Всеукраїнського музейного містечка (№ 12867) і була заінвентаризована у ф. I, № 5562, 15 травня 1937 р., як ркп. XVI ст. З часом зібранню рукописів Десятинної церкви був присвоєний окремий номер фонду – 311, до якого увійшли рукописи, описані в каталозі М.І. Петрова. Відповідно до нумерації цього каталогу Мінея зберігається під № 575 п/V–VI.

Опис. Голубев 1874, 307–308 (Мінея місячна, – перше повідомлення про комплект, до складу якого входить і цей том, без опису, лише зазначено, що в середину травневого тому вплетено декілька арк. XV ст.); Петров 1896, 254 (Мінея місячна; на травневому томі зроблено запис 1661 р., але цей том більш

* Цей рукопис належить до складу комплексу ф. 311, № 575 п., який був оправлений в Пустинно-Микільському монастирі в 1826–1827 рр. (на папері третього тому комплексу філігранним малюнком вказано 1826 р.).

** Монастиря Київського Пустинно-Микільського, як зазначено в монастирському записові 1643 р. восьмого тому комплексу, до складу якого входить і цей рукопис (див.: ф. 311, № 575 п/VIII–IX).

давній, а в середину його вплетено декілька арк., які за характером письма можна віднести до XV ст. Див. там само арк. 307 та 308)*.

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрація. № 78.

28. МІНЕЯ СЛУЖБОВА на червень. Без кінця.

Остання чверть XV ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/VII.

Мова. Церковнослов'янська (рос. ред.).

Формат, розмір. 4°: 185 x 125, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 155 x 95. Рядків: 22. Показчики читань на полях, частково зрізані.

Кількість та стан збереження арк. 183 арк.

Фоліація арк. XVIII ст., власницька, темно-коричневим чорнилом, кириличною цифір'ю, за якою в ркп. 189 арк. (вона значно пошкоджена, переважно втрачена). Нумерація арк.: XIX – поч. XX ст., олівцем, через кожні десять арк., за якою в ркп. 182 арк.; сучасна нумерація олівцем, за якою в ркп. 183 арк.

Зошитів, наявних, 23, початково було 26 (останні втрачені), по 8 арк. Сигнатура відсутня.

Рукопис реставрований у XVIII ст.

Арк. ркп. пошкоджені вологою, поля арк. ветхі, покручені й розірвані, підклеєні біля корінця; переважна більшість арк. підклеєна по тексту (напр. арк. 122), іноді з відновленням тексту; праві верхні та нижні кути арк. зотлілі, відсутні по всьому ркп., на деяких арк. дірки.

Матеріал письма. Папір ост. чв. XV ст.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами хрест із зіркою, арк. 2–6, 9–92, 94–104, – сх. Лихачов, № 1214 (1488 р.); сх. Пікард, XI, № 226 (1464–1469 рр.). *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, під головою вісь з трикутником, арк. 105–183, двох варіантів: а) напр., арк. 112/114, – сх. Бріке, № 14883 (1476, 80-і роки XV ст.); сх. Лихачов, № 2705 (80-і роки XV ст.); сх. Пікард, XII, № 755 (1474 р.); б) напр., арк. 176–177, – сх. Лихачов, № 2707 (80-і роки XV ст.); сх. Пікард, XII, № 752 (1474 р.).

Тип письма. Півустав ост. чв. XV ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку. Чорнило темно-коричнєве, кіновар.

Оздоблення. Заголовки статей, ініціали невеликі тонкі, деякі з рослинними елементами (арк. 134 зв.–136), та заголовні літери кіноварні.

Оправа. XVII ст., поновлена в XVIII ст.: 195 x 125 x 45. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням. Кришки зі зворотів заклеєні папером. Без форзаців. Шкіра на кутах кришок протерта; на верхній частині шкіряного корінця дірка; від нижньої застібки наявний тільки замок.

Зміст. Служби на 1–29 червня. *Втрати:* I. Зі служби 20 червня сщмч. Мефодію, єпископові Патарському, від слів стихири (глас 4), арк. 115 зв.: “Кровьми

* Вказівка М.І. Петрова на арк. 307 та 308 відноситься до Мінеї службової на червень.

обагриль еси сїїннїю...”, та до слів торпаря 6-ї пісні канону, арк. 116: “мирови та показа. еретичьскааго поученїа безбожнааго м’гль ѿгоняюща”. II. Від кінця служби 28 червня Перенесенню мощей мчч. безсрр. та чудотворців Кира та Іоана, арк. 171 зв., від: “Свѣ¹. По¹. Нбо свѣз¹ам¹”, та до слів Соборного послання Петрова читання (гл. 2) на службі 29 червня Славним і всехвальним первоверховним апостолам Петру і Павлу, арк. 172: “[при]кровенїе имоуще злобѣ свободу. но яко рабы бжїа вса чтѣте. братьство в’злюбите”. III. Повністю служба 30 червня Собору славних і всехвальних 12 апостолів, наявний тільки початок, арк. 183 зв.: “Мїа того^ж. лї. соборѣ. вї. ап^ль. на гїи в’зва^х. по^м, на. ѿ. ѿбѣма верховны^м. г. и. в. ... г. ст^хры. гла^с. д. по^{ло}. иже свыше. зва^н”.

Редакторські правки тексту XVII та XVIII ст., півуставом та скорописом, темно-коричневим чорнилом.

Записи. 1) [1651 р.], вкладний, арк. 1–8, російським скорописом, темно-коричневим чорнилом, початок запису на арк. 1 заклеєний папером: “[1651] дѣчъ мнѣтръ се книгѣ минѣе мѣцъ иень да¹ паѣно¹ева мнѣтра чернецъ иаса^б игна^евъ сїѣ теплого по сво^е дїи и по сво^их родителе^х и то в книги и² мнѣтра ... при попѣ акври”.

2) XVIII ст., власницький, арк. 16–18, скорописом темно-коричневим чорнилом: “Сию книгѣ прода¹ по^н іва^н и рѣкѣ приложи^н”.

3) XIX ст., на звороті верхньої кришки оправи, чорним чорнилом: “Минея на Юнь”.

Запис релігійного характеру польською мовою на арк. 22 зв.–23.

Старі шифри. “№ 70”, “Муз. 70”, “№ 5”, “№ 48” (перекреслено), “№ 84”.

До ЦАМу КДА ркп. надійшов, у складі комплекту, від преосвященного єпископа Олександра Мінського.

Опис. Петров 1875–1879, 364 (XVI–XVII ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрація. № 109.

29. МІНЕЯ СЛУЖБОВА на липень. Без початку.

80–90-і роки XV ст.

В оправі.

Ф. 311 (Д.ц.), № 575 п/VII.

Мова. Церковнослов’янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: 200 x 143, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 160 x 100. Рядків: 23. Показчики читань на полях.

Кількість та стан збереження арк. 217 арк. (арк. 213 вставний – XIX ст.; арк. 214–217 – з ркп. перш. чв. XVI ст.).

Нумерація арк. XX ст., олівцем.

Зошитів 27, переважно по 8 арк.: 1⁵ (відсутні два перших та п’ятий арк.), 2⁸–27⁸ (останній арк. 213 – XIX ст.), далі вставлено чотири арк. з ркп. XVI ст. Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на звороті останнього арк. зошита, чорнило темно-коричнєве. Вона майже вся зрізана, наявні лише титла, збереглася сигнатура зошитів 3, 7–9, 12.

Рукопис реставрований у [1826 – 1827 рр], при оправленні книги.

Арк. в кінці ркп. зі слідами вологи, підклеєні з відновленням тексту; підклеєно в корінці більшість арк. на початку та в кінці ркп.; поля та кути деяких арк. розірвані та підклеєні; ветхе в дірках нижнє поле арк. 74 підклеєно по тексту, розірваний арк. 148 підклеєний з пошкодженням тексту; арк. з восковими плямами, трапляються дірки, великі дірки на арк. 131, 202 підклеєні з поновленням тексту.

Матеріал письма. Папір 80–90-х років XV ст.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами вісь з короною, арк. 1–141, – сх. Бріке, № 14591 (1487, 1489–1493 рр.); сх. Лихачов, № 3722 (1487 р.). *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією, арк. 142–211, – сх. Лихачов, № 3389 (1491 р.). *Рукавиця*, двох варіантів: а) арк. 214/217, – под. Бріке, № 10718 (1499, 1500, 1515 рр.); б) арк. 215–216, – под. Бріке, № 10763 (1499–1502 рр.).

Тип письма. Півустав ост. чв. XV ст., середній із легким нахилом уліво, чотирьох почерків: I) арк. 1–35 зв.; II) арк. 35 зв.–61 зв., 62 зв.–82, 83–89 зв., 90 зв.–93 зв.; III) арк. 62–62 зв., 82–82 зв., 90; IV) арк. 94–212 зв. Півустав перш. чв. XVI ст., середній із легким нахилом управо, одного почерку, арк. 214–217 зв. Імітація півуставу поч. XIX ст., арк. 213–213 зв. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. *Заголовки* служб, з елементами простої в'язі, та *заголовні літери* кіноварні. *Кінцівки* переважної більшості служб прості у вигляді мережки, яка складається із різних рисочок, виконаних темно-коричневим чорнилом та кіновар'ю.

Оправа. [1826–1827 рр.]: 207 x 150 x 40. Кришки картонні, обклеєні папером мармурового забарвлення, корінець та кути шкіряні, на корінці тиснення. Шкіра на кутах кришок протерта, розірвана у верхній частині корінця.

Зміст. Служби на 1–31 липня. *Втрати:* I. Від початку служби 1 липня безсрібникам Космі й Даміану та до кінця ін стихир (глас 4): [До]миане преславне. г^ѣни слоужители. м^лтвенци дїѡ нашимъ”, а також – від слів тропаря 6-ї пісні канону, арк. 4 зв.: “ѡчищаєте недоугы. ч^лк^о с^ѣи, се^ѣ ра^а с^шедьса по долгѣ васъ”, та до слів тропаря 7-ї пісні канону, арк. 5: “збавлаєши бѣдъ. и просвѣщаєши зовоуцаа. бл^гв^нь єси въ цр^кви славы твоєа г^ѣи”. II. Від слів богородичного 3-ї пісні канону свв. апостолам від 70: Прохору, Никанору, Тимону і Пармену дякону (28 липня), арк. 196: “Искапающего сла^{но}...” (продовження тексту на арк. 201–202 зв.), та до тропаря 9-ї пісні цього канону: “х^с съвождпи растоуцаа са є^ѣст^вѣ. темъ веселащаса”. III. Від початку служби 29 липня св. мч. Калинику та до 1-ї пісні канону, арк. 197: “Или кр^ѣто бо^ѣ канѡ^ѣ гла^ѣ. д^ѣ. ірмо^ѣ. Орѣжіє на ѣ. На колєсницю мыслєноу всѣ^и”. IV. Зі служби 30 липня апостолам від 70: Сили і Силуана, арк. 200–200 зв., від слів тропаря 1-ї пісні канону, арк. 200 зв.: “к^рис^кентє и ан^нроничє. сило и силѣанє. и всевающе слово сп^ѣтла”, та до слів тропаря 4-ї пісні канону, арк. 203: “[ра]слабленыа мысли славне. словѡ^м сила съ павлѡ^м проповѣ^лникѡ^м”.

У кінці кодексу, арк. 214–217 зв., вставлено з рукопису XVI ст. уривок зі служби 20 липня пророку Ілію – Царств третіх читання (гл. 17, 18 і 19) та Царств четвертих читання (гл. 2).

Редакторські правки тексту кін. XV ст.

Записи. 1) До 1632 р.^{*}, арк. 211 зв., темно-коричневим чорнилом: “жикгимо”^{††} тре[...].”

2) [1671 р.]^{**}, власницький, арк. 1–5, українським скорописом XVII ст., темно-коричневим чорнилом: “С’вори д’ховны и свѣ’кимъ и* сил книга е’т вла’на мн’ра с’го никола п’сты’ного киевско’ в’чне и ныпо[рѣ]’не абы ѿ того сто’ мѣ’ца не была ѿдалена. а если бы хто мѣ’ потае’не анаѰема да б’детъ”.

3) Кін. XIX ст., на форзаці верхньої кришки оправи, темно-коричневим чорнилом: “Іюль. Кієво-Десятинной церкви”.

Запис релігійного характеру на арк. 166, зроблений українським скорописом XVII ст., темно-коричневим чорнилом.

Старі шифри, штамп. “№ 6 Десятинная церковь”, “№ 10”, “№ 692”, “Інв. 12868”. На звороті верхньої кришки оправи та на форзаці штамп “Б. УАН”.

До відділу рукописів БАН УРСР Мінея надійшла в складі збірки рукописів Десятинної церкви з Всеукраїнського музейного містечка (№ 12868) і була заінвентаризована у ф. І, під № 5563, 15 травня 1937 р., як ркп. XVI ст. З часом зібранню рукописів Десятинної церкви був присвоєний окремий номер фонду – 311, до якого увійшли рукописи, описані в каталозі М.І. Петрова. Відповідно до нумерації цього каталогу Мінея зберігається під № 575 п/VII.

Опис. Голубев 1874, 307–308 (Мінея місячна, – перше повідомлення про комплект, до складу якого включено й цей том, без опису); Петров 1896, 254 (Мінея місячна).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрації. № 79–82.

**30. МІНЕЯ СЛУЖБОВА на серпень. Уривок.
20–30-і роки XV ст.
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 364 п.**

Мова. Церковнослов’янська (серб. ред.).

Формат, розмір. 2°: 300 x 205.

Організація сторінки. Поле тексту: 215 x 140. Рядків: 26.

Кількість та стан збереження арк. 2 арк. (за описом М.І. Петрова, – уривок тексту був на шести арк.).

Нумерація арк. XX ст., олівцем.

В обох аркушах ліва верхня частина зотліла й відпала, в цьому місці на арк. 1 пошкоджена заставка, на арк. 1 зв.–2 зв. – текст; арк. 2 підклеєний у нижній частині біля корінця, втрачено частину правого верхнього кута; арк. з дірками.

Матеріал письма. Папір 20–30-х років XV ст.

Філігрань. *Башта* – сх. Бріке, № 15865 (1427, 1430 pp.).

Тип письма. Півустав XV ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку. Чорнило темно- та світло-коричневе.

Оздоблення. Заставка плетінчаста, арк. 1, виконана світло- та темно-ко-

* До часу кончини короля польського Сигізмунда III Вази.

** Цей запис написаний тим самим почерком, що і запис 1671 р., зроблений на арк. 9–11 у Мінеї службовій на травень–червень (ф. 311 (Д.ц.), № 575 п/V–VI. Див. каталог № 27).

ричневим чорнилом. *Заголовок* служби та *заголовні літери* писані суриком цегляного кольору.

Зміст. Уривок із Мінеї служби 1 серпня свв. семи мчч. Маккавеевих, їх матері Соломонії та їх учителя Єлеазара, від початку та до "На оу^трніи, канон^п въ ѿ^х єдинь. и кр^соу єдинь. и с^тымь. канѿ^п. кр^стоу кано^п. ємоу* краєгранєсіє сицево. Кре^стоу поклоняюєє в^ѣрны^х".

Записи. XX ст., арк. 1, на верхньому та нижньому полях, олівцем: "XV", "15 в."

Старі шифри. "45", пізніше виправлено на "48", "190".

До ЦАМу КДА уривок надійшов від архимандрита Антоніна Капустіна.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 136 (XV ст.); Візир II, 33–36.

Петров 1875–1879, 364 (Уривок із Мінеї, XV ст.); Указатель ЦАМа КДА 1897, 206 (XV ст.); ПС XV 1986, 126, № 992 (перш. пол. XV ст.).

Ілюстрація. № 20.

31. МІНЕЯ СЛУЖБОВА на серпень. Без кінця.

Кінець XIV – початок XV ст.

В оправі.

Ф. 310 (Ниж.), № 9.

Мова. Церковнослов'янська (болг. ред.).

Формат, розмір. 2°: 290 x 210, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 230–237 x 140–155. Рядків: 27.

Кількість та стан збереження арк. 188 арк. Чистий арк. 14 зв.

Нумерація арк. 1899 р., М.Н. Сперанського, чорним чорнилом (див.: запис 2).

Зошитів 24 по 8 арк., у 24-му зошиті 4 арк., відсутній останній п'ятий арк. Арк. 187, який уплетений в останній зошит, відноситься до 23 зошита і має стояти після арк. 183. Сигнатура, яка відповідала часу створення ркп, зрізана, вона збереглася тільки на зошитах 9, 10 на першому арк., чорнило темно-коричневе. У сер. XVII ст. сигнатура зошитів відновлена, знаходиться на першому арк. зошита, чорнило темно-коричневе.

Рукопис частково реставрований на поч. XVI ст., на смужці паперу арк. 128 виявлено філігрань *рукавиця* – сх. Бріке, № 10763 (1499/1502 р.).

Арк. пошкоджені вологою, підклеєні в корінці; деякі арк. ветхі й розірвані, арк. 188 – з втратою тексту; поля багатьох арк. зрізані та підклеєні; наявні воскові плями та дірки; випадають з блока книги арк. 177, 184–188.

Матеріал письма. Папір кін. XIV – поч. XV ст.

Філіграні. *Грифон*, арк. 1–143, 169–188, – под. Бріке, № 7447 (1380 р.); под. Мошин, Траліч, № 1522 (1354 р.); под. Лихачов, № 3773 (1370 р.)*. *Корона*, арк. 144–168, – сх. Бріке, № 4616 (1405, 1407, 1421 рр.).

Тип письма. Півустав кін. XIV – поч. XV ст. двох типів (їх використання в одному ркп. є датуючою ознакою): Перший – півустав середній із легким нахилом уліво, одного почерку, арк. 3 зв., 4, 4 зв., 7 зв.–8, 10–10 зв., 25 зв.–31 зв.,

* В опрацьованих філігранологічних альбомах рисунок *грифона* спрощений, у рукопису він чіткий і більш витончений. М.Н. Сперанський за філігранню датував рукопис XV ст., спираючись на рисунок в альбомі Лихачова, № 52, табл. 4. Проте у Лихачова він не такий, як у кодексі.

32–36, 36 зв., 37–39, 39 зв.–168 зв. Другий – півустав широкий, який переходить у скоропис, тобто «попгерасимове письмо»*, двох почерків, якими писано текст на початку та в кінці ркп.**: I) арк. 1–3 зв., 4, 4 зв., 5–7 зв., 8–9 зв., 10 зв.–14, 15–25 зв., 31 зв., 36, 36 зв., 39 II) арк. 169–188. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. *Заставка*, арк. 1, простого рослинного орнаменту, виконана темно-коричневим чорнилом і кіновар'ю. *Заголовки* статей, *ініціали* великі тонкі та *заголовні літери* кіноварні.

Оправа. Поч. XVI ст.: 285 x 210 x 55. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням. Кришки зі зворотів не заклеєні папером, на звороті верхньої кришки вирізана літера "Б". Без форзаців. Шкіра на кутах кришок протерта; шкіряний корінець розірваний у нижній частині; застібки відсутні.

Зміст. Арк. 1–168 зв. Служби на 1–31 серпня. Порушена послідовність читань на 24 і 25 серпня – за арк. 183 має йти арк. 187, а далі арк. 184.

Арк. 6, 16, 18, 18 зв. Проложні житія святих на 1–4 серпня.

Арк. 169–188. Проложні житія святих на 5–31 серпня. Обриваються пам'яттю св. апостола Тита, арк. 188 зв., словами: "доиде въ крит'скжа область и де* б'ше паве" и тить. и изше"ше ѿ крита прїидошж въ асіж. и отждѣ обьше"ше".

Редакторські правки тексту кін. XIV – поч. XV ст.

Записи. 1) 182[3] р., арк. 2, темно-коричневим чорнилом: "182[3]".

2) 1899 р., М.Н. Сперанського, на звороті нижньої кришки оправи, чорним чорнилом: "Въ рук. 188 (сто восемьдесятъ восемь листовъ). М. Спер. 1899".

Старий шифр, штамп, наклейка. "250п 542 / III 2". На арк. 1 штамп "П. Библиотеки Историко-Филологического Института кн. Безбородко". На корінці

* Другий тип письма – півустав широкий, який переходить у скоропис – використовувався в Болгарії в др. пол. XIV ст., ним послуговувалися й писці XV ст., але широкого вживання він не отримав. Це своєрідний тип півуставу, наближений до круглого грецького почерку, який свідомо наслідує візантійський скоропис з гарними круглими начерками, напр.: α, β, ε, ζ. Палеографами по-різному визначається хронологія вживання цього почерку: П.О. Лавров – др. пол. XIV ст.; В.М. Щепкін – XIV – XV ст.; Б. Цонев – сер. – др. пол. XIV ст. (рукописи тирновської редакції) (див.: Лавров 1904, 53–56; 1914, 165; Цонев 1934, 201–206; Щепкін 1968, 128).

Термін «попгерасимове письмо» був використаний Б. Цоневим для рукописів тирновської редакції (див.: Цонев 1934, 201–206), оскільки багато з них писано в др. пол. XIV ст. попом Герасимом, сучасником болгарського патріарха Євфимія Тирновського, яким офіційно, на державному рівні, була проведена в ост. чв. XV ст. орфографічна реформа болгарської писемності, заснована на традиціях тирновської книжкової школи (див. дослідження староболгарської мови та пам'яток, проведене Б. Цоневим, та дослідження цього типу письма О. Коцевої (Цонев 1934, 201–206; Коцева 1971, 369–401).

** Другий тип письма, яким писана Мінея на серпень двома писцями, схожий до письма (переважно до арк. 80) Євфимієвського служебника 80-х років XIV ст. (див. фототипічну публікацію та дослідження Служебника, здійснені О. Коцевою (Коцева 1985)), проте деякі літери мають загострені начерки.

В орфографії писців, які писали другим типом письма, використовуються як традиційні орфограми, так і новачі, які поступово поширювалися в тирновській школі письма, напр., вживання букви І перед голосними: *оставленіє* 5; заміна ЖЖ → ЖА: та *блажжшжа ч'тно* 3; вже послідовне використання графем *Ы* замість *Ъ*: *пльтьскыж* 1 зв.

В орфографії писця, який писав першим типом письма більшу частину Мінеї, спостерігається послідовне дотримання норм Євфимієвської правописної реформи, так, напр., *Ъ* переважно вживається в приєднаннях та префіксах, а *Ь* – в кінці слів: *въсхытити* 48 зв., *оученикъ* 103.

та на звороті верхньої кришки оправи наклейка "Бібліотека И.-Ф. Института кн. Безбородко. 9. Рукописн. отд."

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 154 (XV ст.); Візир II, 24–28 (поч. – сер. XV ст.).

Сперанский 1900, 24–26 (XV ст.); ПС XV 1986, 126, № 993 (перш. пол. XV ст.).

Ілюстрації. № 2–4.

32. МОЛИТВИ КИРИЛА ТУРОВСЬКОГО НА СІМ ДНІВ ТИЖНЯ.

70–80-і роки XV ст.

В оправі.

Ф. I, № 5357.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: 198 x 150, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 143 x 100. Рядків: 19.

Кількість та стан збереження арк. 57 арк. На початку та в кінці ркп. вклеєно по п'ять захисних арк.

Нумерація арк. XX ст., олівцем.

Зошитів 7, по 8 арк., останній зошит має дев'ять арк. Сигнатура відсутня.

Ркп. у хорошому стані, на деяких арк. є воскові плями.

Матеріал письма. Папір 70–80-х років XV ст.

Філіграні. *Рукавиця*, з зірочкою, двох варіантів: а) – сх. Бріке, № 11154 (1479, 1480, 1482 pp.); б) – сх. Бріке, № 11194 (1485 p.).

Тип письма. Півустав кін. XV ст., середній рівний, одного почерку. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовок ркп., з елементами простої в'язі, заголовки статей, ініціали великі тонкі та заголовні літери кіноварні.

Оправа. Кін. XIX ст.: 224 x 158 x 15. Кришки картонні, обклеєні тканиною з тисненням, корінець шкіряний. На верхній кришці посередині відтиснуто Хрест з позолотою, на нижній – букет квітів. Шкіряний корінець протертий і розірваний у верхній та нижній частинах, а також на згині біля верхньої кришки.

Зміст. Молитви Кирила Туровського на сім днів тижня, з понеділка до неділі. Заг.: "Млївы. и моление. бл҃жнаго кірила еп̃кпа. тоуровського. и пиньского".

Арк. 1. Передмова. Поч.: "Мола вѣса хр̃тїаны. и бл҃говѣрныи черноризыши. и прп̃бныи ерєи. и всакого вѣзраста хр̃тїаньска рода".

Арк. 1–9 зв. Молитви в понеділок: "В пне^а. по зау¹рњи. млт̃ва". Поч.: "Къ вамъ яко застѣпникомъ. и хранителѣмъ живота нашего" (1–4 зв.); "Та*. тр̃тєе. по ѡче нашъ. глїи. сїи. т^ари. ѡсмь глїсовъ. покаан'ны. гла^ѣ. а". Поч. "Въ безаконїи зачатъ есмь азъ акааны. не смѣжъ вѣзирати на высотж нб̃ндж" (4 зв.–6); "В пне^а. по часѣ^а мл̃ва". Поч.: "К' тобѣ вѣсѣдрѣжителю пр̃ѣтѣи цр̃ю припадаа

молжса" (6–7 зв.); "В поне^л. по вече^р". Поч.: "Вл^ко гї всеа видимыа и невидимыа твари съдѣтела" (7 зв.–9 зв.).

Арк. 9 зв.–13 зв. Молитви у вівторок: "Вто^к. по часѣ^х". Поч.: "Бже естествомъ. и ѡче мл^тїж" (9 зв.–11); "Въ вто^к. по ве^рни. мл^тва. к' сѣ^б бїи". Поч.: "Въ твое застѣпленїе. и крѣпкжа помощь" (11 зв.–13 зв.).

Арк. 13 зв.–21. Молитви в середу: "В срѣ^л. по зау^т. къ сѣ^би бїи мл^тва. сѣ^го кирила". Поч.: "Гже моа бїе. оу мл^рса на ма много съгрѣшившего" (13 зв.–18); "В срѣ^л. по часѣ^х". Поч.: "Прїими гже бїе гла^з мл^твы моеа" (18–19 зв.); "Мл^тва. в срѣ^л. по вечер^ни". Поч.: "Вечерь зау^тра полоуднїи исповѣдаати са гї бже мои вседръжителю" (19 зв.–21).

Арк. 21–30 зв. Молитви в четвер: "В че^тк. по зау^трини. мл^тва. къ ап^лмъ". Поч.: "Дїе моа съгрѣш аащи по вса днїи" (21–27 зв.); "В че^т. по часѣ^х. мл^тва". Поч.: "Вл^ко гї твои е^с днї и твоа ест^ь ноц^ь" (27 зв.–28 зв.); "В че^т. по ве^рни. мо^л. ѡ свои^х грѣсѣхъ". Поч.: "Хе бє нашъ иже нашего ра^м сїсенїа" (28 зв.–30 зв.).

Арк. 30 зв.–41 зв. Молитви в п'ятницю: "В па^т. по зау^т. мо^л. къ бѣ ѡ покаанїи свои^х грѣховъ и ѡ миленїи". Поч.: "Како нїѣ въспачж своего ѡ паденїа" (30 зв.–38 зв.); "В па^т. по часѣхъ. мл^тва". Поч.: "Что въздам ти гї їе хє сїе бжїи за вса наже еси сътворилъ родж члѣскомж блгаа" (38 зв.–39 зв.); "В па^т. по вѣчєрнї. мо^л". Поч.: "Вл^ко гї вседръжителж. бже ѡцѣ наши^х вѣкомъ творче" (39 зв.–41 зв.).

Арк. 41 зв.–50. Молитви в суботу: "В сж^б. по зау^т. мо^л. за вса хр^тїане. и ѡ свои^х грѣсѣхъ". Поч.: "Тобѣ едимж блгомж члѣколюбцж. ѡцж щедротъ" (41 зв.–46 зв.); "В сж^б. по часѣхъ. мл^тва". Поч.: "На множ^тво щедротъ твои^х надѣаса. припадаж ти хє спсе". (46 зв.–50).

Арк. 50–57 зв. Молитви в неділю: "В не^л. по заоутренї. мл^тва сѣ^го кирила". Поч.: "Слава тобѣ гї бє мои. нако спо^лобиль ма еси видѣти днї преславного въскр^снїа твоего" (50–53); "В не^лла ѡпѣ^л ча^с. молитва". Поч.: "Бже всемоги" и безначалны" гїи. высокии славныи црж" (53–55); "В не^ллж. по ве^рни. мл^тва". Поч.: "Блг^лж та гї бже мои. и тѣнїе недостоино приношж ти. изъ оустъ сквернєнь и ѡ сер^ца неч^та" (55–57 зв.).

Арк. 57 зв. "Мо^л. сѣ^го кирила". Поч.: "Гї прости ма грѣшнаго. на же съгрѣши^х пре^д тобоа".

Радакторські правки тексту кін. XV ст. півустановом, на окремих арк. правки та дописки на полях XVII ст., зроблені українським скорописом; а також XIX ст.

Старі шифри, штамп. "155", "[из собр.] Вел. Лавр. № 136", "Інв. заг. № 4756". На звороті верхньої кришки оправи та на арк. 1 зв. штамп "Б. УАН".

До відділу рукописів БАН УРСР ркп. надійшов у складі зібрання рукописів бібліотеки Києво–Печерської Лаври з Всеукраїнського музейного містечка (№ 4756) і був заінвентаризований 13 грудня 1936 р.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 126–128 (Кирил, єпископ Туровський, Молитви і моління, кін. XV ст.); Візир II, 205–208 (кін. XV – поч. XVI ст.).

ПС XV 1986, 221, № 2278 (Збірник Кирила Туровського, др. пол. XV ст.).

Ілюстрація. № 54.

33. ОКТОІХ, гласи 1–8.

Перша чверть XV ст. Відновлення втрат тексту XVI ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 341 п.

Мова. Церковнослов'янська (серб. ред.).

Формат, розмір. 2°: 277 x 205, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. XV ст. Поле тексту: 225 x 145. Рядків: 32–34, в два стовпці розміром 225 x 70 (у др. пол. ркп. 225 x 65–70). Показчики читань на полях, троїчний піснеспів на арк. 109 зв. позначений рибкою, виконаною чорнилом та суриком.

XVI ст. Поле тексту: 215 x 130 (арк. 1), 235–240 x 145 (арк. 2–59 зв.), 230 x 130 (арк. 60–91 зв.). Рядків: 25–27, в один стовпець; 29 (арк. 115–115 зв., 128–1299 зв.), у два стовпці розміром 235 x 70.

Кількість та стан збереження арк. 257 арк. (арк. 1–91, 115, 128, 129 – XVI ст.; арк. 92–114, 116–127, 130–257 – перш. чв. XV ст.). Чистий арк. 89 зв., із пізнішими записами.

Нумерація арк.: XX ст., олівцем, за якою в ркп. 256 арк.; 2) сучасна нумерація олівцем, за якою в ркп. 257 арк. (у першій нумерації був пропущений арк. 254, від якого збереглася лише права верхня частина).

Зошитів 39 XVI та XV ст., переважно по 8 арк.

XVI ст. зошитів 18, арк. 1–91, ними відновлено на початку рукопису 20 втрачених зошитів XV ст. Вони різночасові: 1) *перш. пол. XVI ст.* зошити 1–13, арк. 1–59, лише перший аркуш ост. чв. XVI ст. Початково в цій частині рукопису було 104 арк., але 45 аркушів зрізано: після арк. 1 – один арк.(?); після арк. 16 – один арк.; після арк. 28 – тридцять шість арк.; після арк. 39 – два арк.; після арк. 57 – три арк.; ще втрачено два арк., місцезнаходження яких у тексті не встановлено. Сигнатура відсутня. 2) *ост. чв. XVI ст.* зошити 14–18, арк. 60–91. Зошити: 14⁸, 15⁶ (відсутні два останні аркуші, після арк. 73), 16⁵ (відсутні два перші аркуші перед арк. 74 та один аркуш після арк. 74), 17⁸, 18⁵. Сигнатура майже вся зрізана, знаходилася на першому аркуші та на звороті останнього аркуша зошта, чорнило темно-коричневе. Всього в зоши-

тах XVI ст. відсутні 50 арк. Текст XVI ст. закінчився 18-м зошитом, проте послідовність тексту не порушена, далі йде 21-й зошит тексту XV ст.

XV ст. зошитів 21, арк 92–257, початково їх було 42, збереглися тільки зошити 21–42: 21⁷ (відсутній перший аркуш), 22⁸, 23⁹–24⁹ (у зошиті 23 – 8 арк. XV ст. та + арк. 115 XVI ст., яким поновлено пропуск у тексті; у зошиті 24 – арк. 124 пергаменний, на звороті якого також проставлена сигнатура к̄д), 25⁷ (арк. 128, 129 XVI ст., ними відновлено втрачений текст, який початково був розміщений на трьох арк.), 26⁸–29⁸, 30³–31³ (у зошиті 30 відсутні п'ять останніх аркушів, після арк. 166, та п'ять перших аркушів у наступному зошиті), 32⁵ (відсутні перші три арк., перед арк. 170), 33⁸, 34¹⁰, 35⁸–36⁸, 37¹⁰, 38⁸–41⁸, 42⁷ (кінець рукопису втрачений).

Наявні дві сигнатури: XV ст. (к̄а–н̄в) і XVI ст., яка починається наново, але нею пронумеровано тільки дев'ять зшитків. Сигнатури знаходяться на першому арк. та на звороті останнього арк. зошита, чорнило темно-коричневе; у зошиті 42 сигнатура відсутня.

Рукопис реставрований у перш. пол. та в ост. чв. XVI ст. Краї арк. нерівномірно зрізані. Поновлено поля на аркушах XV ст., папером XVI ст., на якому фрагменти філіграней: *Рукавиця*, з квіткою, арк. 157, – сх. Бріке, № 10719 (1501–1503 рр.); *Стріли*, арк. 103, – сх. Лихачов, № 2990 (1567 р.); *Русалка*, арк. 133, – сх. Бріке, № 13900 (1533, 1539 рр.). Підклеєні праві верхні кути з поновленням тексту в XVI ст. на арк. 106 зв.–114, 123, 123 зв., 125, 126 зв., 131–149 зв.

Пергаменний арк. 124 з діркою, зрізано частину нижнього поля та нижній правий кут. Паперові аркуші ркп. пошкоджені вологою, ветхі арк. в кінці кн.; арк. забруднені, більшість полів розірвано, часто відсутні кути та доклеєні поля; від арк. 254 зберігся тільки верхній правий кут; арк. з восковими плямами та деякі з дірками; випадають з блока книги арк. 29, 192, 197, 219, 226, 227, 250, 251, 257.

Матеріал письма. Пергамен перш. чв. XV ст., арк. 124. Папір перш. чв. XV ст., арк. 92–114, 116–123, 125–127, 130–257; перш. пол. та ост. чв. XVI ст., арк. 1–91, 115, 128, 129.

Філіграні. *Лук*, арк. 92–114, 116–123, 125–128, 132–138, 156–162, 171–174, – тот. Лихачов, № 871 (1417 р.). *Три гори*, арк. 131, 140–155, – сх. Лихачов, № 585–586 (1420 р.); сх. Мошин, Траліч, № 6390 (XIV–10-і роки XV ст.). *Лев*, арк. 130, – сх. Бріке, № 10466 (1420, 1427 рр.). *Літера "М"*, з хрестом, арк. 166–168, – тот. Бріке, № 8348 (1406–1413 рр.). *Агнець великодній*, арк. 175–257, – сх. Бріке, № 7 (1417 р.). *Ножиці*, частина філіграні на доклеєному полі арк. 231, – под. Лихачов, № 845 (1446 р.). *Коло*, з зіркою, арк. 2–28, – сх. Бріке, № 3066 (1525–1532 рр.); сх. Лихачов, № 3424 (1538 р.). *Лілія*, арк. 30–59, – сх. Бріке, № 7298 (1547–1549 рр.). *Капелюшок*, двох різновидів: 1) Капелюшок, арк. 128–129, – тот. Лихачов, № 1388 (1511 р.); 2) Капелюшок з хрестом, арк. 60, 66, – сх. Лихачов, № 3425 (1564 р.). *Якір*, із зіркою, арк. 1, 63–65, 69–91, – тот. Лихачов, № 624 (1578 р.).

Тип письма. Півустан перш. чв. XV ст., середній із легким нахилом уліво, чотирьох почерків: I) арк. 92–93 зв., 94–94 зв., 168–169 зв.; II) арк. 93 зв.–94, 94 зв.–98 зв., 132–139; III) арк. 99–114 зв., 116–127 зв., 130–131 зв., 170–257 зв.; IV) арк. 139–168. Півустан перш. чв. XVI ст., середній із легким нахилом

управо, одного почерку, арк. 115–115 зв., 128–129 зв. Півустав ост. чв. XVI ст., середній із легким нахилом управо, трьох почерків: I) арк. 1–1 зв., 60–89, 90–91 зв.; II) арк. 2–59 зв.; III) арк. 89. Чорнило XV ст. темно-коричневе, сурик. Чорнило XVI ст. коричневе, темно-коричневе, кіновар та зелена фарба на арк. 35 зв., 36 зв., 47, 55, 66, 74 зв.–77 зв.

Оздоблення. Заголовки гласів, з елементами простої в'язі, заголовки статей, ініціали великі тонкі й заголовні літери виконані суриком та кіновар'ю. Деякі заголовки, ініціали та заголовні літери виписані зеленою фарбою (напр., арк. 66, 74 зв.–77 зв.).

Оправа. Ост. чв. XVI ст.: 275 x 205 x 75. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням. Дошки зі зворотів не заклеєні папером. Без форзаців. Шкіра на кришках протерта і частково розірвана на кутах; шкіра на верхній і нижній частинах корінця протерта й розірвана; застібки відсутні.

Зміст. Арк. 1–251. Гласи 1–8. У XVI ст. відновлено втрати тексту ркп. аркушами 1–91, 115, 128, 129.

Арк. 251–254 зв. “Свѣлѣны вскрѣни творениа льва деспота”, обриваються на 10 ексапостіларії.

Арк. 255–256. “Пѣни трѣчны”, пісня 1-го гласу втрачена.

Арк. 256–256 зв. “Сїи тропари въкрѣны”. поютсе. въ нелю по непорочнахъ”.

Арк. 256 зв.–257. “Сїи тропари поютсе. въ соубоу по непорочнахъ”.

Арк. 257–257 зв. “Свѣтильне прѣзь нелю. Въ пне. агглѡмъ”.

Арк. 257 зв. “Прокумны”, без кінця, обриваються: “Вто ве. Млѣть твоа гї поженет мѣ все дїи живота моєго: С. гѣ пасе ме...”

Редакторські правки XVI ст. в тексті XVI ст.

Записи. 1) XVIII ст., арк. 73 зв., скорописом, чорним чорнилом: “Димитрия, Караназа, Велакита, Акамила, Велика, [Сп]асо, Кръсто, Янко, Митре, Мишо, Лазаръ, Димко, Мара, Карифиль, Мишо, Кара”.

2–3) XVIII ст., арк. 89 зв., скорописом, чорним чорнилом: “[...] Кто бохъ вели яко бохъ нашъ ти еси ... вораи бѣдеса, не ѡврати лица твоего ѡ ѡтрока яко скорблю скоро вслышъ ма ката Варварѣ дориносимо ихъми яко Востокъ. Старофренски из Никей”. Вгорі цим самим почерком зроблено малозрозумілий запис.

4) XVIII ст. арк. 89 зв., скорописом, чорним чорнилом: “Мирски человекъ погребехше”.

5) [XVIII ст.], проби пера на арк. 45–46, 68, 74, 81, 91 зв., темно-коричневим чорнилом.

Запис релігійного характеру XVII ст. на арк. 91 зв. Малозрозумілі записи на арк. 61 зв., 67 зв., 89 зв. Записи розрахункові XVIII ст., на арк. 88 зв., 89 зв.

Старі шифри. “о. л. 34”, “№ 9”.

До ЦАМу КДА Октоїх надійшов від архимандрита Антоніна Капустіна.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 137 (XV–XVI ст.); Визирь I, 99–139 (XIV–XVI ст., конволют).

Петров 1875–1879, 358 (XV–XVI ст.); ПС XV 1986, 264, № 2852 (кін. XV – поч. XVI ст.).

Ілюстрації. № 10–13.

34. ОКТОЇХ, гласи 3–4. Без початку.
Остання чверть XV ст.
В оправі.
Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 435 п/1672.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: 198 x 130, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 155 x 110 (арк. 1–133 зв., 238–239 зв.); 160 x 110 (арк. 134–237 зв., 240–240 зв.). Рядків: 20 (арк. 134–237 зв., 240–240 зв.); 24 (арк. 1–133 зв., 238–239 зв.). Показчики читань на полях, частково зрізані.

Кількість та стан збереження арк. 240 арк. Чисті арк. 15 зв., з пізнішим записом, та арк. 177 зв.

Нумерація арк. XX ст., олівцем.

Зошитів 31, по 8 арк. Сигнатура зошитів не суцільна, наявно дві сигнатури, які відповідають часу створення ркп. Першою – пронумеровано перші 15 зошитів ркп.: 1⁵ (відсутні три перші арк.), 2⁸–15⁸. Сигнатура знаходиться на першому арк. зошита, зроблена темнокоричневим чорнилом на зошитах 2, 3, 5–9, 11–14, кіновар'ю – на зошитах 4, 10, 15. Другою – пронумеровано, починаючи від арк. 118, 17 зошитів, а насправді їх 16, оскільки третій зошит пронумеровано, як четвертий: 1⁸–16⁸, 17³ (наявні лише три перші арк.). Порушення в нумерації зошитів трапилось через те, що на звороті останнього арк. другого зошита перший писець поставив сигнатуру третього зошита, і тому другий писець поставив сигнатуру четвертого зошита. До того ж арк. цього зошита переплутані при реставрації, так, за останнім арк. 133 другого зошита має йти арк. 140, із сигнатурою д̄, а далі – арк. 141, 134, 135 і у послідовності). У восьмому і дев'ятому зошитах на перших арк. вказана невірна нумерація, проте на останньому арк. нумерація – правильна. Сигнатура знаходиться на першому арк. зошита, зроблена кіновар'ю – на зошитах 1, 2, 5, темно-коричневим чорнилом – на зошитах 4, 6–17.

Рукопис частково реставрований у [XVIII ст.] та на поч. XIX ст.

Арк. ркп. зі слідами вологи; праві кути арк. ветхі й розірвані, переважно на початку та в кінці ркп., деякі арк. розірвані біля корінця, іноді підклеєні; наявні воскові плями та дірки, з пошкодженням тексту на арк. 81–81 зв.; на арк. 182 зв. пропалена значна частина тексту та один рядок на арк. 221.; випадає з блока книги арк. 61.

Матеріал письма. Папір ост. чв. XV ст.

Філіграні. Літера "У", арк. 3–37, – сх. Бріке, № 9184 (1483 р.). Собака, арк. 38–147, – сх. Бріке, № 3626 (1487, 1495 рр.).

Тип письма. Півустановлені кін. XV ст., середній недбалий із легким нахилом управо, двох почерків. Чорнило темно-коричнєве, кіновар.

Оздоблення. Заголовки статей, з елементами простої в'язі, ініціали великі тонкі та заголовні літери кіноварні.

Оправа. 1808 р., коли опрацьовувалися монастирські книги коштом Іриней Фальковського, єпископа Чигиринського: 198 x 130 x 45. Кришки картонні, обклеєні синім папером, корінець та кути шкіряні. На корінці відтиснуто "Октоихъ" та квіти. Шкіра на кутах та у верхній і нижній частинах корінця протерта.

Зміст. Гласи 3–4. Текст 3-го гласу наявний зі стихир “по алфавіту” в суботу на Великій вечірні, зі слів: “и свое съз^даніе истлевшее призва. тем же клатъвы адамовы всии зменьшеса вопиємъ всесилнѣ ꙗко слава тебе”. При оправленні ркп. порушена послідовність аркушів: за арк. 133 мають йти арк. 140, 141, потім арк. 134, і далі – у послідовності.

Редакторські правки тексту пізнішого часу.

Записи. 1) [1548–1572 рр.], арк. 15 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Жикгимо^т авгу^ст бо^жю мл^стью коро^л по^лски^к велики^к кня^з лито^вски^к руски^к пруски^к мазоветски^к... (далі текст затертий)”. Угорі запису – проба пера.

2) XVII ст., арк. 216 зв.–217, українським скорописом, чорним чорнилом: “Жикгимо^т авгу^ст бо^жю мл^сть[ю] коро^л по^лски^к велики^к кнѣзь лито^вски^к руски^к пруски^к жомон^тски^к мазове^тски^к лиѡла^вски^к”, біля запису на арк. 216 зв. є проба пера. Перші слова цього запису написано також на арк. 167 та 221 зв. Цим почерком написано і запис на арк. 213–214 зв., який майже не читається.

Старі шифри, штамп, наклейка. “2 М. 14. 51”, “Отд. 3, гл. 3. № 2604–11”, “19”, “№ 1672”. На зворотах кришок оправи, на форзацах та на арк. 1, 240 штамп “Кієво-Златоверхо-Михайловскаго монастыря. 189_г. Библиотека №_”. На арк. 96 зв., почерком XIX ст., наклейка “XV в. Октоихъ. Кієво-Михайлов. мон.”.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 100 (XV ст.); Візир II, 123–126.

Петров 1896, 139 (XV ст.); ПС XV 1986, 130, № 1048 (перш. пол. XV ст.).

Ілюстрації. № 110, 111.

35. ОКТОІХ, гласи 5–8.

Кінець XV – початок XVI ст. Відновлення втрат тексту початку XVII ст.*

В оправі.

Ф. 309 (Вид.), № 566 п.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: 195 x 158, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. XV ст. Поле тексту: 157 x 90 (на переважній більшості арк.), 150 x 90 (арк. 199–205, 207–227), 140 x 90 (арк. 228–423). Рядків: 20–21 (арк. 228–423), 21–22, іноді 20 (арк. 199–205, 207–227), 22 (арк. 49–51, 57–95, 146–169, 190–197).

XVII ст. Поле тексту: 155 x 110 (на переважній більшості арк.), 140 x 110 (арк. 178–189, 198, 207–227). Рядків: 21 (арк. 1–48, 52–56, 96–117, 170–177 зв.), 17 (арк. 198), 18 (арк. 178–189), 19 (арк. 206). Показчики читань на полях.

Кількість та стан збереження арк. 423 арк. (арк. 1–48, 52–56, 96–117, 143–145, 170–189, 198, 206 – поч. XVII ст.; арк. 49–51, 57–95, 118–142, 146–169, 190–197, 199–205, 207–423 – кін. XV – поч. XVI ст.). Літерні арк. 30^а, 120^а, 137^а. Чисті арк. 13 зв., 43 зв., 145 зв., 154 зв.

* Час відновлення втрат тексту визначено поч. XVII ст. за філігранями на вставних арк. та на форзаці нижньої кришки оправи, на якому малюнок дає 1606 р., а також за графіко-орфографічними особливостями дописаного тексту.

Нумерація арк.: XIX ст., чорним чорнилом, через 10 арк., у правому нижньому куті; XX ст., олівцем.

Зошитів, наявних, 55, переважно по 8 арк. (із них зошитів XVII ст. – 11); початково зошитів XV ст. було 62: 1–8 (зошити XV ст. втрачені, текст повністю поновлений у XVII ст., проте він умістився на 6 зошитах по 8 арк.), 9⁸–14⁸, 15⁹, 16⁸ (зошити 15 та 16 – XVII ст.), 17⁸–20⁸, 21⁹ (перший арк. був утрачений, текст поновлений у XVII ст. на двох арк. – арк. 144–145), 22⁸–23⁸, 24–26 (зошити XV ст. втрачені, є тільки перший арк. 24 зошита, решта – арк. XVII ст. Загалом у цих зошитах 21 арк., а мало бути 24, при поновленні тексту після арк. 175 зв. пропущено текст, який розміщувався на трьох арк.), 27⁸–31⁸, 32² (втрачені другий–п'ятий, сьомий та восьмий арк.), 33⁷ (втрачений перший арк.), 34⁶ (втрачені четвертий та п'ятий арк.), 35⁸–55⁸, 56⁷ (відсутній останній арк., після арк. 419), 57–61 (зошити втрачені), 62⁴ (втрачені перші чотири арк.). Сигнатура, яка відповідає часу створення ркп., наявна лише з 10 зошита, знаходиться на першому арк. та на звороті останнього арк. зошита, проте часто, переважно на першому арк. зошита, зрізана, наявні лише титла, чорнило темно-коричневе, кіновар'ю проставлена сигнатура на зошитах 13, 14, 18, 20, 22, 23, 53. Сигнатура XVII ст. є лише на звороті останнього арк. зошитів 5 та 6, чорнило темно-коричневе.

Рукопис частково реставрований на поч. XVII ст.

Арк. ркп. заяложені, сильно забруднений арк. 207; більшість полів та кутів арк. розірвані й ветхі; арк. підклеєні в корінці; поля першої половини ркп. обгорілі; арк. з восковими плямами, наявні дірки; приклеєні поля XVII ст. хвилясті, часто відклеюються; нижнє поле арк. 349 приклеєне з відновленням тексту; місцями, через кислотність чорнила, випадають літери на арк. XVII ст; випадають з блока книги та зіпсовані біля корінця арк. 48–51, 56, 57, 62–64, 71, 72, 74, 77, 79, 87, 88, 95, 104, 113, 118–120^a, 128, 137, 143–146, 151–153, 169, 190, 197, 221, 229–231, 238, 244, 245, 252, 260, 261, 268, 276, 292, 293, 300, 301, 308–309, 316–326, 331–334, 338–340, 349, 356, 364, 373, 380, 381, 386, 389, 396, 397, 404, 405, 412–423, відриваються – арк. 80–81, 86, 129, 136, 206, 213, 239, 253, 327–330, 348, 388.

Матеріал письма. Папір кін. XV ст.– поч. XVI ст., арк. 49–51, 57–95, 118–142, 146–169, 190–197, 199–205, 207–423; поч. XVII ст., арк. 1–48, 52–56, 96–117, 143–145, 170–189, 198, 206.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами хрест із квіткою, обвитий змією, наявна тільки верхня частина, арк. 49–51, – сх. Лихачов, № 3913 (1501 р.). *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією, арк. 118–142, 146–169, 190–197, 199–205, 207, 209–228, 376–377, двох варіантів: а) напр., арк. 132–133, – тот. Лихачов, № 1279 (1499 р.); б) напр., арк. 193–194, – сх. Пікард, XVI, № 199 (1502–1503 рр.). *Голова бика*, між рогами гілка дерева, обвита змією, арк. 230–375, 378–423, двох варіантів: а) напр., арк. 416–417, – тот. Пікард, XVI, № 498 (1501–1504 рр.); б) напр., арк. 311/314, – сх. до першого варіанту. Філігрань на арк. 57–95 не віднайдена в альбомах-довідниках, – сх. до маленької *Тіари* (поч. XVI ст.). *Підкова*, арк. 1–39, – сх. Каманін, Вітвицька, № 120 (1599 р.). *Герб "Габданк"*, арк. 40–48, 52–56, 198, 206, – сх. Каманін, Вітвицька, № 196 (1598–1600 рр.). *Герб "Топор"*, двох різновидів: 1) арк. 96–104, 113–117, 143–145, 170–177, –

сх. Каманін, Вітвіцька, № 564 (1610, 1612 рр.); 2) арк. 105–112, – сх. Каманін, Вітвіцька, № 276 (1595–1596 рр.). *Герб "Еліта"*, двох варіантів: а) арк. 178–189 та на форзаці нижньої кришки оправи, – сх. Каманін, Вітвіцька, № 447 (1606–1607 рр.); сх. Лауцявічус, № 1549 (1606 р.); б) на арк., якими реставрований ркп., напр., арк. 204, – сх. Каманін, Вітвіцька, № 154 (1592–1593 рр.).

Тип письма. Півустав кін. XV – поч. XVI ст., середній із легким нахилом уліво та вправо, восьми (?) почерків: I) арк. 49–51 зв.; II) арк. 57–62; III) арк. 63–95 зв.; IV) 118–142 зв., 146–169 зв., 195–196; V) арк. 190–191 зв., 197–197 зв., 199–205 зв., 207–230 зв.; VI) арк. 191 зв.–195; VII) арк. 196–196 зв.; VIII) 231–423 зв. Півустав поч. XVII ст., середній із легким нахилом управо, трьох почерків: I) арк. 1–48 зв., 52–56 зв., 96–104 зв., 113–117 зв., 143–145, 170–172; II) арк. 105–112 зв.; III) арк. 172–189 зв., 198–198 зв., 206–206 зв. Чорнило різночасове світло- та темно-коричневе, інтенсивно темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Кін. XV – поч. XVI ст. *Заголовки* гласів, *днів тижня*, з елементами простої в'язі, *заголовки статей*, *ініціали* невеликі тонкі, іноді з рослинними елементами, та *заголовні літери* кіноварні. *Кінцівки* текстів, переважно в першій половині ркп., часто відмічені орнаментованою смужкою з крапок, ком, рисок, виконаних чорнилом та кіновар'ю. Поч. XVII ст. *Заставка* одна, арк. 1, проста плетінчаста, стрічки білі, обведені темно-коричневим чорнилом, оздоблені кіновар'ю, фон заповнений коричневою та світло-зеленою фарбами. *Кінцівки* текстів іноді виділені простим кіноварним візерунком.

Оправа. Поч. XVII ст.: 213 x 150 x 80. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням. Кришки відриваються; блок книги частково розбитий шкіра на кришках протерта і значно розірвана й потріскана; відсутні шкіряний корінець, чималі шматки шкіри біля корінця, форзац верхньої кришки та застібки.

З оправи було вилучено 12 квітня 1979 р. чотири маленькі фрагменти, писані на пергамені уставом XII–XIII ст. Вони зберігаються окремо, в сейфі, під шифром цього рукопису.

Зміст. Арк. 1–420. Гласи 5–8. Текст на початку та всередині ркп. відновлений на поч. XVII ст. (арк. 1–48, 52–56, 96–117, 143–145, 170–189, 198, 206), при цьому було пропущено текст канону Богородиці на повечір'ї в четвер 6-го гласу, який мав бути після тексту арк. 175 зв. Порушена послідовність текстів служб в середу та четвер 7-го гласу: за арк. 268 мають йти арк. 276, 270–275, 269, 277, а далі – у послідовності. *Втрати:* З 7-го гласу: Від слів ірмоса 9-ї пісні канону Богородиці на повечір'ї в неділю 7-го гласу, арк. 230 зв.: "Ѡиграв'са ѡако* жребецъ, ѡ заповѣдеи вл^акы", та до слів ірмоса 6-ї пісні канону св. безплотним ангелам на на утрени в понеділок 7-го гласу, арк. 231: "славѣ того въспеваю^ї. госпо^асѣтвіа всег^да ѡвляють^є". Від богородичного 7-ї пісні канону св. безплотним ангелам на утрени в понеділок 7-го гласу, який мав бути за арк. 231 зв., та до останніх слів ірмоса 8-ї пісні, цього ж канону, арк. 232: "вославацн^а во вса вѣ^к". Від слів богородичного 3-ї пісні канону покайного на утрени у вівторок 7-го гласу, арк. 241 зв.: "Двѣрь бж^їю провидѣ...", та до слів ірмоса 5-ї пісні цього ж канону, арк. 242: "свѣ^т что дѣлаю. ѡ нечювьстви въ ср^дцѣ, ѡбрати ма х^се покааніе ми даж^д. ч^тител^мое с^кверна^н". З 8-го гласу: Від слів мученичного 3-ї пісні канону Хресту Господньому на утрени в п'ятницю 8-го гласу, арк. 419 зв.: "Невъз'вра^т...", та до кінця гласу.

Арк. 420. Недільні ексапостіларії. Втрачені, текст зберігся тільки зі слів 11-го ексапостіларія: “что аще хоцѣ рече. пребывати семѣ дондеже паки прїидѣ. что тобѣ дрѣже петре”.

Арк. 420 зв.–423 зв. “Свѣтил’ны повсаднѣвныи”.

Редакторські правки тексту кін. XV – поч. XVI ст., трапляються рідко, та поч. XVII ст.

Записи. 1) Кін. XV – поч. XVI ст., писця (восьмого писця, яким писано більшу частину ркп.), арк. 423 зв., півуставом, кіновар’ю: “С’лава свершителю бг̃оу всакомѣ дѣлоу блг̃оу амїнь”. На нижньому полі арк. частково проглядає проба пера.

2–3) До 1632 р.*, проби пера, арк. 50–50 зв., українським скорописом та півуставом з елементами скоропису, коричневим чорнилом: “жикгимо”^{††} трети” ...”, інші проби пера наявні на арк. 91 та 256 зв.

4) Бібліотечний, арк. 1, XIX ст., чорним чорнилом: “Октоиха ча^{ст}. ѿ. Гла^вѣ ѿ”.

Старі шифри, штамп. “№ 10”, “№ 7”, “Выдуб. № 33”, “№ 108”, “Лавр. М. № 108”, “Інв. 19503”. На арк. 1 та 423 зв. штамп “Б. УАН”.

До відділу рукописів БАН УРСР Октоїх надійшов у складі рукописів бібліотеки Видубицького монастиря з Всеукраїнського музейного містечка (№ 19503) і був заінвентаризований 15 травня 1937 р. у ф. I, під № 5572, як ркп. XVI ст. З часом зібранню рукописів Видубицького монастиря був присвоєний окремий номер фонду – 309, до якого увійшли рукописи, описані в каталозі М.І. Петрова. Відповідно до нумерації цього каталогу, Октоїх зберігається під № 566 п.

Опис. Петров 1896, 253 (Октоїх нотний)**; Перетц 1916, 182, № 2 (сер. XVI ст. – опис С. Щеглової).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрації. № 146–153.

* Запис зроблено до 1632 р., часу кончини польського короля Сигізмунда III Вази.

** В опису М.І. Петрова вказано, що в рукопису є помітка 1800 р., проте її не виявлено.

36. ПАРЕМІЙНИК.

Остання чверть XV ст.

Писець [Мацинін].

В оправі.

Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 433 п/1639.

Мова. Церковнослов'янська (біл. ред.).

Формат, розмір. 2°: 278 x 205, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 195 x 150. Рядків: 26, в два стовпці розміром 195 x 70.

Кількість та стан збереження арк. 112 арк. Чисті арк. 110 зв.–112 зв.

Нумерація арк. XX ст., олівцем.

Зошитів 14, по 8 арк. Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому арк. та на звороті останнього арк. зошита, чорнило темно-коричневе, сигнатура 6 зошита написана кіновар'ю.

Арк. в кінці ркп. пошкоджені вологою; арк. з восковими плямами; розірвано арк. 42, з діркою арк. 19.

Матеріал письма. Папір ост. чв. XV ст.

Філіграні. *Ключі*, двох варіантів, арк. 5–93, 95–107, – сх. Бріке, № 3823 (1464–1490 рр.); сх. Лихачов, № 1148 (1477 р.). *Рукавиця*, арк. 94, – сх. Бріке, № 11410 (1490–1492 рр.). *Голова бика*, між рогами хрест, арк. 109, – сх. Бріке, № 14519 (1471–1485 рр.), № 14520 (1480–1489 рр.); сх. Лихачов, № 1210–1211 (1488 р.).

Тип письма. Півустав др. пол. XV ст., середній нечіткий, із легким нахилом уліво, одного почерку. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки статей, ініціали великі тонкі та заголовні літери кіноварні.

Оправа. Первинна: 275 x 190 x 45. Дошки в шкірі світло-коричневого кольору зі сліпим тисненням. Без форзаців. Зі звороту верхньої кришки оправи приклеєно аркуш з ркп. [XV–XVI ст.], на якому уривок тексту з Євангелія від Марка, IX, 17–28 і Луки, IX, 38–42, писаний півуставом у два стовпці (цей арк. майже відклеївся від кришки, і з його звороту можна прочитати запис та уривок грамоти, які писані білоруським скорописом XVI ст. (див.: записи 6 та 7).

Шкіра на кришках, на верхній частині корінця протерта й частково розірвана на кутах; від застібок збереглися тільки замки та частина шкіряного плетеного ремінця.

Зміст. Паремійні читання, з тропарями пророцтву (тритектами) та прокимнами зі стихами.

Арк. 1–61 зв. Паремійні читання від Різдва Христового до Великої суботи.

Арк. 61 зв.–89. Паремійні читання у послідовності Тріоди Пісної і Цвітної.

Арк. 89 зв.–110. Паремійні читання за Місяцесловом (переважно на господські свята), з 1 вересня до 29 серпня. Під 24 липня, арк. 104–106 зв., паремія про свв. мчч. Бориса і Гліба, зі Сказанням.

Редакторські правки тексту XVI ст., наявні зрідка.

Записи. 1–2) Ост. чв. XV ст., імовірно, писця ркп., арк. 112 зв., півустановом, темно-коричневим чорнилом: “Вл^ачце прїими млтвѣ мацининѣ”, “Вл^ачце прїими м^лтвоу рабѣ свои^х избави во има”.

3) XV ст., писця ркп., проби пера, арк. 112 зв., білоруським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Казими^р бо^жю мил^стью коро^ля по^лски^и великий”.

4–5) XVI ст., арк. 110, півустановом з елементами скоропису та скорописом, темно-коричневим чорнилом, одним почерком: “а^ж. томоу. конець. аремьи. слава іинѣ. а^ж величае^т та живодавче х^се и тче^м и чтѣмъ на^с ра^лни плѣ^тю крща”; “Какъ заецъ ра^лни збывъ тѣнета та^к а^ж ра^лни збывъ”.

6–7) XVI ст., запис та уривок грамоти, на звороті аркуша з іншого рукопису XV–XVI ст., який приклеєний зі звороту верхньої кришки оправи. Вони писані одним почерком, білоруським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Во има бжѣе ста^лса [...] мы кна^з ѡн^дрѣи [плеба^нкае^нский]”; “...а парѣка. и кони. е^т оса^нны^м а и мо^л парѣка искал же. то^г не нашолъ. и поговори^лшь е^тмо. межи собою. и оу[се] / е^тмо воитка проси^л. и рекѣче та^к. дла на^с па^н воиткѣ. че^тть твоа пре^н са[...] / сѣ[е]ти што домоткановы^и людье^и. и ѡнѣ. ка^к добрый члѣкъ нашея д^лла [...] / [...] бы. ѡпѣсти^л. оусе разве и то^лко доматканѣ. на воитка. ви^оу дѣла^л. / честова^л е^т добрѣ. и дари^л е^т коне^и. а не приго^лтса коня. ино ^т. ко^н гро^ши. / [...] пересѣ^л сжитка домосткановы лю^ди снали и заплатили. а ты ащ копы / [...]бо^жкиа и ко^нскиа. маю^т поплатити домоткановы лю^ди войткови / шести ко^н. и ^д. гро^ш: про лѣ^ншю твердость. и печати е^тмо ѣ наше^ид листѣ приломили...”.

Старі шифри, штамп, наклейка. “Отд. 3. гл. 1. № 2571–5”, “17”, “№ 1639”. На арк. 1, 110 та на звороті нижньої кришки оправи штамп “Кієво-Злато-верхо-Михайловскаго монастыря. 189_г. Библиотека №_”. На арк. 54 зв. “XV в. Паремійникъ Кієво-Михайлов. мон.”.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 101 (XV ст.); Візир II, 127–131.

Петров 1896, 138 (XV ст.); ПС XV 1986, 134, № 1110 (перш. пол. XV ст.).

Ілюстрації. № 112–115.

**37. ПОВІСТЬ ПРО ЗАБИТТЯ КНЯЗЯ МИХАЙЛА ТВЕРСЬКОГО
В ОРДІ. Уривок.**

Остання чверть XV – початок XVI ст.*

В оправі.

Ф. 33, № 1.

Мова. Церковнослов'янська (рос. ред.).

Формат, розмір. 4°: 178 x 130.

Організація сторінки. Поле тексту: 140 x 80. Рядків: 20.

Кількість та стан збереження арк. 3 арк.

Нумерація арк. XIX ст., чорним чорнилом. На нижньому полі першого арк. наявна сигнатура із зошита.

Арк. зі слідами вологи, підклеєні в корінці та зі зворотів полів; розірвана нижня частина першого арк.

Матеріал письма. Папір кін. XV – поч. XVI ст. Вержери: 12 x 11.

Тип письма. Півустановлений кін. XV – поч. XVI ст., середній із легким нахилом управо, одного почерку. Чорнило темно-коричневе.

Оправа. [1907 р.]**: 185 x 138 x 3. Кришки картонні, обклеєні папером мармурового забарвлення (чорне з білим), корінець та кути лідеринові.

Зміст. Уривок повісті про забиття князя Михайла Тверського в Орді, від слів: “не бждеши. то оуже воименована рать на твои грады” та до “Пѣлмъ. ѿ. Вѣрова^х тѣмъ же и възгла^х. и по семъ нача каатиса ко шѣемъ своимъ дѣхов'нымъ. со многымъ смирениемъ”.

Запис. 1907 р., власницький, на форзаці верхньої кришки оправі, почерком поч. XX ст., темно-коричневим чорнилом: “Повѣсть объ убіеніи кн. Михаила Тверского въ Ордѣ (Отрывокъ). Ркп. (3 листка). (Приобрѣт. въ апрѣлѣ 1907 г. въ Москвѣ – у Большакова)”, далі підпис – “Ю. Яворскій”.

* Час написання рукопису встановлено за вержерами, які характерні для др. пол. XV ст. а також за типом письма та орфографією, в якій чітко простежується другий південнослов'янський вплив. Напр., вживання **Ж**: *прав'дж* 2 зв.; написання **А** після голосних: *прочал* 3 та ін.

** Оправлено уривок, вірогідно, тоді, коли він надійшов до бібліотеки Київського університету св. Володимира.

Наклейка. На звороті верхньої кришки оправи “Бібліотека Сергея Івановича Маслова, передання в дар ГПБ АН УРСР № 1”.

До бібліотеки Київського університету св. Володимира рукопис надійшов від Ю. Яворського.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 125 (XV–XVI ст.); Візир II, 209–211 (XV–XVI ст.).

ПС XV 1986, 269, № 2920 (кін. XV – поч. XVI ст.).

Ілюстрація. № 122.

38. ПОВЧАННЯ. Уривки.
Середина – третя чверть XV ст.*
Ф. 310 (Ніж.), № 168/II.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: 195 x 130.

Організація сторінки. Поле тексту: 140 x 85. Рядків: 24.

Кількість та стан збереження арк. 2 арк.

Знаходяться уривки серед різночасових уривків, з'єднаних однією нумерацією XX ст., відповідно до якої вони розташовані на арк. 10–11 зв. На них збереглася нумерація XVII ст., на першому арк. – № 19, на другому – № 88.

У нижній частині першого арк. вирвано шматок паперу із пошкодженням тексту останніх трьох рядків.

Матеріал письма. Папір сер. – тр. чв. XV ст. Вержери: 8 x 7.

Тип письма. Півустав сер. XV ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку. Чорнило темно-коричневе.

Зміст. Уривки з повчань до Чотиридесятниці та на Страсний тиждень.

I. З повчання до Чотиридесятниці текст наявний зі слів: “[и]н'но въ сѣѣи четверодесатници присно обрѣтаемо. лазара же ради и вербници и сѣѣа великыа недела. сѣѣмь прочитаемомъ еваѣліемь” та до слів: “яко хс си^х пос[...] и прослависа и мовсеи м[...]тиса законъ”.

II. З повчання на Страсний тиждень текст наявний зі слів: “и прокажен'номуу хоцоу ѡчистиса и раслаблен'номуу возми ѡдръ свои^х и ходи” та до слів: “ѡ другыа же възлюбленыи оучи^къ стоаше. ни сами безобразной смѣрти ѡстоупити хота прѣ”.

Правки тексту писця та редактора.

Записи. XVII–XVIII ст., на полях, релігійного характеру, староукраїнською та польською мовами.

* Час написання рукопису встановлено за вержерами, які характерні для сер. – тр. чв. XV ст., а також за орфографією, в якій ще послідовно не відбиті особливості болгарської Євфимійівської реформи, напр., не поширена буква Ж, але є вже постійне вживання букви І перед голосними та передача йотованого А через А: *въскр^ніє* 10, *дѣаніемь* 10, *сѣѣ* 11.

Уривки були знайдені на поч. XX ст. М.Н. Сперанським у староукраїнській святковій Мінеї XVI ст. при описуванні рукописів бібліотеки Історико-філологічного інституту кн. Безбородька (див.: ф. 310 (Ніж.), № 157).

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 117 (XV ст.); Візир II, 289–291 (XV ст.).

Сперанский 1905, 26–27, уривок II (XV ст.); ПС XV 1986, 307, № 3403 (Збірник повчань, перш. пол. XV ст.).

Ілюстрація. № 32.

39. ПРОЛОГ на вересень–лютий. Без початку та кінця.

80-і роки XV ст.

В оправі.

Ф. 312 (Соф.), № 273 с/131.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 262 x 185, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 222 x 130. Рядків: 24. Колонтитули та покажчики читань на полях зроблено у XVIII ст.

Кількість та стан збереження арк. 309 арк.

Нумерація арк.: 1854 р., бібліотеки Києво-Софійського собору, темно-коричневим чорнилом, пронумеровано арк. 1 та 20, коли на них було зроблено запис про належність ркп. до бібліотеки (див.: запис 6); XX ст., олівцем.

Зошитів, наявних, 40, переважно по 8 арк.: 1–6 (зошити відсутні), 7⁴ (відсутні чотири перші арк.), 8⁸ (після арк. 6 має стояти арк. 73), 9⁷, 10⁶ (відсутні два арк., після арк. 21), 11⁹ (арк. 29 з 35 зошита), 12⁸–15⁸, 16⁹ (арк. 73 – з 8 зошита), 17⁸–34⁸, 35⁶ (+ арк. 29, який має стояти після арк. 221 зв., за ним втрачено один арк., а далі має йти арк. 222), 36⁸–45⁸, 46⁵ (втрачено три останніх арк.), далі відсутні два (?) зошити. Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому арк. та на звороті останнього арк. зошита, іноді частково зрізана, чорнило темно-коричнєве.

Рукопис частково реставрований до 1778 р. та згодом, у 1778 р. (див.: записи 4 та 5). На папері, яким підклеєно арк. (напр., арк. 11), наявна частина філіграні *Орел*.

Арк. ркп. пошкоджені вологою, на початку та в кінці ркп. підклеєні в корінці; на початку ркп. підклеєно поля та кути та арк. II, з втратою тексту; арк. з восковими плямами, деякі з дірками; чорнильні плями на арк. 280–281.

Матеріал письма. Папір 80-х років XV ст.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами вісь із зірочкою, шести варіантів, розміщених упереміш: а) арк. 5, 159, – тот. Лихачов, № 1051 (1481 р.); б) арк. 12, 308, – сх. Лихачов, № 1053 (1481 р.); в) арк. 15, 104, – сх. Лихачов, № 1053 (1481 р.); г) арк. 176, – сх. Лихачов, № 1056 (1485 р.); д) арк. 85, 160, – сх. Лихачов, № 1056 (1485 р.); е) арк. 26, 307, – сх. Лихачов, № 1056 (1485 р.).

Тип письма. Півустав др. пол. XV ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки статей, ініціали великі тонкі та заголовні літери кіноварні.

Оправа. [1778 р.]*: 285 x 190 x 60. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору. На корінці відтиснуто "Прологъ". Шкіра на кутах і ребрах кришок, а також на корінці протерта, у верхній частині корінця розірвана; форзаци нерівно зрізані.

Зміст. Пролог другої редакції. Читання з 25 вересня до 20 лютого. Слова та морально-повчальні оповідання розміщені за днями місяців. Після арк. 6 зв, згідно з текстом, має бути арк. 73. **Втрати:** Повністю читання на 1–24 вересня та частково на 25 вересня. Текст наявний із другої половини пам'яті примч. Пафнутія Єгиптянина і з ним 546 мчч., арк. 1, зі слів: "и многы ѿ елинь ѡбращаше къ бг̃ѡ. и возываемъ же бываше на оубийство. страны тоа книземъ аггль же гѣнь". Повністю текст читань на 6 жовтня (пам'ять апостола Фоми) та початок і перша половина пам'яті на 7 жовтня мчч. Сергія та Вакха, між арк. 21 зв.–22. Після арк. 221 зв., згідно з текстом, має йти арк. 29, а за ним відсутній арк. з кінцем Слова Єфрема Сиріна (28 січня) та пам'яті на 10 лютого, а також початок Слова сщмн. Маркіана, який зняв ризу і віддав її нужденному. Арк. 29 зв. закінчується словами: "и побегнеть снѣ ѿ ѡца. бра' ѿ брата. и не помнеть не начне' брата. а женѣ многы^х вельми. и оубѣжавъ радовати^ѣ". Далі має бути текст на арк. 222, який починається зі слів: "брате чресъ законъ. лѣпо либѣ тебѣ въ црѣте и ѡдѣжи литоурги сати. ѡнѣ же съ смиръньемъ припадѣ к ногама его гл̃а". Кінець ркп. – кінець пам'яті на 20 лютого сщмч. Садока, єпископа Персидського, словами: "гл̃а. в'зиди къ мнѣ садофоу не боасл. азъ бо в'чера в'зидохъ. а ты днѣ в'зидѣши. и вѣ".

Із руських і слов'янських читань – Пам'ять св. В'ячеслава Чеського, 28 вересня (6–6 зв.); Освячення церкви св. Георгія в Києві, 26 листопада (128); Пам'ять прп. Кирила Філософа, учителя слов'янського (житіє), 14 лютого (296 зв.–297 зв.).

Редакторська правка тексту XVIII ст., чорним чорнилом.

Записи. 1) 80-і роки XV ст., писця, арк. 3 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Се книга гл̃глемаа прологъ исписанаа рабомъ бж̃имъ".

2) Кін. XV ст., арк. 68, півуставом, темно-коричневим чорнилом: "Сїа книга гл̃емаа проло^г писана^а в се^рбахъ^{***}".

3) XVII ст., арк. 3 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Возбрано^х воєводѣ [побо^рски^х ениа] іако [избы^а] нашеи...".

4) Поч. 1778 р., дарчий, арк. 2, скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Сїа книга гл̃емаа проло^г мона^ѣтира Мошен'скаго дарова^{на}а ѿ зимо^а наш а".

5) 30 березня 1778 р., арк. 1–15, скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Із книгъ Мошногорского мн^ѣтыря быблиотеки [за биги постъ] ігумена Варлаама 1778 году марта л̃ дня я ігуменъ своєю рѣкою подписалъ".

* Оправа була зроблена, вірогідно, в 1778 р. після того, як рукопис був подарований Київському Межигірському монастиреві і включений до його бібліотеки (див.: запис 4 та 5, останній запис зроблено на реставрованих частинах аркуша).

** Серби – українське село, згодом – місто Могилів на Поділлі.

б) 1854 р., на арк. 1 та повторений на арк. 10, 20, темно-коричневим чорнилом: "Кієво-Софійської бібліотеки. 1854".

Записи релігійного характеру, різночасові, на арк. 4, 264 зв.

Старі шифри, штамп. "№ 89", "№ 131". На форзаці верхньої кришки оправи та на арк. 43, 70, 153, 309 зв. штамп "Бібліотека Кієво-Софійського Собора № ___".

До бібліотеки Кієво-Софійського собору рукопис надійшов, як вказано в опису М.І. Петрова, в 1850 р. з Межигірського (Межигірського Спасо-Преображенського. – від укладачів) монастиря (Петров 1904, 91). А в своїй праці 1901 р. "Краткое обозрение рукописей Киево-Софийской библиотеки" вчений писав, що після закриття Київського Межигірського монастиря в 1786 р. були передані до Кієво-Софійського собору на тимчасове зберігання рукописи, які й залишилися в ньому. Серед 18 рукописів, виявлених М.І. Петровим, згадується також і цей Пролог під старим шифром "№ 131" (Петров 1901, 3).

Опис. Петров 1904, 91 (кін. XVI ст.); Жуковская 1983 (визначення редакції, таблиця 1, № 238, кін. XVI ст.); Гнатенко 1995 I, 38, 75, № 6, № 63; Гнатенко, Бабалиєвська 1998, 35–39, № 1; Турилов 2000, 25 (ост. тр. XV ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрації. № 63, 64.

40. ПРОЛОГ на жовтень–лютий. Без початку та кінця.

80–90-і роки XV ст.

У конволюті XV – XVII ст. (Пролог, др. пол. XVI ст.; Пролог, 80–90-і роки XV ст.; Євангеліє учительне, 1604 р. В оправі)*.

Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 529 п/1643.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 278 x 185, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 225 x 145. Рядків: 30, в два стовпці розміром 225 x 65.

Кількість та стан збереження арк. 173 арк. Текст Пролога XV ст. знаходиться в складі конволюта на арк. 97–270 зв. (за суцільною нумерацією XX ст., зробленою олівцем, конволют складається з 536 арк.).

Зошитів, наявних, 22, переважно по 8 арк. Чіткий поділ на зошити порушений при реставрації рукопису, арк. сплетені в різній кількості у восьми частинах, перша – розшита. Сигнатура відсутня.

Рукопис частково реставрований у XIX ст.

Арк. ркп. з восковими плямами, деякі з дірками; підклеєні арк. 97, з поновленням тексту чорним чорнилом, та арк. 207, з втратою тексту зі звороту арк.; блок конволюта розбитий, випадають арк. 97–114.

Матеріал письма. Папір 80–90-х років XV ст.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, арк. 97–106, – сх. Бріке, № 14550 (1472–1477 рр.), № 14552 (1484, 1488 рр.). *Лев*, арк. 107–124, – сх. Бріке, № 10576 (1487, 1488, 1494 рр.), № 10577 (1497 р.). *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією, арк. 125–172, – сх. Бріке, № 15369 (1497 р.), № 15370

* Детально описується лише Пролог XV ст.

(1484 р.). Терези, арк. 173–192, – сх. Лихачов, № 3380 (1491 р.). Агнець великодній, арк. 193–270, – сх. Бріке, № 24 (1487, 1488, 1491, 1495 рр.).

Тип письма. Півустав ост. чв. XV ст., маленький із легким нахилом уліво, шести почерків: I) арк. 97–124 зв.; II) арк. 125–163; III) арк. 163–193, 194 зв.–197, 198–208 зв., 210–212 зв.; IV) арк. 193–194, 197 зв.–198, 208 зв.–209 зв.; V) арк. 212 зв.–222; VI) арк. 222 зв.–270 зв. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки статей, ініціали великі тонкі, іноді з рослинними елементами, та заголовні літери кіноварні. Не написані заголовки на арк. 132 зв.–134, 191 зв., для них залишені місця.

Оправа (конволюта). 1808 р., коли опрацьовувалися монастирські книги коштом Іриней Фальковського, єпископа Чигиринського (див.: запис 2): 285 x 195 x 70. Кришки картонні в шкірі мармурового забарвлення (коричневе з чорним). Шкіра на кутах кришок розірвана; шкіряний корінець відсутній; блок книги частково розбитий.

Зміст. Пролог другої редакції, арк. 97–270 зв. Читання з 24 жовтня до 29 лютого. Слова та морально-повчальні оповідання розміщені за днями місяців. Читання на вересень – 23 лютого втрачені, текст наявний на арк. 97 з пам'яті 24 жовтня: “Мїа тогоже въ кѣд, днѣ стрѣть стго мѣнка Арефы, и дружини его чѣтыри тысаць и. с. и. н. и. г”. Читання 29 лютого на пам'ять мч. Никифонта, арк. 270 зв., без кінця, обривається словами: “каже прѣмдрѣть бжїа излиася въ немь. иако епистолїю пѣцаше ко скытскымъ оцѣмъ. ико и немь о сїсе”.

Із руських і слов'янських читань – Освячення церкви св. Георгія в Києві, 26 листопада (143–143 зв.); Проявлення хрещення Руської землі апостолом Андрієм, 30 листопада (148–148 зв.); Пам'ять прп. Кирила Філософа, учителя слов'янського (житіє), 14 лютого (251 зв.–252).

Записи*. 1) [XVI–XVII ст.], арк. 208, півуставом, темно-коричневим чорнилом: “Помани гї раба своего перх'вирил. не помани безаконий мой”.

2) 21 жовтня 1808 р., Іриней Фальковський, арк. 1, темно-коричневим чорнилом: “Изъ числа книгъ Библиотеки Киево-Михайловскаго Монастыря, переплетена вновь, по причинѣ ветхости, иждивенїемъ нижеподписавшагося; а написана в 1604 году** отъ Христова Рождества, нѣкимъ Авраамомъ Ивановичемъ Бѣлобородскимъ, въ городѣ Пятигорахъ, какъ изъ подписанїя при самомъ концѣ книги сей явствуетъ. 1808-го года, октября 21-го дня. Іриней Епѣпъ Чигиринскїй”. Ним же зроблено й наступні 3 та 4 записи.

3) XIX ст., арк. 4–22, темно-коричневим чорнилом: “Изъ числа книгъ Библиотеки Киево-Михайловскаго монастыря”.

4) XIX ст., на звороті верхньої кришки оправи, темно-коричневим чорнилом: “Библиотечная”.

5) XIX ст., на форзаці верхньої кришки оправи та на арк. 1, олівцем: “XVI в.”.

* Уміщено тільки записи, які відносяться до Пролога XV ст. та до історії конволюта взагалі.

** У 1604 р. писано саме Учительне Євангеліє, про що свідчить запис писця Євангелія на арк. 536–536 зв.: “Исписася сїа книга имене^м е^влїа оучителнаа въ лѣто по нарож^енїи іс^хр^иста сїа бжїа, тисача шесть соть четвертаго мѣца марта 6 днѣ на сты^х мѣникъ м̄ иже в савастїи. мною грѣшны^м Авраамомъ Ивановичемъ Белоборо^дскимъ. въ бгосїсаемо^м градѣ Петигора^х оу дрѣжави єго мѣлти пїа // Крако^вского. Чтите и справляйте. а мене грѣшного не клигѣте. Рїа^н писарь послѣ^ней строши. по за^лѣ конецъ”.

Старі шифри, штамп, наклейка. "1 М. 21. Библиотека", "138", "№ 1643". На форзацах та на арк. 8, 96 зв. 97, 252 зв., 253, 270 зв, 271, 536 зв. штамп "Кієво-Златоверхо-Михайловського монастиря. 189_г. Библиотека №_". На арк. 176 зв. наклейка "XV в. Сборник (прологи) Кієво-Михайлов. мон."

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 110–111 (XV ст.); Візир II, 212–223 (Збірник, XV–XVII ст.).

Петров 1896, 246 (Збірник, писаний у різний час. На арк. 97–270 – уривки з Пролога, XV ст.); Гнатенко 1995 I, 38–39, 75–76, № 7, № 64; Гнатенко, Бабалиєвська 1998, 40–42, № 2; Турилов 2000, 25 (ост. чв. XV ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Публікація. Проложне житіє Кирила Філософа "Въ тѣмъ днѣ памать прпѣбнаго ѡца нашего Кврила Философа оучѣла словеснаго" (14 лютого), арк. 251 зв.–252 (Гнатенко 1995 I, 38–39, опис № 7; публікація – вклейка, під номером каталогу № 7).

Ілюстрації. № 83–87.

41. ПРОЛОГ на грудень–лютий.

Кінець XV ст.

В оправі.

Ф. 310 (Ніж.), № 18.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 295 x 200, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 222 x 135. Рядків: 24, в два стовпці розміром 222 x 60.

Кількість та стан збереження арк. 446 арк. Чистий арк. 446 зв., приклеєний до кришки оправі, на ньому частково проглядають проби пера.

Нумерація арк. кін. XIX ст. (до 1900 р.) М.Н. Сперанського, чорним чорнилом (див.: запис).

Зошитів 56, по 8 арк, лише в останньому зошиті шість арк., відсутніх немає. Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому арк. зошита, чорнило темно-коричневе; сигнатура 11-го зошита проставлена на звороті останнього арк.

Рукопис частково реставрований у XVIII ст.

Арк. в кінці ркп. пошкоджені вологою; у другій половині ркп. частина полів і кутів розірвана, деякі підклеєні; зрізані й підклеєні арк. 1, 2, на арк. 16 вирізано частину тексту, який був поновлений у XVIII ст.; по всьому ркп. воскові плями, трапляються дірки; чорнильні плями на арк. 9, 11–13.; випадають з блока книги арк. 1, 2, 172.

Матеріал письма. Папір кін. XV ст.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, арк. 2–15, – сх. Бріке, № 14768 (1489 р.). *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією, арк. 18–442, двох варіантів: а) з маленькою зміною голівкою – сх. Лихачов, № 1223 (1489 р.), № 1182 (1493 р.); б) з великою зміною голівкою – тот. Лихачов, № 1178 (1493 р.).

Тип письма. Півустав кін. XV ст., великий прямий, трьох почерків: I) арк. 1–

384 зв., 403 зв.–408, 410–440 зв.; II) арк. 385–403 зв., 409 зв.–410; III) арк. 441–446. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки статей, початок першої статті з елементами простої в'язі, ініціали великі тонкі з рослинними елементами та заголовні літери кіноварні.

Оправа. XVIII ст.*: 305 x 195 x 80. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням на верхній кришці. На кришках пришиті нитками шматки шкіри, які були відсутні на суцільному покритті. Кришки зі зворотів заклеєні папером, на нижній кришці приклеєний останній арк. рукопису. Без форзаців. Шкіра на кутах кришок розірвана, на ребрах та біля корінця протерта; на верхній та нижній частинах корінця відірвані шматки шкіри; від застібок збереглися тільки замки; від металевих оздоблень наявні тільки сліди.

Зміст. Пролог другої редакції. Читання з 1 грудня до 29 лютого. Слова та морально-повчальні оповідання розміщені за днями місяців.

Із слов'янських читань – пам'ять прп. Кирила Філософа, учителя слов'янського (житіє), 14 лютого (378 зв.–380).

Записи. Давній запис на арк. 91 не читається – змитий.

Кін. XIX ст. (до 1900 р.), М.Н. Сперанського**, арк. 446, чорним чорнилом: “Всего 446 листовъ”.

Старі шифри, штамп, наклейка. “702”, “256 П 525 / III.1”, цей шифр вказаний і на корінці, проте № 256 заклеєний наклейкою з шифром “№ 18”. На арк. 1 штамп “П. Библиотеки Историко-Филологического Института кн. Безбородко”. На звороті верхньої кришки та на корінці оправи наклейка “Библиотека И.-Ф. Института кн. Безбородко. 18. Рукописн. отд.”.

Рукопис належав професору Московського університету С.П. Шевирьову. У 1876 р. рукописне зібрання Шевирьова (52 ркп.) було придбане бібліотекою Історико-філологічного інституту кн. Безбородька.

Опис. Петухов 1895, 3, № 1 (XVI ст.); Сперанский 1900, 44–45 (біля 1538 р.); Жуковская 1983 (визначення редакції, таблиця 1, № 159, біля 1538 р.); Гнатенко 1995 I, 39, № 8; Гнатенко, Бабалиевська 1998, 43–45, № 3.

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрації. № 134–136.

* Зі звороту останнього арк. ркп., приклеєного до нижньої кришки оправи, частково проглядають записи XVII–XVIII ст.

** Запис зроблений М.Н. Сперанським до 1900 р., тобто до часу першої публікації описів рукописів бібліотеки Історико-філологічного інституту кн. Безбородька, оскільки вчений нумерував ркп. при їх описуванні.

**42. ПРОЛОЖНІ СКАЗАННЯ ТА СЛОВА НА РІЗДВО
ПРЕСВЯТОЇ БОГОРОДИЦІ. Уривки.**

Конволют. Кінець XV ст., середина XVII ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 515 п.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 284 x 202.

Організація сторінки. XV ст. Поле тексту: 225 x 215 (арк. 1–14). Рядків: 24 (арк. 1–9, 11–14), 28 (арк. 10). XVII ст. Поле тексту: 238 x 123 (арк. 15–17). Рядків: 30 (арк. 15–17). Показчики читань на полях.

Кількість та стан збереження арк. 17 арк. (арк. 1–14 – кін. XV ст.; арк. 15–17 – сер. XVII ст.).

Нумерація арк. XX ст., олівцем. На арк. 15 наявна сигнатура зошита ві.

Арк. з восковими плямами; підклеєні частини вирізаних нижніх полів арк. 15, 17; випадає з блока книги арк. 15.

Матеріал письма. Папір кін. XV ст., арк. 1–14; сер. XVII ст., арк. 15–17.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією, арк. 2, – сх. Бріке, № 15391 (1496–1499 рр.); сх., Лихачов, № 3911 (1496 р.). *Три гори*, арк. 5–7, 11–13, – сх. Бріке, № 11811 (1497–1498 рр.). *Коло*, з зіркою, арк. 10, – сх. Бріке, № 3057 (1493–1496 рр.); сх. Лихачов, № 3395–3397 (1491 р.). *Голова блазня*, арк. 17, – сх. Гераклітов, № 1180 (1643 р.); сх. Лауцявічус, № 2564 (1643 р.).

Тип письма. Півустав кін. XV ст., середній прямий, двох почерків: I) арк. 1–9, 11–14; II) арк. 10. Півустав сер. XVII ст., маленький прямий, одного почерку, арк. 15–17. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки статей (складна в'язь у заголовку XVII ст. на арк. 15), ініціали великі тонкі (ініціали XVII ст. з рослинними елементами), заголовні літери та показчики читань кіноварні.

Оправа. XIX ст.: 284 x 202 x 3. Кришки з лакованого мармурового паперу зеленого забарвлення, зі зворотів – блакитні. Краї паперу на кутах кришок закручені, біля корінця – розірвані.

Зміст. Тексти XV ст.: Арк. 1–1 зв. Слово на Різдво Пресвятої Богородиці. Без початку, наявне зі слів: "Обычаи славы и с кротостію смѣшени. и

свѣтѣль стра^х слжчивыса необычнаго аг҃ла провѣщаніемъ”. Текст на арк. 1 перекреслений олівцем.

Арк. 1 зв.–11 зв. “Мѣца сеп’тевриа. въ ѿ. и днѣ, ржѣтво сѣта и прѣславныа бѣа мрѣа. гѣ блѣви ѡче”. Поч.: “В лѣтѣ написаніа ѡбож на деса^т колѣноу іїлевж. и бѣ іоакимъ богатъ сѣлѡ, и приноса дары гѣи сжгжбы”.

Арк. 11 зв.–14 зв. “Григоріа инока прозвитера. слово на вѣсечѣтноє ржѣтво прѣсѣта влѣчца наша бѣа”. Поч.: “Да прѣ^т начинає^т настоащемоу торжества двѣ^т бѡѡѣ”, обривається в кінці словами: “и понеже бесмертію виновѣна бывати хоташе. и зати сапогъ ногоу своеж. повелѣва”.

Тексти XVII ст. Арк. 15–17 зв. Слово на Різдво Пресвятої Богородиці (гл. 1–8), 8 вересня.

Арк. 17 зв. XVII ст. “Мѣца. сеп’тевриа. въ ѿ. днѣ. житіє. прпѣчныа блаженныа мѣре. нашеа. феѡ^лоры. александрѣискіа”, обривається словами: “и бѣ мысла єа вести сосѣдами инѣми женами. обѣщаваа дары. и да оувѣщають юбы”. Текст перекреслений олівцем.

Редакторські правки тексту XV ст. кіноварю та темно-коричневим чорнилом. Правки тексту XVII ст. темно-коричневим чорнилом, на полях олівцем відмічено глави.

Записи. 1–2) XIX ст., арк. 1 зв., 15, одного почерку, коричневим чорнилом: “Первоевангеліє Іакова – въ полномъ его составѣ. рукп. XV”, “Позднѣюшій списокъ. Первоевагнеліє Іакова”.

3) XIX ст., на форзаці верхньої кришки оправи, олівцем: “Первосвинченіє Іакова”

4) XIX ст., арк. 17 зв., олівцем: “См. рук. XV в.”.

Старі шифри. “о. л. 46”, “N^о 49”.

До ЦАМу КДА рукопис надійшов від Є. Барсова.

Опис. Геппенер, ф. 169, N^о 169, 247 (Уривок зі Збірника слів і житій, XV–XVI ст.); Візир II, 224–228 (Уривок зі Збірника слів і житій, кін. XV – поч. XVI ст.).

Петров, 1875–1879, 440–441 (Уривок зі Збірника слів і житій, XV–XVI ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрації. N^о 137, 138.

43. ПСАЛТИР.

1436 р., 1 серпня – 10 грудня.

Писець Гавриїл.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 9 л.

Мова. Церковнослов'янська (болг. ред.).

Формат, розмір. 4°: 230 x 165, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 180 x 110. Рядків: 22. Показчики читань на полях, троїчні позначені кіноварними рибками, арк. 181, 182.

Кількість та стан збереження арк. 183 арк.

Нумерація арк. 1923 р., П.М. Попова, чорним чорнилом (див.: запис 9).

Зошитів 23, по 8 арк., в останньому зошиті 7 арк., відсутніх арк. немає. Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому арк. та на звороті останнього арк. зошита, чорнило темно-коричнєве.

Арк. ркп. пошкоджені вологою, через що постраждали частина тексту на арк. 84 зв. та ініціал на арк. III зв.; частково стерті літери на арк. I; пергамен на нижніх полях майже всього ркп. заяложений та іноді зморщений, на арк. 123, 132, 183 – розірваний; відірвано нижні ліві кути перших арк.; вирізано шматочок нижнього поля арк. 178; арк. з восковими плямами, дірками на арк. 1.

Матеріал письма. Пергамен [1436 р.].

Тип письма. Півустав перш. пол. XV ст., прямий, одного почерку. Чорнило темно-коричнєве, кіновар, позолота, різнокольорові фарби.

Оздоблення. Заставок три, балканського стилю, виконані золотом, кіновар'ю та синьою, зеленою, коричневою фарбами: 1) арк. 1, велика, з концентричних сплетінь, по кутах стилізовані квіти, вгорі – хрест; 2) арк. 85, проста плетінка; 3) арк. 164, простий рослинний орнамент. *Заголовки* статей виконані золотом та кіновар'ю. *Ініціали* великі плетінчасті, виконані золотом і різнокольоровими фарбами, арк. 1, 7 зв., 15, 24, 32 зв., 41, 51, 60, 67 зв., 75 зв., 85, 96, 104, 111 зв., 119, 127, 133, 143, 149, 157 зв., 164 зв. *Ініціали* великі тонкі, іноді з рослинними елементами, виконані кіновар'ю по всьому рукопису, а також золотом на арк. 3, 5 зв., 11, 12 зв., 18 зв., 21, 27 зв., 30, 35, 38, 45, 54, 56 зв., 62 зв., 65 зв., 70 зв., 73, 79, 82, 89 зв., 93, 98 зв., 101 зв., 106 зв., 109, 114 зв., 116 зв., 122, 124, 129, 131, 137, 140 зв., 145, 147, 152, 155, 160, 162. *Заголовні літери* кіно-

варні. Текст оздоблений кіноварними крапками. *Кінцівки* текстів конусоподібні, арк. 164, 183. *Рисунок*: рука, арк. 170 арк., кіновар'ю.

Оправа. 70–80-і роки XVIII ст.: 245 x 170 x 150. Дошки в шкірі коричневого кольору зі сліпим тисненням, покриті лаком. На верхній кришці посередині відтиснуто Хрест. Шкіра на кутах кришок протерта; корінець у верхній частині розірваний; відсутні застібки.

Зміст. Арк. 1–164. Півний цикл псалмів (150), 151-й псалом не рахується. Текст поділено на кафизми і слави.

Арк. 164 зв.–166. Біблійні пісні (9): “Пѣ^ѣ мѡнсеова въ исходѣ, прѣва” (164 зв.–166); “Пѣ^ѣ мѡнсеова о вторѣ^ѣ законѣ. вѣ” (166–169 зв.); “Млтва аннина мѣре самѡилевы. пѣ^ѣ. гѣ” (169 зв.–171); “Пѣ^ѣ д. аввакоума прѣрка” (171–172 зв.); “Мл^л исаїж прѣрка. пѣ^ѣ. еѣ” (173–174); “Пѣснь ѡ. м^л іѡны прѣрка” (174–174 зв.); “Млтва азарїина ѡ книги данїила прѣрка. пѣснь. зѣ” (174 зв.–177); “Пѣніе сѣхъ тріе^ѣ отрѡ^ѣ. пѣ^ѣ йѣ” (177 зв.–178 зв.); “Пѣснь бѣж. еже ѡ лѡкы сѣго еѣ^ѣ лїа. пѣ^ѣ ѡѣ” (178 зв.–179); “Прѣрка захарїж ѡца прѣтчева...” (179–180).

Арк. 180–182 зв. Тропарі непорочні: “Въ сжѣ^ѣтж по непорѡчна^ѣ. трѡ^ѣре гла^ѣ еѣ” (180–181 зв.); “В не^ѣ по непорѡчна^ѣ. трѡ^ѣре гла^ѣ еѣ” (181 зв.–182 зв.).

Арк. 182 зв.–183. Тропарі покаянні: “Сїи трѡ^ѣре пожтса по нѣ-мь ѡлмѣ. вѣмѣсто за апѣ^ѣль мѣ^ѣтвѣ. рѣци слава. глас нѣ”.

Записи. 1) 1436 р.^{*}, писця, арк. 183, півуставом з елементами скоропису, темно-коричневим чорнилом: “Ј се азъ гаврїи^л исписа^ѣ сїи ѡлтирь. нача^ѣ ѡ а-го авѣ и до де^ѣ ѣ съвѣши^ѣ. в лѣ^ѣ сїме^ѣ”.

2) [XVII–XVIII ст.], арк. 183 зв., скорописом, кирилицею і латиницею, темно-коричневим чорнилом: “Іѡанъ (далі текст читається лише частково)”.

3–5) XVIII ст., арк. 113 зв., 159 зв., 179 зв., скорописом одного почерку, чорним чорнилом: “мона^ѣ леѡ^ѣ”, “леѡ^ѣ мона^ѣ”, “еѣ^ѣ мона^ѣ леѡ^ѣ е^ѣ [ѡ^ѣ нѣ^ѣцѡ оучини^ѣ е^ѣо]”.

6) XVII–XVIII ст., 183 зв., скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Миколай миколай батава [...]”.

7–8) XVIII ст., арк. 183 зв., скорописом одного почерку, чорним чорнилом: “Нико^ѣ Боризи”, “Николай”.

9) 1923 р., на звороті нижньої кришки оправи, синім чорнилом: “В этой рукописи всего 183 листа. Хранитель Музея в Лавре Павел Попов. 1923. XI. 25”.

Малозрозумілий запис на звороті нижньої кришки оправи, зроблений скорописом у XVIII ст.

Старі шифри, штамп. “Леопард № 38”, “№ 54”, “Инв. 19345”. На форзаці верхньої кришки оправи та на арк. 20, 183 зв. штамп “Лаврський Музей. При Губполітосвіті. м. Київ”.

До ЦАМу КДА Псалтир надійшов від О.О. Леопардова, згідно із заповітом М.О. Леопардова 1895 р.

Опис. Гелпенер, ф. 169, № 169, 76–78, 81–84 (1437 р.); Візир II, 28–32 (1437 р.).

Указатель ЦАМа КДА 1897, 240 (1437 р.); Лебедев 1916, 2 (1437 р.), Розов 1981, 136; ПС XV 1986, 62, № 94 (1437 р.)

Ілюстрації. № 21, 22.

* При переведенні дати написання ркп. в сучасне літочислення за основу взято ультраберезневий рік (див.: Симонов 1973, 205–213).

44. ПСАЛТИР ТЛУМАЧНИЙ АФНАСІЯ ОЛЕКСАНДРІЙСЬКОГО.

60-і роки XV ст.*

Писець Ортемій, дяк, м. Вітебськ.

В оправі.

Ф. 306 (КПЛ), № 11 п/4.

Мова. Церковнослов'янська (біл. ред.).

Формат, розмір. 4°: 214 x 137, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 165 x 110–115. Рядків: 23 (на більшості арк. ркп.), 26 (арк. 278–278 зв., 285–285 зв., 351–361 зв.), 30 (арк. 1–4 зв.).

Кількість та стан збереження арк. 405 арк. Чисті арк. 178 зв., 316 зв.

Нумерація арк. XIX – поч. XX ст., чорним чорнилом.

Зошитів 52, переважно по 8 арк.: 1⁴ (відсутніх немає), 2⁷ (відсутній перший арк.), 3⁸–17⁸, 18¹⁰, 19⁸, далі порушена послідовність нумерації зошитів (зошит 20 пронумерований як 21), 21⁸–36⁸, 37⁷ (+ арк. 285, який має стояти після арк. 277), 38⁸–40⁸, 41⁷ (зрізано останній арк., після арк. 316, проте послідовність тексту не порушена), наступний зошит пронумерований знову як 41⁸,

* Датою написання Псалтиря визначено 60-і роки XV ст. на основі філіграней, почерку та орфографічних особливостей письма, незважаючи на те, що в кінці рукопису, на арк. 405 зв., писцем, дяком Ортемієм, зроблено колофонний запис із вказівкою часу написання: "В лѣтѣ $\bar{\text{з}}$ списана бы^ѣ сиа книга...".

Цю дату палеографи розглядають по-різному, і пов'язано це найперше з тим, що знак на позначення тисячі в запису написаний не перед буквою, як це було прийнято, а після неї. Так М.І. Петров це число розглядав, як $\bar{\text{з}} = 7000$ (?), а не 6000 (?), і час написання рукопису визначав, як 1492 р. На думку ж М.В. Геппенера, після числа $\bar{\text{з}}$ стоять букви *ѣи*, а не знак на позначення тисячі, і число має позначати рік *ѣи*чи, тобто 1490 р. (Петров 1896, 10; Геппенер, ф. 169, № 169, 162^a). На нашу думку, після числа писцем написано саме знак на позначення тисячі, а не букви *ѣи*, через те, що скісна риска проходить суцільно через три палички, що її перетинають.

Між тим, спираючись на результати проведеного нами дослідження, дати написання ркп. 1490 р. чи 1492 р. не відповідають палеографічні дані ркп., зокрема: 1) Філігрань *голова бика*, між рогами вісь із зірочкою, хоча й використовувалася протягом сер. – ост. чв. XV ст., але малюнок філіграні ркп. схожий із малюнками філігранологічних альбомів Бріке, Лихачова та Тромоніна, які подають дату – 60-і роки XV ст. 2) Псалтир писано старшим півуставом, який існував не пізніше сер. XV ст. 3) Орфографія письма також тяжіє до сер. XV ст. і ніяк не може бути віднесена до його кінця. Правопис Псалтиря характерний для білоруських пам'яток сер. XV ст. У ньому зовсім не відбився другий південнослов'янський графіко-орфографічний вплив, який наприкінці XV ст. був поширений у східнослов'янській, зокрема, білоруській писемності. Так, не вживається буква *Ж* та сполучення *ГГ*, постійні написання *НГ*: *евангельскыи* 374; не поширена орфограма написання букви *І* перед голосними, а вживається переважно *И*: *крѣенна* 392; послідовно після голосних пишеться *Ѣ*, а не *А*, як це буде прийнято пізніше: *нашествна* 397; *Ъ*, *Ь* в кінці слів вживаються за давньою традицією: *члѣкъ*, *кѣазь* 207 зв., тобто ще не діє середньоболгарське правило реформи Євфимія Тирновського – вживати в кінці слів тільки *Ь*. Діакритична система рукопису також не відповідає кін. XV ст.

Викликає сумнів місцезнаходження колофонного запису – не в кінці тексту на арк. 405, де для нього вистачило б місця, а зі звороту аркуша. Складається враження, що написання колофонного запису дяком Ортемієм не планувалося, оскільки, закінчивши текст, він кіновар'ю зробив запис: "А вели^а дѣла моя г^а: Бестолкѣ писана". Вірогідно колофонний запис був уписаний ним пізніше.

42^к–50^к, зошит 51 пронумерований, як 48^б, 52^з (кінець ркп.). Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться в 1–49-му зошитах на звороті останнього арк., в 19 зошиті – на першому і на звороті останнього арк., написана темно-коричневим чорнилом; у 50–52-му зошитах – на першому арк., писана кіновар'ю.

Арк. ркп. пошкоджені вологою; перші арк. ветхі й розірвані, підклеєні на полях; розірвані посередині арк. 220, 277, 311, 359; нижні праві кути заяложені; випадають з блока книги арк. 1–4, 403–405, відривається арк. 380.

Матеріал письма. Папір 60-х років XV ст.

Філігрань. *Голова бика*, між рогами вісь із зірочкою – сх. Бріке, № 15109 (1464–1471 рр.); сх. Лихачов, № 1108 (1466 р.); сх. Тромонін, № 1822 (1465 р.).

Тип письма. Півустав др. пол. XV ст., середній та маленький із легким нахилом уліво та вправо, восьми почерків (?), хоча в колофонному записі сказано, що писав ркп. дяк Ортемій (див.: запис 1): I) арк. 1–4 зв.; II) арк. 5–11 зв.; III) арк. 12–95; IV) арк. 95–133 зв., 206–276 зв., 279–284 зв.; V) дяка Ортемія, арк. 134–205 зв., 286–350 зв., 353 зв.–355 зв., 362 зв.–366 зв., 367 зв.–405; VI) арк. 278–278 зв., 285–285 зв., 360, 361 зв.–362, 366 зв.–367; VII) 351–353; VIII) арк. 355 зв.–359 зв., 360 зв.–361. Чорнило темно-коричнєве, кіновар.

Оздоблення. *Заставка* одна, арк. 1, проста, виконана кіновар'ю. *Заголовки* статей, іноді з елементами простої в'язі, кіноварні. Не написаний заголовок на арк. 211 зв. *Ініціали* великі кіноварні: 1) з рослинними елементами, арк. 1, 63 зв., 91 зв., 107 зв., 109 зв., 117, 121 зв., 125, 128 зв., 240, 319, 342, 392 зв., 400, 400 зв.; 2) тонкі, по всьому рукопису; 3) тератологічного стилю, іноді у вигляді людської голови, напр., арк. 99, 103 зв., 113 зв., 222, 255 зв. *Заголовні літери* кіноварні, деякі не написані, для них залишені місця. *Рисунок*: рука з чашою, тримає сигнатуру зошитів чи кустоду, писано переважно темно-коричневим чорнилом, іноді – кіновар'ю.

Оправа. Первинна: 214 x 151 x 89. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням. Верхня дошка зі звороту заклеєна папером, нижня – не заклеєна. Без форзаців. Шкіра на кутах, ребрах кришок та на корінці протерта й потріскана; вирвано шматок шкіри на верхній кришці і на корінці; застібки відсутні, на нижній кришці наявні лише отвори.

Зміст. Арк. 1–389 зв. Повний цикл псалмів (150) із тлумаченнями, приписуваними Афанасію Олександрійському. Арк. 285 має стояти перед арк. 278. Втрачено частину тексту з 5-го псалма – від кінця тлумачення 4-го вірша, арк. 4 зв.: “въ крѣшеніє то҃да бо совокѣпихъса тобою х҃ви ре҃ч цр҃кы”, та до слів 10-го вірша, арк. 5: “Гроби бо ѡвѣрѣсти смрадомъ вонають. смрадъ иже ти имене ѡригноуша рекши сваже҃ правѣ҃ника”.

Арк. 389 зв.–405. Біблійні пісні (8): “Пѣ̄ мариинна сестры мосеевы” (389 зв.–392 зв.); “Пѣ̄ мосеѡва. въ второмъ законѣ” (392 зв.–394); “Мо̄ аньнина мѣре самоиловы ѡ цр҃тина. пѣ̄. ҃.” (394–396); “Молитва ѡбакѣма прѣрка... пѣ̄ .҃.” (396–398 зв.); “Мо̄тва исаина прѣрока... пѣ̄ .ѣ.” (398 зв.–400); “Мл҃ты иѡны прѣрока... пѣ̄. ҃.” (400–401 зв.); “Мо̄. пѣ̄ тре҃ ѡтрокъ въ пеши ѡгненей” (401 зв.–403); “Пѣ̄. с҃ты҃. ҃. ѡтрокъ” (403–405). Дев'ята пісня не написана.

Редакторські правки тексту зроблені дяком Ортемієм.

Записи. 1) 60-х рр. XV ст., писця дяка Ортемія, арк. 405 зв., півуставом, перший рядок запису писаний кіновар'ю, інші – темно-коричневим чорнилом,

крапки кіноварні: “В лѣтѣ ̅̅̅* списана быѣ сия книга рѣкою многогрѣшноѣ раба бжїиа ѡртемья дяка артемиа (ім'я перекреслено кіновар'ю). рекомаа ѱлтръ толкованаа. а списана быѣ въ градѣ витебськѣ мѣца марѣта. на похвалнои недели. въ гѣ. днѣ. принесение мощемъ иже въ сѣмѣхъ ѡца нашеѣ никифора. патриарха костантина града”.

2) 60-х рр. XV ст., писця дяка Ортемія, арк. 405, півустановом, темно-коричневим чорнилом: “А величї дїа моа гѣа: Бестолкѣ писана”.

3–4) 60-х рр. XV ст., писця дяка Ортемія, арк. 349 зв., арк. 466 зв., півустановом темно-коричневим чорнилом: “[Гѣд]и помози рабѣ своєму ѡртѣмью поклоѣ”, “Ісѣе хѣе сїе бжїи”.

5) 60-х рр. XV ст., писця дяка Ортемія, арк. 350 зв., півустановом, темно-коричневим чорнилом: “приателю моемѣ паѣ”.

6) 60-х рр. XV ст., проби пера писців ркп., півустановом, темно-коричневим чорнилом: арк. 138, “попытаю пера добро ли боудеть”; арк. 166, “попытаю пера”; арк. 230, “попытаю пера”, далі, іншим почерком дописано – “пера пытаѣ еси да розвѣд не пытаѣ”; арк. 268 – окремі літери; арк. 405 – кирилична азбука.

7) XVII ст., на звороті нижньої кришки оправи, скорописом, темно-коричневим чорнилом: “ѱаѣтиѣ”.

8) XVII ст., арк. 55 зв., скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Хорошѣ тоѣкъ [.....] пол[ез]на ѱаѣма еѣ [.....]”.

9) XVIII ст., на звороті верхньої кришки оправи, скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Тоѣковаа псаѣтыѣ”.

10) 1863 р., на арк. 1–7 і послідовно майже на всіх наступних арк. (без зазначення року), темно-коричневим чорнилом: “1863 г. Принадлежитѣ Библиотекѣ Кіево-Печерскїа Успенскїа Лавры”.

11) XX ст., арк. 405 зв., олівцем: “1492 год”.

Записи, переважно релігійного характеру, різночасові, читаються частково, знаходяться на зворотах кришок оправи та на арк. 384 зв.

Старі шифри. “[Ш. І.] № 172 Лавр. рукоп.”, “№ 35 П л. 114”, “№ 100”, який проставлений і на корінці оправи, але з часом він виправлений на “№ 104”.

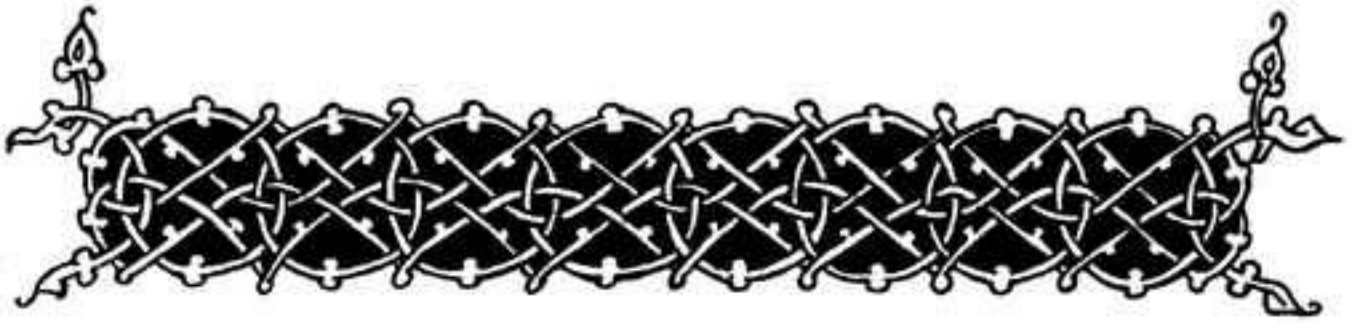
Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 160–170 (до 1492 р.); Візир II, 132–135 (до 1492 р.).

Петров 1896, 10 (до 1492 р.); Розов 1981, 133 (до 1492 р.); ПС XV 1986, 148, № 1300 (перш. пол. XV ст.).

Ілюстрації. № 34–42.

* Знак на позначення тисячі писаний після числа. Про час написання Псалтиря та запису див. вище.

45. СЛОВА ПОСНИЦЬКІ ІСААКА СІРІНА. Без першої половини та кінця.

Третя чверть XV ст.

В оправі.

Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 481 п/1661.

Мова. Церковнослов'янська (рос. ред.).

Формат, розмір. 16°: 132 x 97, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 108 x 65. Рядків: 21.

Кількість та стан збереження арк. 133 арк.

Нумерація арк. поч. XIX ст., [Іриней Фальковського], темно-коричневим чорнилом (нею було пронумеровано повний рукопис, збережена частина тексту розміщувалася на арк. 100–232); XX ст., олівцем пронумеровано 133 арк.

Зошитів, наявних, 17 (з 16 до 32 включно), по 8 арк.: 16⁸–28⁸, 29⁶ (арк. 105–110 паперові, відсутніх арк. немає), 30⁸–31⁸, 32⁷ (відсутній останній арк. зошита). Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому арк. зошита, чорнило темно-коричнєве.

Пергаменні арк. хвилясті, деякі зморщені та з дірками, із втратою тексту на арк. 4, 7, 8, 43, 52, 53, 87, 124; розірване праве поле арк. 39, частину полів та кутів відрізано, іноді відірвано; блок книги розбитий, випадають, в зошитах і окремо, арк. 107–133, відриваються арк. 73–106.

Матеріал письма. Пергамен тр. чв. XV ст. Папір тр. чв. XV ст., арк. 105–110, вставлені при редакторській правці тексту.

Філігрань. Терези, арк. 106/107, – под. Бріке, № 2420 (1462 р.).

Тип письма. Півустав сер. XV ст. з елементами скоропису, маленький із легким нахилом уліво, двох почерків. Першим писцем зроблено й редакторську правку тексту та вставлено шість паперових арк. (105–110), на яких ним дописано пропущену другим писцем частину тексту. Чорнило темно-коричнєве, кіновар.

Оздоблення. Заголовки слів, ініціали великі тонкі та заголовні літери кіноварні. Трапляються кіноварні крапки.

Оправа. 1808 р., коли оправлялися монастирські книги коштом Іриней Фальковського, єпископа Чигиринського: 140 x 110 x 40. Кришки картонні в шкірі мармурового забарвлення (коричнєве з чорним). Після форзаца верхньої

кришки оправи вставлено чотири захисні арк. блакитного кольору. На корінці відтиснуто золотом "Слова Ісаака Сірина". Кришки і шкіряний корінець відірвані від блока книги; блок розбитий; розірваний шкіряний корінець у верхній і нижній частинах; ветхі краї форзаца нижньої кришки.

Зміст. Слова 19–47, друга редакція перекладу. Текст наявний із кінця 19-го Слова, арк. 1: "и еди^нро^дна^г с^на б^жїа. єм^ѡ же слава съ безъначалны^м ѡце^м и жив^ѡтворящи^м дх^ѡ. н^нѣ и при^з и в^ѣки в^ѣкѡ^м амнь " та до кінця 47-го Слова, арк. 133: "многыа ѡбращеши. се є^ѣ еже ре^ч г^зь, кроткы и см^ѣренны. Навчи...".

Редакторські правки тексту сер. XV ст. першого писця ркп., можливо, частково й 1868 р. – бібліотекаря ЦАМу КДА Устина.

Записи. 1868 р., на третьому захисному арк. верхньої кришки оправи, темно-коричневим чорнилом: "1868 года 3-го Сентября. Рукопись эту св^ѣрjali съ переводомъ Паисія Величковскаго, изданнаго въ Козел. Введенской, Оптиной Пустыни, и нашель ее во всемъ в^ѣрною переводу, кром^ѣ перем^ѣны н^ѣкото^рых устар^ѣлыхъ выражени^и и ошибки въ счет^ѣ словъ (Такъ какъ надъ Словомъ 29 "О н^нѣхъ образ^ѣхъ и разум^ѣн^нихъ различїа разума" цифра не выставлена, а она поставлена надъ сл^ѣдующим словом). Ст. К.Д.А. Іустинь".

Фрагменти записів на полях арк. 128 зв.–129, українським скорописом [XVI–XVII ст.], темно-коричневим чорнилом, зрізані, майже не читаються.

Старі шифри, штамп, наклейка. "Отд. 3, гл. 2. № 2393–18", "86", "1661". На звороті і форзаці верхньої кришки оправи, на арк. 1, 133 та на звороті нижньої кришки оправи штамп "Кієво-Златоверхо-Михайловскаго монастыря. 189_г. Библиотека №_". На арк. 55 зв. наклейка "XV в. Постническаїя слова преп. Исаака Сирина Кієво-Михайлов. мон."

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 150–152 (XV ст.); Візир II, 292–295 (XV ст.); Петров 1896, 159 (XV ст.); ПС XV 1986, 164, № 1518 (перш. пол. XV ст.).
Ілюстрації. № 51–53.

46. СЛОВА ПОСНИЦЬКІ ІСААКА СІРИНА.

70–80-і роки XV ст.

В оправі.

Ф. 302 (Мак.), № 3 п.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: 203 x 155, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 157 x 85. Рядків: 20 (арк. 1–88 зв., 90–90 зв., 94–240 зв., 249 зв.–336 зв., 353–471 зв., 482–495 зв.); 22 (арк. 89–89 зв., 92–93 зв., 241–248 зв., 337–352 зв., 472–481 зв., 496–515); 23 (арк. 91–91 зв.).

Кількість та стан збереження арк. 517 арк. (літерний арк. 452^а; арк. I та 516, 517 – вставлені в [1836 р.]).

Фоліація арк. кін. XVII – поч. XVIII ст., власницька, коричневим чорнилом, кириличною цифір'ю, за якою в ркп. 515 арк. Нумерація арк.: XIX ст., чорним чорнилом, на перших шести арк.; XX ст., олівцем, за якою в ркп. 517 арк.

Зошитів 65, по 8 арк., в останньому зошиті 4 арк., ними завершується ркп. Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому арк. зошита, чорнило темно-коричнєве. Вона майже вся зрізана, проглядають

лише титла. У кін. XVII – на поч. XVIII ст. сигнатура була відновлена коричневим чорнилом.

Рукопис частково реставрований у кін. XVII – на поч. XVIII ст., а також – в XIX ст.

Арк., переважно на початку ркп., зі слідами вологи; підклеєні в кінці арк. на початку та в кінці ркп., в кінці ркп. – ветхі кути; арк. з восковими плямами; випадають з блока книги арк. 8, 271, відривається арк. 241.

Матеріал письма. Папір 70–80-х років XV ст.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, посередині осі корона, арк. 1–281, – сх. Бріке, № 14576 (1474–1475, 1477 рр.); сх. Лихачов, № 1155 (1477 р.); сх. Пікард, XV, № 219 (1473–1475, 1486 рр.). *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, посередині осі корона, під головою трилисник, арк. 282–495, – тот. Бріке, № 14578 (1475, 1478, 1481 рр.). *Голова бика*, між рогами хрест із зіркою, арк. 496–515, – сх. Бріке, № 14541 (1466, 1470–1471, 1480–1481 рр.); сх. Лихачов, № 3489 (1476 р.); сх. Пікард, XI, № 230 (1478 р.).

Тип письма. Півустав ост. чв. XV ст., середній із легким нахилом уліво, чотирьох почерків: I) арк. 1–1 зв., 331–515, в цьому почерку з арк. 433 наявно більше скорописних елементів; II) арк. 1 зв.–93 зв., 220–229; III) арк. 93 зв.–220; IV) арк. 229 зв.–234, 235–331 (на арк. 229–229 зв., 234–234 зв. з елементами скоропису). Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. *Заставка* одна, арк. 1, балканського стилю, стрічки білі, обведені кіновар'ю, фон заповнений синьою, зеленою та жовтою фарбами. *Заголовки* слів, *ініціали* великі тонкі з рослинними елементами, *заголовні літери* та *показчики читань* кіноварні. Трапляються кіноварні крапки.

Оправа. Кін. XVII – поч. XVIII ст., поновлена в [1836 р.]: 220 x 153 x 80. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору з тисненням. На верхній кришці середник рослинного орнаменту, вгорі та внизу відтиснуто “Книга гл҃ман”. При поновленні оправи кришки зі зворотів заклеєно папером, а також приклеєно форзаци, на нижньому форзаци водяним знаком вказано 1836 р. Обріз темно-червоний з орнаментованим тисненням. Шкіра на кутах кришок протерта, на верхній кришці в декількох місцях здерта; шкіряний корінець у верхній та нижній частині розірваний, відривається від верхньої кришки; форзаци розірвані; від застібок збереглися тільки замки.

Зміст. Арк. 1–26. Передмова, “Ѡ молчанїи и безмльвиѡ житии тихо” є* съставлати^с могѡщ^д пр^жж^е въ с^гѡ ѡ ош аанїа азык^а и кротости ср^ца въ нем^ж им^а п^ох^ала яко* ѡ просты^х ѡсте^п приносима пр^бномѡ оїю исакѡ. сурїанїнѡ емѡ* къ концѡ оука^з б҃гоно^схъ его словес^т”.

Арк. 26–31 зв. “Сказанїе извѣстно настоѡщїа книги сїа к глава””.

Арк. 31 зв.–515. Слова 1–91, друга редакція перекладу. Заг.: “Иже въ с^ты^х ѡїа нїше^т їсаака сурїанина, постыника и ѡшелника, бывша^т еп^тпа х^сѡлжбивааго гра^т ниневїа, словеса постыничьска. написана оубо ѡ него своимъ азыкѡ^м, сказанна же ѡ прп^бныхъ ѡїцъ наши^х, аввы патрикїа, и аввы авраамїа. лжбопрѣмждрыи^х и безмльв^никъ иже въ лаврѣ безмльвьствовавши^х. въ с^ты^х ѡїа нїше^т савы. есть же ѡбразъ таковы^м словесе^м симъ. о ѡреченїи ино^чстѣ^м житїи. с҃ло полезна и спасителна и оуспѣшна”.

Редакторські правки тексту ост. чв. XV ст., зроблені першим писцем пів-

уставом та скорописом; наявні й правки інших писців. Трапляються також пізніші редакторські та читацькі правки кін. XVII – поч. XVIII ст., а також XIX ст.

Записи. 1) 70–80-х рр. XV ст., першого писця та редактора ркп., арк. 515 зв., скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Слава сѡвершителю бѡ. всакомѡ дѣлѡ началѡ и конецѡ. е* ѡ не* начинаемѡ. арипѣ (останнє слово є літореею, розшифровку якої подано на поч. XVIII ст. – *аминь*)”.

2) 15 вересня 1602 р., власницький, арк. 1–17, скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Сия кнѣга глаголемая ... соборникъ Сирианина ... прода” ... мо” ... а по”писа” своєю рѡкою лѣта зрѣ. годѡ се”тября въ єї ”. Цей запис (як і запис № 4) написаний по змитому записі, як уважав, розшифровуючи його, М.І. Петров, – 1525 року (арк. 8), в якому є ім’я *Ємельянъ*.

3) Поч. XVIII ст., арк. I, півуставом, темно-коричневим чорнилом: “проба пера”.

4) [XVIII–XIX ст.], арк. 19–22, штучним півуставом, темно-коричневим чорнилом: “Книга глѣмаѡ соборникѡ Ємельяна”.

5) XVIII ст., арк. 515 зв., півуставом, темно-коричневим чорнилом: “флѣ листо” (помилково зазначено, що в ркп. 535 арк., оскільки на захисному арк., куток якого приклеєний до звороту нижньої кришки, чітко вказано номер останнього арк. – *фѣї*).

6) 1736 р., власницький, арк. 516 зв., скорописом, чорним чорнилом: “Сия книга глаголемаѡ Соборникѡ колѡ...аго кѡца Герасима Милѣева”. Далі запис повторений і доповнений тим же почерком польською мовою, вказано 1736 р. та поставлено підпис – Агафон Масляников.

7) XIX ст., арк. 18, олівцем: “объ авторѣ книги”. На багатьох арк. ркп. посилення – “зри”.

8–9) XIX ст., М.І. Петрова, на форзаці верхньої кришки оправи, олівцем: “Исаака Сирина”, “См. Опис. рукоп. М. Синодал. библи., Отд. II, ч. 2, стр. 156 и слѣд.”.

Записи релігійного характеру, 1736 р., на захисному арк. верхньої кришки оправи (арк. I) перекреслені. На звороті нижньої кришки оправи виписано покажчик читань деяких святих.

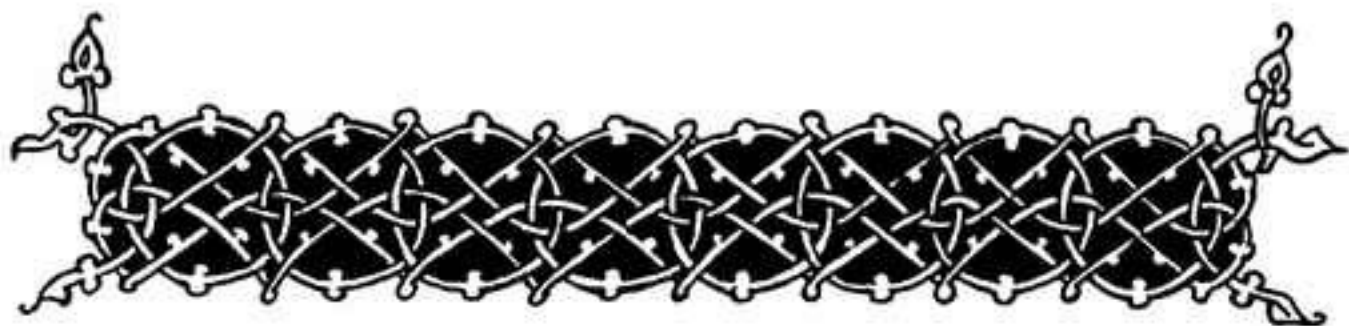
Старі шифри, штамп. “Аа. 167”, “№ 63”, “№ 11” (перекреслено), “№ 75” (перекреслено), “25”. На арк. I штамп “Библиотека Киевской Духовной Академии”.

Опис. Петров 1891, 4–5 (поч. XVI ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрації. № 55–59.

47. СЛУЖЕБНИК*.

1461 р., завершено 13 жовтня.

Писаний повелінням попа Андрія, священника Храму архистратигів Михаїла та Гавриїла, м. Псков.

В оправі.

Ф. 306 (КПЛ), № 21 п/9.

Мова. Церковнослов'янська (рос. ред.).

Формат, розмір. 8°: 157 x 117, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 111 x 70. Рядків: 13 (арк. 2–7 зв.) та 11 (арк. 8–118).

Кількість та стан збереження арк. 118 арк.

Нумерація арк. [1732 р.], Рафаїла Заборовського, темно-коричневим чорнилом, очевидно, при даруванні ркп. до КПЛ (див.: запис 3).

Зошитів 15, по 8 арк. (у 15 зошиті 7 арк., відсутніх арк. немає). Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому арк. зошита, чорнило темно-коричнєве. Вона майже вся зрізана, наявна тільки на зошитах 7 і 9, збереглися лише титла.

Рукопис реставрований у кін. 20 – на поч. 30-х років XVIII ст.

Пергамен з восковими плямами та дірках, поля хвилясті; зморщені арк. 49–52, 58–59, 86, 110–111, 117, зшитий арк. 98.

Матеріал письма. Пергамен [1461 р.].

Тип письма. Устав сер. XV ст., середній, одного почерку. Чорнило темно-коричнєве, кіновар.

Оздоблення. Заставок п'ять: 1) арк. 1, балканського стилю – композиція з концентричних сплетінь, стрічки білі, обведені кіновар'ю, фон заповнений світло-зеленою та синьою фарбами, з чотирьох боків заставки – стилізовані квіти; 2–4) арк. 28 зв., 81, 94 зв., простого геометрично-рослинного орна-

* Це, вірогідно, – копія Службника редакції митрополита Кипріяна, який між 1392–1395 рр. надіслав псковичам Устав божественної служби Іоана Златоуста і Василя Великого. Про цю подію йдеться в грамоті 1392–1395 рр, писаній у Москві, на яку робить посилання у власному опису М.І. Петров (Петров 1896, 13). Грамота зберігається у відділі рукописів Російської державної бібліотеки під № 204 (див.: Востоков 1842, 273, № 204, л. 447).

менту, виконані кіновар'ю; 5) арк. 113, проста, зі смужок та рисунок, виконана кіновар'ю та темно-коричневим чорнилом. *Заголовки* статей, перші слова з елементами простої в'язі, *ініціали* великі тонкі та *заголовні літери* кіноварні.

Оправа. [1732 р.]^{*}: 173 x 125 x 40. Дошки в шкірі мармурового забарвлення (коричневе з чорним). На корінці та на ребрах дошок тиснення золотом, на корінці відтиснуто "Слѣжебникъ церковній". Обріз червоний. Шкіра на кутах кришок протерта; шкіряний корінець у верхній та нижній частинах розірваний; форзаци випадають з блока книги; від застібок збереглися тільки художньо виконані замки.

Зміст. Арк. 1–28. "Сѣѣшаго и блаженнаго архієпископа константина гр^а новаго рѣма. вселен'скаго патріарха іѡан'на зла'устаго. оуставъ бж^ѣтвенна слоу^абы. како достоит^и сѣенникоу съ діакѡмъ слжжити".

Арк. 28 зв.–81. "Бж^ѣтвнаа слоужба ісже в' сѣыхъ ѡѣа нѣего іѡан'на архієп^ѣкпа кон'стантина гр^а зла'устааго": "Мо^л. прѣ^лложеніа" (28 зв.–33); "Мо^л. съ гла^ѣа. а̄.-го" (33–34); "Мо^л. съ гла^ѣа, втора^л" (34 зв.–35); "Мо^л, съ гла^ѣа, тре'яго" (35 зв.–36); "Мл^тва. вхо^л" (36–37); "Мо^л. трисѣ^лтѣя пѣ^лні" (37–41); "Мл^тва прилѣжнаго моленіа" (41–43 зв.); "Ѡ сждж прѣиди въ васильевж слѣж'бж. Мл^тва ѡглашены^а, прѣж^ѣ стѣго възношеніа" (43 зв.–45 зв.); "Мо^л, ѡ вѣрны^а. а̄, по прострѣни літон^а" (45 зв.–47); "Мо^л, ѡ вѣрны^а, в̄.-я" (47 зв.–49); "Мо^л жже творить сѣен'никъ к' себѣ, хержвѣм'скои пѣ^лни поемѣи" (49–53); "Мл^тва приношеніа поє же на сѣои трапезѣ бж^ѣтвеннымъ даромъ положени" (53–79); "Мл^тва заам'воноу" (79–80 зв.); "Мл^тва, въ нег^аа потрѣбити сѣаа" (80 зв.–81).

Арк. 81–92 зв. "Мл^твы вечернаа": "Мл^твы антиѡнѣ (а̄–ѣ)" (81–92 зв.); "Мо^л прилѣжнаго моленіа" (92 зв.–93); "Мо^л главопрѣклоненіж" (93–94 зв.).

Арк. 94 зв.–112 зв. "Мл^твы в'рнаа": Мл^твы а̄–а̄і (94 зв.–111 зв.); "Мо^л, главопрѣкло^л" (112–112 зв.).

Арк. 113–116 зв. Прокимни: "Про^кмни оу'рьнимъ ева^лліє^л въскр^ѣнымъ" (113–114 зв.); "Про^кмны въскр^нна на лі'ргіи" (114 зв.–116 зв.).

Арк. 116 зв.–118. "Сказаніє про^кмено^а и аллілоуіаремъ".

Записи. 1) 1461 р.^{**}, писця, на титулі, уставом XV ст., темно-коричневим чорнилом: "Написанъ, слѣжебникъ сѣя. лѣта „сѣо". Вгорі та внизу запису Рафаїлом Заборовським у 1732 р. зроблено розшифровку: "Ѡ со'вореніа мира / и ѡ ро^аде^лва Хр^ѣтова 1462".

2) 13 жовтня 1461 р., писця, арк. 118 зв., скорописом, темно-коричневим чорнилом: "В лѣ^л. „ѣ.ѣ.ѣ. написа^л бы^ѣ, мл^тв'веникъ си^а, бл^ѣвеніємъ и строительствомъ. слоужителя хвѣ таиньствоу. въ храмѣ и^а бесплѡтныхъ, веліка^л, въ ар^хістратисѣ^а, ар^хаггела, оу прѣстола бж^їа. михаила, и гавріила. м^ѣца. ѡктѡ^лврїа, въ. г^ї. на памать сѣы^а мч^нкъ. кар'па и папіла. повелѣніємъ раба бж^їа. сѣен'н^лка. попа. анд'рѣа. при бл^гговѣрнѡ^л вѣликомъ к^нси. василіи, василієви^л москѡвськѡ^л и всеа рѣси. и прі архіеп^ѣкѡпѣ велика^л нѡвагра^л. іѡнѣ. и при к^нси пьскѡвськѡ^л

^{*} Оправа була зроблена, вірогідно, в 1732 р. при даруванні Службника Рафаїлом Заборовським Київській Свято-Успенській Печерській Лаврі або відразу після цього, про що свідчить запис № 3, а також підтверджується філігранню на нижньому форзаци, яка наявна лише частково: *герб Ярослава* – под. Клепіков 1978, № 1069 (1733 р., тип 1).

^{**} При переведенні дати написання ркп. в сучасне літочислення за основу взято ультраберезневий рік (див.: Симонов 1973, 205–213).

вла^ммерѣ. ан^рѣви^ч. и при посадникѣ псковьскѡм. степен'нѣмъ. максиме ларіонѡвичи. а мир ти ѡ хѣ, в вѣ^к. аминь”.

3) 13 червня 1732 р., дарчий, Рафаїла Заборовського, арк. 1–16, скорописом, темно-коричневим чорнилом: “1732 годѣ мѣца іднія 13 дня сей слѣжебникъ во стѣю обитель Кієво Печерскѣю ѡдалъ на смиренный Рафаиль Архіеп^кпъ Кієвскій Галицкій и Малыя Россіи”.

4) XIX – поч. XX ст., на звороті нижньої кришки оправи, олівцем: “Псков. см. запись. болгар. извод”.

Старі шифри. “1/№7”, “№2” (перекреслено і написано “Г”), “№ 2. р. 113”, “№ 55”, “№ 30” (перекреслено)”.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 79 (Псковський Служебник), 80 (Іоан Златоуст, Устав божественної служби, 1462 р.); Візир II, 296–298 (Устав божественної служби Іоана Златоуста, XV ст.).

Срезневский 1871 II, 556–558 (1462 р.); Петров 1896, 13 (“Сѣѣшаго и блаженнаго архієпископа константина гр^а новаго рѣма. вселен'скаго патріарха іоан'на зла'устаго”, 1462 р.); Розов 1981, 137; ПС XV 1986, 67, № 166.

Ілюстрації. № 43, 44.

48. СТАРЧЕСТВО. Без початку.

Середина XV ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 154 п/І–ІІІ.

Мова. Церковнослов'янська (серб. ред.).

Формат, розмір. 4°: 237 x 155.

Організація сторінки. Поле тексту: 150 x 90. Рядків: 20.

Кількість та стан збереження арк. Три томи – 475 арк. Чисті захисні арк. на початку та в кінці томів, та арк. 61, 71, 87, 149, 190, 206, 221, 293, 294, 374, 386–388, 445, 469, вставлені при реставрації ркп. замість втрачених.

Нумерація арк. трьох томів XIX ст., суцільна, олівцем, зроблена при реставрації ркп.: перший том – арк. 1–149; другий – арк. 150–311 (помилково після арк. 302 наступний арк. пронумеровано як арк. 304); третій том – арк. 312–475.

Зошитів 63, переважно по 8 арк.: 1–3 (зошити відсутні), 4⁴ (відсутні чотири перші арк.), 5⁸–42⁸, 43⁸ (перший арк. зошита знаходиться в кінці другого тому, решта – на початку третього тому), 44⁸–62⁸, 63⁷ (кінець ркп.). При реставрації ркп. сигнатура проставлена олівцем. Не пронумеровано більшість зошитів третього тому: 44–51, 55, 59–62.

Рукопис реставрований у XIX ст. Поля всіх арк. трьох томів зрізані та поновлені; замість втрачених арк. вставлено чисті.

Арк. ркп. пошкоджені вологою, ветхі й розірвані, іноді з дірками; розірвані й заклеєні з втратою тексту арк. 207, 207 зв.; частково збереглися арк. 277, 290–292, 295–298, 300–302, 389, 465, 470–473.

Матеріал письма. Папір сер. XV ст.

Філіграні. *Ножиці*, арк. 1–11, 20–51, 70–181, 199–207, 222–320, 325–475, двох різновидів: 1) Ножиці великі, напр., арк. 333/338, – тот. Лихачов, № 2438 (1449 р.); 2) Ножиці маленькі, напр., арк. 151/156, – под. Бріке, № 3671 (1462, 1466–1471 рр.). *Три гори*, арк. 68, 184–193, 217–220, 324, двох варіантів: а) напр., арк. 68/193, – сх. Бріке, № 11707 (1453 р.); б) напр., арк. 217–218, – под. Бріке, № 11697 (1431–32, 1434 рр.), № 11712 (1482 р.). Не ідентифікована філігрань на арк. 12–19, 194–196.

Тип письма. Півустав сер. XV ст., середній із легким нахилом уліво та

вправо, трьох почерків: I) арк. 1–68 зв., 150–307 зв., 390–473; II) арк. 69–148 зв., 312–320 зв.; III) арк. 321–385. Півустав XVII ст., з елементами скоропису, середній із легким нахилом управо, одного почерку, арк. 308–311 зв., 385–385 зв. Чорнило темно-коричневе, світло-коричневе та чорне (XVII ст.).

Оздоблення. Заголовки статей, ініціали великі тонкі та заголовні літери виконано суриком, який з часом вицвів.

Оправа. XIX ст.: 245 x 160 x 27 (перший том), 245 x 160 x 30 (другий та третій томи). Кришки в шкірі темно-коричневого кольору з тисненням золотом рамок та середників. Звороти кришок та форзаци гарно оздоблені – орнамент виконаний білою та синьою фарбами з позолотою. На початку та в кінці кожного тому по 3–4 захисні аркуші. Обрізи золоті. Шкіра на кутах кришок та біля корінця протерта й розірвана.

Зміст*. Старчество. Текст наявний з уривку повчання, зі слів: “прѣно помне боудеши тежестъ грѣха, прѣно помне боудеши и величество бл҃годѣтелства”. Завершує ркп. повчання “О бж҃ихъ соу^{ба} ѿ старь^с[кааго]”, словами, арк. 473: “Сїа рекъ емѡ аг҃ль бж҃и безвѣсти бы^{ст}. тог^а всталь бе пришь^л старць, възвратисе въ кнелію свою славе ба”. На арк. 308–311, 385–385 зв. частини текстів не було написано, їх дописано в XVII ст. Замість втрачених аркушів у XIX ст. вставлено чисті арк. 61, 71, 87, 149, 190, 206, 221, 293, 294, 374, 386–388, 445, 469.

Записи. 1) Сер. XV ст., вкладний, арк. 473 зв., півуставом, темно-коричневим чорнилом: “[Сїю к]нигоу приложи [в^л ми^с]тръ ст҃моу ѡцѡ. [...]юкѣ ѡдати ѡ [цр҃кв]ѣ ст҃го ѡца. да естъ [пр]оклетъ ѡ га ба. и прѣстїе бїе. и ѡ, тїї, ст҃и^х ѡцѡ никеиски^х. и ѡ ст҃го ѡца іѡакѡма. и ѡ вьсѣ^х ст҃и^х. и ѡ ѡца игоумена. іеромонаха дамїана. и ѡ вьсего събора сарандапор^скааго: да рекоуть вьси аминь”.

2) 1643 р., власницький, арк. 473 зв., півуставом, темно-коричневим чорнилом: “Паки сїю обр^то^х порѡшеноу. и ники^н нѣбр^тгомѡ. и възехею. и испери^х елико ми мо^шно бистъ. паки ю да^х г^де еи била да є на слѡжбѡ в ст҃го ѡца: а^л смѣренны^н павсеи ар^хїєпископъ пе^ски^н своею рѡкою лета “_зрѣна”.

3) 30 травня 1644 р., власницький, арк. 474, скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Въ лѣто. зрѣна. а принесѡ^х сїю кни^г въ лѣто. зрѣнѡ. а ѡ рождаства хѡа. ах^ма; м^н маиа. лѣ на възне^снїе гнїе”.

4) 1695 р., арк. 474 зв., скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Това врѣме беше нещо риби ловъ вѣликъ по васе^н земле. ѡрапе ѡка є аспри косто^наска вѣлика аспри и цр҃иски ѡка в. піса петре [законъ]”. Далі писані деякі букви з абетки та їх графеми. На арк. 475, цим же почерком, двічі вказано дату: “Въ лѣто з.с҃”.

Старий шифр. “0.8.15”.

До ЦАМу КДА рукопис надійшов від архимандрита Антоніна Капустіна.

Опис. Петров 1875–1879, 88–105 (XVI ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрації. № 28–31.

* Зміст рукопису розкрито в опису М.І. Петрова.

49. ТЛУМАЧЕННЯ НА ПРОРОКІВ. Без початку.

1500 р., завершено 23 березня.

Писець Гридя, піддячий палацовий, [м. Москва]*.

В оправі.

Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 422 п/1642.

Мова. Церковнослов'янська (рос. ред.).

Формат, розмір. 2°: 305 x 195.

Організація сторінки. Поле тексту: 220 x 130. Рядків: 30, в два стовпці розміром 220 x 60.

Кількість та стан збереження арк. 303 арк.

Нумерація арк. XX ст., олівцем.

Зошитів 39, по 8 арк.: 1⁶ (відсутні два перші арк.), 2⁸–18⁸, 19⁷ (цей зошит пронумерований теж, як 18-й, відсутній останній арк., після арк. 149), 20⁸–38⁸, 39² (відсутніх арк. немає – кінець ркп.). Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому арк., лише в першому зошиті – на звороті останнього арк., чорнило темно-коричнєве. Не пронумеровано зошити 26 та 39.

Арк. ркп. пошкоджені вологою, через що зотлілі й ветхі верхні кути арк. на початку та в кінці ркп.; зрізаний наполовину вздовж арк. 303; арк. з восковими плямах, деякі з дірками.

Матеріал письма. Папір кін. XV ст.

Філіграні. Голова бика, між рогами хрест, обвитий змією, арк. 3–189, 222–237, 240–242, 246–268, 282–303, – сх. Бріке, № 15391 (1496–1499 рр.), № 15376 (1498 р.); сх. Лихачов, № 1270 (1497 р.), № 1278 (1498 р.). Змія, арк. 190–220, 239, 245, 270–279, – под. Бріке, № 13806 (1502 р.).

Тип письма. Півустав кін. XV ст., маленький прямий, одного почерку. Ско-ропис північноросійський кін. XV ст., одного почерку, переважно на окремих стовпцях арк. 177 зв., 186 зв., 195 зв.–197, 197 зв.–198, 199–199 зв., 200, 289 зв. Чорнило темно-коричнєве, кіновар.

* Про місце написання рукопису зазначено в запису перш. пол. XVII ст.: "Писана рокѣ ѿ на Москвѣ" (див.: запис 5), а в запису 1500 р. вказано, що писав Пророцтва "грѣшний гридя по^ачѣй дворцовой" (див.: запис 1).

Оздоблення. Заставка, яка знаходилася на першому арк., втрачена, від неї наявний відбиток на звороті другого форзаца верхньої кришки оправи. Заголовки статей, з елементами простої в'язі, кіноварні. Не написані заголовки на арк. 60 зв., 255 зв. Показчики читань кіноварні, іноді писані чорнилом. Ініціали великі тонкі та заголовні літери кіноварні. Кінцівки Пророчеств конусоподібні, виконані чорнилом, іноді останні слова писані кіновар'ю. Кіноварні крапки на арк. 303.

Оправа*. Первинна, поновлена в перш. пол. XVII ст.: 305 x 205 x 70. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням. Поновлено шкіряне покриття та застібки, вірогідно тоді, коли рукопис став власністю Київського Золотоверхо-Михайлівського монастиря (див.: запис 4). Шкіра на кутах кришок та у верхній і нижній частинах корінця збереглася частково; від накладного оздоблення кришок наявні лише сліди; від застібок збереглися тільки замки.

Зміст. Тлумачення на пророків. Кожне пророцтво відкривається Сказанням.

Арк. 1–11 зв. “Пр^брочтво Иѡсїево”. Початок втрачено, текст наявний зі слів: “раж^аающемъса ѿ іосїе и езраель. еже глѣть сеи естъ и езраель мѣсто е^ѣ в нем^ѣ же навѣтѣ неправѣ^ное поа^т оуѣчненїе сего дѣла помїнае^т мѣсто”.

Арк. 12–16 зв. “Пр^брочтво Иѡилево”.

Арк. 17–26. “Пр^брочтво Амѡше”.

Арк. 26–27 зв. “Пр^брчствѡ Авдїинѡ”.

Арк. 28–31. “Пр^брчствѡ Іѡнїнѡ”.

Арк. 31 зв.–38 зв. “Пр^брчства Міхїинѡ”.

Арк. 38 зв.–42. “Пр^брчство Наоумлѣ”.

Арк. 42–47 зв. “Пророчѣство Авѡвакоума”.

Арк. 48–50 зв. “Пр^брчство Соѡонїинѡ”.

Арк. 51–52. “Пр^брочство Агѣя пр^брка”.

Арк. 52 зв.–60. “Пр^брчство Захарїинѡ”.

Арк. 60 зв.–62 зв. “Пр^брчство Махалїа”.

Арк. 63–144 зв. “Пр^брчество Исаино”.

Арк. 145–247 зв. “Пр^брчство Иезекїилево”.

Арк. 247 зв.–283. “Пр^брчство Іеремїи”.

Арк. 283–302 зв. “Прор^бчтво Данїилово”.

Арк. 303. “Пророкѡмъ имена”.

Правки тексту писця та редактора 1500 р., а також перш. пол. XVII ст., тоді ж, на другому форзаці верхньої кришки оправи, було вписано українським скорописом зміст пам'ятки.

Записи. 1) 1500 р., писця, арк. 303, півуставом, кіновар'ю та темно-коричневим чорнилом: “Слѡва тебѣ гїи црїю нбесный. ако сподобил ма еси написати книги си, пр^брчства. лѣто дѣи. марта. кѣ. де^т. азъ грѣшний грида по^лачей дворцовой. Тѣм же молю всѣх, прочитати пророчѣство се. велика бо чудеса написаша на^м сїи пр^брц. в сихъ книгах. но обаче писавъша^т не забывайте”.

2) 1500 р., писця, арк. 303 зв., півуставом, кіновар'ю та темно-коричневим чорнилом: “Початокъ [ли^ст]”.

* Детальному описові оправи присвячена робота О.М. Гальченко.

3) 1500 р., проби пера, на зворотах кришок оправи та на першому форзаці верхньої кришки оправи, півуставом, темно-коричневим чорнилом.

4) Перш. пол. XVII ст., арк. 1–6, власницький, українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Сиа книга то^лкование на всѣ пророчества. е^ст власная монастыря с̄: а^рхистратига Михаила Золотове^рхого кие^вского. да не де^рзне^т никто ѿдалити еи ѿ ѿтой ѿбители. аще же кто де^рзне^т да бѣди прокля^т и в^л се^н вѣкъ и в^л бѣдѣчи^н”.

5) Перш. пол. XVII ст., арк. 302 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Писана рокѣ з̄ѣи на Москвѣ”. Зроблений тим же почерком, що і попередній запис.

6) Ост. чв. XIX ст., на звороті другого форзаца верхньої кришки оправи, темно-коричневим чорнилом: “Толкованіе на всѣ Пророчества, писанное въ лѣто отъ сотворенія міра 7008^с отъ Рождества же Хр̄това 1500^с”.

7) Кін. XIX ст., на звороті верхньої кришки оправи, олівцем: “Толков. на Пророковъ по списку Упия Лихаго (1047 р.) 1500 г.”

Запис релігійного характеру, [1500 р.], на звороті першого форзаца верхньої кришки оправи, півуставом.

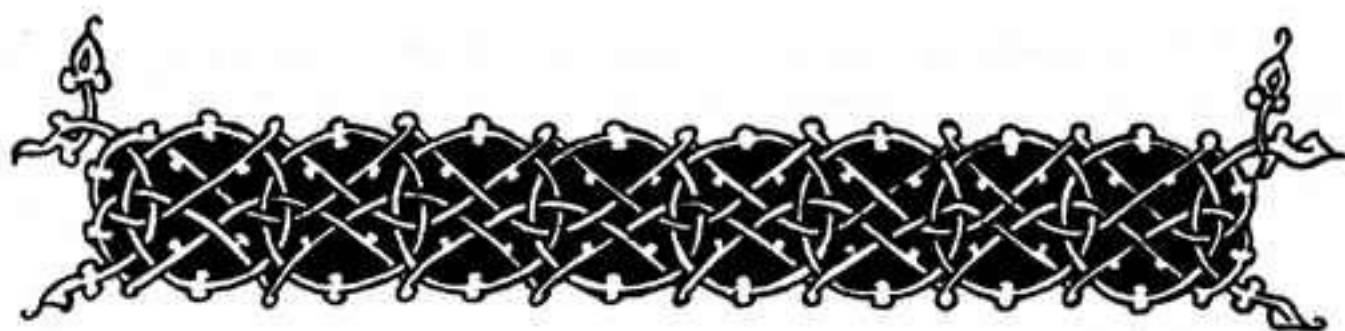
Старі шифри, штамп, наклейка. “7”, “№ 1642”. На зворотах кришок оправи, на форзаці верхньої кришки оправи та на арк. 1, 303 штамп “Кієво-Злато-верхо-Михайловскаго монастыря. 189_г. Библиотека №_”. На арк. 74 зв., наклейка “XVI в. (1500 г.) Толкованіе на пророковъ Кієво-Михайлов. монастыря”.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 114–116 (XV ст.); Візир II, 243–247.

Петров 1896, 135–136; Розов 1981, 140 (Книга 16 пророків з тлумаченнями); ПС XV 1986, 80, № 345 (Біблійські книги 16 пророків з тлумаченнями); Гальченко 1994, 31–41 (про оправу).

Ілюстрації. № 156–158.

50. ТРІОДЬ ПІСНА. Без початку.

Друга чверть XV ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 137 л.

Мова. Церковнослов'янська (серб. ред.).

Формат, розмір. 2°: 275 x 210, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 215 x 150 (арк. 1–38 зв.), далі – 200 x 150. Рядків: 31 (арк. 1–38 зв.), далі – 29, в два стовпці розміром 215 x 70. Показчики читань на полях, іноді троїчні піснеспіви позначені кіноварними рибками.

Кількість та стан збереження арк. 255 арк. Чистий арк. 255 зв., з пізнішими записами.

Нумерація арк. XX ст., олівцем.

Зошитів 33, переважно по 8 арк., по 10 арк. у зошитах 24 та 33: 1³ (відсутні чотири перші та восьмий арк.), 2⁴ (відсутні чотири арк.), 3^{8–7⁸}, 8⁷ (відсутній останній арк., після арк. 53), 9^{8–23⁸}, 24¹⁰, 25^{8–28⁸}, 29⁶ (відсутні перший і останній арк., після арк. 215 та 222), 30^{8–32⁸}, 33¹⁰. Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому арк. та на звороті останнього арк. зошита, чорнило темно-коричневе, розташована в лівому нижньому куті. Зрізана сигнатура на зошитах 1–15.

Рукопис реставрований у сер. XVI ст., на папері, яким підклеювався ркп., фрагмент філіграні *Голова бика*, напр., арк. 2, – под. Лихачов, № 1737 (1551 р.); под. Бріке, № 14471 (1556 р.).

Арк. ркп. пошкоджені вологою, внаслідок цього вицвів сурик; поля ветхі, покручені, розірвані та підклеєні на початку ркп.; на початку та в кінці ркп. більшість арк. підклеєна в корінці; арк. з восковими плямами, іноді з дірками; випадають з блока книги арк. 3, 37, 47, 174, 200–255.

Матеріал письма. Папір др. чв. XV ст.

Філіграні. *Ріг мисливський*, арк. 1–22, 31–32, 34–35, 54–69, – сх. Бріке, № 7684 (1416–1422, 1430 рр.); сх. Лихачов, № 2418 (20-і роки XV ст.). *Три гори*, арк. 23–30, 33, 36, 38, 105–106, 251–252, двох різновидів: 1) Три гори із зірочкою, напр., арк. 26, – сх. Бріке, № 11751 (1420 р.); 2) Три гори з хрестом, напр., арк. 252, – сх. Бріке, № 11689 (1411–1421 рр.), № 11719 (1401–1431 рр.). *Ножиці*, арк. 40–

53, 70–104, 107–250, 253–255, – сх. Бріке, № 3663 (1444–1448, 1450, 1455 pp.); сх. Лихачов, № 840–841 (1412 р.).

Тип письма. Півустав перш. пол. XV ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку. Чорнило темно-коричневе, сурик цегляного відтінку.

Оздоблення. Заголовки статей, ініціали великі тонкі з рослинними елементами та заголовні літери виконані суриком. Рисунки: квітка, на полях арк., напр., арк. 44 зв., 76 зв., виконані суриком і чорнилом.

Оправа. [Сер. XVI ст.]: 285 x 195 x 50. Дошки без покриття, на верхній кришці наявні лише два маленькі фрагменти шкіри темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням. Кришки зі зворотів заклеєні папером. Без форзаців. Нижня кришка оправи відірвана від блока книги; блок розбитий; шкіряний корінець відсутній; дошки сильно пошкоджені шашелем; від застібок збереглися тільки замки.

Зміст. Служби з неділі про митаря та фарисея до утреньої служби Лазаревої суботи. Текст наявний із другого тропаря 7-ї пісні канону на утрени в неділю про митаря та фарисея, зі слів: “высотѣ възвыси се. грѣдинею же глїивою безоуміємъ. ѡкан’ныи възнесъ се фарисеи. съниде до ада прѣиспо’няго”. *Втрапи:* I. Від кінця другого тропаря 4-ї пісні канону на утрени в неділю блудного сина, арк. 2 зв.: “Въсакой злобѣ поработихсе приникноувъ ѡканнѣ”, та до богородичного 8-ї пісні цього ж канону, арк. 3: “низврѣженіємъ исправленіе единаа. исправи мене в’сацѣми грѣхи съкрѣщен’наа всего и смѣрен’наа”. II. Кінець служби в неділю блудного сина, арк. 3 зв.: “Глѣъ. ѿ. Иж’ивъ блоу’но ѡчѣскаго соу...”. III. Від початку та до троїчного 1-ї пісні канону на утрени в суботу М’ясопусну, арк. 4: “сина ро’дышааго. и дѣа сѣго безначел’но црѣство власть и бжѣтво єдино”. IV. Від тропаря 7-ї пісні канону на утрени в суботу М’ясопусну, арк. 5 зв.: “Иже напрасно оумър’шене. и брѣга и стрѣмини под’шене се. и дрѣва и желѣза. и всакаго камене. покои бѣ оусьп’шене вѣр’но...”, та до ін богородичного 3-ї пісні канону на утрени в неділю М’ясопусну, арк. 6: “Прообразоуетъ гдешнѣ зачетіе. и сказоуетъ дѣдѣ рож’ство твое бѣе дѣо”. V. Від богородичного 2-ї пісні канону на повечір’ї у вівторок 1-го тижня Великого посту, арк. 53 зв.: “Чѣтаа бѣа дѣо. єдина все...”, та до слів богородичного 4-ї пісні цього ж канону, арк. 54: “[за]кони іє’ства. оутроба же раж’наетъ нераж’нающіи. бѣ идеже хоцетъ побѣж’нает’се іє’ства чинѣ. творит’ бо елика хоцетъ”. VI. Від слів ірмоса 4-ї пісні канону на утрени в суботу 5-го тижня Великого посту, арк. 215 зв.: “Въ гласѣхъ пѣ’н’ныи’ вѣр’ніи. тебѣ въпиємъ прѣпѣтаа. ра’уисе тоу...”, та до середини ікоса, після 6-ї пісні цього ж канону, арк. 216: “дателю бжѣтв’ныне блѣостинне. ра’уисе ты бо наказала єси ѡкраден’ныне оумомъ”. VII. Від слів тропаря 8-ї пісні канону на утрени в понеділок 6-го тижня Великого посту, арк. 221 зв.: “Постив’се ѡврѣзе иліа нбѣа. и тоучами напои же ж’оу...”, та до слів мученичного, після світильного (глас 5), арк. 222: “ими бес’пльтныи’ чѣ’ти спо’бишесе. тѣм’же млтвами ихъ гїи сїси дїе нїе”.

Редакторські правки тексту XV ст., поодинокі, та XVIII ст.

Записи. 1) XVII ст., дарчий, на звороті нижньої кришки оправи, скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Съ три ѡ поклани дѣхов’никъ ватлѣ сѣгораць попѣ вѣкѣ хбрашькавихѣ” (повністю перекреслений).

* Вірогідно, оправлена вдруге при реставрації ркп. в сер. XVI ст.

2) XVII ст., на звороті верхньої кришки оправи, скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Часнеишемѣ и преподобънеишемѣ и сѣишемѣ ѿцѣ и г҃нѣ слѣжителю сташни^а ташгъ хри^ѣтовихъ”.

3) XVIII ст., на звороті нижньої кришки оправи, півуставом, чорним чорнилом: “Да се. знака. кѡе. ѿво книга. киръ прѡтопопа вѣка” (це – коментар до першого запису).

4) XVIII ст., арк. 72 зв., півуставом, чорним чорнилом: “Моужан”.

Проби пера, на звороті верхньої кришки оправи, XVIII ст., темно-коричневим та чорним чорнилом. Записи поминальні та релігійного характеру на арк. 255 зв., XVII–XVIII ст., темно-коричневим та чорним чорнилом.

Старі шифри. “№ X 248”, “№ 44”.

До ЦАМу КДА Тріюдь надійшла від М.Ф. Раєвського.

Опис. Изв. ЦАО КДА 1881, 516 (XVI–XVII ст.); Лебедев 1916, 59 (XVI–XVII ст.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрація. № 14.

51. ТРІЮДЬ ПСНА.

60–70-і роки XV ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 132 л.

Мова. Церковнослов'янська (серб. ред.).

Формат, розмір. 2°: 300 x 215, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 220 x 145. Рядків: 28. Показчики читань на полях, троїчні піснеспіви позначені кіноварними рибками.

Кількість та стан збереження арк. 313 арк.

Нумерація арк. XX ст., олівцем.

Зошитів 41 по 8 арк.: 1² (відсутні другий–сьомий арк., після арк. 1), 2⁸–11⁸, 12⁷ (відсутній перший арк., після арк. 85), 13⁸–14⁸, 15⁹ (арк. 109 із зошита 21), 16⁸–20⁸, 21⁶ (+ арк. 109, відсутній останній арк., після арк. 160), 22⁸–25⁸, 26⁶ (відсутні два перші арк., після арк. 192), 27⁸–40⁸, 41³ (кінець ркп.). Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому та на звороті останнього арк. зошита, чорнило темно-коричнєве.

Рукопис реставрований у кін. 60-х років XX ст.

Арк. пошкоджені вологою; розірвані й ветхі арк. підклеєно на початку та в кінці ркп.

Матеріал письма. Папір 60–70-х років XV ст.

Філігрань. Колона – сх. Бріке, № 4408 (1461–1477 pp.).

Тип письма. Півустав др. пол. XV ст., середній із легким нахилом управо, двох почерків. Чорнило темно-коричнєве, сурик двох відтінків – червоного із жовтим відблиском (арк. 73–217 зв.) та цегляного.

Оздоблення. Заставка одна, арк. 1, балканського стилю – проста плетінка з концентричних сплетінь, стрічки білі, обведені суриком. Угорі заставки хрест ліворуч й праворуч якого писано: “Ѡ гїи поспѣши. вл^ако направи. їс хс. нї кѧ”; з боків – стилізовані квіти. *Заголовки* статей, з елементами простої в'язі,

ініціали великі тонкі та заголовні літери виконані суриком двох відтінків – червоним із жовтим відблиском (арк. 73–217 зв.) та цегляним (на всіх інших арк. ркп.).

Оправа. Кін. 60-х років ХХ ст.: 310 х 210 х 55. Кришки картонні в шкірі темно-коричневого кольору, на верхній та нижній кришках наклеєна зі старої оправи шкіра темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням. Форзаци блакитні.

Зміст. Служби з неділі про митаря та фарисея до утренньої служби в п'ятницю 6-го тижня Великого посту, з синаксарями. Порушена послідовність аркушів: за арк. 108 мають йти арк. 110–114, потім арк. 109 та 155–160.

Арк. 300 зв.–312 зв. Сідальні Октоїхи.

Арк. 312 зв.–313 зв. Троїчні Октоїхи. Без кінця, обриваються троїчним 7-го гласу: "Неприсѣвнѣи бжѣтво^м. иже въ единствѣ троици. серафимскѣю трисѣдоу възсилающе хвалѣ. съ страхомъ^и выпіємъ стѣ...: яко с'нь лѣностны^и ѡложьши дше. испра...".

Редакторські правки тексту XV ст., XVII ст. та 1832–1833 рр., останні правки зробив попович Белостанько (див.: записи 4–6).

Записи. 1) 60–70-х рр. XV ст., писця, арк. 1, угорі заставки, півустановом, виконаний суриком: "Ѡ гѣи поспѣши. вл^ако направи. іс хс. нї кѣ".

2) 60–70-х рр. XV ст., писця, арк. 84 зв., сербським скорописом, темно-коричневим чорнилом: "ѡви[.] мнѣ грѣшно^м горѣѡкаанномѣ что ѡжидаетъ ме... (далі запис зрізаний)".

3) [XVII–XVIII ст.], арк. 212, 226, скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Авраамъ".

4–6) 1832–1833 рр., власницькі, арк. 153, 166, 244, темно-коричневим чорнилом: "Кгнига поповича", "Поповича", "Белостанько попови[ч]". Проби пера на арк. 153, 212, 226, 243 зв., 244. Цей запис і наступні (№ 7 та 8) зробив попович Белостанько.

7) 1832 р., арк. 233 зв., темно-коричневим чорнилом: "ѡѡлѣв".

8) 19 червня 1833 р., арк. 134, темно-коричневим чорнилом: "на ѡ.ѡ.л.г. юниа ѡї днѣ на светога апо^стола июдѣ ѡ вечерѣ по мрца месце ѡ ведро небо".

Старі шифри. Втрачено при реставрації ркп. в 50-х років ХХ ст.

До ЦАМу КДА Тріодь надійшла в 1881 р. від М.Ф. Раєвського.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 148 (XV–XVI ст.); Візир II, 53–58 (1461–1477 рр.).

Изв. ЦАО КДА 1881, 516 (XV–XVI ст.); Лебедев 1916, 58 (XV–XVI ст.); ПС XV 1986, 300, № 3323 (др. пол. XV ст.).

Ілюстрації. № 45–47.

52. ТРІОДЬ ЦВІТНА. Витяг.

Початок XV ст.*

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 327 п.

Мова. Церковнослов'янська (серб. ред.).

Формат, розмір. 2°: 282 х 205.

Організація сторінки. Поле тексту: 140 х 90. Рядків: 20.

Кількість та стан збереження арк. 1 арк., зворот аркуша чистий.

На арк. 1–1 зв. змитий текст латинського палімпсеста, очевидно, це уривок римського місалу з чотирилінійними нотами. По ньому на арк. 1 написано кирилицею 20 рядків із Тріюди Цвітної.

Пергамен хвилястий, місцями тріснув.

Матеріал письма. Пергамен поч. XV ст.

Тип письма. Півустав поч. XV ст., середній із легким нахилом управо, одного почерку. Чорнило темно-коричневе.

Зміст. Витяг зі служби Великої вечірні в неділю Святої Трійці, П'ятдесятниці, арк. 1: Слава, і нині. "Гла^ѣ, ѡ: Приидете лю^{дѣ}е трысы^ѣтавному бж^ѣтвоу покланімсе. с^ноу въ ѡ^ци съ с^тыимъ д^хомъ. ѡ^ць бо без^лѣтнь роди с^на съ пр^ѣносоуцнаа и съ пр^ѣстол^на. и д^хъ с^ты б^ѣше въ ѡ^ци съ с^номъ прославляемъ. єдина сила єдино соущство єдино бж^ѣтво. єи же покланяющесе въси г^ліємъ. с^ты б^ѣ иже в^са съд^ѣяви съ с^номъ д^ѣиство^м с^тго д^ха. с^тыи кр^ѣпкыи им же ѡ^ца познаш^ом^ь. и д^хъ с^тыи сънид^ѣ въ миръ. с^тыи бес^ьмрътніи оутешит^ѣлніи д^ше. иже ѡ ѡ^ца исходеи и на с^не почивае. троице с^таа слава тебе".

Запис. XIX – XX ст., арк. 1, олівцем: "XIV".

Старі шифри. "177", "47", "Інв. 19265". В опису М.І. Петрова при номері ркп. № 327 в дужках зазначено – "Витр. № 20".

До ЦАМу КДА уривок надійшов від архимандрита Антоніна Капустіна.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 139 (Латинський палімпсест, пізніше письмо XV ст. сербською мовою); Візир II, 299–301 (Октоїх, XV ст.).

Петров 1875–1879, 348 (Латинський палімпсест, пізніше письмо сербською мовою); Указатель ЦАМа КДА 1897, 260 (Латинський нотний палімпсест, з пізнішим сербським письмом); ПС XV 1986, 131, № 1071 (Октоїх, перш. пол. XV ст.).

Ілюстрація. № 5.

53. ТРІОДЪ ЦВІТНА. Без початку та кінця.

70–80-і роки XV ст.

В оправі.

Ф. 310 (Ніж.), № 141.

Мова. Церковнослов'янська (рос. ред.).

Формат, розмір. 2°: 270 x 198, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 217 x 145. Рядків: 25, в два стовпці розміром 217 x 65.

Кількість та стан збереження арк. 241 арк.

Нумерація арк. 1903 р., М.Н. Сперанського, чорним чорнилом (див.: запис 3).

Зошитів, приблизно, 30. Чіткий поділ на зошити порушений при останньому оправленні ркп., арк. сплетені у 18-ти частинах по 12–16 арк. Сигнатура майже вся зрізана, іноді збереглися лише титла.

* Графіка й орфографія письма характерна для початку XV ст. Напр, в орфографії послідовно не вживаються букви Ъ та Ь: Ъ – в префіксах та приємниках, Ь – в кінці слів, як це було прийнято в пізніших сербських рукописах після орфографічної реформи, проведеної в Сербії Костянтином Костенецьким. В уривку Октоїха не спостерігається послідовність у вживанні цих букв: *въ миръ, прославляемъ*.

Рукопис частково реставрований на поч. XVIII ст.

Арк. переважно першої половини ркп. пошкоджені вологою; в середині та в кінці ркп. розірвані й підклеєні поля; зотліли праві поля й частини текстів арк. 1–35 зв., 241, розірваний арк. 92, відсутня ліва верхня частина арк. 239 з втратою тексту, арк. 48 підклеєний із втратою тексту; арк. забруднені, з восковими плямами, іноді наявні дірки; випадає з блока книги арк. 239.

Матеріал письма. Папір 70–80-х років XV ст.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами вісь із зірочкою, двох варіантів, арк. 1–127, 134, – сх. Бріке, № 14240 (1482 р.); сх. Лихачов, № 1051, № 1053 (1481 р.), № 1056 (1485 р.). *Сирена*, арк. 128–133, 136–240, – под. Бріке, № 13859 (1464–1481 рр.).

Тип письма. Півустав др. пол. XV ст., середній із легким нахилом управо, одного почерку. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки статей та заголовні літери кіноварні.

Оправа. Поч. XVIII ст. (до 1721 р. – див. запис 1): 290 x 200 x 50. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням. На верхній кришці середник рослинного орнаменту, зі звороту дошка заклеєна папером. Без форзаців. Верхня кришка відірвана від блока книги, шкіра на кутах протерта, з лівого боку частково вирвана; від нижньої кришки наявна тільки частина дошки, скріплена з блоком книги; шкіряний корінець відсутній; застібки втрачені.

Зміст. Служби зі Світлого понеділка Великоднього тижня до неділі Всіх святих. Текст ркп. наявний з двох останніх рядків уставних вказівок до вечірньої служби у Світле Хрестове Воскресіння, Пасху, та з початку утренньої служби у Світлий понеділок Великоднього тижня: “оутреници И ли҃ґр Іако* въ вели҃ю не҃а ѡказано бы҃ѣ. В пне҃а, новыа не҃а, на оу҃ре, ѡбычнаа. х҃с въскр҃се“. Обривається ркп. початком другого тропаря 5-ї пісні канону в неділю Всіх святих на Великій вечірні: “Пѣ҃. ѿ ирмѣ҃. Въскр҃ю ма ѡринж, ѡ лица твоє҃҃ свѣте незахо҃҃мы“. покрыла ма есть чюжа тма ѡкаанна҃҃. но ѡбрати ма къ свѣтж. заповѣди ити. пжти моа направи молюти҃҃: ѡблещи҃ претръпѣ, въ...”.

Записи. 1) XVIII ст., різночасові, на звороті верхньої кришки оправи, скорописом, майже не читаються або читаються частково, в одному записі вказано рік: “_аџка” (1721 р.).

2) XVIII ст., арк. 100, скорописом, коричневим чорнилом: “Чернилъ смотриль пера”.

3) [до 1903 р.], арк. 241 зв., чорним чорнилом: “Всего 241 (двѣсти сорокъ одинъ) листь. М. Спер.”

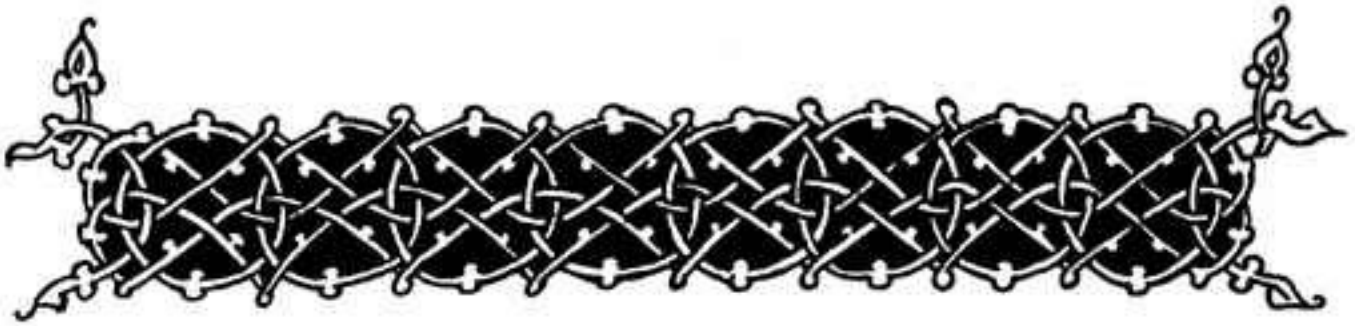
Старий шифр, штамп, наклейка. “16857”. На арк. 1 штамп “П. Библиотеки Историко-Филологического Института кн. Безбородко”. На корінці оправи та на звороті верхньої кришки наклейка “Библиотека И.-Ф Института кн. Безбородко. 141. Рукописн. отд.”

До бібліотеки Історико-філологічного інституту кн. Безбородька рукопис надійшов від М.Н. Сперанського (вірогідно, до 1903 р.).

Опис. Сперанский 1903, 12 (близько 1516 р.).

У ПС XV 1986 немає.

Ілюстрація. № 60.

54. УРОЧИСТНИК МІНЕЙНИЙ. Без початку.

Кінець XV – початок XVI ст.

В оправі.

Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 494 п/1658/І-Ш.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: 180 x 123, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 153 x 85. Рядків: 25. Показчики читань на полях, частково зрізані.

Кількість та стан збереження арк. Три томи – 637 арк. Чисті арк. 60 зв. – XV ст., та арк. 75, 82, 83 – поч. XIX ст.

Нумерація арк. XX ст., суцільна, олівцем: перший том – арк. 1–200; другий – арк. 201–437; третій – арк. 438–637.

Зошитів, приблизно, 80, по 8 арк. Відсутні перші два арк. на початку ркп., по одному аркушу після арк. 19, 74, та два аркуші після арк. 81, замість яких вставлено на поч. XIX ст. чисті аркуші. Сигнатура відсутня.

Рукопис частково реставрований на поч. XIX ст., при опрацюванні книги.

Арк. ркп. переважно підклеєні в корінці, підклеєні й деякі розірвані поля; розірвані арк. 349, 475, 561; арк. з восковими плямами; випадають з блока арк. 110, 111, 225–228, 241, 242, відриваються арк. 314, 315.

Матеріал письма. Папір кін. XV – поч. XVI ст.

Філіграні. *Рукавиця*, з розеткою, 1–5, 64–73, 163–198, 201–207, 221–236, 242, – сх. Бріке, № 11424 (1502–1512 рр.). *Літера "P"*, з розеткою, арк. 7–59, 78–162, 237–241, 247–436, 439–634, – сх. Бріке, № 8622 (1482–1489 рр.), № 8628 (1489–1499, 1503–1504 рр.), № 8633 (1507–1512 рр.). *Колесо*, арк. 210–215, – сх. Бріке, № 13229 (1492–1497 рр.); сх. Лихачов, № 1257 (1496 р.).

Тип письма. Півустанов кін. XV – поч. XVI ст., середній із легким нахилом управо, двох почерків. Чорнило світло- та темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки статей, ініціали великі тонкі та заголовні літери кіноварні. Кінцівка тексту конусоподібна, арк. 458.

Оправа. 1808 р., коли опрацьовувалися монастирські книги коштом Іринія Фальковського, єпископа Чигиринського: 183 x 128 x 32 (перший та третій томи) та 35 (другий том). Кришки картонні, обклеєні синім папером "під мрамур",

корінець шкіряний коричневого кольору з тисненням золотом. На корінці томів відтиснуто назву книги "Поученія" та номер тому. Верхня кришка та корінець другого тому відірвані від блока книги; кути кришок усіх томів протерті; шкіряні корінці розірвані у верхній та нижній частинах.

Зміст*. Урочистник мінейний, першої редакції. Читання на свята всього року з вересня до серпня (читання на 8 та 14 вересня переставлені місцями). На нижньому полі аркуша із заголовком указано кількість аркушів, яку займає дане читання. Текст ркп. наявний зі Слова Іоана Златоуста на Воздвиження Хреста Господнього (14 вересня), із слів: "и дїѣж ѿмывающѣю. таковаа бо трапеза дѣховнаа. а не ѿко же трапеза чрѣвоѿбѣст'наа. сытость творить. слово бо єѣ дѣовно".

Арк. 637–637 зв. "Главизны книги сїа".

Редакторські правки тексту кін. XV – поч. XVI ст.

Записи. 1) Кін. XV – поч. XVI ст., писця, арк. 637 зв., півуставом, темно-коричневим чорнилом: "а всѣх словъ, въ книзѣ сеи празничныѣ. ꙗ. бѣѣ двѣхъ".

2) Кін. XV – поч. XVI ст., редакторський чи власницький, арк. 637 зв., півуставом, коричневим чорнилом: "а вхѣх тетратей в кнѣхъ всиѣ [єѣ] ꙗ да вѣ".

3) XIX ст., арк. 1, темно-коричневим чорнилом: "I часть".

Запис XVIII ст. на арк. 594 зв. зрізаний, проглядає лише частково.

Старі шифри, штамп, наклейка. Трьох томів, "Отд. 3, гл. 2. № 2590–15"; "2 М 19. 56", "2 М 20. 57", "2 М 21. 58"; "99", "100", "101"; "№ 1658–I", "№ 1658–II", "№ 1658–III". На звороті верхньої й нижньої кришок оправи, на форзацах, на першому та останньому аркушах кожного тому штамп "Кієво-Златоверхо-Михайловскаго монастыря. 189_г. Библиотека №_". На трьох томах, арк. 80 зв., 304 зв., 535 зв., наклейки "XV в. Собрание слов и поученій Кієво-Михайлов. мон.", із зазначенням тому.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 112–113 (Збірник слів на свята всього року, жовтень – серпень, XV ст.); Візир II, 74–83 (Збірник слів на свята всього року з жовтня до серпня, ост. чв. XV ст.).

Петров 1896, 221–228 (Зібрання слів на свята всього року, жовтень – серпень); ПС XV 1986, 160, № 1456 (Збірник слів та повчань, перш. пол. XV ст.).

Ілюстрації. № 154, 155.

* Зміст рукопису розкрито в опису М.І. Петрова.

55. УРОЧИСТНИК МІНЕЙНИЙ (ЧЕТЬЯ МІНЕЯ) – ЗЛАТОУСТ П'ЯТДЕСЯТНИЙ*.

Остання чверть XV ст.

Писана Четья Мінея поповичем Березкою, за повелінням Феодора.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 415 л.

Мова. Староукраїнська (біл. список – Урочистник мінейний**) та церковно-слов'янська (укр. ред. – Златоуст п'ятдесятний).

Формат, розмір. 2°: 275 x 190, краї арк. обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 220 x 150. Рядків: 26, в два стовпці розміром 220 x 65.

Кількість та стан збереження арк. 379 арк. Чисті арк. 275–275 зв., 287 зв. – XV ст., із записами, та захисні арк. 376–379 – XIX ст.

Фоліація арк., [1686 р.], власницька, темно-коричневим чорнилом, кириличною цифр'ю між стовпцями, можливо, при оправленні книги (див.: запис 5), суцільна для двох пам'яток, за нею 375 арк. Нумерація арк. також суцільна для двох пам'яток: перш. чв. XX ст., П.М. Попова, чорним чорнилом, через кожні 50 арк. (див.: запис 12), за нею 375 арк.; пізніша нумерація олівцем, за нею 379 арк.

Зошитів, наявних, 48, по 8 арк. (37 зошитів Урочистника мінейного та II – Златоуста): 1^б (відсутні другий та третій арк.), 2^к–18^к, 19^б (відсутні перший та останній арк.?), 20^к–22^к, 23⁷ (відсутній п'ятий арк.), 24^к–36^к, 37³ (втрачених немає – кінець Урочистника), далі йдуть зошити Златоуста – 38^к–48^к. Сигнатура на зошитах Урочистника мінейного відповідає часу його створення (XV ст.). Зошити Златоуста були пронумеровані в 1686 р., починаючи із зошита 38, продовжуючи нумерацію XV ст. Урочистника мінейного. Сигнатури частково зрізані, знаходяться на першому арк. та на звороті останнього арк. зошитів, чорнило темно-коричнєве.

Рукопис реставрований у [1686 р.], при оправленні книги, та в 1873 р.

Арк. ркп. пошкоджений вологою, арк. 1 та 374, 375 з втратою тексту; ветхі поля арк. 286–288, 296, 374; розірвані арк. 1–3, 87, 286–288, 319, 323, 327, 336, 367, 374; підклеєні арк. 1–3, 6, 135 зв., 196, 198, 251 зв., 287 зв.–288, 295–296, 304, 306 зв., 311–312 зв., 375–376; трапляються воскові плями та дірки; випадають з блока книги арк. 6, 86, 87, 95, 173, 236, 275–276, 302–304.

* У науковій літературі пам'ятка відома під назвою Четья Мінея 1489 р., хоча це збірник, який складається з двох кодексів, об'єднаних оправою в 1686 р. В рукопису взагалі не вказано дату написання. Рік 1489 був наданий О.О. Лебедєвим за філігранню, схожою до малюнка альбому Лихачова, інші філіграні рукопису описувачем не були досліджені. Проведений нами аналіз усіх філіграней вказує на те, що часом створення обох частин збірника є ост. чв. XV ст.

Літературні редакції частин збірника визначено за методичними рекомендаціями Т.В. Черторицької "Торжественник и Златоуст в русской письменности XIV–XVII вв." (див.: Черторицкая 1990, 329–381).

** Урочистник мінейний списано з галицько-волинського оригіналу про що свідчать й перші дослідження з цього питання О.І. Соболевського та М. Карпінського (див.: Соболевский 1884, 72, 88 та ін.; Соболевский 1888, 52, 53 та ін.; Карпинский 1889, 56–106).

Матеріал письма. Папір ост. чв. XV ст.

Філіграні. *Голова бика*, між рогами хрест, обвитий змією, арк. 1–141, 149–226, – сх. Бріке, № 15384 (1483 р.). *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, під головою хрест, арк. 144–148, 230–258, 268, 277–281, – сх. Бріке, № 14829 (1461–1476 рр.); сх. Лихачов, № 1048 (1462 р.). *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, під головою вісь з трикутником, арк. 260–266, 269–272, 282–285, – сх. Бріке, № 14883 (1476–1481 рр.); сх. Лихачов, № 2704, № 2707 (80-і роки XV ст.). *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, посередині осі корона, арк. 288–374, – сх. Бріке, № 14576 (1474–1477 рр.); сх. Лихачов, № 2685 (ост. чв. XV ст.).

Тип письма. Півустав ост. чв. XV ст., середній недбалый із легким нахилом уліво, різних почерків. Трьома почерками писаний Урочистник мінейний: I) поповича Березки, арк. 1–147 зв., 276–286 зв., 287–287 зв.; II) 147 зв.–207 зв.; III) 208–274. Одним почерком – Златоуст п'ятдесятний, арк. 288–375 зв. Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. *Заставок* дві, на початку Урочистника мінейного, плетінчастого стилю: 1) арк. 1, виконана темно-коричневим чорнилом; 2) арк. 288, виконана темно-коричневим чорнилом та кіновар'ю. *Заголовки* кожного місяця, з елементами простої в'язі, *заголовки* статей, *ініціали* великі тонкі з рослинними елементами та *заголовні літери* кіноварні. *Ініціали* великі плетінчасті, арк. 168 зв., 355 зв., виконані темно-коричневим чорнилом та кіновар'ю. *Рисунки* пізнішого часу: 1) рука з чашою, в яку вписано кустоду, арк. 124; зірочки, арк. 142 зв.–143; 2) лик святого, арк. 275; 3) ангели, арк. 275 зв.; 4) руки, арк. 294 зв.; всі вони виконані темно-коричневим чорнилом.

Оправа. 1686 р., поновлена, вірогідно, в [1873 р.] (див.: записи 5, 9, 10): 290 x 190 x 80. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням. На верхній кришці середник "Розп'яття Христа з Пристоячими". При поновленні книги дошки зі зворотів заклеєно папером. Шкіра на кутах кришок протерта; корінець зберігся частково, відірваний від верхньої кришки; форзац верхньої кришки оправи порваний; від застібок збереглися тільки на верхній кришці один замок, на нижній – частина ремінця від верхньої застібки та повністю нижній ремінець з гачком.

Зміст*. Арк. 1–274 зв. Урочистник мінейний, другої редакції. Читання на свята всього року, з вересня до серпня. Поч.: "Мѣца сентѣбрѣа въ .ѧ. днѣ. житѣ иже во сѣтѣхъ. прпоубного. оѡа нашеѣ. семиоша столѣпника. и мѣре єѣ марѣѡы". Відсутні два аркуші після арк. 2, а також – по одному аркушу після арк. 142, 176, 258.

Арк. 276–287. Додаткові статті: Слова Іоана Златоуста з іншими статтями (276–286 зв.); Показчик читань: "А вѣ тои к'низе. єсть. словѣ. беѣ мала ѡ. ѡкромѣ. притоѣника" (287).

Арк. 288–362. Златоуст п'ятдесятний, від неділі М'ясопусної до неділі Всіх святих. Поч.: "Въ неѣлю мясопоуѣндо. иже во сѣтѣхъ. ѡѡа нашеѣ. архїєпѣкпа константинограда. ивана златоустаго. слоѣ. ѡ второмѣ пришеѣтви и гѣа нашего. ісѣхъа".

Арк. 362–375 зв. Додаткові статті: Слова Іоана Златоуста, Івана Милостивого та Івана Феолога. Без кінця, обривається словами: "и бѣдеѣ страхъ и оужасть велика во свѣхъ анѣлехъ. тог'ды ростопатса нбѣа".

* Зміст збірника розкрито в опису О.О. Лебедева.

Редакторські правки різночасові, наявні по всьому тексту Урочистника мінейного, є також власницькі зауваження до тексту польською мовою, зроблені в 1863 р.

Записи. А. Записи на аркушах Урочистника мінейного, які відносяться до історії його створення.

1) 1397 р., писця, в копії, зробленій писцем Березкою в ост. чв. XV ст., арк. 286 зв., півустанов та кіновар'ю: "Списана быѣ кни́га сия. нарицаемаа четъна. въ градѣ оу каман'ци. при великомѣ короли андрѣи. В лѣтѣ. ̅.ѣ.ѣ. (1397) чѣ. индикта. въ. ̅. а тогды держалъ. ѿ корола. каманецъ. панъ третина. кѣх'мистръ". Цей запис і наступний опубліковані М. Карпінським, як один запис (Карпинский 1889).

2) Ост. чв. XV ст., писця Березки, арк. 286 зв., півустанов, кіновар'ю: "А псаѣ. сію к'нигоу. нѣхто еѣ. берез'ка. з нова містечка с лито'скоѣ. поповичъ. попа литовоц'коѣ сѣтъ. семионовъ. долъб'нича. и* в нитрополи. а псаѣ есми ѿ почат'ка книги саѣ. ѿ дош'ки до половины. ѿ стѣго семиѡна. до сорок стѣхъ".

3) Ост. чв. XV ст., писця Березки, арк. 287, півустанов, кіновар'ю: "Списана быѣ кни́га сия. повелѣниеѣ. раба бжѣа. ѳео'ра".

Б. Записи на аркушах Урочистника мінейного та Златоуста, які відносяться до історії та побутування Збірника.

4) 1686 р., власницький, арк. 233 зв.–234, українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Іѡаѣ саковиѣ прѣзвитерѣ воинскии іѡаѣ саковиѣ купиѣ книгѣ сию ѿ ѡѣа вашиѣкого евѡимия". Цей запис та наступні записи № 5–7 зроблені Іваном Саковичем.

5) 1686 р., власницький, арк. 287, українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Року ̅ахпѣ ѡправлена быѣтъ книга сия ѡцеѣ іѡаноѣ саковичоѣ прѣзв: воин'киѣ мѣсциѣ и кѣплена естъ ѿ ѡѣа вашиѣкого [евѡимия за] сѣмѣ зоѣ ̅ доброй монеты...".

6) 1696 р., власницький, арк. 287 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Рокѣ ̅ахчѣ мѣсца мая первого дѣна прѣставилася раба бжѣа анастасія саковичева з домѣ селецкая попадѣ алиѣа прѣзитерова мѣсцкая воинская. Того* рокѣ и цѣрка по неи ѡсталаа прѣставилася мѣца ѡктобра [ї-го] дѣна. [іѡаѣ] саковиѣ прѣзвитерѣ рѣкою вла'ною". У XVIII ст. зроблено розшифровку першої половини цього запису, з неточністю в даті: "Року 1693 мѣсеца мая первого дня прѣставилася дочка іерея Анастасія Саковичова зі дому Селецкая прѣзитерова мѣсцкая воинская".

7) Кін. XVII – поч. XVIII ст., дарчий, арк. 3–5 зв., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Сия книга рекомаа животы свѣтыхъ дарованаа свѣатѣи памѣати чеѣнаго ѡца іѡана саковича прѣзвитера церкви свѣатовоинской которому со свѣатыми покой".

8) XVIII ст., арк. 63 зв., півустанов, темно-коричневим чорнилом, зберігся частково: "тани мѣченице прасковие и вижъ [хѣъ ѣ и в тоѣ чаѣ не ви...]".

9) 12 лютого 1873 р., на форзаці нижньої кришки оправи, арк. 378, темно-коричневим чорнилом: "Даниль Еустакевичъ 12 февраля 1873 года".

10) 1873 р., на форзаці нижньої кришки оправи, арк. 377 зв., 379–379 зв., темно-коричневим чорнилом: "Іосифъ Еустакевичъ ", "18 году І".

11) XIX ст., на форзаці верхньої кришки оправи, темно-коричневим чорнилом: "Adam Antowuk", писаний тим же почерком, що і записи № 9, 10.

12) Перш. чв. ХХ ст., на звороті нижньої кришки оправи, зеленим чорнилом: "Всього в цій книзі 375 арк. Зав. Відділом Письма й Друку Лаврського Музею П. Поповъ".

Записи релігійного характеру, переважно коментарі до тексту, зроблені в XV–XVIII ст. старобілоруською та староукраїнською мовами, арк. 14, 99 зв.–100, 141–141 зв., 146 зв., 225, 227, 228, 231, 287 зв., 272; та польською мовою в XVIII–XIX ст., арк. 64 зв.–65 (із вказівкою на 1863 р.), 81 зв.–82, арк. 91 зв.–98 зв., 124–127 (на арк. 124 зв.–126 проставлено ім'я – Bazyli Głowacki; можливо, раніше 1863 р.). Майже не читаються записи на арк. 1, 79, 82 зв., 99, 111, 114, 227 зв. Записи розрахункові, на арк. 6, 14 зв.–15, 29 зв., 58 зв., 61 зв., 62 зв.–63, 131 зв., 161 зв., 198 зв., 281 зв., 283 зв. Літорія польська на 127 зв., 128 зв., 129 зв.

Старі шифри, штамп. "IV. 208", "Ц.А.М. № 208", "208", по ньому написано "№ 69", "№ 12", "Інв. 19361". На форзаці верхньої кришки оправи та на арк. 1–2, 196, 375 зв. штамп "Лаврський Музей. При Губполітосвіті. м. Київ".

До ЦАМу КДА рукопис надійшов у 1880 р. від Я.П. Андрієвського, колишнього інспектора Більської учительської семінарії.

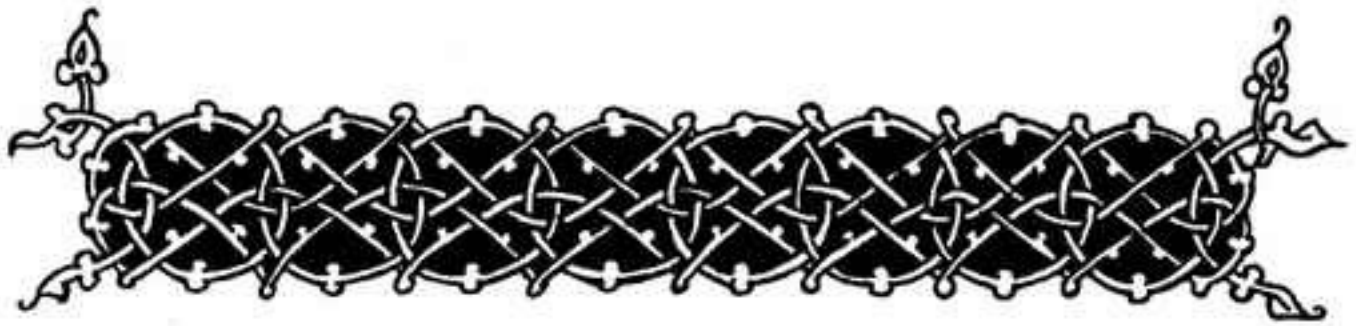
Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 86–89 ("Четья украинская", 1489 р.); Візир II, 136–154 ("Четья украинская", 1489 р.).

Изв. ЦАО КДА 1880, 535–536 ("Четья (Миня)", 1397 р., або точна копія XV ст. з оригіналу 1397 р.); Петров 1881, 54–57 (Четья, 1397 р.); Карпинский 1889, 56–106 (перша частина ркп. Четья, 1489 р.; опис мови до арк. 287); Указатель ЦАМа КДА 1897, 207 ("Четья (Миня), переписанная в Каменце-Литовском в 1487 году"); Лебедев 1916, 161–167 ("Четья, украинская", 1489 р.); Розов 1981, 139 (Миня четья, 1489 р.); ПС XV 1986, 75, № 282 (Миня четья, 1489 р.); ПС XV Д 1993, 55, № 282 (Урочистник мінейний (Четья), 1489 р.).

Публікації. *Из Урочистника мінейного:* Слово "Мѣца. ѡктября. въ. ѧ. днѣ. слово. на покрѣ стѣна бѣа. приснодѣвы мѣри", арк. 45 зв.–53 (Карпинский 1888, додаток); початок Слова "Мѣца. ѡевраля. въ. ѡ. днѣ. слово. на оустрѣтение гѣа бѣ сѣса нашего. ісѣъ хѣа", до слів: "и смѣрнимъ законоѣ. вси языци. и вси конци земли. прийдѣ", арк. 133 (Соболевский 1906, № 26); Слово та житіє "Мѣца. июла. въ. кд днѣ. сказание страсть. и похвала. стѣхъ моуѣниѣ. бориса. и глѣба. князеи роускихъ", арк. 236 зв.–250 (Карпинский 1889, 87–106); покажчик читань "А в' тои к'низе. есть. словъ. бѣъ мала мѣ. ѡкромѣ. притоѣніка", арк. 287, та кодикологічні записи на арк. 286 зв. (Карпинский 1889). *Из Златоуста:* "Сказание. сѣго ивана. ѡеолога. каѣ на горѣ фаворьстѣй. въпраш аль гѣа бѣ...", арк. 372–375 зв., опубліковане С. Булахатовим у Звіті семінарія проф. В.М. Перетца (див.: Перетц 1916, 41–48).

Ілюстрації. № 116–121.

56. ШЕСТОДНЕВ СЛУЖБОВИЙ*.

Друга чверть XV ст. Відновлення втраг тексту середини XVI ст. та першої половини XVII ст.

В оправі.

Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 436 п/1673.

Мова. Церковнослов'янська (біл. ред.).

Формат, розмір. 8°: 163 x 117, краї арк. обрізані, іноді нерівномірно.

Організація сторінки. XV ст. Поле тексту: 140 x 90. Рядків: 20.

XVI та XVII ст. Поле тексту: 140–153 x 90–110. Рядків: 20–25. Показчики читань на полях, частково зрізані.

Кількість та стан збереження арк. 289 арк. (арк. 1–3, 9–17, 25, 41, 65, 135, 190, 243, 250, 274, 281–289 – сер. XVI ст.; арк. 4–8, 111, 263 – перш. пол. XVII ст.).

Нумерація арк. XX ст., олівцем.

Зошитів, наявних, 37, переважно по 8 арк.: 1–3 (17 арк. Перші три зошити XV ст. втрачені. В XVI та XVII ст. їх текст був відновлений), 4⁸–13⁸, 14⁶, 15⁸–26⁸, 27⁷ (відсутній перший арк., перед арк. 199), 28⁷ (відсутній один арк., після арк. 211), 29⁸–35⁸, 36⁶ (відсутні два останні арк.), 37⁷ (відсутній останній арк.), далі текст втрачений. Сигнатура відповідає часу створення ркп., знаходиться на першому арк. зошита, чорнило темно-коричневе. Вона майже вся зрізана (наявна сигнатура 4-го зошита, писана кіноварю, та 28-го зошита), переважно збереглися лише титла.

Рукопис частково реставрований протягом XVI–XVIII ст. та більш повно – в XIX ст.

Арк. ркп. пошкоджені вологою; більшість арк. підклеєно біля корінця, місця ми по тексту; розірвані арк. 167, 273, 277, 272; заклеєно папером відсутні частини аркушів, із відновленням тексту на арк. 33–33 зв., 91–91 зв., 227–227 зв., 262 зв.; деякі поля та кути арк. розірвані, підклеєні, доклеєні, втрачені; арк. звосковими плямами, наявні дірки; випадають з блока книги арк. 203–252, 254–259.

Матеріал письма. Папір др. чв. XV ст., арк. 18–24, 26–40, 42–64, 66–110, 112–134, 136–189, 191–242, 244–249, 251–262, 264–273, 275–280; сер. XVI ст.

* Шестоднев службовий – це скорочений Октоїх (див.: Шеламанова 1976, 340–388).

арк. 1–3, 9–17, 25, 41, 65, 135, 190, 243, 250, 274, 281–289; перш. пол. XVII ст., арк. 4–8, 111, 263.

Філіграні. *Виноградне гроно*, арк. 18–24, 27–40, 43–62, 154–155, 159–189, 194–242, 247, 252–261, 264–269, 276–280, – сх. Бріке, № 12995 (1430–1448 рр.), № 12997 (1448 р.). *Голова бика*, між рогами вісь з квіткою, арк. 68–110, 112–134, 137–153, 156, – тот. Бріке, № 14779 (1428, 1430 рр.). *Рукавиця*, з зірочкою, арк. 11–16, 25, 41, 65, 283–289, – сх. Бріке, № 10826 (1545–1548 рр.). *Сфера*, арк. 243, – сх. Бріке, № 14008 (1559 р.); сх. Лихачов, № 1842 (1562 р.), № 1856 (1562 р.). *Герб "Топор"*, арк. 5–6, – сх. Каманін, Вітвицька, № 563 (1610, 1612 рр.); сх. Лауцявічус, № 1712–1713 (1640 р.).

Тип письма. Півустав др. чв. XV ст., середній із легким нахилом управо, одного почерку, арк. 18–24 зв., 26–40 зв., 42–64 зв., 66–110 зв., 112–134 зв., 136–189 зв., 191–242 зв., 244–249 зв., 251–262 зв., 264–273 зв., 175–280 зв. Півустав сер. XVI ст., середній із легким нахилом управо, семи почерків: I) арк. 1–2 зв., 9–14 зв., 190–190 зв.; II) 3–3 зв.; III) 14 зв.–17, 25–25 зв., 41–41 зв., 65–65 зв., 190 зв., 250–250 зв.; IV) 135–135 зв., 243–243 зв.; V) арк. 274–274 зв.; VI) арк. 281–282 зв.; VII) 283–289 зв. Скоропис XVII ст., двох почерків: I) арк. 4–8 зв., 111–111 зв.; II) арк. 263–263 зв. Чорнило коричневе та темно-коричневе пізнішого часу, кіновар різночасова.

Оздоблення. *Заголовки* статей, з елементами простої в'язі, *ініціали* великі тонкі та *заголовні літери* кіноварні. *Рисунки*: літери "А" та "Р" з рослинними елементами, на верхньому полі арк. 177, виписані чорнилом. Оздоблено тільки аркуші XV ст., аркуші, якими відновлювався ркп., без прикрас.

Оправа. 1808 р., коли опрацьовувалися монастирські книги коштом Іриней Фальковського, єпископа Чигиринського: 170 x 120 x 60. Кришки картонні, обклеєні синім папером, кути та корінець шкіряні, на корінці тиснення золотом. Шкіра на кутах кришок протерта; блок книги частково розбитий; шкіряний корінець розірваний.

Зміст. Служби недільні та буденні. Заг.: "Ше^ѣтодневець на. ѿ. гласовъ..."*

Арк. 1–203 зв. Служби недільні (глас 1–8).

Арк. 203 зв.–282 зв. Служби буденні.

Арк. 283–289 зв. "Свѣт^ли. и бѣоро^лчны. и ст^ры. вокр^ѣни. твореніє. лва. цр^ла прм^лраго". Вставлені в сер. XVI ст. Без кінця, обриваються на початку "Ст^ры во^ѣкр^ѣноє. ѿ марка".

Редакторські правки тексту різночасові.

Записи. 1) Др. чв. XV ст., арк. 96 зв., писця, півуставом, коричневим чорнилом: "Помози г^ѣи рабѣ своємѣ [...]" (далі текст зрізано).

2) Др. чв. XV ст., арк. 129, проба пера, півуставом, коричневим чорнилом, запис майже весь зрізаний, збереглося тільки останнє слово: "...мнѡземык"

3) Др. чв. XV ст., арк. 182 зв., писця, півуставом перш. пол. XV ст., коричневим чорнилом; майже весь зрізаний, збереглися частково тільки останні слова: "...тимофею данему бѣ^ѣ ...".

4) Др. чв. XV ст. та пізнішого часу, проби пера, коричневим чорнилом:

* Заголовок писано на аркуші сер. XVI ст. (арк. 1), яким, як і іншими аркушами, було відновлено втрати тексту.

арк. 29 зв., 40, 66–67, 72 зв., 77 зв.–78, 82 зв., 162 зв.–163, 167 зв.–170, 172 зв.–174, 182 зв., 248 зв., 249 – окремі літери, іноді частини слів; арк. 84, 127 зв.–128 – азбука від *а* до *н*, арк. 136 зв., “абвгд”; арк. 166 зв. – уся азбука.

5–7) XVI ст., арк. 17 зв., поминальні, білоруським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Помени гѣди дѣшѣ раба своего свѣщенїоиерея григория”, “Помени гѣди дѣшѣ раба своего патия михаѣла татияны”, цим же почерком написані записи на арк. 125 зв., але вони майже всі зрізані.

8) XVII ст., арк. 80 зв., білоруським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “Швычнѣ намѣсник[а] ѿ василья ивановиѣ панѣ ерьмолѣ [болагацкамѣ ...]”.

9) XVII ст., арк. 250 зв.–251, білоруським скорописом, темно-коричневим чорнилом: “бо[г]юзарий изгорыныхъ апѣль твоихъ”.

10) XVII–XVIII ст., арк. 283, чорним чорнилом: “костеѣтиѣ”.

11) XVIII ст., арк. 245 зв., півуставом, чорним чорнилом, початок зрізано: “... зигира своем писалъ ...”.

12) 1861 р., на форзаці верхньої кришки оправи, темно-коричневим чорнилом “Изъ числа книгъ Библіотеки Кієво-Мих. монастыря 1861 г. Иванъ Спаский”.

Записи релігійного характеру, різночасові, на арк. 17 зв., 126 зв., 203 зв., 204, 217 зв., 262 зв.

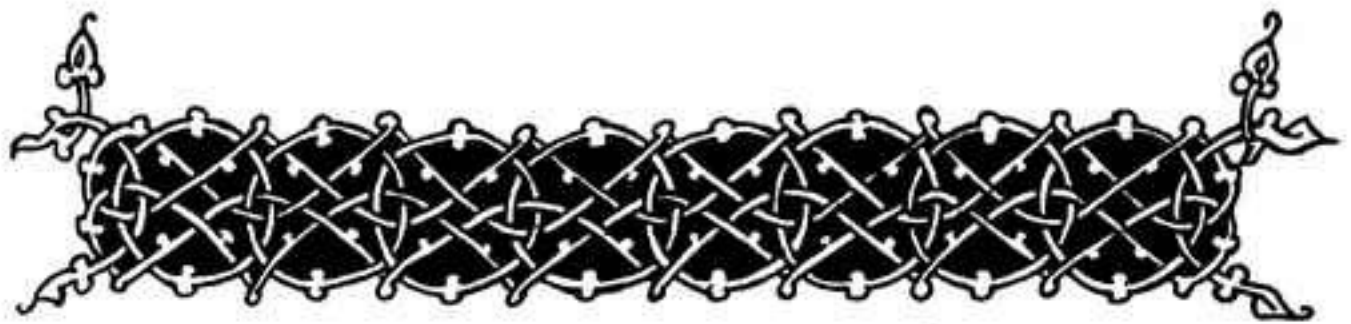
Старі шифри, штамп. “Отд. 3. гл. 3. № 2605–[1]2”, “[..]15. 52”, “20”, “№ 1673”. На зворотах кришок оправи, на форзацах, на першому та останньому арк. ркп. штамп “Кієво-Златоверхо-Михайловскаго монастыря. 189_г. Библиотека №_”.

Опис. Геппенер, ф. 169, № 169, 235 (“Шестодневец на 8 гласов”, XV ст.); Візир II, 84–93 (“Шестодневец на 8 гласов”, XV ст.).

Петров 1896, 139 (“Шестодневец на ѣ гласовъ вѣськрѣны каноны”, XV–XVI ст.); ПС XV 1986, 305, № 3390 (др. пол. XV ст.).

Ілюстрація. № 15.

57. [БОГОСЛУЖБОВИЙ ТЕКСТ]. Фрагменти.

Кінець XIV – початок XV ст.

Ф. 235, № 7.

Мова. Церковнослов'янська (східнослов. ред.).

Формат, розмір. Чотири смужки: 20–23 x 98; 20 x 85; 25 x 90; 28 x 95.

Організація сторінки. Уривки, очевидно, одного стовпця рукопису, писаного в два стовпці.

Кількість та стан збереження арк. Чотири пергаменні смужки, вмонтовані між склом*.

Пергамен забруднений; тексти частково змиті, вкриті плямами та слідами клею; чорнило вицвіло; смужки вирізані нерівно, вони правили для скріплення дошок оправи під корінцем якоїсь книги.

Матеріал письма. Пергамен кін. XIV – поч. XV ст.

Тип письма. Півустав старший руський кін. XIV – поч. XV ст., дрібний, одного почерку. Чорнило темно-коричнєве, кіновар.

Оздоблення. Ініціали невеликі тонкі та заголовні літери кіноварні.

Зміст. [Богослужбовий текст].

Опис. Визирь I, 38–39.

Геппенер 1969, 63–64, № 17; СК XIV 2002, 183, № 73 (“Богослужбєная книга”, кін XIV(?) – поч. XV ст.).

У ПС XV 1986 немає.

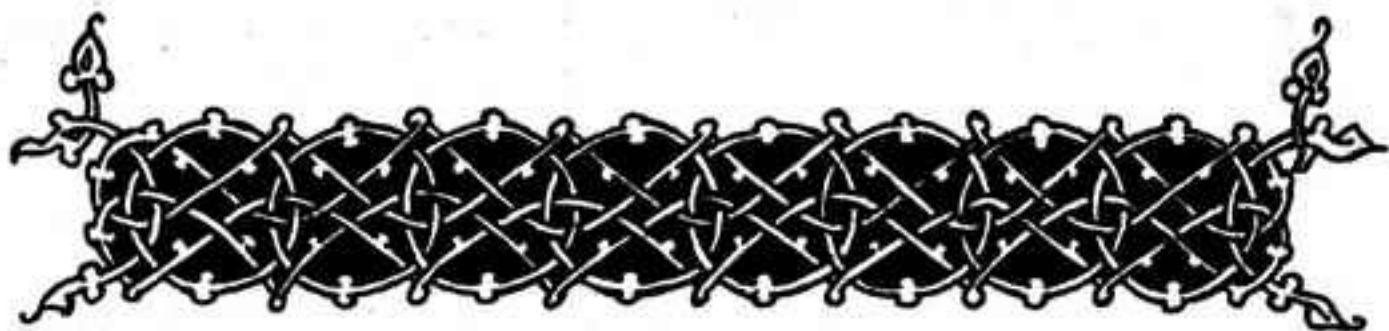
* В опису М.В. Геппенера сказано, що, можливо, смужки добуто з оправи (картон у шкірі) рукописних записів (побутових, історичних та ін.) оршанського хорунжого Михайла Млечка, 1615–1637 рр., які зберігаються в зібранні рукописів Щорсівської бібліотеки графа Литавора Хрептовича під № 10 (див.: Пташицкий 1899, 11–12), за інвентарем ІР НБУВ – ф. I, № 5962.

ПОКАЖЧИКИ

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК РУКОПИСІВ

- Апостол 2
Апостол апракос повний 1
[Богослужбовий текст] 57
Євангеліє апракос повний 3–5
Євангеліє тетр 6, 7
Євангеліє учительне 8, 9
Житіє Сави Освященного 10
Златоуст 11, 55
Ізмарагд 12, 13
Канон святій великомучениці Петці 14
Кормча 15, 16
Мінея святкова 17, 18
Мінея службова:
 на рік 19
 на вересень 20
 на жовтень 21, 22
 на листопад 23
 на січень – лютий 24, 25
 на березень 26
 на травень – червень 27
 на червень 25, 28
 на липень 29
 на серпень 30, 31
Мінея четья 55
- Молитви Кирила Туровського 32
Октоїх 33–35
Паремійник 36
Повість про забиття князя Михайла Тверського в Орді 37
Повчання 38
Пролог:
 на вересень – лютий 39
 на жовтень – лютий 40
 на грудень – лютий 41
Проложні сказання та слова на Різдво Пресвятої Богородиці 42
Псалтир 43
Псалтир тлумачний Афанасія Олександрійського 44
Слова посницькі Ісаака Сиріна 45, 46
Службник 47
Старчество 48
Тлумачення на пророків 49
Тріодь Пісна 50, 51
Тріодь Цвітна 52, 53
Урочистник мінейний 54, 55
Шестоднев службовий 56

ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПОКАЖЧИК*

XIV/XV ст.
Кін. – поч. 23, 31, 57

XV ст.
1436 р. 43
1461 р. 47
1500 р. 49
Поч. 52
Перш. чв. 33
10–30-і роки 17
Др. чв. 50, 56
20–30-і роки 11, 30
Перш. пол. 15
Сер. 6, 48
Сер. – тр. чв. 38
Тр. чв. 3, 14, 45
50–60-і роки 21
60-і роки 44
60–70-і роки 51
70–80-і роки 32, 46, 53
Ост. чв. 4, 12, 18–20, 22, 25, 28, 34, 36, 55
80-і роки 1, 39
80–90-і роки 2, 7, 10, 27, 29, 40

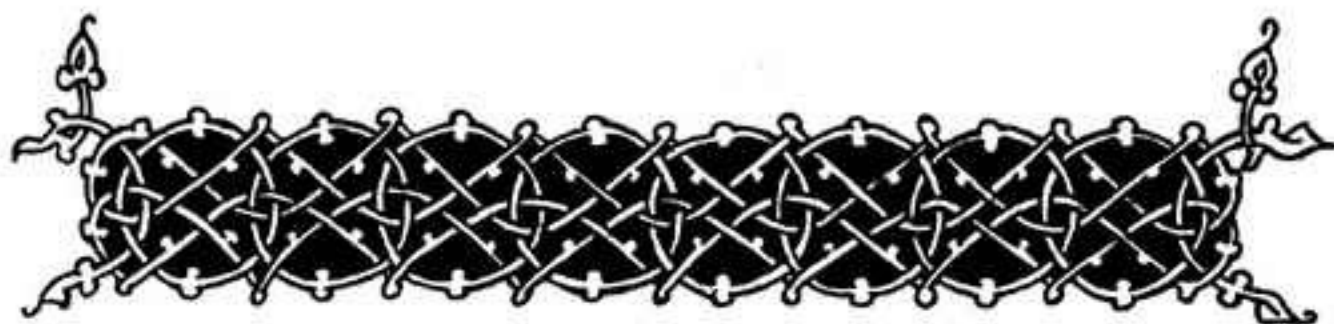
90-і роки 24
Кін. 9, 41, 42

XV/XVI ст.
Ост. чв. – поч. 37
Кін. – поч. 5, 8, 13, 16, 26, 35, 54

XVI ст.
XVI 1
Поч. 17
Перш. чв. 29
Перш. пол. 33
Др. пол. 40
Сер. 56
Ост. чв. 33

XVII ст.
1604 р. 40
Поч. 27, 35
Др. чв. 25
Перш. пол. 56
Сер. 42
60-і роки 27

* До покажчика включено відомості про час написання рукопису його частин (якщо пізніші відновлення втрат тексту є значними) чи уривку, взяті із заголовку описової статті. Сюди також увійшли й рукописи, які знаходяться, разом із кодексами XV ст., у складі конволютів.

**ПОКАЖЧИК РУКОПИСІВ ЗА ФОНДАМИ
(зібраннями, колекціями)**

Ф. 1

Літературні матеріали (комплексний фонд)

№ 5357. Молитви Кирила Туровського на сім днів тижня. 70–80-і роки XV ст. 32

№ 5569. Мінея службова на рік. Ост. чв. XV ст. 19

№ 7452. Євангеліє апракос повний. Тр. чв. XV ст. 3

№ 7453. Євангеліє апракос повний. Ост. чв. XV ст. 4

№ 7494. Мінея святкова на вересень – лютий. Ост. чв. XV ст. 18

Ф. 30

**Інститут рукопису НБУВ.
Колекція рукописних книг**

№ 1. Євангеліє тетр. Сер. XV ст. (див.: ф. 308 (П-Мик.), № 548 п)

№ 39. Мінея службова на жовтень. 50–60-і роки XV ст. (див.: ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/П)

Ф. 33

**Маслов Сергій Іванович.
Особовий архів та зібрання рукописів**

№ 1. Повість про забиття князя Михайла Тверського в Орді. Уривок. Ост. чв. XV – поч. XVI ст. 37

Ф. 160

Київська духовна академія

№ 46. Мінея службова на січень – лютий. 90-і роки XV ст. (див.: ф. 301 (ЦАМ КДА), № 372 п)

Ф. 235

**Інститут рукопису НБУВ.
Колекція уривків рукописних книг**

№ 7. [Богослужбовий текст]. Фрагменти. Кін. XIV – поч. XV ст. 57

грифон 31
єдиноріг 11
змія 49
квітка 4, 6
ключі 36
колесо 54
коло з зіркою 42
колонна 51
корона 8, 9, 12, 16, 21, 27, 31
кубок 20
лев 6, 33, 40
лілія 17, 22
літери
літера "М" 33
літера "Р" 4, 19, 20, 22, 26, 54
літера "R" 26
літера "У" 20, 34
лігатура 6
лук 33
ножиці 6, 14, 17, 33, 48, 50
ріг мисливський 50
рукавиця
рукавиця 13, 29, 36
рукавиця з зірочкою 17, 32
рукавиця з квіткою 13
рукавиця з розеткою 4, 54
сирена 52
собака 34
терези 12, 17, 40, 45
тіара 35
три гори 4, 11, 17, 24, 33, 42, 48, 50
хрест 6, 21
якір 6, 21

- № 488 п/1646. Ізмарагд. Ост. чв. XV ст. 12
№ 489 п/1657. Ізмарагд. Кін. XV – поч. XVI ст. 13
№ 490 п/1649 I–II. Златоуст п'ятдесятний. 20–30-і роки XV ст. 11
№ 494 п/1658 I–III. Урочистник мінейний. Кін. XV – поч. XVI ст. 54
№ 496 п/1648. Євангеліє учительне. Кін. XV ст. 9
№ 529 п/1643. Пролог на жовтень – лютий. 80–90-і роки XV ст. 40

Ф. 308 (П-Мик.)

**Пустинно-Микільський монастир.
Зібрання рукописів бібліотеки**

- № 548 п. Євангеліє тетр. Сер. XV ст. 6

Ф. 309 (Вид.)

**Видубицький монастир.
Зібрання рукописів бібліотеки**

- № 566 п. Октоїх, гласи 5–8. Кін. XV – поч. XVI ст. 35

Ф. 310 (Ніж.)

**Історико-філологічний інститут князя Безбородька в м. Ніжині.
Зібрання рукописів бібліотеки**

- № 9. Мінея службова на серпень. Кін. XIV – поч. XV ст. 31
№ 18. Пролог на грудень – лютий. Кін. XV ст. 41
№ 25. Житіє Сави Освященного. 80–90-і роки XV ст. 10
№ 141. Тріодь Цвітна. 70–80-і роки XV ст. 53
№ 168/II. Повчання. Уривки. Сер.–тр. чв. XV ст. 38

Ф. 311 (Д.ц.)

**Київська Десятинна церква.
Зібрання рукописів**

- № 575 п/V–VI. Мінея службова на травень – червень. 80–90-і роки XV ст. 27
№ 575 п/VII. Мінея службова на липень. 80–90-і роки XV ст. 29

Ф. 312 (Соф.)

**Киево-Софійський собор.
Зібрання рукописів бібліотеки**

- № 273 с/131. Пролог на вересень – лютий. 80-і роки XV ст. 39

Гавриїль, архангел 47.2
Гавриїль, писець Псалтиря 1436 р. 43, 43.1
Гаврило (др. пол. XVI ст.) 7.17
Галактіон, мч. 23
Гальченко М.Г. 14*
Гальченко О.М. 11*, 22*, 49
Генадей Туруборка, чернець Пустинно-Микільського монастиря (1586 р.) 7.19
Генадій, митрополит (XVII ст.) 11.4
Геннадій, свт., патріарх Константинопольський 13, 15
Геппенер М.В. 8–12*, 20*, 1–3, 6–8, 11–13, 15–17, 23, 30–34, 36–38, 40, 42–45, 47, 49, 51, 52, 54–57
Гераклітов О.А. 42
Герасимъ, пом. (XVII ст.) 19.4
Герасимъ Логвиновичъ, з Речниці (др. пол. XVI ст.) 7.13
Герасимъ Милієвъ, купець (1736 р.) 46.6
Германъ Берестьянинъ (др. пол. XVI ст.) 7.9
[Герх]сава, пом. 19.5
Гизоф, філософ 12
Гліб, блгв. князь, св. 36, 55
Гнатенко Л.А. 11*, 13*, 20*, 39–41
Голубев С.І. 6, 27, 29
Григорій, ієрей (XVI ст.) 56.5
Григорій, попович пиженський (1580 р.) 24.3
Григорій, свт., єпископ Неокесарійський 15
Григорій, свт., єпископ Нісський 15
Григорій Богослов, свт., архієпископ Константинопольський 12, 15
Грида, піддячий палацовий, писець Тлумачень на пророків 1500 р., м. Москва 49, 49.1
Гроволский Семенъ, з Пушкарів (др. пол. XVI ст.) 7.14
Грушевський М.С. 21*
Гукович Д., священник с. Шелепухи, Черкаського повіту 24

Давид, бібл. цар 50
Давыдъ (др. пол. XVI ст.) 7.15
Даміан, безср. 29
Даміанъ, ієромонах 48.1
Даниїл, пророк 12, 44, 49
Данило, вклав Євангеліє учительне кін. XV – поч. XVI ст. до церкви св. Феодосія (XVIII ст.) 8.2
Данило Еустакевичъ (1873 р.) 55.9
Данило Івановичъ, з Полоцька (др. пол. XVI ст.) 7.7
Димитрій, пом. (XVIII ст.) 33.1
Димитрій Снжкел, митрополит Кизицький 15
Димитрій Солунський, вмч. 17
Димко, пом. (XVIII ст.) 33.1
Диодор, мч. 15

Діанова Т.В. 17*, 18*, 31
Дмитро Івашенковъ, пан, власник Максимовців (1515 р.) 6.4
[Долголд...датови⁹], князь (1427 р.) 6.3
Дольб'ничъ Семіонъ, піп (XV ст.) 55.2
Домінік, архієпископ Венеціанський 15
Доми, прп. 15
Драгославъ Юанъ, один із писців Кормчої 1270 р. 15.1
Дубровіна Л.А. 8*, 11*, 22*

Евѣнцій Вашицкий, піп (1686 р.) 55.4, 55.5
Евний Поборский, воєвода (XVII ст.) 39.3
Еремій, пом. (XVII ст.) 19.4
Еустакевичъ Данило (1873 р.) 55.9
Еустакевичъ Іосифъ (1873 р.) 55.10

Євагрія, мч. 41
Євгеній, сщмч. 14*
Євдоким Каппадокіянин, прав. 29
Євдокія, прмц. 26
Євлампій, мч. 22
Євлампія, мц. 22
Євлогій, прп., архієпископ Олександрійський 15
Євфимій Тирновський, патріарх Болгарський 14*, 31
Єзекиїль, пророк 49
Елезар, учитель семи мчч. Маккавеєвих 30
Ємельанъ, власник Збірника 70–80-х років XV ст. (1525 р.) 46.2, 46.4
Єміна, жінка Авимелеха 8
Єпимах, мч. 22
Єпистимія, мц. 23
Єремія, пророк 49
Єрмей, мч. 23
Єрмола (Болагацкий), пан (XVII ст.) 56.8
Єфрем Сирін, прп. 12, 39
Єфросинія Олександрійська, прп. 20

Жигилотъ (Жигимонт) див.: Сигізмунд
Жигимонтъ див.: Сигізмунд
Жикгимонтъ див.: Сигізмунд
Жуковська Л.П. 14*, 18*, 19*, 39, 41

Зворовский Рыфаль, митрополит Київський (1732 р.) 47, 47.1, 47.3
Закревський М.В. 6
Запаско Я.П. 7, 12
Захарія, пророк 43, 49
Зеведей, батько апостола Якова 6
Зигира (XVIII ст.) 56.11
Зіновія, сщмч., єпископ Егейський 22
Зіновія, мц. 22
Зубкова Н.М. 22*

Исааѳъ Игнатеѳъ, син Тепло҃го, чернець Пафнотієва монастиря (1651 р.) 28.1
Иванъ, один з писців Мінеї службової на рік, ост. чв. XV ст. 19, 19.1
Иванъ Спаський, бібліотекар Київського Золото-верхо-Михайлівського монастиря (1861 р.) 11.8, 11.9, 56.12
Ивашенцовъ Дмитро, пан, власник Максимовців (1515 р.) 6.4
Игнатеѳъ Исааѳъ, чернець Пафнотієва монастиря (1651 р.) 28.1
Изосимъ, ігумен (др. пол. XVI ст.) 7.14
Иоаннъ Длѣксеевичъ, російський цар, власник Єванґелія учительного кін. XV – поч. XVI ст. (80-і роки XVII ст.) 8.1
Иона Болакиревъ, інок Пустинно-Микільського монастиря, повелінням якого було переписано Єванґеліє в 1411 р. 6.2
Иосіѳъ, митрополит Київський і всієї Руси (1526 р.) 7.1

Іванъ, інтролігатор (перш. пол. XVII ст.) 1, 1.2
Іванъ, піп (XVIII ст.) 28.2
Іванъ, синъ **Ваклевъ**, [інтролігатор] (1593 р.) 26.2
Іван Позирбусий див.: **Іванъ Позиревський**
Іван Федоров, першодрукар (1569 р.) 8, 9
Іван Феолог 55
Іванова К.І. 10*, 12*
Іванова О.А. 22*
Ілія, мч. 42
Ілія, пророк 29
Ілля, пророк 17
Іоаким, прав. 42
Іоакимъ, сщмч. (XV ст.) 48.1
Іоан. безср. і чудотворець 28
Іоан. єванґеліст 4–7, 35
Іоаннъ, пан (XVII ст.) 15.5–7
Іоаннъ, пан (XVII–XVIII ст.) 43.2
Іоан Богослов, апостол і єванґеліст 20
Іоанъ Дра҃гославъ, один із писців Кормчої 1270 р. 15.1
Іоан Златоуст, свт., архієпископ Константинопольський 9, 11–13, 15, 47, 55
Іоан Милостивий, свт., патріарх Олександрійський 55
Іоан Предтеча (**Іоан Хреститель**), Хреститель Господній 17, 18
Іоаннъ Саковичъ, пресвітер Святовоїїнської церкви (1686 р., 1696 р., кін. XVII – поч. XVIII ст.) 55.4–7
Іоаннкія Великий, прп. 23
Іоїль, пророк 49
Іона, пророк 43, 44, 49
Іоанъ, архієпископ Новгородський (1461 р.) 47.2

Іосиф 3
Іосифъ Еустакевичъ (1873 р.) 55.10
Іосія, пророк 49
Іпатій, сщмч., єпископ Ган҃грський 26
Іриней Фальковський, єпископ Чигиринський 19*, 7, 7.20, 11–13, 34, 40.2, 45, 54, 56
Ірод 3
Ісаак Сирин, прп., єпископ Ніневійський 45, 46, 46.2, 46.8
Ісайя, пророк 43, 44, 49
Ісус Христос 2, 3, 5, 6 (див.: записи), 8, 13, 17–20, 23, 24, 29, 32, 34, 36, 41, 45, 51, 52, 54, 55
Іуда, апостол 51.8

Йан Сліпінський (1675 р.) 15.3

Казимиръ, король Польський (ост. чв. XV ст.) 36.3
Казокова Марія, міщанка луцька (1672 р.) 26.4
Калиник, мч. 29
Камнін І.М. 9, 23.1, 24, 27, 35, 56
Комашевичъ Паволъ (др. пол. XVI ст.) 7.11
Каневецъ Матеѳій (Сліпий) (др. пол. XVI ст.) 7.12
Капраль М.М. 21*
Капустін А.І. див.: **Антонін Капустін**
Кара, пом. (XVIII ст.) 33.1
Каратазъ, пом. (XVIII ст.) 33.1
Каратаев І. 8, 9
Карифиль, пом. (XVIII ст.) 33.1
Карп, мч., єпископ Фіатирський 22, 47.2
Кар'пъ (1526 р.) 7.1
Карпінський М. 55
Касіан Римлянин, прп. 24
Кипріан, свт., митрополит Московський 14*, 47
Кипріан, сщмч. 22
Кир, безср. і чудотворець 28
Кирік, мч. 29
Кирил, митрополит Київський 15, 15.2
Кирил, мч. 8, 13
Кирил, свт., архієпископ Олександрійський 15
Кирил, свт., єпископ Туровський 32
Кирил-Костянтин Філософ, рівноап., учитель слов'янського 11*, 12*, 14*, 39–41
Кирсановъ Лаврентій, житель Лежневого (1800 р.) 4.2
Клементьєвъ, візник (XVIII ст.) 3.1
Клепиков С.О. 19*, 47
Князєвська О.А. 14*
Кодов Г. 11*
Комашевичъ Паволъ (др. пол. XVI ст.) 7.11
Кононъ, пом. (XVII ст.) 19.4

- Кононъ**, схимник Київського Золотоверхо-Михайлівського монастиря (др. пол. XVI ст.) 7.3
Косма, безср. 28
Косма, прп., єпископ Маюмський 22
Костентинъ (XVII–XVIII ст.) 56.10
Костир, професор 7
Костянтин Костевецький, сербський філолог (XV ст.) 14*, 23, 52
Костянтин, цар Болгарський 15.1
Коцева О. 31
Крижановський Г. 3, 7
Кръсто, пом. (XVIII ст.) 33.1
Куев К. 14*, 23
Кузма Пинчукъ, козак (др. пол. XVI ст.) 7.10
Кѡхъиствръ Третина, пан, тримав м. Кам'янець (1397 р.) 55.1

Лаврентій Кирсановъ, син Милленкова, житель Лежневого (1800 р.) 4.2
Лавров П.О. 31
Лазар, св. 17, 38
Лазаръ, пом. (XVIII ст.) 33.1
Лауцявічус Е. 2, 7, 18, 24, 25, 27, 35, 42, 56
Лашкаръов П.О., професор КДА 15, 16
Лашко Въсполокъ, староста Римарський, уклав Євангеліє учительне кін. XV ст. до церкви св. Ніколи в Острозі (ост. чв. XVI ст.) 9.2
Лебедєв О.О. 7*, 11*, 5, 8, 14, 15, 43, 50, 51, 55
Лев Деспот, цар Болгарський 33
Лев Мудрий, візантійський імператор 56
Лешъ, монах (XVIII ст.) 43.3–5
Леонтій, архієпископ Болгарський 15
Леопардов М.О. (1895 р.) 43
Леопардов О.О. (1895 р.) 43
Лисоченко І.Д. 22*
Литавор Хрептович, граф 57
Литон, сщмч., єпископ Мелентійський 15, 47
Лихачов М.П. 12*, 18*, 1, 2, 5–12, 17–19, 21, 24–29, 31, 33, 35, 36, 39–42, 44, 46, 48–50, 53–56
Лихачов О.П. 19*
Лихий Ушир, священник, писець (1047 р.) 49.7
Логвиновичъ Герасимъ, з Речниці (др. пол. XVI ст.) 7.13
Лука, євангеліст 1, 3, 4.4, 5–8, 36, 43
Лѡкъанъ, пан (XVI ст.) 11.1
Макаръ, вірменин київський (1526 р.) 7.1
Макаревич, студент КДА 5
Макарей, ігумен Київського Золотоверхо-Михайлівського монастиря (1526 р.) 7.1
Макарій, інок Пустинно-Микільського монастиря, писець Євангелія 1411 р., м. Київ 6, 6.2
Макарій Великий, Єгипетський, прп. 25
Максимъ Ларіоновичъ, посадник Псковський (1461 р.) 47.2
Малахій, пророк 49
Маліковичъ Нифедъ (Богданъ) (1561 р.) 7.2
Мара, пом. (XVIII ст.) 33.1
Марина, вміц. 17
Марина Казокова, міщанка луцька (1672 р.) 26.4
Марк, євангеліст 3, 6, 7, 36, 56
Маркіан, сщмч. 39
Марко, схимник, уклав Апостол XV ст. до храму Великого Спаса на Берестові (поч. XVII ст.) 1.1
Мартирій, єпископ Антиохійський 15
Марфа, мати прп. Симеона Стовпника 55
Масалскада Юрьєва, княгиня (др. пол. XVI ст.) 7.8
Маслов С.І. 37
Масляников Агафон (1736 р.) 46.6
Матвій, євангеліст 3, 5–7
Матѡвій Каневецъ (Сліпий) (др. пол. XVI ст.) 7.12
Матривичъ, писець Паремійника ост. чв. XV ст. 36, 36.1
Матъко, пан (XVI ст.) 11.2
Мефодій, сщмч., єпископ Патарський 6.1, 28
Меланья, жінка ієрея Потапєв (XVII ст.) 25.2
Микола (Никола), св. 1, 1.3
Миколай, свт. і чудотворець 27
Миколай Батава (XVII–XVIII ст.) 43.6
Миколай (Николай) Боризи (XVIII ст.) 43.7, 43.8
Милленковъ, житель Лежневого (1800 р.) 4.2
Милъевъ Герасимъ, купець (1736 р.) 46.6
Митръ, пом. (XVIII ст.) 33.1
Михайл, архистратиг, архангел 17, 47.2
Михайло, пом. (XVI ст.) 56.6
Михайло, син Михайла Ёрошенка (XVII ст.) 22.2
Михайло Млечко, хорунжий Оршанський (1615 р.) 57
Михайло Тверський, князь 22 (див. також записи)
Михайло Ёрошенко, вклав Мінею ост. чв. XV ст. до храму Святого Спаса в Луцьку (XVII ст.) 22.2
Михей, пророк 49
Мишо, пом. (XVIII ст.) 33.1
Млечко Михайло, хорунжий Оршанський (1615 р.) 57
Мойсей, пророк 38, 43, 44
Моміна М.О. 20*
Москаленко А.А. 14*

Моція, ігумен Пустинно-Микільського монастиря (XVII ст.) 15.4
Мошин В.О. 13*, 14*, 23, 31, 33
Мстиславець Петро (1569 р.) 8, 9
Моужанъ (XVIII ст.) 50.4

Наум, пророк 41, 49
Неверов С.Л. 15*
Неделькович О. 14*
Нестор Солунський, мч. 22
Неміровичъ Дн'дрій, воєвода Київський (1526 р.) 7.1
Никандр, сщмч., єпископ Мирський 23
Никанор, апостол 28
Никифонт, мч. 40
Никифор, свт., патріарх Константинопольський 44.1
Никола 1, 1.3
Нил Чорноризець, прп. 15
Нифедъ Маликовичъ (Богданъ) (1561 р.) 7.2
Нікольський М.К. 8*
Німчук В.В. 21*

Олександр Мінський, єпископ (XIX ст.) 20, 20.2, 22, 25, 26, 28
Олексія (Алексія), диякон 15
Олексія, патріарх Константинопольський 15
Осипов Б.І. 14*

Олексій старець, чернець Київського Золотоверхо-Михайлівського монастиря (др. пол. XVI ст.) 7.4
Онофревичъ Вома, дяк (1583 р.) 7.18
Ортедія, дяк, писець Псалтиря тлумачного 60-х років XV ст., м. Вітебськ 44, 44.1, 44.3

Павель, друкар київський ((1628 р.) 24, 24.6
Павло, апостол 2, 12, 13, 15, 17, 21, 27, 28, 31, 41
Павло, свт., патріарх Константинопольський 23
Павлова Р. 14*
Паволь Конашевичъ (др. пол. XVI ст.) 7.11
Пажсей, архієпископ Печерського монастиря (1643 р.) 48.2
Паїсія Величковський, прп. 45 (див: записи)
Пантелеймон, вмч. і цілитель 17
Пашла, мч., диякон 22, 47.2
Пармен, апостол 28
Патія, пом. (XVI ст.) 56.6
Патрікія авва, прп. 46
Пафнутій Єгиптянин, прмч. 39
Пафмутій Тарчвинський (др. пол. XVI ст.) 7.14
Пахомій, прп. 13
Перетц В.М. 11, 12, 12.4, 19, 35, 55
Перь'варий (XVI–XVII ст.) 40.1

Петка, сщмч. 14
Петков Г. 14*, 23
Петро, апостол 2, 15, 17, 27, 28, 35, 48.4
Петро, архієпископ Олександрійський 15
Петро Мстиславець (1569 р.) 8, 9
Петров М.І. 7*, 11*, 1–3, 6, 7, 7.8, 9, 11–13, 16, 17, 20, 22, 23, 25–30, 33–36, 39, 40, 42, 44–46, 46.8, 46.9, 47–49, 52, 54–56
Петухов Є.В. 7*, 11*, 20*, 42
Пікард Г. 9, 10, 16, 18–20, 24, 25, 27, 28, 35, 46
Пинчківъ Кузма, козак (др. пол. XVI ст.) 7.10 [Плезанкенський] Дн'дрій, князь (XVI ст.) 36.6
Поворський Ений, воєвода (XVII ст.) 39.3
Помяловський М.Г. 10.1
Попов П.М. 43, 43.9, 55, 55.12
Потапей, ієрей (XVII ст.) 25.2
Прасковія, пом. (XVIII ст.) 55.8
Пров, мч. 22
Прокопій, вмч. 17
Прохор, апостол 29
Пташницький С.Л. 57
Пудалов Б.М. 19*, 12, 13
Пуряева Н. 21*

Рязський М.Ф. (1881 р.) 50, 51
Райков Б. 11*
Рафайль Заборовський, митрополит Київський (1732 р.) 47, 47.1, 47.3
Рибаков Б.О.*
Рогов О.І. 19*
Розов М.М. 43, 44, 47, 49, 55
Роман Солодкоспівець, прп. 21, 22
Росошинський М., священник с. Васильєвки Полтавської губернії (1885 р.) 15

Сава, пом. (XVIII ст.) 19.5
Сава Вишерський, прп. 22
Сава Освящений, прп. 10, 46
Садок, сщмч., єпископ Персидський 39
Саковичъ Анастасія, дочка Іоана Саковича пресвітера Святовоїнської церкви (1696 р.) 55.6
Саковичъ Іоанъ, пресвітер Святовоїнської церкви (1686 р., 1696 р., кін. XVII – поч. XVIII ст.) 55.4–7
Святогораць Ватлѣ, духівник (XVII ст.) 50.1
Селеук, св. 15
Семенъ Гроволський, з Пушкарів (др. пол. XVI ст.) 7.14
Семьонъ, економ Київського Золотоверхо-Михайлівського монастиря (1657 р.) 13.1
Семьонъ, священник церкви Святого Спаса, вклав Златоуст 20–30-х років XV ст. до Київського Золотоверхо-Михайлівського монастиря (XVII ст.) 11, 11.3

Семіонъ Долгѣвичъ, піп (ост. чв. XV ст.) 55.2
 Семіонъ Филиповъ, власник Євангелія апра-
 коса тр. чв. XV ст. 3 (див.: записи)
 Сергѣєвъ Ѳедоръ, син Безъвехова, власник
 Євангелія ост. чв. XV ст. (1633 р.) 4.1
 Сергій, мч. 39
 Сигізмунд II Август (Жикгимон'тъ), король
 Польський (1526 р., 1548–1572 рр.) 7.1,
 34.1, 34.2
 Сигізмундъ III Ваза (Жикгимон'тъ), король
 Польський (1628, до 1632 р.) 24.7, 24.8,
 29, 29.1, 35, 35.2
 Сила, апостол 29
 Силуан, апостол 29
 Симеон, св. 55.2
 Симеонъ, ігумен Київського Золотоверхо-
 Михайлівського монастиря (1561 р.) 7.2,
 7.3, 7.8, 7.9, 7.11–13
 Симеон Стопник, прп. 55
 Симонов Р.О. 43, 47
 Сліпий (Матѳій Каневець) (др. пол. XVI ст.)
 7.12
 Соколевський О.І. 6, 55
 Соколенскаа Дѣна Ивановна, княгиня (др.
 пол. XVI ст.) 7.8
 Соломонія, мч., мати семи мчч. Маккавєєвих
 30
 Солунський Нестор див.: Нестор Солунський
 Софоничъ Ѳеодосій, чернець Київського Зо-
 лотоверхо-Михайлівського монастиря
 (1657 р.) 13.1
 Софонія, пророк 49
 Софроній, ігумен Київського Золотоверхо-Ми-
 хайлівського монастиря (др. пол. XVI ст.,
 1583 р.) 7.15–18
 Спаский Іванъ, бібліотекар Київського Зо-
 лотоверхо-Михайлівського монастиря
 (1861 р.) 11.8, 11.9, 56.12
 Спасо, пом. (XVIII ст.) 33.1
 Сперанський М.Н. 7*, 11*, (1899, 1901–1903 рр.)
 10, 10.1, 10.2, 31, 31.2, 38, 41, 53, 53.3
 Срезневський І.І. 6, 47
 Старофренский Востокъ, із Нікеї (XVIII ст.)
 33.2
 Стахій, апостол 22
 Стопник Симеон див.: Симеон Стопник

Татяна, пом. (XVIII ст.) 55.8
 Татяна, пом. (XVI ст.) 56.6
 Тарасій, свт., архієпископ Константинополь-
 ський 15
 Тарах, мч. 22
 Тарчинский Пафнутій (др. пол. XVI ст.) 7.14
 Тверський Михайло див.: Михайло Тверський
 Творогов О.В. 8*

Теллий, батько ченця Пафнотієва монастиря
 Иасѳа Игнатєва (1651 р.) 28.1
 Терлецька В.М. 14*
 Тимон, апостол 29
 Тимофей (XV ст.) 56.3
 Тимофій, апостол 2
 Тимофій, свт., архієпископ Олександрійський
 15
 Тирновський Євфимій див.: Євфимій Тирнов-
 ський
 Тит, апостол 2, 31
 Тихомиров М.М. 8*
 Тишко, з Васильєва (др. пол. XVI ст.) 7.16
 Траліч С.М. 31, 33
 Требінъ О., студент КДА 19*, 7, 11, 12, 12.3,
 13, 34, 45, 54, 56
 Третина Кдѣмистръ, пан, тримав м. Кам'янець
 (1397 р.) 55.1
 Тромонін К.Я. 10, 44
 Турілов О.О. 9*, 11*, 21*
 Туруворка Генадєй, чернець Пустинно-Ми-
 кільського монастиря (1586 р.) 7.19

Улита, мц. 28
 Ульяновський В. 6
 Ушар Лихий, священик, писець (1047 р.) 49.7
 Устин (Іустин), ст. бібліотекар ЦАМу КДА
 45 (див. також записи)
 Устинъ (Оустинъ), священик Київського Зо-
 лотоверхо-Михайлівського монастиря (др.
 пол. XVI ст.) 7.5
 Устина, мц. 22
 Устиніан, цар 15

Фед'ко, чоловік церковний, з Голубийовичів
 (1526 р.) 7.1
 Федоров Іван див.: Іван Федоров
 Федорук Я.О. 21*
 Фекла, мц. 20
 Феодора Олександрійська, прп. 42
 Феодосій Великий, прп., спільних житій на-
 чальник 15
 Феодот, мч., єпископ Анкирський 25
 Феофіл, св., архієпископ Олександрійський 15
 Феофілакт Болгарський, болгарський пись-
 менник 1, 2, 6, 8, 8.3
 Филимон, апостол 2
 Филиповъ Семіонъ, власник Євангелія апра-
 коса тр. чв. XV ст. 3 (див.: записи)
 Филовей, патріарх Константинопольський 8.3
 Фома, апостол 39
 Форохъ (XVIII ст.) 11.3
 Ѳедоръ Сергѣєвъ, син Безъвехова, власник
 Євангелія ост. чв. XV ст. (1633 р.) 4.1
 Ѳеодоръ, замовник Четї Мінеї, переписаної
 в ост. чв. XV ст. 55, 55.3

Вєодосїя Софоничъ, чернець Київського Золотоверхо-Михайлівського монастиря (1657 р.) 13.1

Вома Оноврєзвичъ, дяк (1583 р.) 7.18

Харалампієв І. 14*

Хмїльський, міщанин білоцерківський (XIX ст.) 16

Ходоръ (1526 р.) 7.1

Хрептович Литавор, граф 57

Хвращькавичъ Вѣжъ, піп (XVII ст.) 50.1, 50.3

Цонєв Б. 31

Чепїга І.П. 14*

Черторицька Т.В. 19*, 20*, 55

Чешко Є.В. 14*

Човотаръ Власъ (др. пол. XVI ст.) 7.6

Шевирьов С.П., профєсор Московського університету 41

Шеламанова Н.Б. 8*, 19*, 56

Шмїдт С.О. 8*

Шубинський Й.В. 8*, 10–12*

Щапов Я.М. 19*, 15

Щєглова С.О. 7*, 11*, 15*, 20*, 3, 3.2, 4, 35

Щєпкін В.М. 31

Щєрбаківський Д.М. 18

Юрьєва Масалєжа, княгиня (др. пол. XVI ст.) 7.8

Яворський Ю. (1907 р.) 37 (див. також записи)

Яков 22

Яков, апостол 42.1–3

Яков Святослав, деспот Болгарський 50.1

Янко, пом. (XVIII ст.) 33.1

Ядугь, міщанин київський (др. пол. XVI ст.) 7.14

Яковъ (Іджовъ) (XIX ст.) 42.1–3

Яковъ Святославъ, деспот Болгарський 15.2

Ямъ, пан (1672 р.) 26.3

Ярошєнко Михайло, вклав Мінесю ост. чв. XV ст. до храму Святого Спаса в Луцьку (XVII ст.) 22.2

Акамилъ, пом. (XVIII ст.) 33.1

Antowuk Adam (XIX ст.) 55.11

Głowacki Bazyli (XIX ст.) 55 (див.: польські записи)

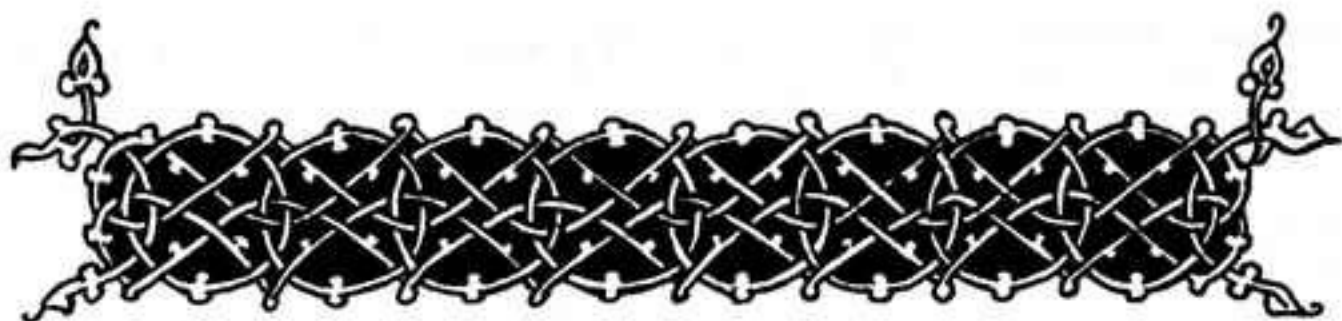
Pi[gr]okowicz Daniel (XVII ст.) 21 (див: записи)

[Slipinski] Jan (1675 р.) 15.4

Zbikowski, писецъ гродський кременецький (XVIII ст.) 18 (див.: записи)

Zielen[ski] (XVIII ст.) 18 (див.: записи)

ПОКАЖЧИК ТОПОНІМІВ, МОНАСТИРІВ, ЦЕРКОВ*

- Анкіра 15
Антіохія 15
Антоновичі 7.1
Азія 31
Берестово 1.1
Боролевський подкліт 7.1
Борщовка 7.1
Василево 7.16
Васильєвка, Полтавської губернії 15
Вітебськ 44, 44.1
Віфлєем 8
Воревницька волость 7.1
Галілея 3, 8
Гангра 15
Голубийовичі 7.1
Дніпро, річка 7.1
Домотканово 36.7
Едем 12
Ефес 15
Заблудов 8, 9
Зверинське 7.1
Ізраїль 50
Кам'янець (Кам'янець-Подільський) 55.1
Карповичі 7.1
Карфаген 15
Київ 5, 6, 6.2, 12, 14, 15, 15.3, 24, 39, 40, 55
Козел-Введенська Оптіна Пустинь 45
Константинополь 15, 47
Крит 31
Критська область 31
Крілос 9
Кулеберево 4.2
Лаодикія 15
Лежневє 4.3
Либідь, річка 7.1
Лисковщина 7.1
Луцьк 22.2, 25.2
Македонія 15
Максимовці 6.4
Масановичі 7.1
Михайлівське 7.1
Михайлівський острів 7.1
Монастирі:
 Видубицький у Києві 19, 35
 Дівочий 29.1
 Золотоверхий Михайлівський у Києві 7, 7.1, 7.7-10, 7.12-14, 7.16-18, 7.21-22, 9, 11, 11.3, 11.8, 11.9, 12, 13, 13.1, 13.3, 34, 36, 40, 40.2, 40.3, 45, 49, 49.4, 54, 56, 56.12
 Лавра Сави Освященного 10
 Межигірський (Мошногорський) Спасо-Преображенський 39, 39.4, 39.5
 Пафнотієвський 29.1
 Пустинно-Микільський у Києві 6, 6.2-4, 7.19, 15.5, 27, 27.1, 29, 29.2
 Свято-Успенська Печерська Лавра в Києві 1, 32, 44.10, 47, 47.3
Москва 37, 47 (див. зноску), 49, 49.5

* Правопис деяких топонімів наближено до оригіналу.

Музеї:

Всеукраїнське музейне містечко в Києві 15, 19, 27, 29, 32, 35
Всеукраїнський історичний музей ім. Т. Шевченка в Києві 3, 4, 18
Київський музей імператора Миколи II 3, 4
Лаврський музей письма й друку в Києві (колишня назва – Лаврський музей при Губполітосвіті в Києві) 14, 15, 43, 43.9, 55, 55.12
Музей українського народного мистецтва в Києві 3, 4, 18
Румянцевський музей у Москві 15
Нікея 15, 33.2
Ніневія 46
Нова Кесарія 15
Нове містечко 55.2
Новий Рим 47
Оптіна Пустинь 45
Орда 37
Острог 9.2
Полоцьк 7.7
Полтавська губернія 15
Прип'ять, річка 7.1
Псков 47, 47.4
Пушкарі 7.14
П'ятигори 40, 40.2
Речиця 7.13
Роздори 7.1

Руська земля 40

Савастія 40
Сардакія 15
Селивоновське 7.1
Серби, село, згодом місто Могилів на Поділлі 39.2
Скиргичеве 7.1
Толстоліський Конон 6.3
Халкідон 15
Церкви:
Безплотних архистратигів Михайла і Гавриїла у Пскові 47.2
Введення Пресвятої Богородиці в Луцьку 26.4
Десятинна в Києві 27, 27.2, 29, 29.3
Печерська Феодосіївська в Києві 8, 8.2, 8.3
Св. апостолів у Константинополі 15
Св. Георгія в Києві 39, 40
Св. Ніколи в Острозі 9.2
Св. Софії в Константинополі 15
Св. Софії собор у Києві 39, 39.6
Св. Спаса 11, 11.3
Св. Спаса на Берестові 1.1
Св. Спаса в Луцьку 22.2, 25.2
Святовоїнська 55.7
Чигирин 15.4
Чорторий, озеро 7.1
Шелепуха, Черкаського повіту 24
Юдея 3

СПИСКИ СКОРОЧЕНЬ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

АЗР 1848 – Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археографическою комиссиею. – СПб., 1848. – Т. 2: 1506–1544. – С. 167.

Акты исторические 1841 – Акты исторические, собранные и изданные Археографическою комиссиею. – СПб., 1841. – Т. 1: 1334–1598. – С. 17–18 (№ 8).

Боянівська 1994 – Боянівська М. Переписувачі книжок як культурні діячі України. XV – перша половина XVII ст. – Львів, 1994. – 43 с.

Бріке 1923 – Briquet С.М. Les filigranes. Dictionnaire historique dès marques du papier des leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600. – Leipzig, 1923. – Т. 1–4.

Бубнов 1973 – Бубнов Н.Ю. Славяно-русские прологи // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 274–296.

Булька 1970 – Булька А.М. Развіццё арфаграфічнай сістэмы старабеларускай мовы. – Мінск, 1970. – 176 с.

Василев 1980 – Василев В.П. Правописната реформа на Евтимий и отражението и в произведения на негови следовници и на българските Дамаски-нари // Търновска книжовна школа 2. Ученици и последователи на Евтимий Търновски. Втори Межд. симп., Велико Търново, 20–23 мая, 1976. – София, 1980. – С. 405–421.

Визирь 1976 – Визирь Н.П. Собрание книг XV столетия в отделе рукописей ЦНБ АН УССР // Проблемы рукописной и печатной книги. – М., 1976. – С. 63–70.

Визирь 1981 – Визирь Н.П. Описание рукописей в Центральной научной библиотеке Академии наук УССР // Проблемы научного описания рукописей и факсимильного издания памятников письменности: Материалы Всесоюз. конф. – Л., 1981. – С. 160–167.

Визирь I – Визирь Н.П. Славянские рукописи XIV и XIV–XV вв. в фондах отдела рукописей ЦНБ АН УССР (для Сводного каталога археографической комиссии АН СССР). [80 – поч. 90-х років XX ст. Описи 25 кирилических рукописних книг XIV – початку XV ст. (чистовики, чорновики, підготовчі матеріали, відбитки філіграней та ін. Машинописи, рукописи]. – Арх. ІР НБУВ, оп. 3. – 233 арк.

Визирь II – Визирь М.П. Підготовчі матеріали до каталогу кирилическої рукописної книги XV ст. у фондах відділу рукопису ЦНБ АН УРСР (Списки, описи 43 ркп. кн. XV ст., елементи описів рукописів, виключених з XV ст. і перенесених до XVI ст., матеріали до картотеки ркп. кн. XVI ст. (чистовики, чорновики, відбитки філіграней, нотатки та ін.). Автограф. [70 – поч. 90-х років XX ст.]. – Архів ІР НБУВ, оп. 3. – 559 арк.

Востоков 1842 – Описание русских и словенских рукописей Румянцевскаго музея / Сост. А. Востоковым. – СПб., 1842. – 899 с.

Гальченко О. 1994 – Гальченко О.М. Унікальна оправа рукописної книги XVI ст. з фондів Інституту рукопису // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 1994. – Вип. 2. – С. 31–41.

Гальченко М. 2001 – Гальченко М.Г. Книжная культура. Книгописание. Надписи на иконах Древней Руси : Избр. работы. – М. ; СПб., 2001. – 495 с.

Геппенер 1969 – Слов'янські рукописи XI–XIV ст. у фондах відділу рукописів Центральної наукової бібліотеки Академії наук Української РСР (Огляд, опис, публікації) / Уклад М.В. Геппенер за участю М.П. Візира та Й.В. Шубинського. – К., 1969. – 152 с., 12 табл.

Геппенер, ф. 169, № 169 – Геппенер Н.В. Славянские рукописи XV в. в фондах отдела рукописей Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР (Обзор, описание, снимки). Автограф, машинописные копии введения, рукописные материалы к работе (перечни, выписки, библиография), ф. 169, № 169. – 359 л.

Геппенер, ф. 169, № 169 I – Геппенер Н.В. Евангелие – тетр “Киево-Никольского монастыря”. – Геппенер Н.В. Славянские рукописи XV в. в фондах отдела рукописей Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР (Обзор, описание, снимки). Автограф, машинописные копии введения, рукописные материалы к работе (перечни, выписки, библиография), ф. 169, № 169. Три экземпляра статьи, л. 42–47; 61–66, 67–72. Также см. про эту рукопись л. 2 об.–5, 9–14, 37–41, этих материалов.

Геппенер, ф. 169, № 170 – Геппенер Н.В. Киевская рукопись 1411 года (К вопросу о появлении “младшего” полуустава на Украине). Статья. Первая половина – машинопись, вторая – рукопись, ф. 169, № 170.– 21 л., дополнений 46 лл.

Герасимов 1963 – Герасимов А.А. Филигранные XVII века на бумаге рукописных и печатных документов русского происхождения. – М., 1963. – 259 с.

Гнатенко 1995 I – Просвітители Кирило і Мефодій у писемних джерелах Інституту рукопису ЦНБ НАН України: Каталог рукописів другої половини XV – першої чверті XX ст. / Вступна стаття П.С. Соханя; Уклад., передм. Л.А. Гнатенко. – К., 1995. – 113 с.: 8 іл.

Гнатенко 1995 II – Гнатенко Л.А. До історії вивчення т. зв. другого південно-слов'янського графіко-орфографічного впливу // Пам'ятки писемності східно-

слов'янськими мовами XI–XVIII ст. – К., 1995.– Вип. 2: Матеріали наукової конференції пам'яті Лідії Петрівни Жуковської. – С. 249–252.

Гнатенко 1996 – Гнатенко Л.А. Графіко-орфографічні особливості староукраїнського узусу в правописі голосних конфесійних рукописних пам'яток останньої чверті XIV – першої чверті XVII ст. // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 1996.– Вип. 3. – С. 39–57.

Гнатенко 1997 – Гнатенко Л.А. Староукраїнський правопис останньої чверті XIV – першої чверті XVII ст. у зв'язку з проблемою другого південнослов'янського графіко-орфографічного впливу (Букви на позначення голосних звуків) : Автореф. дис. ... канд. філолог. наук. – К., 1997. – 28 с.

Гнатенко, Бабалиевска 1998 – Гнатенко Л., Бабалиевска С. Проложного житие на Св. Кирил Философ в три ръкописа от края на XV век // *Palaeobulgarica / Старобългаристика*, XXII. – София, 1998. – № 1. – С. 35–48.

Гнатенко 1999 – Гнатенко Л.А. Передача голосних звуків у староукраїнських ділових пам'ятках останньої чверті XIV – першої чверті XVII ст. // Східні слов'яни. Мова. Історія. Культура. За матеріалами пам'яток писемності XI – XVIII ст. – К., 1999. – Вип. 3. – С. 153–161.

Гнатенко 2000 – Гнатенко Л.А. Другий південнослов'янській вплив // Енциклопедія “Українська мова”. – К., 2000. – С. 150–151.

Голубев 1874 – [Голубев С.]. Археологический осмотр старокиевских церквей (Из докладной записки, представленной в церковно-археологическое общество при киевской д. академии членами онаго П. Р. и Ф. Т. 1873 г. Дек. 6) // Киевские Епархиальные ведомости. – 1874. – № 12. – Отд. 2. – С. 307–308.

Голубев 1875 – [Голубев] С. Из современной хроники Киева и Киевской епархии // Киевския Епархиальные ведомости. – 1875. – № 8. – Отд. 2. – С. 290–292.

Дианова 1973 – Дианова Т.В. Методическое пособие по датированию рукописей с помощью водяных знаков (филиграней) бумаги // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 180–204.

Дианова 1989 – Филигрань “Кувшин” XVII в. / Сост. Т.В. Дианова. – М., 1989. – 80, 28 с.

Дубровіна 1992 – Дубровіна Л. Кодикологія та кодикографія української рукописної книги. – К., 1992. – 262 с.

Дубровіна, Гальченко 1992 – Дубровіна Л., Гальченко О.М. Кодикографія української та східнослов'янської рукописної книги і кодикологічна модель структури формалізованого опису рукопису. – К., 1992. – 153 с.

Дубровіна 1993 – Дубровіна Л.А. М.В. Геппенер – український архівіст і палеограф та його архівні матеріали у фондах ЦНБ ім. В.І. Вернадського АН України // Український археографічний щорічник. – К., 1993. – Вип. 2. – С. 32–37.

Дубровіна 1999 – Дубровіна Л. Геппенер М.В. // Українські архівісти : Бібліографічний довідник. – К., 1999 р. – Вип. 1 (XIX ст. – 1930-ті рр.). – С. 82–84.

Жуковская 1973 – Жуковская Л.П. Славяно-русские евангелия XI–XIV вв. // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 356–383.

Жуковская 1976 – Жуковская Л.П. Рекомендации для выявления водяных знаков (филиграней) в рукописях форматом 4° и датировки рукописей по фили-

граням // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1976. – Вып. 2, ч. 1. – С. 33–50.

Жуковская 1982 I – Жуковская Л.П. К вопросу о южнославянском влиянии на русскую письменность (Житие Анисьи по спискам 1282–1632 гг.) // История русского языка: Исследования и тексты. – М., 1982. – С. 227–287.

Жуковская 1982 II – Жуковская Л.П. О Втором южнославянском влиянии // Die slawischen sprachen. – Band 2, 1982. – С. 131–144.

Жуковская 1982 III – Жуковская Л.П. О южнославянском влиянии XIV–XV вв. (На материале проложного Жития Евгения) // Язык и письменность среднеболгарского периода. – М., 1982. – С. 26–60.

Жуковская 1983 – Жуковская Л.П. Текстологическое и лингвистическое исследование Пролога // Славянское языкознание: IX Международный съезд славистов. – М., 1983. – С. 110–120. – Таблица 1.

Жуковская 1987 – Жуковская Л.П. Грецизация и архаизация русского письма 2-й половины XV – 1-й половины XVI в. (Об ошибочности понятия “второе южнославянское влияние”) // Древнерусский литературный язык в его отношении к старославянскому. – М., 1987. – С. 144–176.

Жучкова, Мошкова, Турилов 2000 – Каталог славяно-русских рукописных книг XV века, хранящихся в Российском государственном архиве древних актов / Сост.: И.Л. Жучкова, Л.В. Мошкова, А.А. Турилов. – М., 2000. – 413 с.

Закревский 1868 – Закревский Н. Описание Киева. – М., 1868. – Ч. 1–2. – 950 с.

Запаско 1995 – Запаско Я.П. Українська рукописна книга. – Л., 1995. – 478 с. – (Сер.: Пам’ятки книжкового мистецтва).

Иванова 1977 – Иванова К.И. Об уточнении времени написания некоторых славянских рукописей XIV–XV вв. // Археографический ежегодник за 1976 г. – М., 1977. – С. 148–152.

Изв. ЦАО КДА 1878 – Известия Церковно-археологического общества при Киевской Духовной Академии за май 1878 / Н.И. Петров // Труды Киевской Духовной Академии. – К., 1878. – № 7. – С. 217–219.

Изв. ЦАО КДА 1880 – Известия Церковно-археологического общества при Киевской Духовной Академии за октябрь 1880 / Н.И. Петров // Труды Киевской Духовной Академии. – К., 1880. – Т. 3. – С. 533–554.

Изв. ЦАО КДА 1881 – Известия Церковно-археологического общества при Киевской Духовной Академии за октябрь 1881 / Н.И. Петров // Труды Киевской Духовной Академии. – К., 1881. – Т. 3. – С. 510–524.

Изв. ЦАО КДА 1885 – Известия Церковно-археологического общества при Киевской Духовной Академии за октябрь 1885 / Н.И. Петров // Труды Киевской Духовной Академии. – К., 1885. – Т. 3. – С. 719–730.

Инстр. 1973 – Инструкция по описанию славяно-русских рукописей XI–XV веков для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР: Проект. – М., 1973. – 20 с.

Инстр. 1974 – Инструкция по составлению описания рукописей XI–XIV веков для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1974.

Каманін, Вітвіцька 1923 – Каманін І., Вітвіцька О. Водяні знаки на папері українських документів XVI–XVII ст. (1566–1651). – К., 1923. – 144 с.

- Капраль, Федорук 2000* – Михайло Грушевський. Історія України–Руси. – К., 2000. – Т. 11: Показчик імен / Уклад. М.М. Капраль, Я.О. Федорук. – 514 с.
- Каратаев 1883* – Описание славяно-русских книг, напечатанных кирилловскими буквами / Сост. И. Каратаев. – СПб., 1883. – Т. 1: 1491–1652 г. – VI, 554 с.
- Карпинский 1889* – Карпинский М. Западно-русская Четья 1489 года // Русский филологический вестник. – 1889. – №. 1. – С. 59–106.
- Кирпичников 1888* – Кирпичников А.И. Успение Богородицы в легенде и искусстве. – Одесса, 1888. – Отт. из: Труды VI Археологического съезда в Одессе, 1888. – Т. 2. – Приложение. – С. 46–53.
- Клепиков 1959* – Клепиков С.А. Филиграни и штемпели на бумаге русского и иностранного производства XVII–XX века. – М., 1959. – 305 с.
- Клепиков 1978* – Клепиков С.А. Филиграни на бумаге русского производства XVII – начала XX века. – М., 1978. – 239 с.
- Князевская, Чешко 1976* – Князевская О.А., Чешко Е.В. Рукописи митрополита Киприана и отражение в них орфографической реформы Евфимия Тырновского // Тырновска книжовна школа 2. Ученици и последователи на Евтимий Тырновский. Втори междун. симп., Велико Тырново, 20–23 мая, 1976. – София, 1980. – С. 282–292.
- Кодов, Райков 1976* – Кодов Г., Райков Б. Принципи и методи по описване на славянските ръкописи с оглед на съставяне каталог на българските ръкописи от X до XVII век // Известия на Народната библиотека «Кирил и Методий». – 1976. – № 14. – С. 55–82.
- Костырь 1853* – Филологические изыскания профессора Костыря в Переяславе и Киеве // Журнал Министерства народного просвещения, 1853. – Т. 77. – Отд. 7: Новости и смесь. – С. 26.
- Коцева 1971* – Коцева Е. Александрийско-попгерасимово писмо в български ръкописи от втората половина на XIV в. // Старобългарска литература. Изследвания и материали. – София, 1971. – Т. 1. – С. 369–401.
- Коцева 1985* – Коцева Е. Евтимиев служебник. Софийски препис от 80–те години на XIV век. – София, 1985. – 218 с.
- Крыжановский 1889* – Крыжановский Г. Рукописные евангелия Киевских книгохранилищ. – К., 1889. – VI, LXXIII, 393 с., табл.
- Куев, Петков 1986* – Куев К., Петков Г. Правописни въпроси в граматическия трактат // Събрани съчинения на Константин Костенечки: Изследоване и текст. – София, 1986. – С. 46–59.
- Лавров 1904* – Лавров П.А. Югославянская палеография : Курс, читанный в С.-Петербургском Археологическом институте в 1903–1904 году. – СПб., 1904. – 67 с, 19 табл.
- Лавров 1915* – Лавров П.А. Палеографическое обозрение кирилловского письма // Энциклопедия славянской филологии / ОРЯС. – Пг., 1915. – Вып. 4, ч. 1. – С. 165.
- Лауцявичус 1967* – Laucevičius E. Popierius Lietuvoje XV–XVIII a. Atlasas. – Vilnius, 1967. – 577 с.
- Лебедев 1916* – Лебедев А. Рукописи Церковно-археологического музея Императорской Киевской духовной академии. – Саратов, 1916. – Т. 1. – 472 с.
- Лихачев 1899* – Лихачев Н.П. Палеографическое значение бумажных водян-

- ных знаков. – СПб., 1899. – Ч. 1: Исследование и описание филиграней (с приложением семнадцати автотипических таблиц). – ССХП, 511 с.
- Лихачев 1899* – Альбом филиграней // Лихачев Н.П. Палеографическое значение бумажных водяных знаков. – СПб., 1899. – Т. 1–3 / Систематизировал по сюжетам и сост. указ. В.М. Загребин. – Л., 1982. – 422 с.
- Лихачев 1976* – Лихачев О.П. Славяно-русский апостол XI – XIV вв. // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1976. – Вып. 2, ч. 2. – С. 420–447.
- Метод. пособие 1973* – Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – 387 с.
- Метод. рекомендации 1976* – Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1976. – Вып. 2, ч. 1–2. – 484 с.
- Метод. рекомендации 1990* – Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописных книг. – М., 1990. – Вып. 3, ч. 1–2. – 405 с.
- Момина 1977* – Момина М.А. Постная и Цветная Триоди. Содержание Триоди // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1976. – Вып. 2, ч. 2. – С. 389–419.
- Москаленко, Терлецька 1971* – Москаленко А.А., Терлецька В.М. Український правопис. (Бібліографія, матеріали на допомогу науковій та учбовій роботі). – Одеса, 1971. – 74 с.
- Мошин, Траліч 1957* – Mošin V.A., Traljič S.M. Vodeni znakovi XIII i XIV vijeka (Watermarks of the 13th and 14th Centures). – Zagreb, 1957. – Vol. 1–3.
- Мошин 1963 I* – Мошин В. О периодизации русско-южнославянских литературных связей X – XV вв. // ТОДРЛ. – 1963. – Т. 19. – С. 28–106.
- Мошин 1963 II* – Мошин В. Револуцј у историји старог српског правописа // Библиотекар, XV. – Београд, 1963. – № 6. – С. 465–475.
- Мошин 1973* – Мошин В. Палеографическо-орфографические нормы южнославянских рукописей // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – С. 43–75.
- Неверов 1909* – Неверов С.Л. Логика иудейских по рукописи 1483 г. Введение и текст. – К., 1909.
- Недельковић 1965* – Недельковић О. Правопис “Ресавске школе” и Константин Философ // Српска књижевност у књижевној критици: I. Стара књижевност. – Београд, 1965. – С. 467–475.
- Німчук 1995* – Німчук В.В. Правила видання пам’яток, писаних українською мовою та церковнослов’янською української редакції: Проект. – К., 1995. – Ч. 1. – 54 с.
- Осипов 1970* – Осипов Б.И. История русского письма. – Омск, 1990. – 82 с.
- Отчёт ЦАО КДА 1886* – Отчет Церковно-археологического общества при Киевской Духовной Академии за 1885 год / Сост. Н.И. Петров // Труды Киевской Духовной Академии. – К., 1886. – Т. 1. – С. 271–298.

Отчёт ЦИАО КДА 1906 – Отчет Церковно-исторического и Археологического общества при Киевской Духовной Академии за 1905 год. – К., 1906. – 30 с.

Павлова 1979 – Павлова Р. Болгарско-русские и русско-болгарские языковые связи. – София, 1979. – 224 с.

Передача текстів 1990 – Передача текстів документів і пам'яток : Метод. рекомендації за матеріалами наук.-метод. наради, квітень 1990. – К., 1990. – 108 с.

Перетц 1916 – Перетц В.Н. Отчет об экскурсии семинария русской филологии в Киев 30 мая – 10 июня 1915 года. С приложением описания древних рукописей и старопечатных книг Киево-Выдубицкого монастыря. – К., 1916. – 221, IX с.

Перетц 1929 – Перетц В.Н. К истории литературного движения на Украине в XV в. Опыт перевода «Измарагда» // Сборник по русскому языку и словестности АН. – 1929. – Т. 1, вып. 3. – С. 1–19.

Петров 1875–1879 – Петров Н.И. Описание рукописей Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии. – К., 1875–1879. – Вып. 1–3. – 683, CVI с; *То же*: Труды Киевской Духовной Академии. – К., 1874. – № 3–7, 10, 12. – С. 1–224; 1875. – № 1–3, 5–7, 11. – С. 225–360; 1876. – № 5, 7–10, 12. – С. 361–456; 1877. – № 2–11. – С. 457–683; 1878. – № 9–12. – С. I–CVII.

Петров 1881 – Петров Н.И. Рукописная «Четья» 1397 г. // Русский филологический вестник. – Варшава, 1881. – № 3. – С. 54–57.

Петров 1887 – Петров Н.И. Археографические заметки // Труды Киевской духовной академии. – К., 1887. – Т. 2. – Кн. 7. – С. 412–429.

Петров 1891 – Петров Н.И. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1891. – Вып. 1: Собрание рукописей Московского митрополита Макария (Булгакова), Мелецкого монастыря на Волыни, Киево-Братского монастыря и Киевской духовной семинарии. – VIII, 321 с.; *То же*: Чтения в Имп. Московском обществе истории и древностей российских. – М., 1892. – Кн. 1. – С. I–VIII, 1–174; Кн. 2. – С. 175–240; Кн. 3. – С. 241–321.

Петров 1896 – Петров Н.И. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1896. – Вып. 2: Собрания рукописей Киево-Печерской лавры, Киевских монастырей Златоверхо-Михайловского, Пустынно-Никольского, Выдубицкого и женского Флоровского и Десятинной церкви. – 294 с.; *То же*: Чтения в Имп. Московском обществе истории и древностей российских. – М., 1897. – Кн. 1. – С. 1–128; Кн. 2. – С. 129–296.

Петров 1901 – Петров Н. Краткое обозрение рукописей Киево-Софийской библиотеки. – К., 1901. – 22 с.

Петров 1904 – Петров Н.И. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1904. – Вып. 3: Библиотека Киево-Софийского собора. – IV, 307, VIII с.; *То же*: Чтения в Имп. Московском обществе истории и древностей российских. – М., 1904. – Кн. 1. – С. I–IV, 1–196; Кн. 4. – С. 197–308, I–VIII.

Петухов 1895 – Петухов Е.В. Заметки о некоторых рукописях, хранящихся в библиотеке Историко-филологического института кн. Безбородко. – К., 1895. – 56 с.

Пикард 1961 – Die Kronen-Wasserzeichen / Bearb. von Gerhard Piccard. – Findbuch I: Der Wasserzeichenkartei Piccard im Hauptstaatsarchiv Stuttgart. – Stuttgart : Verlag W. Konlhammer, 1961. – 178 S.

Пикард 1966 – Die ochsenkopf – wasserzeichen / Bearb. von Gerhard Piccard. – Findbuch II, 1–2, III: Der Wasserzeichenkartei Piccard im Hauptstaatsarchiv Stuttgart. – Stuttgart : Verlag W. Konlhammer, 1966. – Т. 1–3. – 818 S.

Православний церковний календар 2002 – Православний церковний календар на 2002 рік. / Видання Української Православної Церкви Київського Патріархату. – К., 2001. – 123 с.

Пташицкий 1899 – Пташицкий С.Л. Щорсовская библиотека графа Литавора Хрептовича. I. Краткие сведения о собрании рукописей. – М., 1899. – 31 с. – Отт. из: Труды Археографической Комиссии Императорского Московского Археологического Общества. – М., 1899. – Т. 1.

ПС XV 1986 – Предварительный список славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР (Для Сводного каталога рукописных книг, хранящихся в СССР) / Сост. А.А. Турилов; Сост. указателей Б.Н. Морозов, А.А. Турилов. – М., 1986. – 374 с.

ПС XV Д 1993 – Дополнения к “Предварительному списку славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР”. – М., 1986 / Сост.: Н.А. Охотина, А.А. Турилов. – М., 1993. – 154 с.

Пудалов 1990 – Пудалов Б.М. Сборник “Измарагд” в русской письменности XIV–XVIII ст. // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописных книг. – М., 1990. – Вып. 3, ч. 2. – С. 382–405.

Пуряева 2001 – Пуряева Н. Словник церковно-обрядової термінології. – Львів, 2001. – 156 с.

Рогов 1973 – Рогов А.И. Миней (справка) // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 297–305.

Розов 1981 – Розов Н.Н. Книга в России в XV веке. – М., 1981. – 153 с.

Симонов 1973 – Симонов Р.А. Об особенностях цифровой системы, употреблявшейся в кириллических рукописях X–XV веков // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 205–213.

СК 1984 – Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР, XI–XIII вв. – М., 1984. – 405 с.

СК XIV 2002 – Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в России, странах СНГ и Балтии. XIV в. – Вып. 1: (Апокалипсис – Летопись Лаврентьевская). – М., 2002. – 766 с.

Соболевский 1884 – Соболевский А.И. Очерки из истории русского языка. – К., 1884. – Ч. 1. – 157 с.

Соболевский 1888 – Соболевский А.И. Лекции по истории русского языка. – К., 1888. – V, 216 с.

Соболевский 1899 – Палеографический атлас. Снимки с южно-славянских и русских рукописей X–XVI вв. / Под ред. А.И. Соболевского. – СПб., 1899.

Соболевский 1906 – Новый сборник палеографических снимков с русских рукописей XI–XVIII вв. / Под ред. А.И. Соболевского. – СПб., 1906. – VI с.: 70 ил.

Соболевский 1908 – Соболевский А.И. Славяно-русская палеография : Лекции. – 2-е изд. – СПб., 1908. – 220 с., 20 таблиц.

Сперанский 1900 – Описание рукописей библиотеки Историко-филологи-

ческого института князя Безбородко в г. Нежине / Сост. под ред. М. Сперанского. – М., 1900. – 143 с.; *То же*: Известия Историко-филологического института кн. Безбородко. – Нежин, 1900. – Т. 18. – С. 1–143.

Сперанский 1901 – Описание рукописей библиотеки Историко-филологического института князя Безбородко в г. Нежине (Окончание) / Сост. М. Сперанским. – М., 1901. – 39 с.; *То же*: Известия Историко-филологического института кн. Безбородко. – Нежин, 1901. – Т. 19. – С. 1–39.

Сперанский 1903 – Рукописное собрание библиотеки Историко-филологического института князя Безбородко в г. Нежине. Приобретения 1901–1903 гг. / Описание сост. М. Сперанским. – Нежин, 1903. – 28 с.

Сперанский 1905 – Рукописное собрание библиотеки Историко-филологического института князя Безбородко в г. Нежине. Приобретения 1904–1905 гг. / Описание сост. М. Сперанским. – Нежин, 1905. – 40 с.; *То же*: Известия Историко-филологического института кн. Безбородко. – Нежин, 1906. – Т. 22. – С. 1–40.

Сперанский 1906 – Сперанский М. Рукописное собрание библиотеки Историко-филологического института кн. Безбородко в г. Нежине // Известия Историко-филологического института кн. Безбородко. – Нежин, 1906. – Т. 22. – С. 1–40.

Срезневский 1871 I – Срезневский И. Киевская рукопись начала XV века с записями // Срезневский И. Сведения и заметки о малоизвестных и неизвестных памятниках. – СПб., 1871. – С. LXV, 392. – (Приложение к XX тому Записок Имп. Академии наук ; № 3).

Срезневский 1871 II – Срезневский И. Две рукописи Киевопечерской лавры XIV и XV века // Срезневский И. Сведения и заметки о малоизвестных и неизвестных памятниках. – СПб., 1871. – С. LXXIX, 555–558. – (Приложение к XX тому Записок Имп. Академии наук ; № 3)

Творогов О.В. Рукописные собрания России: состояние изучения и описания // Труды Отделения древнерусской литературы. – СПб., 2001 – Т. 52. – С. 710–744.

Требін 1910 – Требін О. Матеріали до історії української мови з рукописів XV в. київських бібліотек // Записки Українського Наукового Товариства в Києві. – К., 1910. – Кн. 7. – С. 1–16.

Тромонин 1844 – Тромонин К.Я. Изъяснение знаков, видимых в писчей бумаге. – М., 1844.

Турилов 2000 – Турилов А.А. Рукописи РГАДА и русская книжная культура XV в. (заметки редактора) // Каталог славяно-русских рукописных книг XV века, хранящихся в Российском государственном архиве древних актов / Сост.: И.Л. Жучкова, Л.В. Мошкова, А.А. Турилов. – М., 2000. – С. 10–31.

Указ. ЦАМ КДА 1897 – Указатель Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии / Сост. Н.И. Петров. – К., 1897. – Изд. 2. – 292 с.

Ульяновський 2002 – Ульяновський В. Микола Геппенер: доля вченого та його наукова спадщина // Київська старовина. – 2002. – С. 143–175.

Харалампиев 1979 – Харалампиев И. За основните принципи на езиково-правописната реформа на Патриарх Евтимий Търновски // Български език. – 1979. – Кн. 1. – С. 22–30.

Харалампиев 1990 – Харалампиев И. Езикът и езиковата реформа на Евтимий Търновски. – София, 1990. – 157 с.

Цонев 1934 – Цонев Б. История на българский язык. – София, 1934. – Т. 2. – XII, 556 с.

Чепіга 1995 – Чепіга І.П. Деякі графіко-орфографічні особливості другого південнослов'янського впливу в Пересопницькому євангелії // Пам'ятки писемності східнослов'янськими мовами XI–XVIII ст. – К., 1995. – Вип. 2: Матеріали наукової конференції пам'яті Лідії Петрівни Жуковської. – С. 245–248.

Черторицкая 1990 – Черторицкая Т.В. Торжественник и Златоуст в русской письменности XIV–XVII вв. // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописных книг. – М., 1990. – Вып. 3, ч. 2. – С. 329–381.

Шеламанова 1960 – Шеламанова Н.Б. Деятельность археографической комиссии при Отделении исторических наук АН СССР за 1960 год // Археографический ежегодник за 1960 год. – М., 1962. – С. 368–370.

Шеламанова 1961 – Шеламанова Н.Б. Деятельность археографической комиссии при Отделении исторических наук АН СССР за 1961 год // Археографический ежегодник за 1961 год. – М., 1962. – С. 466–471.

Шеламанова 1966 – Шеламанова Н.Б. Предварительный список славяно-русских рукописей XI–XIV вв., хранящихся в СССР (для «Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР, до конца XIV в. включительно») // Археографический ежегодник за 1965 год. – М., 1966. – С. 177–272.

Шеламанова 1971 – Шеламанова Н.Б. Сопровождение по составлению Сводного каталога славяно-русских рукописей XI–XIV вв. // Археографический ежегодник за 1971 год. – М., 1972. – С. 384–391.

Шеламанова 1976 – Шеламанова Н.Б. Славяно-русский Октоих (ненотированный) XII–XIV вв. // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописных книг. – М., 1976. – Вып. 2, ч. 2. – С. 340–388.

Шмидт 1984 – Шмидт С.О. О сводном каталоге рукописных книг, хранящихся в СССР // Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР. XI–XIII вв. – М., 1984. – С. 3–7.

Щапов 1973 – Щапов Я.Н. Некоторые юридические и канонические памятники в славянской письменности XII–XV вв. // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 261–273.

Щапов 1978 – Щапов Я.Н. Византийское и южнославянское правовое наследие на Руси в XI–XIII вв. – М., 1978. – 348 с.

Щеглова 1910 – Щеглова С.А. «Пчела» по рукописям киевских библиотек. Опыт изучения и тексты. – СПб., 1910. – 85 с.

Щеглова 1916 – Щеглова С.А. Описание рукописей Киевского художественно-промышленного и научного музея имени Государя Императора Николая Алексеевича. – Пг., 1916. – 112 с; *То же*: Известия Отделения русского языка и словестности Имп. Академии наук. – Пг., 1916. – Т. 21, кн. 1. – С. 143–191; Кн. 2. – С. 13–64.

Щепкин 1967 – Щепкин В.Н. Русская палеография. – 2-е изд. – М., 1967. – 224 с.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ СЛІВ

- арк. – аркуш
 БАН УРСР – Бібліотека Академії наук
 УРСР (1934–1948)
 безср. – безсрібник
 безсрр. – безсрібники
 бібл. – біблійний
 біл. – білоруська
 блгв. – благовірний
 блж. – блаженний
 болг. – болгарська
 ВБУ – Всенародна Бібліотека України
 в м. Києві (1920–1934)
 вел. – великий
 вмц. – великомучениця
 вмч. – великомученик
 вмчч. – великомученики
 ВР ЦНБ АН УРСР – Відділ рукописів
 Центральної наукової бібліотеки
 Академії наук УРСР (1965–
 1988)
 ВР ЦНБ АНУ – Відділ рукописів
 Центральної наукової бібліотеки
 ім. В.І. Вернадського Академії наук
 України (1988–1992)
 гл. – глава
 дес. – десятиріччя
 див. – дивись
 др. – друга
 Єв. – Євангеліє
 заг. – заголовок
 зап. – запис, записи
 зач. – зачало
 зв. – зворот
 ін. – інший
 ІР ЦНБ АНУ – Інститут рукопису
 Центральної наукової бібліотеки
 ім. В.І. Вернадського Академії наук
 України (1992–1996)
 ІР НБУВ – Інститут рукопису На-
 ціональної бібліотеки України іме-
 ні В.І. Вернадського (з 1996)
 кат. – каталог
 кін. – кінець
 КДА – Київська духовна академія
 кн. – книга
 кн. – князь
 КПЛ – Києво-Печерська Лавра
 крб. – карбованець (-нці)
 м. – місто
 мм – міліметр
 мц. – мучениця
 мщ. – мучениці
 мч. – мученик
 мчч. – мученики
 напр. – наприклад
 НБУВ – Національна бібліотека Украї-
 ни імені В.І. Вернадського (з
 1996 р.)
 ост. – остання
 перш. – перша (-ше)
 под. – подібна
 пол. – половина
 пом. – поминання
 поч. – початок
 прав. – праведний, праведна
 прп. – преподобний, преподобна
 прпп. – преподобні
 прмц. – преподобномучениця
 прмч. – преподобномученик
 прсв. – преосвящений
 ред. – редакція
 рівноап. – рівноапостольний
 ркп. – рукопис
 рос. – російська
 РДАДА – Російський державний архів
 давніх актів
 с. – село
 с. – сторінка
 св. – святий, свята
 свв. – святі
 свт. – святитель
 свтт. – святителі
 сщмц. – священномучениця
 сщмч. – священномученик
 сщмчч. – священномученики
 серб. – сербська

сер. – середина
см. – сантиметр
ст. – старший
сх.– схожа
східнослов. – східнослов'янська
тот. – тотожна
тр. – третя
укр. – українська
ф. – фонд
ЦАМ КДА – Церковно-археологічний музей при Київській духовній академії

ЦДІАК України – Центральний державний історичний архів України, м. Київ

ЦНБ АН УРСР – Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР (1965–1988)

ЦНБ АНУ – Центральна наукова бібліотека України ім. В.І. Вернадського Академії наук України (1988–1996)

чв. – чверть

Додаток

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

1. № 23*. Мінея службова на листопад. Кін. XIV – поч. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 360 п. Арк. 2.
2. № 31. Мінея службова на серпень. Кін. XIV – поч. XV ст. Ф. 310 (Ніж.), № 9. Арк. 1. Перший почерк.
3. № 31. Мінея службова на серпень. Кін. XIV – поч. XV ст. Ф. 310 (Ніж.), № 9. Арк. 47. Другий почерк.
4. № 31. Мінея службова на серпень. Кін. XIV – поч. XV ст. Ф. 310 (Ніж.), № 9. Арк. 184. Третій почерк.
5. № 52. Тріодь Цвітна. Поч. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 327 п. Арк. 1.
6. № 17. Мінея святкова на рік. Конволют. 10–30-і роки XV ст., поч. XVI ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 366 п. Арк. 51. Перший почерк.
7. № 17. Мінея святкова на рік. Конволют. 10–30-і роки XV ст., поч. XVI ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 366 п. Арк. 30. Другий почерк.
8. № 17. Мінея святкова на рік. Конволют. 10–30-і роки XV ст., поч. XVI ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 366 п. Арк. 81. Третій почерк.
9. № 17. Мінея святкова на рік. Конволют. 10–30-і роки XV ст., поч. XVI ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 366 п. Арк. 1. Почерк поч. XVI ст.
10. № 33. Октоїх, гласи 1–8. Перш. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 341 п. Арк. 93. Перший почерк.
11. № 33. Октоїх, гласи 1–8. Перш. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 341 п. Арк. 98. Другий почерк.
12. № 33. Октоїх, гласи 1–8. Перш. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 341 п. Арк. 99. Третій почерк.
13. № 33. Октоїх, гласи 1–8. Перш. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 341 п. Арк. 153. Четвертий почерк.
14. № 50. Тріодь Пісна. Др. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 137 л. Арк. 206.
15. № 56. Шестоднев службовий. Др. чв. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 436 п/1673. Арк. 128 зв.–129.
16. № 11. Златоуст. 20–30-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 490 п/1649 I–II. Арк. 41 зв. Перший почерк.
17. № 11. Златоуст. 20–30-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 490 п/1649 I–II. Арк. 95 зв. Другий почерк.

* Вказується порядковий номер за каталогом.

18. № 11. Златоуст. 20–30-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 490 п/1649 /I–II. Арк. 136. Третій почерк.
19. № 11. Златоуст. 20–30-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 490 п/1649 /I–II. Арк. 168. Четвертий почерк.
20. № 30. Мінея службова на серпень. 20–30-і роки XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 364 п. Арк. 1.
21. № 43. Псалтир. 1436 р. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 9 л. Арк. 51.
22. № 43. Псалтир. 1436 р. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 9 л. Арк. 183. Кінець рукопису та запис писця.
23. № 15. Кормча. Перш. пол. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 375 л. Арк. 144. Друга половина правил Св. Собору в Карфагені та початок запису, скопійованого з Кормчої 1270 р.
24. № 15. Кормча. Перш. пол. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 375 л. Арк. 144 зв. Продовження запису, скопійованого з Кормчої 1270 р.
25. № 15. Кормча. Перш. пол. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 375 л. Арк. 145. Запис, скопійований із Кормчої 1270 р.
26. № 6. Євангеліє тетр. Сер. XV ст. Ф. 308 (П.-Мик.), № 548 п. Арк. 152.
27. № 6. Євангеліє тетр. Сер. XV ст. Ф. 308 (П.-Мик.), № 548 п. Арк. 323. Текст пам'ятки та запис 28 березня 1515 р.
28. № 48. Старчество. Сер. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 154 п/I–III. Арк. 31 зв.–32. Перший почерк.
29. № 48. Старчество. Сер. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 154 п/I–III. Арк. 77 зв.–78. Другий почерк.
30. № 48. Старчество. Сер. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 154 п/I–III. Арк. 364 зв.–365. Третій почерк.
31. № 48. Старчество. Сер. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 154 п/I–III. Арк. 473 зв. Записи сер. XV ст. та 1643 р.
32. № 38. Повчання. Сер.–тр. чв. XV ст. Ф. 310 (Ниж.), № 168/II. Арк. 10 зв.–11.
33. № 21. Мінея службова на жовтень. 50–60-і роки XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/II. Арк. 25.
34. № 44. Псалтир тлумачний Афанасія Олександрійського. 60-і роки XV ст. Ф. 306 (КПЛ), № 11 п/4. Арк. 3 зв.–4. Перший почерк.
35. № 44. Псалтир тлумачний Афанасія Олександрійського. 60-і роки XV ст. Ф. 306 (КПЛ), № 11 п/4. Арк. 43 зв.–44. Другий почерк.
36. № 44. Псалтир тлумачний Афанасія Олександрійського. 60-і роки XV ст. Ф. 306 (КПЛ), № 11 п/4. Арк. 107 зв.–108. Третій почерк.
37. № 44. Псалтир тлумачний Афанасія Олександрійського. 60-і роки XV ст. Ф. 306 (КПЛ), № 11 п/4. Арк. 181 зв.–182. Четвертий почерк.
38. № 44. Псалтир тлумачний Афанасія Олександрійського. 60-і роки XV ст. Ф. 306 (КПЛ), № 11 п/4. Арк. 278. П'ятий почерк.
39. № 44. Псалтир тлумачний Афанасія Олександрійського. 60-і роки XV ст. Ф. 306 (КПЛ), № 11 п/4. Арк. 309 зв.–310. Шостий почерк (дяка Ортемія).
40. № 44. Псалтир тлумачний Афанасія Олександрійського. 60-і роки XV ст. Ф. 306 (КПЛ), № 11 п/4. Арк. 92. Сьомий почерк.
41. № 44. Псалтир тлумачний Афанасія Олександрійського. 60-і роки XV ст. Ф. 306 (КПЛ), № 11 п/4. Арк. 253 зв.–254. Восьмий почерк.
42. № 44. Псалтир тлумачний Афанасія Олександрійського. 60-і роки XV ст. Ф. 306 (КПЛ), № 11 п/4. Арк. 405 зв. Колофонний запис писця Ортемія.
43. № 47. Служебник. 1461 р. Ф. 306 (КПЛ), № 21 п/9. Арк. 1.
44. № 47. Служебник. 1461 р. Ф. 306 (КПЛ), № 21 п/9. Арк. 118 зв. Запис писця 13 жовтня 1461 р.
45. № 51. Тріодь Пісна. 60–70-і роки XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 132 л. Арк. 1. Початок рукопису, над заставкою – запис писця.
46. № 51. Тріодь Пісна. 60–70-і роки XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 132 л. Арк. 21. Перший почерк.

47. № 51. Тріодь Пісна. 60–70-і роки XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 132 л. Арк. 230. Другий почерк.
48. № 3. Євангеліє апракос повний. Тр. чв. XV ст. Ф. I, № 7452. Арк. 1.
49. № 3. Євангеліє апракос повний. Тр. чв. XV ст. Ф. I, № 7452. Арк. 168.
50. № 14. Канон святій великомучениці Петці. Тр. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 162 л. Арк. 2.
51. № 45. Слова посницькі Ісаака Сиріна. Тр. чв. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 481 п/1661. Арк. 31 зв.–32. Перший почерк.
52. № 45. Слова посницькі Ісаака Сиріна. Тр. чв. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 481 п/1661. Арк. 89 зв.–90. Другий почерк.
53. № 45. Слова посницькі Ісаака Сиріна. Тр. чв. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 481 п/1661. Арк. 106 зв.–107. Редакторська вставка, на паперовому аркуші, пропущеного тексту.
54. № 32. Молитви Кирила Туровського. 70–80-і роки XV ст. Ф. I, № 5357. Арк. 1.
55. № 46. Слова посницькі Ісаака Сиріна. 70–80-і роки XV ст. Ф. 302 (Мак.), № 3 п. Арк. 1. Перший почерк.
56. № 46. Слова посницькі Ісаака Сиріна. 70–80-і роки XV ст. Ф. 302 (Мак.), № 3 п. Арк. 31 зв.–32. Другий почерк.
57. № 47. Слова посницькі Ісаака Сиріна. 70–80-і роки XV ст. Ф. 302 (Мак.), № 3 п. Арк. 110 зв.–111. Третій почерк.
58. № 46. Слова посницькі Ісаака Сиріна. 70–80-і роки XV ст. Ф. 302 (Мак.), № 3 п. Арк. 250 зв.–251. Четвертий почерк.
59. № 46. Слова посницькі Ісаака Сиріна. 70–80-і роки XV ст. Ф. 302 (Мак.), № 3 п. Арк. 515 зв. Запис першого писця, яким було розпочато та завершено рукопис.
60. № 53. Тріодь Цвітна. 70–80-і роки XV ст. Ф. 310 (Ніж.), № 141. Арк. 155.
61. № 1. Апостол апракос повний. 80-і роки XV ст. Ф. 306 (КПЛ), № 8 п/3. Арк. 1. Перший почерк.
62. № 1. Апостол апракос повний. 80-і роки XV ст. Ф. 306 (КПЛ), № 8 п/3. Арк. 193 зв.–194. Другий почерк.
63. № 39. Пролог на вересень – лютий. 80-і роки XV ст. Ф. 312 (Соф.), № 273 с/131. Арк. 2. Текст та дарчий запис др. пол. XVIII ст. (до 1778 р.).
64. № 39. Пролог на вересень – лютий. 80-і роки XV ст. Ф. 312 (Соф.), № 273 с/131. Арк. 3 зв. Текст та записи на полі: перший – XVII ст., другий – писця, скорописом XV ст.
65. № 2. Апостол. 80–90-і роки XV ст. Ф. 306 (КПЛ), № 7 п/2. Арк. 164.
66. № 2. Апостол. 80–90-і роки XV ст. Ф. 306 (КПЛ), № 7 п/2. Арк. 192 зв.
67. № 7. Євангеліє тетр. 80–90-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 417 п/1635. Арк. 100. Зміна першого почерку на другий.
68. № 7. Євангеліє тетр. 80–90-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 417 п/1635. Арк. 111. Другий почерк.
69. № 7. Євангеліє тетр. 80–90-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 417 п/1635. Арк. 249. Початок грамоти 1526 р.
70. № 7. Євангеліє тетр. 80–90-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 417 п/1635. Арк. 249 зв. Продовження грамоти 1526 р.
71. № 7. Євангеліє тетр. 80–90-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 417 п/1635. Арк. 250. Продовження грамоти 1526 р.
72. № 7. Євангеліє тетр. 80–90-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 417 п/1635. Арк. 250 зв. Кінець грамоти 1526 р. та запис 1561 р.
73. № 7. Євангеліє тетр. 80–90-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 417 п/1635. Арк. 251. Записи др. пол. XVI ст.
74. № 7. Євангеліє тетр. 80–90-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 417 п/1635. Арк. 251 зв. Записи др. пол. XVI ст.
75. № 7. Євангеліє тетр. 80–90-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 417 п/1635. Арк. 252. Записи др. пол. XVI ст.
76. № 7. Євангеліє тетр. 80–90-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 417 п/1635. Арк. 252 зв. Записи 1583 та 1586 рр.
77. № 10. Житіє Сави Освященного. 80–90-і роки XV ст. Ф. 310 (Ніж.), № 25. Арк. 1.

78. № 27. Мінея службова на травень – червень. 80–90-і роки XV ст. Ф. 311 (Д.ц.), № 575 п/V–VI. Арк. 182 зв.–183.
79. № 29. Мінея службова на липень. 80–90-і роки XV ст. Ф. 311 (Д.ц.), № 575 п/VII. Арк. 1 зв.–2. Перший почерк.
80. № 29. Мінея службова на липень. 80–90-і роки XV ст. Ф. 311 (Д.ц.), № 575 п/VII. Арк. 84 зв.–85. Другий почерк.
81. № 29. Мінея службова на липень. 80–90-і роки XV ст. Ф. 311 (Д.ц.), № 575 п/VII. Арк. 74 зв.–75. Третій почерк.
82. № 29. Мінея службова на липень. 80–90-і роки XV ст. Ф. 311 (Д.ц.), № 575 п/VII. Арк. 155 зв.–156. Четвертий почерк.
83. № 40. Пролог на жовтень – лютий. 80–90-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 529 п/1643. Арк. 97. Перший почерк.
84. № 40. Пролог на жовтень – лютий. 80–90-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 529 п/1643. Арк. 136. Другий почерк.
85. № 40. Пролог на жовтень – лютий. 80–90-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 529 п/1643. Арк. 198. Третій та четвертий почерки.
86. № 40. Пролог на жовтень – лютий. 80–90-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 529 п/1643. Арк. 214. П'ятий почерк.
87. № 40. Пролог на жовтень – лютий. 80–90-і роки XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 529 п/1643. Арк. 224. Шостий почерк.
88. № 4. Євангеліє апракос повний. Ост. чв. XV ст. Ф. I, № 7453. Арк. 1.
89. № 4. Євангеліє апракос повний. Ост. чв. XV ст. Ф. I, № 7453. Арк. 109 зв.
90. № 12. Измарагд. Ост. чв. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 488 п/1646. Арк. 40.
91. № 12. Измарагд. Ост. чв. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 488 п/1646. Арк. 161 зв.
92. № 18. Мінея святкова на вересень – лютий. Ост. чв. XV ст. Ф. I, № 7494. Арк. 20 зв.–21. Перший почерк.
93. № 18. Мінея святкова на вересень – лютий. Ост. чв. XV ст. Ф. I, № 7494. Арк. 102 зв.–103. Другий почерк.
94. № 18. Мінея святкова на вересень – лютий. Ост. чв. XV ст. Ф. I, № 7494. Арк. 189 зв.–190. Третій почерк.
95. № 18. Мінея святкова на вересень – лютий. Ост. чв. XV ст. Ф. I, № 7494. Арк. 309. Четвертий почерк.
96. № 19. Мінея службова на рік. Ост. чв. XV ст. Ф. I, № 5569. Арк. 1. Перший почерк.
97. № 19. Мінея службова на рік. Ост. чв. XV ст. Ф. I, № 5569. Арк. 55. Другий почерк.
98. № 19. Мінея службова на рік. Ост. чв. XV ст. Ф. I, № 5569. Арк. 133. Третій почерк.
99. № 19. Мінея службова на рік. Ост. чв. XV ст. Ф. I, № 5569. Арк. 151. Четвертий почерк (правий сповнець).
100. № 19. Мінея службова на рік. Ост. чв. XV ст. Ф. I, № 5569. Арк. 277. П'ятий почерк.
101. № 20. Мінея службова на вересень. Ост. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/I. Арк. 1. Перший почерк.
102. № 20. Мінея службова на вересень. Ост. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/I. Арк. 146. Другий почерк.
103. № 20. Мінея службова на вересень. Ост. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/I. Арк. 169 зв. Третій почерк.
104. № 20. Мінея службова на вересень. Ост. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/I. Арк. 239. Четвертий почерк.
105. № 22. Мінея службова на жовтень. Ост. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/III. Арк. 8 зв. Перший почерк та записи XV і XVII ст.
106. № 22. Мінея службова на жовтень. Ост. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/III. Арк. 10. Другий почерк.
107. № 25. Мінея службова на січень – лютий, червень. Коштовий. Ост. чв. XV ст., др. чв. XVII ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/V. Арк. 1. Перший почерк.
108. № 25. Мінея службова на січень – лютий, червень. Коштовий. Ост. чв. XV ст., др. чв. XVII ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/V. Арк. 63. Другий почерк.
109. № 28. Мінея службова на червень. Ост. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/VII. Арк. 49 зв.–50.

110. № 34. Октоїх, гласи 3–4. Ост. чв. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 435 п/1672. Арк. 14 зв.–15. Перший почерк.
111. № 34. Октоїх, гласи 3–4. Ост. чв. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 435 п/1672. Арк. 110 зв.–111. Другий почерк.
112. № 36. Паремійник. Ост. чв. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 433 п/1639. Арк. 1.
113. № 36. Паремійник. Ост. чв. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 433 п/1639. Зі звороту арк., наклеєного зі звороту верхньої кришки оправи, запис та уривок грамоти XVI ст.
114. № 36. Паремійник. Ост. чв. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 433 п/1639. Арк. 110. Кінець рукопису та записи, півуствавом і скорописом XVI ст.
115. № 36. Паремійник. Ост. чв. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 433 п/1639. Арк. 112 зв. Проби пера писця, півуствавом та скорописом.
116. № 55. Четья Мінея (Урочистник мінейний) – Златоуст п'ятдесятний. Ост. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 415 л. Арк. 20. Перший почерк (писця Березки).
117. № 55. Четья Мінея (Урочистник мінейний) – Златоуст п'ятдесятний. Ост. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 415 л. Арк. 154. Другий писець.
118. № 55. Четья Мінея (Урочистник мінейний) – Златоуст п'ятдесятний. Ост. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 415 л. Арк. 232 зв. Третій писець.
119. № 55. Четья Мінея (Урочистник мінейний) – Златоуст п'ятдесятний. Ост. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 415 л. Арк. 292.
120. № 55. Четья Мінея (Урочистник мінейний) – Златоуст п'ятдесятний. Ост. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 415 л. Арк. 286 зв. Запис писця 1397 р. у копії ост. чв. XV ст. та запис писця Березки, ост. чв. XV ст.
121. № 55. Четья Мінея (Урочистник мінейний) – Златоуст п'ятдесятний. Ост. чв. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 415 л. Арк. 287. Показчик читань із записом у кінці писця Березки, ост. чв. XV ст., та запис 1696 р., про оправлення книги.
122. № 37. Повість про забиття князя Михайла Тверського в Орді. Ост. чв. XV – поч. XVI ст. Ф. 33, № 1. Арк. 1 зв.–2.
123. № 24. Мінея службова на січень – лютий. 90-і роки XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 372 п. Арк. 25 зв.–26. Перший почерк.
124. № 24. Мінея службова на січень – лютий. 90-і роки XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 372 п. Арк. 332 зв.–333. Другий почерк.
125. № 8. Євангеліє учительне. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 223 л. Арк. 190.
126. № 8. Євангеліє учительне. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 223 л. Арк. 117 зв.
127. № 9. Євангеліє учительне. Кін. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 496 п/1648. Арк. 74 зв. Перший почерк.
128. № 9. Євангеліє учительне. Кін. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 496 п/1648. Арк. 119. Другий почерк.
129. № 9. Євангеліє учительне. Кін. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 496 п/1648. Арк. 160. Третій почерк.
130. № 9. Євангеліє учительне. Кін. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 496 п/1648. Арк. 176 зв. Четвертий почерк.
131. № 9. Євангеліє учительне. Кін. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 496 п/1648. Арк. 181. П'ятий почерк.
132. № 9. Євангеліє учительне. Кін. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 496 п/1648. Арк. 246. Шостий почерк.
133. № 9. Євангеліє учительне. Кін. XV ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 496 п/1648. Арк. 350 зв. Сьомий почерк та запис писця.
134. № 41. Пролог на грудень – лютий. Кін. XV ст. Ф. 310 (Ніж.), № 18. Арк. 1. Перший почерк.
135. № 41. Пролог на грудень – лютий. Кін. XV ст. Ф. 310 (Ніж.), № 18. Арк. 388. Другий почерк.
136. № 41. Пролог на грудень – лютий. Кін. XV ст. Ф. 310 (Ніж.), № 18. Арк. 443. Третій почерк.

137. № 42. Проложні сказання та слова на Різдво Пресвятої Богородиці. Конволют. Кін. XV ст., сер. XVII ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 515 п. Арк. 1 зв. Перший почерк.
138. № 43. Проложні сказання та слова на Різдво Пресвятої Богородиці. Кін. XV ст., сер. XVII ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 515 п. Арк. 10. Другий почерк.
139. № 5. Євангеліє апракос повний. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 33 л. Арк. 1.
140. № 5. Євангеліє апракос повний. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 33 л. Арк. 53.
141. № 13. Ізмарагд. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 489 п/1657. Арк. 1.
142. № 13. Ізмарагд. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 489 п/1657. Арк. 222 зв.–223.
143. № 16. Кормча. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 652 п. Арк. 1. Перший почерк.
144. № 16. Кормча. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 652 п. Арк. 373 зв. Другий почерк.
145. № 26. Мінея службова на березень. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 365 п/VI. Арк. 62 зв.–63.
146. № 35. Октоїх, гласи 5–8. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 309 (Вид.), № 566 п. Арк. 49. Перший почерк.
147. № 35. Октоїх, гласи 5–8. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 309 (Вид.), № 566 п. Арк. 57. Другий почерк.
148. № 35. Октоїх, гласи 5–8. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 309 (Вид.), № 566 п. Арк. 71 зв.–72. Третій почерк.
149. № 35. Октоїх, гласи 5–8. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 309 (Вид.), № 566 п. Арк. 122 зв.–123. Четвертий почерк.
150. № 35. Октоїх, гласи 5–8. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 309 (Вид.), № 566 п. Арк. 226 зв.–227. П'ятий почерк.
151. № 35. Октоїх, гласи 5–8. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 309 (Вид.), № 566 п. Арк. 193 зв.–194. Шостий почерк.
152. № 35. Октоїх, гласи 5–8. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 309 (Вид.), № 566 п. Арк. 196. Сьомий почерк.
153. № 35. Октоїх, гласи 5–8. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 309 (Вид.), № 566 п. Арк. 423 зв. Восьмий почерк, у кінці – запис писця, зроблений кіноварю.
154. № 54. Урочистник мінейний. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 494 п/1658/I–III. Арк. 211 зв.–212. Перший почерк.
155. № 54. Урочистник мінейний. Кін. XV – поч. XVI ст. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 494 п/1658/I–III. Арк. 564 зв.–565. Другий почерк.
156. № 49. Тлумачення на пророків. 1500 р. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 422 п/1642. Арк. 17.
157. № 49. Тлумачення на пророків. 1500 р. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 422 п/1642. Арк. 196. Вставки в тексті, зроблені скорописом у 1500 р.
158. № 49. Тлумачення на пророків. 1500 р. Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 422 п/1642. Арк. 303. Колофонний запис писця.

ПЕТНИ. СЪЗКОНИМ ПЛАХИМЪ СУСАИЛНИИ ДЪИКИ ДОУДРЕ СЛНУ...

СВЯТА ЦА ВЪШЛИ ДН СНА ДН И НЕИИИ ТИ ПОВЪ... БЛАГОСЛАВНО ВЪИ
ШЪ ТРОИЦОВИЦЮ ДЪЛАННДЪ НІРАДИ ПІІИИИ СЪЛУУХИХЪ
ПѢ И НРЛО... БІЗЪ ПАТІАНАГО ЦУТЪ ИМІ СЛАВА. ИГОМЕ ТРЕДЪЦЮ
О ТЪ НЕШЫ ИНАЪ. ПОНТИЦІИИ ДЪИИ И СЪРЪУХИИ СІУ...

РАВНОУТНИИ ТИ СЪ ТЮ. ИРАДИИ ПЕЧИИИИИ ДЪ ИСТЪАИИ ДЪ...
І СЮУЦІИ. РАДИИ ПОЛУУИИ ТЪ ДЪРИИ ДОКА СЪ ТЪ РІЦІИ...
СЪИТАНИИ ПЕТА ПИИ ДЪ ІХЪАИИ СІ. ОЪІСЛАВШІ АСЪАВШЕИИ
ТИ СІИ. ІАИИ ДЪ ІХЪА СІИ СІИ СЪ ТЪ РІЦІИ. ДЪИИИ ТЪ ДЪ ИНО С...

СЪИ ЦЮУТИ СЪ СЪ ДІИ ПИ ДЪ ДЪУУА ТЪ АНО. ПРАДО ВЪКЛАИИИ
И ТИ ПИ АГО СЪ ДЪРИИ ІЕСА И ДЪ ИНОГО. ИА ДНО СЪ СЪ ИИИ РЪ СЪУШ
О АИИИ ШІ ТАНИИ... БІ ИІОУ СЪ РЪИИ И ПЪ ДЪ ИНО СІИ И ПРЪ ТЮА...
І СЮУЦІИ ІА АИИ ИНОГО. ВЪ ПИИ ДЪ АИИИ ИАИИИ СЪ РЪ І СЪ ТЪ
І ДЪУ... ПѢ СІ РЛО... ПРІРАДИ АГО НА СЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ...

І ШТИ ДЪ ИНОУ ПИ ИНО. РЪ І СЪ ТЪ АИИ. ВЪ ПИИ СЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ...
С ТАПЪ ІОНИ СЪ СЪ ДІИ ПИ ДЪ ДЪУУА ТЪ АНО... ПѢ ИИ ИИ ИА ДЪ І СЪ...
І ИОВА ПИИ. ТЪ СІ Р ДЪ СЪ А СЪ ТИ СІ. ДЪ ИИ И ДЪ И ПЪ СЪ ТИ И СІ И ДЪ...
І А ДЪ И ТЪ ИИИ СЪ ТЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ... ПРІРАДИ АГО НА СЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ...

ПРІРАДИ АГО НА СЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ...
І ШТИ ДЪ ИНОУ ПИ ИНО. РЪ І СЪ ТЪ АИИ. ВЪ ПИИ СЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ...
С ТАПЪ ІОНИ СЪ СЪ ДІИ ПИ ДЪ ДЪУУА ТЪ АНО... ПѢ ИИ ИИ ИА ДЪ І СЪ...
І ИОВА ПИИ. ТЪ СІ Р ДЪ СЪ А СЪ ТИ СІ. ДЪ ИИ И ДЪ И ПЪ СЪ ТИ И СІ И ДЪ...
І А ДЪ И ТЪ ИИИ СЪ ТЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ... ПРІРАДИ АГО НА СЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ...

СЪ ТЮА ТЪ ТРІ ІА И ИИИ СЪ СЪ ДІИ ПИ ДЪ ДЪУУА ТЪ АНО... ПѢ ИИ ИИ ИА ДЪ І СЪ...
І ИОВА ПИИ. ТЪ СІ Р ДЪ СЪ А СЪ ТИ СІ. ДЪ ИИ И ДЪ И ПЪ СЪ ТИ И СІ И ДЪ...
І А ДЪ И ТЪ ИИИ СЪ ТЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ... ПРІРАДИ АГО НА СЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ...
І ШТИ ДЪ ИНОУ ПИ ИНО. РЪ І СЪ ТЪ АИИ. ВЪ ПИИ СЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ...
С ТАПЪ ІОНИ СЪ СЪ ДІИ ПИ ДЪ ДЪУУА ТЪ АНО... ПѢ ИИ ИИ ИА ДЪ І СЪ...

І ШТИ ДЪ ИНОУ ПИ ИНО. РЪ І СЪ ТЪ АИИ. ВЪ ПИИ СЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ...
С ТАПЪ ІОНИ СЪ СЪ ДІИ ПИ ДЪ ДЪУУА ТЪ АНО... ПѢ ИИ ИИ ИА ДЪ І СЪ...
І ИОВА ПИИ. ТЪ СІ Р ДЪ СЪ А СЪ ТИ СІ. ДЪ ИИ И ДЪ И ПЪ СЪ ТИ И СІ И ДЪ...
І А ДЪ И ТЪ ИИИ СЪ ТЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ... ПРІРАДИ АГО НА СЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ...
І ШТИ ДЪ ИНОУ ПИ ИНО. РЪ І СЪ ТЪ АИИ. ВЪ ПИИ СЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ...
С ТАПЪ ІОНИ СЪ СЪ ДІИ ПИ ДЪ ДЪУУА ТЪ АНО... ПѢ ИИ ИИ ИА ДЪ І СЪ...

МІА ТЪ 2 ВЪ СЪ ТЫ ІА

І ШТИ ДЪ ИНОУ ПИ ИНО. РЪ І СЪ ТЪ АИИ. ВЪ ПИИ СЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ...
С ТАПЪ ІОНИ СЪ СЪ ДІИ ПИ ДЪ ДЪУУА ТЪ АНО... ПѢ ИИ ИИ ИА ДЪ І СЪ...
І ИОВА ПИИ. ТЪ СІ Р ДЪ СЪ А СЪ ТИ СІ. ДЪ ИИ И ДЪ И ПЪ СЪ ТИ И СІ И ДЪ...
І А ДЪ И ТЪ ИИИ СЪ ТЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ... ПРІРАДИ АГО НА СЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ...
І ШТИ ДЪ ИНОУ ПИ ИНО. РЪ І СЪ ТЪ АИИ. ВЪ ПИИ СЪ РЪ І СЪ ІА И ПЕДА ВЪ СЮУ...
С ТАПЪ ІОНИ СЪ СЪ ДІИ ПИ ДЪ ДЪУУА ТЪ АНО... ПѢ ИИ ИИ ИА ДЪ І СЪ...

У А У А У Ж У А У А У А У А У А У А У А У

не рау етса и ф р ны мно ж ст во б ж ть н но
та в н ш е л н б ны н к р ть ко н ц е . с і а е ч е ш
в ь з д о у с в ть н ь н е г р к с ч ж і е н ь . а е р ь з х
р а н с і о у ц л е т ь . н з е м л а н ц е о у к р а ш л е т .
п о е т ь б ж і г я н ы м н і с ь н ь м н ц р і к в н х н л .
с л о у ж и т ь п о т н т а ж ц и . с ь в ы ш е е ж б л ю
д ж ц л і о . к р т а б ж т ь в н а г о н і р ь ч і о д n a r .
б о ж е с н л o o у к р t ь п л ь е м н . в л ь t ь п r n
с т ж n і м ь з o k ж щ e . o y m ь p ь m і r ь n c і c n
д ш ж n a ш л : ~

а р а у е т с а т ь в а р ь н і г р л е т ь . а м е б
б л н e т a k p t ь в ь к o n ц e c ь n ь c e . з e m
п р o c k ь щ a ж . н e з в ь k o y t л e n л і o k c . z a
p a c t o m e n л a . д н e л n k o y ж t ь в ь л n k ы a c t e
д e c k ы m n t a b ц и . н ь o k p a m a щ e e c p ь d o
г р a d і e . k p t o m ь p a z o p e n o . в ь e d n n o
в ь c ь a в ь c ь в ь k o y n n . ш ь m ж e n p k d
c і a ж п a t e c l n ц a . в ь c a t ь в a r ь p r o c k ь
щ a e t a b л g t ь ж . н o y n a c n ь e t ь n e п e a
e і t ь в ь p n o t r o r o t ь t ь ж щ ж a : +

свѣдѣнъ да же нѣдріма скомчашу
же са пѣвлу. тнть же в зоратнвса
вѣкрнтъ. нѣтѣмо епѣи н поиы поста
вн, почн о гн.
мнко. а ндріана. н нчталі. ндрі
хн нлн. а ннкв а ндріа нь нн
пѣліа жена его вѣ. бѣхъ ѿ граа ннко
міа і нскаго. вѣ обѣхожде н іе в то
ром аз і міа ново. а тн быша а мжжіе
хртіі а нечн слово ісг. н же крѣахъ
вѣ в рѣтпѣ. н многым і помленн
мжчен быша. нх же в просн прѣ же
мжчен іа стын а ндріанъ. вѣ снжа прі
емлетене не постованн а сіа, нтѣ
ковы а мжжы. о нѣ м же ѿ вѣщав
шіи, да вѣ прінемемъ ѿ бѣаго то
ванн а нелгѣ. е же за него стражж
цен. н н слѣ вѣ мѣстн н ма же н
же ѣмъ. н н слово н згладн. а б і е
блаженн а ндріанъ б жтѣ в н о ж бл
годѣтїа прѣклонса. скоро пн сѣ
рѣ. вѣ зчн н нтн н ма егѣ свхртіанн.
хоц же в рѣсвнннн ѣмрѣтн. о нѣ
мжчен а пн савшіи его, н же лѣзы
того о коваша. такова же ѣ вѣ
вшіи а гтѣліа бывшн сѣ жалостїа
рада свѣтло ж о дѣ же н моннсты

ГЛА II:
Прійде і олія і промисля
внѣмѣ бѣнѣ воуто ка
нѣмѣс. снѣмѣ бѣ оуцнѣ вѣтѣн
мѣ снѣмѣ. шѣмѣ бѣ вѣтѣн
тѣмѣ рѣ знѣмѣ дѣлѣтѣ рѣноуцнѣмѣ
нѣтѣ рѣ снѣтѣ оуцнѣмѣ. II снѣтѣ
вѣтѣмѣ бѣ оуцнѣ дѣлѣтѣ рѣноуцнѣ
внѣмѣмѣ. Еднѣмѣ снѣмѣ Еднѣ
ноуцнѣ вѣтѣмѣ Еднѣмѣ бѣтѣмѣ
Еднѣтѣтѣ оуцнѣмѣ снѣмѣ вѣтѣн
мѣ. снѣтѣмѣ бѣнѣ вѣтѣмѣ дѣлѣтѣ
внѣснѣ оуцнѣмѣ дѣлѣтѣ вѣтѣтѣ оуцнѣ
рѣ. снѣтѣмѣ снѣтѣтѣмѣ нѣмѣ
оуцнѣтѣ оуцнѣмѣ рѣ. II снѣтѣмѣ
снѣмѣ дѣлѣтѣ рѣ. снѣтѣмѣ
вѣтѣмѣ. II снѣтѣмѣ оуцнѣтѣтѣ
мѣнѣ дѣлѣтѣ. II снѣтѣмѣ оуцнѣ
дѣлѣтѣ снѣтѣтѣ оуцнѣмѣ. II снѣтѣмѣ
оуцнѣтѣтѣ снѣтѣтѣ оуцнѣмѣ.

177

СВЯТЫЙ

ГЛАГОЛЮЩИИ: УРО. ВАС. В
 СТЕЛА, ПАЛОПАН, F
 ИЛИОН СТИМІ . S. АІМІВ:
 ВА. НЕ СЕСЕ ПАМЬСА . ДА
 ПОУСТІНІТЬ ЛМРХ ОУТТІВШІН
 ГРАМ . НБСАУСОПТОВАШЕ
 ПРАСІВАДЕГО . ШЛАЦІН ВА
 СХОЖДЕНІАЕГО . АГБАНДИ
 ВІШЕСЕ ТАКАУШЕ НАШЕ
 СЕБѢ . ШЦА ХУДЕТА ЕСО. КЕ
 ВЪСІДРЕРУ НМАТГО СНАСАІНІ
 СХІНАА . ДІА СІМІ ВЕІН
 ВАСІМА АГБАНДИЕГО . ВА
 ІМІТГО ВРАТГА ІМЕСІНВАНІН .
 ВБІН Е. АІНІ ВБСАІВІЦАНІТГО
 РОУКАМІН . ІАКОВА ВІДЕХУ
 НДЕЖЕБѢ ПРІВІТІЕ .
 ІНІТВОЕМОУ ВЪ НЕСЕНІЮ ОУДИ
 ВІШЕСЕ ХЕРОУАНІН . АНДІТ
 АШЕІА ПЛШБЛАЦІТІА ВАСХО
 ДЕНІА . ІЖЕНАМІНУ СІВДЕ
 ЦІААГО, СЛАВНІТГО Е. ІАКОВА
 ІА МЛГІАТІВОА СЛАІТГО БѢ .
 ІАКОВА СІСТАІА РЕЦІТГО ВОВ
 ВА. НЕ СЕСЕ ХЕ . СІАІІЕ СЛА
 НІ ШІЕ . НАСІІВЛЕМАТІН
 СІАІІО ДАНІЕ ВІДІНІАЦІА
 ІАІСІА . ПОІСАІІДЕ МСРІТІВОН

Спиритема . потиіае ва
 сирсеніе, СЛАВНОЕ ВА. НЕ СЕСЕ
 НІЕ СЛАВЦІЕ ПІАМОУНІА .
 ІН АІАІНІНІДѢ ВІШЕТЕ НА
 ШЛАЦІТІА ВЪЕМЛЕМІА
 РОУДАНІЕМА СЛАЗА ЖІВОДА
 ВТЕРЕ . СІАІІАІ ІСПЛАНІА
 ЕМІН РОУДАГОШЕ ГІАХОУ .
 СІАІІА ДАНЕШЕ ПІАВІШІА СІА
 СІРА . ІНЖЕ ДАМІАІІЕ
 ВЪУАГОКІАБЕСІН РАБЫ СВОЕ .
 ІАКОВАГО ОУТІРІВАМА, НА
 ПОСЛІ ІАКОВАШЕ ШЛАЦІА СЕІА .
 ПРІВІТІАІНІТІВОН ДІА ПРІ
 СВІТІАГОШЕ ДІШЕ НАШЕ .
 ІНІСАМОТІРЕНІА САВРАШІН ВЪ
 ГІАНІСІТІАВО . ПОЕМА СВОЕ
 ОУТІМНІСАІ, НАГОРА ЕЛЕШІ
 СІАІІО ВАСІТІН ЕМАІІШЕ
 НІСЕ ТІВАРІ НБСАІІО ГІІІІЕ
 ІНЖЕМАІІЕ РА ШІНІЦІАВІН
 ІАІІІІТІА . ВАСІІА ВІАІІОУЖЕ
 ПІШЛОУНІСЕ . ВСЕ СІАІІН
 ТІВОН ДІА ПОСЛІ ПРІОСВІТІА
 ІОШІН ДІШЕ НАШЕ .
 ІАІІА . ІАІІА . ІАІІА .
 ПРІАІІАІІАІІАІІАІІАІІАІІА
 ІНІСЕ СЛАТІІОМІ ІСЕ . ІАІІО
 ІАІІАІІАІІАІІА ІАІІАІІА ІАІІА
 ЖІВЕ . ДІА ШГОРАІІАІІА
 САНУГІАІЕ, ВА. НЕ СЕСЕ ВАСІІА

8. № 17. Мінея святкова на рік. Конволют. 10-30-і роки XV ст., поч. XVI ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 366 п. Арк. 81. Третій почерк

Свѣтъ Свѣтъ Сѣбѣ на хвѣлно
 Птрьслъньчъ мнѣ зарѣ. слово
 словнмь. и простѣи нѣ ищн.
 ни покладнмисе. нѣевопрости
 нѣи поладова. и нѣесть шѣтлѣ
 бѣрѣ семельно роднѣй. и сѣаѣ
 шнмъ стнчлкъ. и нѣрѣтнѣаѣ
 подѣ: нѣе доблѣаѣ шѣеъ свѣд.
 и нѣе вѣрнѣе свѣаю. в ѣлова нѣ
 вѣсемъ. и нѣрѣ бѣ жнщѣсрѣшн
 нѣмѣрннѣмъ сѣаѣ сѣсрѣшнѣ.
 нѣ нѣрѣ боу мѣгоршнѣ. нѣ шѣ
 шѣнѣ шѣаѣ нѣнѣи. нѣ поладн
 мѣрѣтѣ конца. шѣсратнмѣнѣ
 нѣаднѣ асамо голѣхннѣаѣ дн
 нѣсѣрѣтнѣ. нѣ вѣ нѣомъ:
 нѣ поладнѣмъ вѣсѣаѣ нѣмѣнѣснѣ нѣ
 нѣчнѣ нѣнѣсѣчнѣнѣнѣаѣ шѣаѣ ро.
 поладнѣ нѣнѣсѣтѣ погѣшнѣхѣ
 птрьснѣаѣ нѣсѣо вѣаѣ вѣсѣ: нѣ вѣ
 нѣсѣаѣ нѣаѣго. нѣаѣкнѣстѣаѣ нѣа.
 и нѣрѣсѣтѣ аѣтѣ нѣгѣа. поюше
 вѣнѣнѣмѣтнѣ. подѣаѣ рѣ болѣ
 пѣаѣмъ птрьсѣшннѣмъ шѣ
 шѣннѣ: нѣсрѣслѣ прогѣелѣнѣсн.
 шѣшѣ вѣсѣ нѣаѣхлѣнѣаѣ. чѣѣтѣ вѣ
 жѣтѣаѣ. стѣбѣ. вѣ сѣпрнѣснѣсѣ
 шѣнѣ дѣо. аѣаѣшаго нѣкнѣвѣ
 пѣаѣ. нѣ вѣ шѣуаѣко мѣ:
 нѣе вѣ вѣсѣ аѣеаѣ! нѣ аѣнѣнѣго
 шѣкннѣшн. аѣрѣлѣ нѣ аѣвѣсѣгѣ
 стѣаѣ. птрьнѣ нѣсѣстѣаѣ. аѣнѣ
 аѣснѣнѣсѣ мѣонѣ вѣ шѣбра(шѣлѣн.

аѣраамѣ поющѣтѣаѣо
 птрьнѣмѣтѣонѣмъ
 вѣсѣо нѣаѣхлѣнѣ вѣуаѣмъ
 бн. свѣтъ нѣпрнѣстѣлѣмъ шѣ
 вѣсѣ аѣрѣжнѣтѣсло. нѣсѣовѣнѣшѣ.
 аѣрнѣо вѣсѣаѣ тѣнѣнѣгнѣаѣсѣ:
 нѣеаѣнѣстѣаѣ нѣснѣаѣмъ птрьсѣнѣ
 нѣаѣгѣсѣвѣтѣаѣ. нѣнѣнаѣго птрьола
 хѣсѣаѣ. вѣсѣнаѣуаѣмъ. нѣнѣнѣо
 бѣсѣо нѣаѣхлѣнѣ вѣптрьѣлнѣчѣхѣ
 птрьѣвѣшѣвѣсѣ:
 нѣсѣаѣлнѣвѣ: нѣглѣннѣаѣ шѣсѣаѣ
 постоаѣннѣо. бѣсѣаѣхлѣнаѣ аѣ
 ннѣчѣ. нѣмогѣтѣ пѣтнѣ. шѣбѣ
 аѣнѣожелѣощнѣо. аѣрѣсѣноушѣ шѣ
 рнѣ. бѣсѣо нѣаѣхлѣнаѣ сѣпрнѣсѣ
 нѣнѣнѣчѣсѣаѣ нѣрнѣоснѣмъ. нѣонѣ
 аѣрѣжѣаѣвѣнѣхѣаѣлѣ: нѣаѣнѣ
 тѣлнѣо сѣлѣтѣтѣ. нѣаѣнѣо нѣ
 нѣлнѣаѣго. и нѣрѣсѣвѣтѣ аѣго сѣаѣ.
 нѣптњнѣлнѣнѣ шѣснѣ. сѣннѣмъ нѣаѣ
 грѣшнѣнѣ. птрьнѣлнѣснѣ птрьоу
 жѣаѣвѣбѣлнѣчѣаѣющнѣнѣ: нѣо
 нѣнѣпѣрѣоуаѣнаѣ аѣдѣаѣ
 нѣо рѣднѣлѣснѣ
 снѣаѣ. нѣнѣсѣо аѣлѣаѣющѣаѣ шѣнѣ
 шѣшѣннѣ. бѣаѣнѣнѣсѣмѣннѣаѣ
 нѣнѣпѣаѣ шѣсѣаѣдѣлѣннѣ. нѣшѣлѣ
 птрьсрѣшѣннѣо мѣ нѣсѣо гла
 нѣлнѣсѣ: нѣшѣлѣ: шѣснѣ
 нѣсѣ: нѣсѣ: нѣсѣ: нѣсѣ: шѣдѣ
 аѣнѣмъ. погребѣвннѣ бѣго сѣтѣ
 пѣнѣмъ нѣпоушѣлѣ. нѣвѣшѣснѣ
 нѣго прослѣднѣ. аѣшѣовѣсѣкрѣснѣ

Тышии не боурней.
црчи в жзъ помб. о
судрвдвдмиме. би
рпани кие и припани
шн бши. вьсудри собо
дон. иже шлюбвте
нишши орѣ не пороуна;
ла. вьспльны. ани
црчвонаучелна хшпа
прниша плагонди по
ипавасов жпва. и
теплънь не прѣстайно
беспльныи гласы. ни
зныи шгньмыли вь
ипвающе ншдмани
ани. и млтшы прише
те. иже шчуить мьса
врыныи шви по силан.
и шта даянии сь срѣ
шныи мь и проимты.
вѣть бо влца немошь
пшоу. шблыниевьню
млтн вь бои. и швои.
и млы прикланя дьва
шн. шравъ хь сь срѣше
шн вш. дашыи млмаза
млода па белни млы
о о гднсе дардан
пы шва орѣ проглаван
пада. вьсомь проглавь
и мла влце. члнбь бо
рмимь. шврась гави

99
льшице вповровѣ
шповорнаюе. и шврдн
сатплмнїе. рднсе вавд
шн врамлице вце. рднсе
нѣдостидой пыте вдовлѣ
стельма. рднсе недовѣдн
мла и не шборнмла ште по
хупныи мь. рднсе вьсомь
прогланнїе. ноу шварьтнїе
ршамь машн: шрмте сепѣ
рн вце. млтвїннїе шравь
твон. вырпекла помлвннїа:
дсшвннїе: окаянїе: нсе
срѣшлїе вьдрѣстїе: члн
лвнїа споблїе. перадо
мь вав. шдрлвек монм
швраченнїе, шангелтн
помлвннїе: и штрашнїе
боице. и шлншвореме прѣ
штан. и штвасоудншн сь
дн и мь боимтсе. млн мь
врачеваннїа хоме и врач
снїе данш. мво мь аь дь
св шрѣге в сн. на шмошь
мою оумрнїе и лодмоу
нмь сн. сь мь мь вь
сехь не врь сьше. впа мь
и в мдѣть снїе дрѣ шпоуе
шв: блаженнїе на дѣте
не посрѣшнїе. мь не
свгно мь црчвннїа глннїи

24
 [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED]
 втвонире [REDACTED] [REDACTED]
 спсе п[REDACTED] в[REDACTED] [REDACTED].
 и б[REDACTED] н[REDACTED] ш[REDACTED] оу н[REDACTED] м[REDACTED] оуи.
 е днн е в[REDACTED] г[REDACTED] шн е д[REDACTED]
 ж[REDACTED] мн пр[REDACTED] це н[REDACTED] е в[REDACTED] аго
 оу т[REDACTED] р[REDACTED] и н[REDACTED]. ах ж[REDACTED] е в[REDACTED] н[REDACTED]
 б[REDACTED] е н[REDACTED] ш[REDACTED] и р[REDACTED] а з[REDACTED] оу м[REDACTED]. уи
 в[REDACTED] г[REDACTED] т[REDACTED] в[REDACTED] м[REDACTED] н[REDACTED] о и р[REDACTED] а з[REDACTED] оу м[REDACTED]
 н[REDACTED] оу ш[REDACTED] н[REDACTED] о н[REDACTED] о ст[REDACTED] и. с[REDACTED] г[REDACTED] р[REDACTED] ш[REDACTED]
 и. б[REDACTED] а н[REDACTED] м[REDACTED] б[REDACTED] а г[REDACTED] о с[REDACTED] р[REDACTED] е н[REDACTED].
 то ш[REDACTED] с[REDACTED] л[REDACTED] а в[REDACTED] р[REDACTED] т[REDACTED] в[REDACTED] о ст[REDACTED] р[REDACTED] н[REDACTED] е.
 п[REDACTED] а м[REDACTED] о и оу н[REDACTED] о б[REDACTED] в[REDACTED] е т[REDACTED] у т[REDACTED].
 и н[REDACTED] п[REDACTED] с[REDACTED] т[REDACTED] а ш[REDACTED] оу м[REDACTED] а в[REDACTED] и. н[REDACTED] е
 в[REDACTED] р[REDACTED] е ж[REDACTED] а н[REDACTED] н[REDACTED] оу и н[REDACTED] е с[REDACTED] к[REDACTED] р[REDACTED]
 ш[REDACTED] е н[REDACTED] н[REDACTED] оу. т[REDACTED] а л[REDACTED] а н[REDACTED] г[REDACTED] в[REDACTED] о н[REDACTED] оу
 ж[REDACTED] а н[REDACTED] б[REDACTED] а г[REDACTED] о с[REDACTED] т[REDACTED] р[REDACTED] а г[REDACTED] т[REDACTED] в[REDACTED] оу
 и ц[REDACTED] и е ц[REDACTED] и. п[REDACTED] а д[REDACTED] ш[REDACTED] оу м[REDACTED] а
 н[REDACTED] о б[REDACTED] в[REDACTED] с[REDACTED] т[REDACTED] а и т[REDACTED] у т[REDACTED]. и с[REDACTED] н[REDACTED] ю ш[REDACTED]
 с[REDACTED] к[REDACTED] р[REDACTED] е б[REDACTED] л[REDACTED] а и т[REDACTED] у т[REDACTED]. п[REDACTED] а и н[REDACTED]
 ж[REDACTED] е н[REDACTED] н[REDACTED] е л[REDACTED] л[REDACTED] а г[REDACTED] а н[REDACTED] ц[REDACTED] и.
 оу в[REDACTED] и л[REDACTED] а м[REDACTED] е ш[REDACTED] и к[REDACTED] а н[REDACTED] и н[REDACTED] о
 л[REDACTED] а оу. п[REDACTED] р[REDACTED] о г[REDACTED] и в[REDACTED] и т[REDACTED] и с[REDACTED] е н[REDACTED]
 л[REDACTED] а в[REDACTED] оу. п[REDACTED] р[REDACTED] о т[REDACTED] и в[REDACTED] оу. г[REDACTED] и
 е с[REDACTED] п[REDACTED] с[REDACTED] л[REDACTED] о ж[REDACTED] е н[REDACTED]. н[REDACTED] е л[REDACTED] а в[REDACTED] ц[REDACTED] и
 н[REDACTED] оу ш[REDACTED] е ж[REDACTED] а г[REDACTED] л[REDACTED] оу л[REDACTED] а в[REDACTED] и е ш[REDACTED].
 н[REDACTED] е л[REDACTED] а ж[REDACTED] а г[REDACTED] л[REDACTED] оу б[REDACTED] а н[REDACTED] ц[REDACTED] и с[REDACTED]
 с[REDACTED] б[REDACTED] п[REDACTED] р[REDACTED] е с[REDACTED] т[REDACTED] н[REDACTED] ю л[REDACTED] а о д[REDACTED] и. и н[REDACTED] а
 в[REDACTED] л[REDACTED] а х[REDACTED] н[REDACTED] оу л[REDACTED] и е с[REDACTED] и. и н[REDACTED] о
 ж[REDACTED] е с[REDACTED] а л[REDACTED] а б[REDACTED] л[REDACTED] о н[REDACTED] з[REDACTED] в[REDACTED] о л[REDACTED] и.
 г[REDACTED] а г[REDACTED] л[REDACTED] о в[REDACTED] е л[REDACTED] с[REDACTED] н[REDACTED] и е м[REDACTED] л[REDACTED] т[REDACTED] в[REDACTED]
 и л[REDACTED] а. ш[REDACTED] с[REDACTED] в[REDACTED] оу т[REDACTED] а п[REDACTED] л[REDACTED] е к[REDACTED] и.

152
 в[REDACTED] а с[REDACTED] х[REDACTED] оу е ш[REDACTED] и р[REDACTED] а г[REDACTED] л[REDACTED] оу и
 [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED]
 н[REDACTED] е. [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED] [REDACTED]
 и к[REDACTED] р[REDACTED] а т[REDACTED] и с[REDACTED] а г[REDACTED] о ж[REDACTED] а г[REDACTED] с[REDACTED] р[REDACTED] е
 л[REDACTED] а с[REDACTED] т[REDACTED] н[REDACTED] о в[REDACTED] з[REDACTED] н[REDACTED] р[REDACTED] а т[REDACTED] о ш[REDACTED] а
 п[REDACTED] о с[REDACTED] л[REDACTED] а в[REDACTED] п[REDACTED] о и г[REDACTED] н[REDACTED] а м[REDACTED]. н[REDACTED]
 б[REDACTED] л[REDACTED] и с[REDACTED] т[REDACTED] и л[REDACTED] а е ш[REDACTED] и с[REDACTED] н[REDACTED] е з[REDACTED] в[REDACTED] о м[REDACTED]
 оу д[REDACTED] е к[REDACTED] и в[REDACTED] оу к[REDACTED] р[REDACTED] е л[REDACTED] а ш[REDACTED] оу ш[REDACTED]
 а м[REDACTED]. п[REDACTED] р[REDACTED] а в[REDACTED] о ш[REDACTED] е т[REDACTED] в[REDACTED] о в[REDACTED] а т[REDACTED] и.
 в[REDACTED] с[REDACTED] х[REDACTED] м[REDACTED] а в[REDACTED] в[REDACTED] оу ш[REDACTED] м[REDACTED] а. и о
 с[REDACTED] т[REDACTED] и г[REDACTED] н[REDACTED] оу р[REDACTED] и в[REDACTED] и в[REDACTED] о к[REDACTED] л[REDACTED] о м[REDACTED] i
 н[REDACTED] е. т[REDACTED] в[REDACTED] о и г[REDACTED] о п[REDACTED] р[REDACTED] е с[REDACTED] т[REDACTED] о
 л[REDACTED] а с[REDACTED] т[REDACTED] р[REDACTED] а ш[REDACTED] н[REDACTED] а г[REDACTED] о, н[REDACTED] е оу с[REDACTED]
 ж[REDACTED] е и н[REDACTED] оу л[REDACTED] и. б[REDACTED] е п[REDACTED] р[REDACTED] а г[REDACTED] и.
 н[REDACTED] о. с[REDACTED] о. и. в[REDACTED] ц[REDACTED] и. п[REDACTED] о.
 ж[REDACTED] а н[REDACTED] с[REDACTED] е ш[REDACTED] ц[REDACTED] е с[REDACTED] т[REDACTED] а н[REDACTED] ц[REDACTED] е.
 ш[REDACTED] ц[REDACTED] е с[REDACTED] ц[REDACTED] а ю щ[REDACTED] а л[REDACTED] а n[REDACTED] p[REDACTED].
 в[REDACTED] р[REDACTED] а с[REDACTED] т[REDACTED] в[REDACTED] о в[REDACTED] з[REDACTED] м[REDACTED] а в[REDACTED] о ж[REDACTED] е
 н[REDACTED] е л[REDACTED] оу г[REDACTED] оу и ц[REDACTED] и в[REDACTED] л[REDACTED] а ц[REDACTED] е.
 в[REDACTED] с[REDACTED] т[REDACTED] а в[REDACTED] л[REDACTED] е n[REDACTED] и ш[REDACTED] а л[REDACTED] а
 и н[REDACTED] е c[REDACTED] а л[REDACTED] e n[REDACTED] i e. и ж[REDACTED] е с[REDACTED] i b[REDACTED]
 д[REDACTED] в[REDACTED] о оу п[REDACTED] в[REDACTED] а ю щ[REDACTED] и в[REDACTED]. и н[REDACTED] с[REDACTED] i z[REDACTED]
 ц[REDACTED] и л[REDACTED] а м[REDACTED] е. p[REDACTED] a n[REDACTED] s[REDACTED] e p[REDACTED] o l[REDACTED] a v[REDACTED]
 ц[REDACTED] и n[REDACTED] i c[REDACTED] e. p[REDACTED] a n[REDACTED] s[REDACTED] e. o i c[REDACTED] e c[REDACTED] e
 n[REDACTED] i o d[REDACTED] i a l[REDACTED] a l[REDACTED] a n[REDACTED] i n[REDACTED] i l[REDACTED] a.
 p[REDACTED] a n[REDACTED] s[REDACTED] e p[REDACTED] a z[REDACTED] r[REDACTED] e s[REDACTED] e n[REDACTED] i e. p[REDACTED]
 n[REDACTED] s[REDACTED] e p[REDACTED] r[REDACTED] i t[REDACTED] a n[REDACTED] i v[REDACTED] r[REDACTED] e g[REDACTED] r[REDACTED] e s[REDACTED]
 n[REDACTED] i n[REDACTED] i o i c[REDACTED] e l[REDACTED] e n[REDACTED] i n[REDACTED] i n[REDACTED] e l[REDACTED] o u
 g[REDACTED] o l[REDACTED] a. s[REDACTED] p[REDACTED] n[REDACTED] o n[REDACTED] e p[REDACTED] r[REDACTED] i c[REDACTED] t[REDACTED]
 i n[REDACTED] i c[REDACTED] e. s[REDACTED] v[REDACTED] i o l[REDACTED] a l[REDACTED]. и в[REDACTED] p[REDACTED]
 и c[REDACTED] i c[REDACTED] o u e n[REDACTED] e n[REDACTED] i n[REDACTED] i n[REDACTED] i n[REDACTED]. б[REDACTED] в[REDACTED] л[REDACTED] e ш[REDACTED] и
 в[REDACTED] л[REDACTED] а ц[REDACTED] e. p[REDACTED] a n[REDACTED] s[REDACTED] e p[REDACTED] r[REDACTED] i v[REDACTED] e l[REDACTED] a n[REDACTED] i c[REDACTED] e

Бѣдѣи ѿ мѣрѣтъ, въплъ,
содомскыи и гоморскыи
оумножи прѣдъмною.
и грѣснѣхъ въ лицѣхъ
ло. съшѣоубовиѣоу.
аще по въ тѣлю ихъ сконча
та ютѣ. аще и женѣи,
дарагоумѣю. авраа
мѣ бѣсто е прѣдъгль.
и при влѣжнѣ въ авраамъ
рѣ, непогоубы прѣдъна
го съ нѣтн выи мн. нѣхъ
а ты праведникъ въ законѣ
тн въ. аще боудеть,
н праведникъ въ градѣ
погоубиши нѣ. нѣхъ.
ста вѣши нѣ тн хъ
радн праведникъ аще
оубы влнмъ. нѣкако
тн сътвориши гль оѣн.
аще погоубиши правед
чаго съ нѣтн выи мн.
н боудеть праведникъ
аконѣтн въ. нѣка
коже соуденъ ои земли
н сътвориши не буда
рѣтн гъ. аще ѡбрѣщѣ
въ содомѣхъ н; прав
дникъ въ градѣ. ѡста

въ людемъ сто, н хъ радн.
н ѡ вѣшавъ авраамъ рѣ.
н ѡта патехъ глатникъ гоу
моемоу. а хъ мѣхъ мѣм
н пѣтѣль. аще мѣхъ соудѣ
ють н. праведникъ до
мѣ. погоубиши нѣ тн
рѣ праведникъ въ градѣ.
н рѣ аще ѡбрѣщѣоубоу
мѣ. нѣн мамъ погоубн.
и при влѣжнѣ глатникъ
нѣмоу, н рѣ аще ѡбрѣщѣ
тн стоу. м. н рѣ нѣн мамъ
погоубнѣи мѣ тн хъ рѣ,
н рѣ едѣтн о гн аще въ хъ
гль. аще ѡбрѣщѣоубоу
тн стоу. л. н рѣ нѣн мамъ по
гоубнѣи аще ѡбрѣщѣоуб
тн стоу. л. н рѣ помѣжѣ
н мамъ глатникъ гоумоѣ
моу. аще ѡбрѣщѣоубоу
тн стоу. к. н рѣ нѣн мамъ
погоубнѣи к тн хъ рѣ.
н рѣ едѣтн о гн аще въ хъ глю
ещѣ еднмою. аще ѡбрѣ
щѣоубоу тн стоу. ѣ. н рѣ нѣ
н мамъ погоубнѣи дѣ
тн хъ рѣ. ѡ н дѣтн гнѣнѣ
прѣста глѣнѣ въ авраамъ.

Въспомогая чашаю ет рци Зола,
пѣвца шваисна на пасти.
Исба вискорем: Оуправла
дана имъ лѣтъ бо дѣтѣмъ лѣтн.
Исба вискоремъ рѣмъ то емъ
прѣста вѣнато бѣтѣ а. смѣ
славо и пауча и а. прѣ бѣ
спѣна црѣдѣ мѣтѣ рѣт рѣ
частѣ нѣа: рѣ вѣ са нѣ а
исба вѣ а. а. вѣ са нѣ а. оупн
роу саю. словѣ бѣ нѣ нѣ смѣ
нѣо. сохрѣ нѣ са нѣ а. мѣтѣ
слава шѣ мѣтѣ а. мѣтѣ шѣ
нѣтѣ а. вѣтѣ рѣ нѣ вѣ: рѣтѣ
нѣтѣ нѣ са нѣ а. оупн:

Прѣмростъ нѣ рѣ го у бо пѣ а. а. мѣ.
нѣ рѣ сѣтѣ пѣ а. о е пѣ вѣ шѣ нѣ а. рѣ
нѣ рѣ бѣ рѣтѣ лѣ оуча мѣ. сѣтѣ
пѣ а. тѣ лѣ мѣ мѣтѣ пѣ а. бѣ а. го
сѣтн. о. іа вѣ а. пѣ нѣ дѣ сѣтѣ бѣ нѣ:

129
Вѣтѣтѣ нѣ рѣ а. нѣ мѣ нѣ. пѣ оу шѣ
сѣтѣ оу шѣ рѣ сѣтѣ а. нѣ мѣ нѣ. вѣ сѣ рѣ
нѣтѣ мѣ нѣ мѣ рѣ сѣтѣ оу шѣ. сѣ рѣ
о. а. рѣ нѣ рѣ го у бѣ а. лѣ цѣ нѣ рѣ
нѣтѣ оу шѣ оу нѣ сѣ рѣ нѣ вѣ нѣ мѣ
бѣ нѣ вѣ рѣ нѣ: вѣ а. вѣ сѣ а. нѣ а. пѣ нѣ
а. вѣ о. мѣтѣ. а. рѣтѣ нѣтѣ лѣ мѣтѣ вѣтѣ
нѣтѣ нѣ оу шѣ нѣ сѣтѣ нѣ мѣтѣ оу шѣ
бѣтѣ нѣ а. пѣ о. сѣ лѣ о. а. тѣ нѣ сѣ а. чѣ сѣ
нѣ а. сѣ а. а. сѣтѣ гѣ а. s

Нога прѣтѣ нѣ о. жѣ сѣтѣ а. рѣтѣ хѣ
нѣтѣ нѣ мѣтѣ сѣтѣ рѣ нѣ бѣтѣ оу шѣ
сѣтѣ. пѣ рѣ сѣтѣ оу шѣ. пѣ о. сѣтѣ нѣ
нѣтѣ оу шѣ оу шѣ нѣ а. шѣ. нѣ о
а. лѣтѣ сѣ нѣ мѣтѣ сѣтѣ нѣтѣ бѣтѣ
рѣ s. рѣ шѣ нѣ s. сѣтѣ мѣ о. нѣ
нѣтѣ o. r. s. шѣ. сѣтѣ оу шѣ бѣтѣ r. s.
нѣтѣ n. s. l. o. n. s. nѣтѣ p. o. s. s. r. s.
нѣтѣ n. s. l. o. n. s. nѣтѣ p. o. s. s. r. s.
нѣтѣ n. s. l. o. n. s. nѣтѣ p. o. s. s. r. s.

15. № 56. Шестоднев службовый. Др. чв. XV ст.
Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 436 п/1673. Арк. 128 зв.-129

и рипны мѣ . на не стре
пей помѣ . да стѣ сѣмѣ
рь шѣ мѣ а вом . на рѣ своѣ
и рипвѣ ца . аще бо у дѣ пѣ мн
хѣ бѣ рѣ рѣ стѣ рѣ рѣ лѣ . мѣ рн
на рѣ рѣ рѣ рѣ лѣ . а нѣ пѣ тн ца
рѣ сѣ хѣ мнѣ лѣ . елици нѣ е ѿ
исомѣ с мѣ мѣ не пѣ сѣ а востѣ
нѣ мѣ . и нѣ лѣ сѣ бѣ рнѣ гѣ лѣ
по гѣ мѣ не шѣ ѿ мѣ . и тогда
ѿ блѣ чѣ тѣ сѣ а в сѣ тѣ нѣ лѣ
дѣ лѣ нѣ лѣ . по мѣ шлѣ е ннѣ . и
с лѣ вѣ снѣ . и хѣ мѣ рѣ по ис лѣ
нѣ мѣ мѣ не бо у дѣ мѣ ѿ мнѣ
лѣ . ннѣ мѣ тнѣ рѣ . тогда
нѣ по мѣ о жѣ тѣ ѿ цѣ снѣ оу .
ннѣ снѣ ѿ цѣ . на своѣ а дѣ
лѣ . а нѣ сѣ оу дѣ тнѣ . а нѣ
цѣ а шѣ гѣ дѣ тнѣ . тѣ кѣ мѣ е пѣ
цѣ тнѣ о к рѣ мнѣ по дѣ ннѣ
мѣ сѣ . чнѣ сѣ пѣ шнѣ рѣ ѿ своѣ о
ѿ тѣ лѣ сѣ ѿ гѣ рѣ хѣ . да на
ѿ о сѣ рѣ шѣ мнѣ рѣ бѣ сѣ бѣ мнѣ
гѣ внѣ мѣ s . с лѣ вѣ о гѣ чнѣ ѿ

ѿ кнѣ чѣ лѣ н . с лѣ вѣ о гѣ тнѣ
тнѣ цѣ . прѣ с лѣ нѣ лѣ о бѣ
ѿ цѣ а нѣ снѣ лѣ снѣ о гѣ рѣ хѣ .
ннѣ в нѣ рнѣ и жѣ снѣ ѿ i .

ТОГО ЖЕ ЗНА

снѣ гѣ . с лѣ вѣ ѿ нѣ рѣ
прнѣ шѣ снѣ ѿ нѣ хѣ бѣ . нѣ с
лѣ . мѣ лѣ оу . ѿ чѣ снѣ

Тогда поше мнѣ гнѣ
пѣ лѣ сѣ . оу чѣ мнѣ о мнѣ
ѿ гѣ рѣ тѣ ѿ цѣ тнѣ мѣ о
ннѣ сѣ мѣ ѿ нѣ сѣ мѣ а нѣ гѣ лѣ
гнѣ глѣ . чнѣ снѣ н
шѣ рѣ а цнѣ нѣ а нѣ o . снѣ ѿ
во гѣ мѣ сѣ ѿ ѿ вѣ лѣ мѣ чѣ o
нѣ кѣ мѣ прнѣ рѣ сѣ ѿ ѿ нѣ
нѣ ѿ ѿ рѣ rѣ ѿ nѣ dѣ sнѣ n
нѣ днѣ nѣ o nѣ rѣ rѣ ѿ tнѣ
оу кѣ o nѣ ѿ ѿ vѣ a mѣ . нѣ а нѣ o
кѣ оу дѣ тнѣ вѣ tпѣ o рѣ e . ѿ
прнѣ шѣ sнѣ nѣ ѿ tрѣ a шѣ
нѣ s . ѿ ѿ лѣ чѣ a a ѿ sѣ rѣ
xлѣ iѣ . нѣ ѿ nѣ ѿ vѣ e a nѣ

зисо. ііп. б. н. і. е. г. н. ф. в. л. ш. а. г. о.
 іа. л. е. с. л. а. к. а. . д. а. р. а. . н. о. а. і. г. о.
 г. н. ф. в. л. а. г. о. м. р. і. т. ь. и. н. а. а. ж. е.
 р. а. т. ь. а. . і. і. е. г. р. и. к. о. с. н. е. т. с. а.
 к. р. о. і. л. е. н. і. е. і. п. р. е. б. н. ц. а. . с. о. м. ь.
 н. а. г. о. н. о. з. м. о. у. ц. е. н. і. а. з. у. р. и. т. ь.
 і. а. р. и. к. . і. з. в. ф. р. и. н. а. і. п. е. ч. е. н. і. а.
 з. у. р. и. т. ь. г. н. ф. в. л. и. ш. . і. п. е. r. e. l. i. n. e.
 м. о. у. д. а. и. н. д. ь. н. і. а. з. у. r. i. t. ь. . і. і. e.
 с. ф. а. м. с. т. ь. . і. і. e. g. n. ь. в. о. д. е. р. а.
 ф. e. i. c. ь. . і. і. c. o. u. ш. a. e. t. a. s. л. о. м. e.
 с. а. д. х. о. и. н. а. . і. і. v. a. n. o. i. c. i. n. e.
 м. л. e. t. ь. ш. a. n. і. a. р. а. з. р. ь. ш. e. n. і. e. .
 і. і. t. e. c. h. a. l. i. . c. л. о. в. o.

Печаль іє сьб. то. а. н. і. е. д. ш. ж. и.
 с. o. s. t. a. v. a. e. t. s. a. і. t. o. m. i. ш.
 л. o. n. і. a. г. n. f. a. . п. р. e. ш. e. n. і. a. х. o.
 л. a. ь. n. і. a. і. e. n. a. p. o. c. c. t. a. p. e. r. e. f.
 ш. e. n. і. e. . ж. e. п. р. e. ш. e. n. і. e. p. a. ж. a. e. t.
 п. e. ч. a. л. ь. . п. e. ч. a. л. ь. ж. и. т. і. a. c. e. r. o.
 і. e. v. e. c. t. a. л. ь. ш. o. v. a. . і. і. e. c. o. u. ш. a.
 ж. e. o. u. d. o. b. ь. г. o. d. . p. o. y. t. ь. . п. e. ч. a.
 л. ь. ч. р. ь. и. n. і. e. c. p. і. t. o. . і. і. e. v. a. d. a. і. o.
 p. o. d. n. і. a. ш. a. n. і. t. ь. p. a. . в. o. l. ь. z.
 n. і. i. m. a. l. ь. a. m. і. e. i. n. p. a. ж. a. t. o. c. i. n. і. a.

o. p. p. o. t. a. . e. i. g. a. ж. e. p. o. d. n. і. a. i. x. v. o. y.
 o. t. ь. k. o. l. ь. z. n. i. . п. e. ч. a. л. ь. p. o. a. c. a.
 e. m. a. m. n. o. g. o. y. t. ь. o. r. n. і. t. ь. v. o. l. ь.
 z. n. ь. . і. і. p. o. v. o. l. ь. z. n. i. p. r. o. v. ь. і. a.
 і. o. i. c. i. n. . m. m. o. g. m. e. t. p. o. y. p. a. t. ь. o.
 r. n. і. t. ь. . n. o. v. ь. e. s. t. ь. c. l. a. c. t. i. n. і. t. e.
 v. a. m. i. m. p. o. c. a. l. e. n. a. c. h. i. c. a. . п. e. ч. a.
 л. e. n. ь. m. o. y. ж. a. t. o. c. a. l. ь. n. ь. . n. e. d. n. i.
 g. n. e. t. ь. o. y. m. a. n. і. n. p. ь. e. n. e. . n. i.
 m. і. t. o. m. i. c. h. a. i. v. o. c. l. e. t. ь. . і. і. c. a. k. o.
 г. o. d. o. b. p. a. x. a. v. o. v. e. n. і. e. і. e. p. e. ч. a. л. ь.
 o. x. i. m. a. g. a. m. a. z. a. c. a. n. і. e. p. i. o. c. h. o.
 n. і. a. . z. a. c. t. o. y. p. a. e. n. і. e. ш. ь. f. e. n. і. a.
 p. o. b. p. a. t. e. c. a. l. ь. ж. и. t. і. e. n. e. c. a. p. e.
 n. e. n. i. v. a. r. v. a. r. i. . c. v. a. z. a. n. ь. і. e.
 ж. e. l. ь. z. ь. . п. л. e. n. e. n. ь. a. c. t. p. a. c. t. ь.
 m. i. ж. и. t. n. і. a. . c. v. a. z. a. n. ь. і. e. t. o. c. a.
 l. ь. і. o. n. e. v. o. z. m. o. ж. e. t. ь. a. t. e. ч. a. л. ь.
 n. e. c. o. y. ш. a. m. n. і. v. e. l. ь. c. t. p. і. t. ь. m. ь.
 і. i. c. a. n. n. o. y. z. i. n. e. c. o. y. ш. e. v. a. c. h. e.
 і. v. a. z. a. n. i. . і. і. p. e. ч. a. n. e. v. e. c. a. z. a.
 n. ь. і. e. c. e. p. і. t. a. m. i. . і. i. o. y. z. i. c. o. s. n.
 і. t. a. і. v. a. m. c. e. n. і. e. . п. e. ч. a. л. ь. c. e. c. t. a.
 v. a. l. ь. e. c. l. a. v. і. p. e. r. e. f. ь. ш. e. n. і. a. . x. o. g. o. t.
 n. і. a. p. l. o. t. ь. o. c. i. d. a. . л. o. v. ь. z. n. ь. . e.

члїа піѣтолмл. вышене
 млїш. дннїс. не обчєсь
 нїде дхѣ дара хомбєши.
 тїсовсебѣ тварнть. неще
 вычїоно пошдѣ. прино
 сѣ. сѣспїтїа службы. е
 дннїсоїє. любопростїе
 ренслубоушнїє творї.
 любо. нїлїтєрѣ. нїлїлївє.
 топожєнє. нїжєхс оучнїсо
 мьдїа. нїєжєїєренїтворн.
 посьшного. тнчнмѣнѣ
 хожєнї. почтѣ. нїмѣнє
 члвцн сегосвѣтлпть. но
 тожєнїєншнїспїтїа тїсо
 боїсловєса. тѣжєглѣхс
 тогда. тлѣжєсоутїннн
 нѣ. тѣжєїєренїглєпть. тл
 їсожєпрнєсїн. нїтлѣжєнє.
 нїсрїщенїєєжєїєдаль. дѣ
 вєвѣроїєбывлєпть. дасї
 нннѣпннїєроцьїєхвѣ.
 тїсоїшнїопрнпадєдхѣна
 їкорннлѣ. попомєжєпрє
 жєшчнспїтїа. дннѣвѣрѣ

нѣвѣсєпрнєдєсєтєсьсє
 глахѣ. нехвалїюшнїтѣхлєн.
 нодѣвынехоулащєнїєрѣ.ї.
 вѣмногословѣплєтє. сєго
 бо дара нєдлєптьїєренї. нн
 лггѣ. ннлрхїлггѣ. онємѣ
 жєжєсїєренїслужнпть
 ннѣ. нншцїннннспїтїн
 дхѣ. ємѣжєслвлндрѣжѣ
 вѣчєспїтїа жєдннїє.
 ннѣнпрїтонѣвѣкы дѣїсѣ.
 жє. жє. нїєтѣ. жєжєнї
 жєсннлїрємѣоудрѣ.
 нннїрѣшєнїєсїтїоїл
 снлїа. ннгрннорїд. блнн.

Штѣсрѣвєнїєспїтїмѣ
 шѣплѣмѣ. вѣднншнн.
 пошєспїтїнглнлшє
 жєїсухѣ. шгорыєлєш
 нѣсїсннѣ. прїндѣшл. вї.
 оучнїсѣ. вѣоудѣлѣсѣфѣ
 шѣвѣ. помышлѣющєїсѣ.
 мѣжєннѣ. шрѣдѣнєвѣ
 рннѣмѣчлѣчн. тлѣвѣїсѣмѣ
 жєгрѣхѣ. жєжєсѣгрѣшлїо

ЖНУЮ ДСА НА ЗЕМЛИ • ѠЕ
МЛА БРАНИ ДО КОНЦА ЗЕМЛИ •
А ЖИВЪЕ КРОУШНИ СЛОМНТЬ
ѠРЖЖІЕ • НИШНЪЕ СЪ ЖЕ
ЖЕТЬ ѠГНЕМЬ • ОУПРАЗНИ
ТЕСА И РАЗОУМЪ И ТЕ ІАКОЛЪ
ЕСМЪЪ • ВЪЗНЕСЕ ЖСА КЪ Ж
ЗЫЦЪ • ВЪЗНЕСЕ ЖСА НА ЗЕМЛѢ
ГЪЕНА ЖЕЪ ПАМН • ДА СЪЖ
ПНИ КЪ НАШЪ КЪ ІАКО ВЛА:

СА

КА • СЪ КОМЕ • СЪ КОХЪ КО
РЕСЪ ВЪ СЪ ДА СЪ ДА СЪ
ГЪЕНА ЖЫЦН ВЪ СПАС
ЩА ТЕРЖСАМН • ВЪ СКАН
КНФЪ ТЕ КОУ ГЛАСОМЪ РАДО
СТИ • ІАКО ГЪ ВЪ ШИИ НЕ ТРА
ШЕНЬ • ПРЪ ВЕЛЕН ПОВЪ
СЕИ ЗЕМЛИ • ПО КОРН
ЛЮДИ ПАМН • НА ЗЫ
КЫ ПОНѠ ГЫЦАША •
ИЗЪ БРАНИ А КЪ ДАНІЕ
СЕКЪ • ДОБРОТЪ ІАКО ВЛА

БѢОСКВРѢНІА ШЖ ГРѢ
ХЫ . Н ВЪЛѢНОСТІ ЖИТІЕ
ВЪ СЕИ ЖАНВѢ . ТВОИМИ
МЛТВАМИ ИЗБАВИ МАЮ ВЪ
СѢКОМНЕНІЕ СТОТЫ : ~

|| ОМНОУИ МА БѢ ПОВЕЛИЦѢИ
МЛТИ ТВОЕИ . И ПОМНОУСИ
ЩЕДРОУ ГАМЪ ТВОИМЪ . ОУБѢ
СТІ КЕЗЪ — КС — УНІА МОА

МНОЖЕСТВО СЪДѢАННЫМИЗЛѢ
ПОМЫШЛѢЖІІКААНЫИ . И
ТРЕПЕЩЖЕ СТРАШНАГО ДНЕСЖ
АНАГО . ПЖПАДѢЖЕЛНАМЛТ
БЛГОЖТРОБІАТИ . ИІАКОДА
ВЪПІЖТИ . ПОМНОУИМА

БѢ ПОВЕЛИЦѢИ
МЛТИ ТВ
ЕИ : ~

Handwritten scribble

† СЕА / аг / ври / испи / се / и / а / м / р / а /
н / у / г / а / ш / а / г / о / л / ъ / и / д / о / д / а / т / і / с / в / е / р / ш / и / н / .
б / л / г / о / б / о / г / о / м / е / .

црвоу брїа агльскоу бшсѣдалнщевѣмнїї
 прїпальн аркоша . нѣ ѡврѣховныа агльскѣ
 кнепросн ладѣ . н по себѣ прѣваго архїереа
 аннавѣмнїоставн . бѣ ж аспарѣншнпа .
 сѣ бо роу аврїанїї ствїтлїсѣахн до нѣсколцр
 к вѣсго ж ен папо ж менова хж . н владѣн
 пшн прѣво пресстолнїкѣ . н мнїї дїї
 сїкнї аспрапы . н нїнї сїкнї ѡ соумнїї
 сїкнї лже . н в нїкїнї н оу ѡ маврїї па сїнї
 нїкїсарнїно . ѡтїрнїко лнї а нї днї па гїа
 ннїа . н лїосстелнї ж емѣ сїа мнїрѣ сїнї а
 прїкѣлѣ хж длоу сїтнї ж естїкнѣ ѡтїшнїа .
 по тїенїкнї мѣ сїнїа црїквентпалїнїкнї аспра
 ны . днїанїї ж ен а селнї прѣзвїщєра . н нї
 нїнї ж е блїосстелнї мѣ сїнї о ардїнїскїнї о бластї
 грїндошамѣ спїанїстїлнї магоше пекѣ ж мо
 шїї прїнїпнїа соборѣ стїкнѣ . пѣ м ж ен
 блїосстїлнї мѣ сїнїа го нї маго спрїкнї ж е не
 посылатї нї все емѣ сїнї о нїго . ма гїлнїа
 ющїе посланї шєго мѣ сїнї о . рїкнї шєн амѣ сїнї
 ево вѣсо корѣ сѣ дашасѣ шєшоу ж е собороу н
 прїавнїа нї лажнїа . н нїнї сїа нїа ладѣ
 ѡдѣо бнїкѣ бцрѣо вѣ ѡ мѣ по чѣ оѣ ѡтїко
 ма гїлнїа . н ж е во лнїї е ѡца нї сѣ врѣшєнїї е
 . н по сїтї шєнїї е сїнїго дѣа . н по мошїї ж е стїа
 нї стїа влїца нїа шабцїа нї трїо двїца мрїа
 нї нїнї прїкнї нї ѡцї нїа шнїоу стїа влї шнїа
 нїа нїа лавселнїскїнї нї ѡ мѣ сїтнїї е ѡ ѡ

когда

Уога н в до поро в рѣ м а н п а к ѣ м ѣ с и ѣ б е ѣ б р а
 в ш е с а м ѣ л о ж н ѣ ш а . п р а в о к ѣ р н ѣ м ѣ б р ѣ н а
 ш е м . н к ѣ з а к о н н ѣ ш ѣ о у с т і а ж н ѣ ш а . н г р е
 д а ш а н л ѣ т о м ѣ р е т е н ѣ ш ѣ . п о л ѣ г л ѣ с і е ѣ п р е д а
 н і е ѣ . з а б е с т ѣ с л ѣ н а м е ѣ г р ѣ ш е н і а м а ш а . н
 с і л і о с к ѣ ш а ѣ с л ѣ н ц а : н а т і с е с а м а ж е к ѣ с і а
 з о н а р а . в ѣ ѣ . ѣ . ѣ . о н ѣ д н ѣ в ѣ д і ш ѣ к а т о
 к ѣ р н а г о і р а к о с і а н і п н а г р е д р ѣ ж а ц і о у с т о
 к а ѣ г а р ѣ с і e n п о в б л е н і e м ѣ к е н і o ц ѣ ѣ ѣ :

ВЛКІНІАКЕВІАНИМІАІАІАІА

ш ѣ к о г а р ѣ с і a g o : + л ѣ ѣ ж е р а ѣ ж а н к ѣ ш е н а ѣ
 г а с і e n н е п і с а х о з а н д м і e . п о т а к ѣ ш н м ц а
 п о з а б р а ѣ д н ѣ . і g o n і a n a ж е б і m ц a г ѣ в a r a
 ѣ d a n ѣ . а з ѣ ж е х о у д о о у м н ѣ н і m ѣ ш ѣ g o r ѣ ш
 n ѣ n і ш a n ѣ а з o b o d r a g o c л a b ѣ . m ѣ s e s e s n o
 ѣ ѣ n і ѣ b r a k і e m t e n o u c і e n і e c e t e n e c o u c і e n і e .
 л e g і o n e c t p a b л a ю щ e ѣ ѣ ѣ ѣ a m e s л o c л o b ѣ t t e .
 п o c e ж e n e ѣ d o g a m o c і e s e ѣ . n ж e a t e ѣ ѣ ѣ ѣ
 c л o b ѣ t e n e c o m a n ѣ ѣ ѣ . x e ж e d a c і o ѣ ѣ ѣ ѣ
 n ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ . ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ
 і p і e s e s t і e n і e g o ѣ ѣ ѣ ѣ m ѣ o u g o ж ѣ ш і m ѣ ѣ
 m o u ѣ ѣ ѣ ѣ . e m o u ж e c і o d o b ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ
 і e s a n і o c л a m a n і e s ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ
 c ѣ і p і o c o u c і e n і e s e ѣ . n e ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ
 і a ж n o c t k o p a c і e ѣ ѣ ѣ . ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ
 і i ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ ѣ : +

Б.ГОМВ

УГОШЕ БРАТНОМОУ ПЛАСТЫРОУ И ОУТИШЕ МОВО
ЗНАГО СЧАДЛ ПРАВО БЕРНЫМ БЕРНЫШЕА
ШЦОУМНО ДОХОУ СПОМОУ . ПРЕШЩЕНОМ
АРХИЕПИСКОПУ КЪ РИЛОУ ПРЕСЛАВНАГО ГРАДА КИ
ИНА . НО СЕ БЛАГОДАРИ ГАС ПВОМИ ТРПЬ СЧВНЕ
ЧВОЕ . ЕЖЕ ШХЪ ТРИНА КЪ А ГИНА ПИСКОПО
КИН ВЛАСИ ГВА . И БЛАГОДАРИ СКОУ СКИМ МЛТВ
ПРЕШЩЕНЫМ АРХИЕПИСКОПА СЕА РОУ СКА СЕ
ЛА . БЛАГОДАРИ ЖА И ПЛОРО ДІА МОЕГО И ЖЕ ШРА
СЛЫ И КОРОТКА А СЫ СЫ ПРАЦЦА МОИ ПИШ
ЧЕВЪ И А СЛОБЛЕПНЫ И ГШ АРХИЕПИСКОПУ
РИДЕ ПРОШНО ДРОГО ДАС СЛОНО И ПОИ СЕ СЕ ПЛА
РОУ СКА ПЛОСКІ СТИ . А ГИНА ПИСКОПО ЗА ПАР ОУ
ДА СЛО ПИСКОПО ПЕРИШЩЕ ПО СЕ ЖЕ И А СКО ПО СТО
СКИ . О ПАРЪ И А ВЕЛИКО ЦРЕТІ ВЪ БІДНО И БЫШИМА
СОБОРЪ . ТАКО ЖЕ СКИ И ОУ СКА И ШАНТИ РЕ
ДАША ПЛА . ПТО ГО РА ДЪ И С ПРЕН ВЪ Ш ПЛА СКИ И А ХА
И ПРЕ ПОУ СКИ А СКО ПО ТИ К Ш П РА Д И С К Е Л И И МО
И . И З А С О М І П РА Д Ш О С К О Г О . И Г Л А В Ч А Т К А
СКИ И РІ К Т І Б И С К О И РОУ Ш Ч В Ъ М Л Т В А С В О Й С Е
А Б Ъ К А И М Е П Е . ПТО ГО РА Д И Т И Ш А С К И В Ч А О
В Л Е П Н Ы И МО И А Р Х И Е П И С К О П Е С А Р О У С К А С Е Л А
Б О У К С Л О Б О Т И С А П І Е МО И С К И И П О В О Е И . И В Л И
И П Е Т К О Е МОУ С М Ы С Л О У Ч Е Д Р Ъ Ж А Ш Е С А П О В Л А С Т И
Ж И И . И Л И Р А С П И Ш Г И П Р Е О С Ш Е Н Ы И П Р Е Н О
В Л А С Т Ы И П І П Ы И А Р Х И Е П И С К О П І Б :
И П Р А И П Л А Ш О К И С О У Г І С . И П Р Е Д О В О Л О В І А
К Ш А Т И С Л Ъ Т Р А И Ш О В . И П А К І А О . О І .

рже

9 июля 1270 г.

Аци

Ѡуби стѣбѣ рѣвораніе,

гла.

22

Нонеже оубо мнѣши научиша
чиниши повѣстѣ. онъ въ
сповѣданіи въ насъ, вещь. ꙗко
же прѣдъшамъ намъ иже и стрѣ
васамовандуніи слугѣ бы въ
шен словеси, и зволнсамъ
послѣдѣвъши въ шевѣ стѣ
и спатино, порадѣтиса ти
тебѣ дръжа внаи фѣ ѡ фнле.
дарѣтѣ умѣши онихъ же на
оучилсамъ еси словесе оупверже
ніе. ꙗко въ днѣ и рѣдѣ рѣтѣ іоуден

ѡ
в.

се. ісѣ, махѣтпие, іѡа крѣпкѣ. рѣшѣ, въ вѣднѣ.

свѣдѣніе, вассурдмекх
шдѣтасекі. іаісвурсрѣма
ѣнпварити. нптіасгомо
кпта. дпргшдѣго вѣд
ансепох ваднтан. вліно
ѣдхго блѣвнѣаіваі
сѣрабѣінептѣж дѣлнн

Н
воамдантунданіама. не
нмѣнестрѣхабжїа вассеі
глауамтте, неамннтте
снптабесендѣдѣунаіні.
шрѣдѣвоннрѣрѣнтта. ва
лѣстнлмцѣбдѣвдѣтатіо
хептѣ. вассеісрѣіносамрѣі
внѣбтннннма. негон
тсоестпрншѣстѣвѣдѣлѣнн.

Снцѣінісрѣітмаеврїтн.
тасенрѣітте. шдѣбам
нїагѣдѣтпа. Сндрїніі
мрѣлнптамѣу. грѣрѣнн
лѣсатта. прѣтѣжспрїн
рѣтѣго. ншсрѣцѣстн
вѣтѣнжнспгѣрѣдѣмѣсх.
нрѣдѣуѣнтан. нпсѣнн
васрѣмѣшнѣуѣтпмѣ.
ісповѣсѣонѣісѣтѣдѣснцѣ
ндрѣго: — днѣсн. гѣд. гѣ
Гѣрѣінамѣжнннѣн. дѣ
рѣіуѣвѣжїн. нїсѣдѣмѣо
сѣвѣсѣгѣносптта. нїсѣ
бѣлѣблѣі. нпгѣрѣдѣнн
лѣсн. влнѣсѣіпгѣрѣдѣдѣ.
ннѣлнѣсѣовѣсѣїн, вѣ.
свгѣдѣсѣдѣнѣрѣдѣдѣтпа.
лѣснсѣрѣдѣ. влннѣрѣдѣмѣт

30. № 48. Старчество. Спр. XV ст.

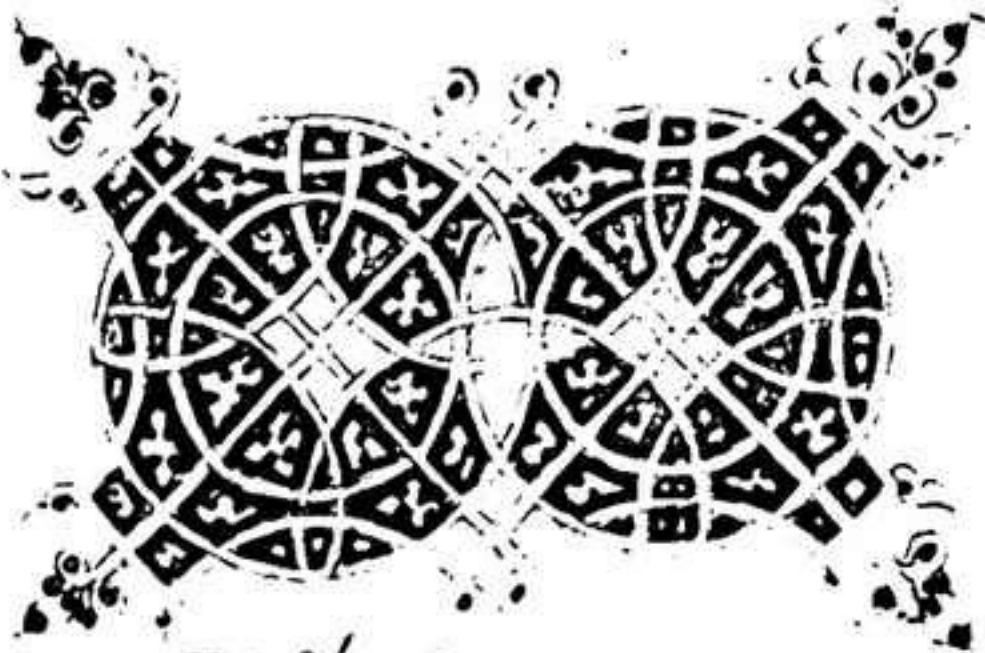
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 154 п/І-ІІІ. Арк. 364 зв.-365. Третій почерк

ишелюбезное чадо,
что ты борешься за
стымя блгтныи е
в рбнх сын хе. хотя
мав рчаштво шати
шптебгвселюбезне

ицатою . х . сті . сщ
нном чнсл брв . рел
мгнвохва . стрби
глс . а по длетпзна
лгтп прімоваше .
В пріагове славнеі
сродсто духа . всіо про
шлатьсннмгвсрле
моу ю . оу члєднн
чю вьтрєстє ставє
чтн . шцлєзнача
ла . началобштв
ннмнжовнлмко
стєртлнл . ншцвє
днносшмл . шдвы
рлжлємлпловшмо
счл . шсочлєса .

25
аршкосшнмвєшп
вннн . своіо дш
шкє блгопрістєпє .
нпкєло прєдалє
снєшєннє . нкєво
жєтвємонсшмнє
гштвєдшє дшл
вкрєшшн . всє дтє
жнтєлюбєоу . спнє
вєрннєстлчлє
шє . тгємлтвоіо
палл . нпогрєсєнї
єоублжємє . нчю
салєбннл . нєлєвє
сєлпрєповєдлємє .
Тє двєнадєсєтнє
чнєло . лплємлєвн
дєлєсєн . нлєуспє
нїє прєслєвнє .
прнєдвєлжєчтє
лєчлє прєгнл . н
дшннєсїєсптєбєоіо .
нжєбжтвємєлєтлє
сєлчннєвє . єнн

СТІЩА ГЛА ЖЕНА
СУБІГЛАВЛЕНАГО

АРХІЄПНЕСКОПАКОСТА
И ТИНАГРЛНОВАГО
РИМА. ВСЕЛЕНСКАГО
ПАТРІАРХЛІШАНА

1739 7048

Вѣдѣти. С. У. О. Написи
 бы. Малтвѣнникоу сѣи,
 блаженіе мѣсѣроптельсѣ
 мѣ. Служителю хѣ
 тѣи твою. В хрѣмѣ
 небеспашнотѣ. Велика
 въ архієписѣпствѣ. архіє
 па. оупрѣтѣтѣлѣ бѣтѣ. ми
 хѣпа. и гдѣрѣпа. мѣпа. ѡ
 кѣтѣрѣ. бѣ. гѣ. напѣмѣтѣ
 стѣ. мѣнѣсѣ. и оупрѣтѣтѣ
 повѣлѣ мѣсѣрѣ бѣтѣ. сѣ
 мѣсѣ. папѣ. мѣрѣ. при бѣсѣ
 вѣрѣнѣ велико мѣнѣсѣ. вѣ
 склѣн. оу склѣіе. вѣ мѣсѣсѣ
 вѣ мѣсѣ. и вѣсѣрѣтѣ. и при дѣ
 хѣсѣпѣ мѣсѣнѣ. и мѣсѣрѣ
 іѣ мѣ. и при мѣсѣнѣ мѣсѣсѣ
 мѣ мѣсѣ. и мѣсѣнѣ. и при мѣ
 сѣ мѣсѣтѣ мѣсѣсѣсѣ. сѣ
 пенѣ мѣ. мѣсѣ и мѣсѣрѣ
 мѣсѣнѣ мѣсѣнѣ. оупрѣтѣтѣ
 . сѣ мѣсѣ:

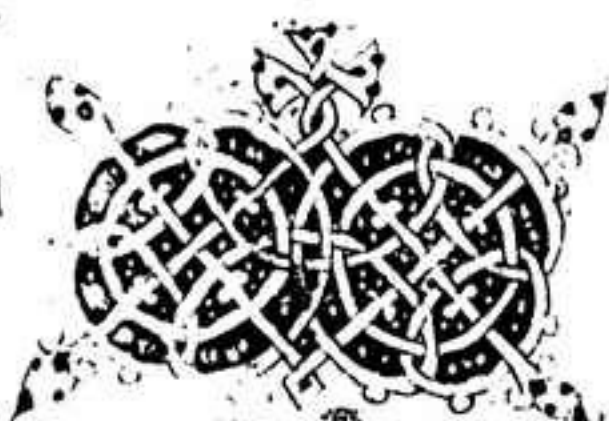

ВТРИПЪНЦЬ СЪБМЪ
 ПАТНАНАМА ШЛЫПЛАРА ИФ
 РИСА. ВЪДЪНЪ ВЪ ПЛЕДЪ
 НИН ПОМЪДЪМЪ СЪСЫЛОРЫН. ПЪРНЪ
 ДЪ СЪПРЪНЪ СЪСРНЫ. КЪШЕМО ГЛАСНИ
 ПЪРЪ НЪ ВЪ ПОСЪНЪ И НЪКЪ ШПРИПТИ
 САМЪ ПЪРЪ ВЪ СЪН ПОВТОРАМЪ. ГАСЪ
 ПЪРЪ МОМЪЛАНЪ ФАРНЕНКЪ БРАКЪСЪ. ПЪРЪ ВЪ
 ОБЕНСЪКЪ СЪБРАКЪСЪ СЪБРАКЪ СЪБЪ ПЪ
 ЛЪ. МЪШАРЪСЪ ПОЩЕНЪСЪ СЪВЪДЪ
 ШЪ СЪПЕНА ВЪ ПЪРЪШЪСЪ
 АРЕН ПЪШЕ СЪЛЪСЪ ПОВЪХЪ АНЪ

45. № 51. Триодъ Пісна. 60-70-і роки XV ст.

ВНВШН ДШЕ МОА . ВЪ ГЛѢБННХ ГРѢХОВНХЮ
СЫННШ ЛАНЕН . ВЪ ЛѢСЛВННХ РАЗБОИШЫ
ВЪ ПАДШН . СТРАХЪ ПОВЪХЕ СЛРЬ ДЕМѢ ПЛѢ
НА СОУЩНН . НЛЕЖНШН ПОВРЪЖЕ НА БУДѢ
СНА . ПІБ МЖЕ ВЪЗЪПНХ ОУБЪ . НЖЕ ВЪЗЪПН
ПЪМШОМУ СЕ . НРАННВОЛНЮ ПРІЕМШОМУ .
ПОПЕЩН СѢМНѢ СПСЕ Н ПЕНМѢ
СНЛЫ СПІХЪ А ГГЛЪ ДНВНШЕ . МНУСІСЫ СТРІТѢ
МЪ . НАСОПѢЛОМЪ ШБЛОЖЕННЕСХШЕ . ШМХ
КА МЕРАДНШЕ . ПОБННЦН БЫВШЕ СТРІТН
ХА СПЕА . НМЛЕТЬ ШМА СПІТНЕС ДША НАШН
УРІШННЖЕ Н СТЕБѢ РОЖЕННАГО ВЪ СЕМЕ ПОРОО
УМДА . ШБѢШЕ НА НАДРѢВѢ . РЫДАШЕ ВЪ
ПІЮШН , ОУВЫМНѢ СЛѢВѢ СЛНЦЕ . КАКО ЗА
НДЕ ТВОЯ ДОБРОТА . Н ПЛЪМННОЕ БЛГО
ВОМІА . ОУДОБРНВШАГО ЧЛВКОН Н СТВО
СТЫ НЖЕ ПОТЕБѢ ПРІЕШЕ . ОУМОАЕМЪ БХАН
СН . НВѢ НАШЕ БОЛѢУНЫ . Н ЦѢЛН ЧЛКОАЮ
БЧЕ МЛН МІПЕ СЛАКО Н МІА . ОЖЕ . РО . МА . Д .
ЛГО Н НЕПОВѢДАТН СЕ ГВН , Н ПѢ . Х . ЗВѢЩА
ПНЗРАМАТЬ Н
НЦЕ СЛН СЪ . АЗЪ БЪ ПРѢВІН , Н ПОСН АЗЪ Н СЪ .
ВНДѢ ШКІЕЗЫЦН Н ОУБОЯШЕ . КОНЦН ЗЕМЛВ
НЫ ОУЖАГОШЕ . ПРНБАНЖНШЕ Н ПРНДОШЕ
ВЫСОУПѢ . С ОУДІНІСЪ ЖО БАНЖНЕМЪ .
ПОМОЗН Н БРАТЪ , Н РѢТЬ . ВЪЗМОЖЕМЪ
ЖЪ ДРѢВО ДѢЛЪ . НІСОВАЧЪ БІЕ МЛАТОМЪ .

О прѣтѣхъ и о дѣлахъ
 ихъ и о члвчехъ о рцѣхъ
 ѿ нѣхъ и о прѣша
 емацѣхъ и о мѣстѣхъ
 ѿ галнахъ и о еси и
 сытаннѣхъ и о
 яко ѿ галнахъ и про
 роцѣхъ не приходятъ
 пакъ же и мѣстѣхъ
 рѣ гла азъ есмь
 свѣтъ миру ходя
 и по мѣстѣхъ не мѣстѣхъ
 ходити въ тмѣ
 не мѣстѣхъ живот
 ѣхъ бунаго

КТО О НО

КТО О НО

КТО О НО

КТО О НО

КТО О НО

КТО О НО

КТО О НО

КТО О НО

КТО О НО

КТО О НО

КТО О НО

КТО О НО

КТО О НО

КТО О НО

КТО О НО

КИЕВСКИЙ МУЗЕЙ
 ИМПЕРАТОРА НИКОЛАЯ

БИШАИ · ТЕГДА ОУ
 БО ПРИИДЕ ГНЪ КИ
 ПОГРАДА · УТО ОУБО
 СЪТВОРИТЬ ДѢЛА
 ТЕЛЕМЪ ТѢМЪ · ГЛА
 ШЕ ЕМУ СЛЫИ СЛѢ
 ПОСЦЕНТЪА · НВИ
 ПОГРАДЪ ПРЕДАСТЬ
 ИИ ТЕМЪ ДѢЛАТЕЛЕ
 МЪ · И ЖЕ СЪДАДАТЬ
 ЕМУ ПЛОДЫ ВГОДЫ
 СВОЯ · ГЛА ИМЪ СЪ
 НИКОЛИ ЖЕЛИ ПОУИ
 ТАСТЕ ВЪ ПИСАНИ
 И · КАМЕНЬ ЕГО ЖЕ
 НЕ БРѢГОША ЗИЖИ
 ЩИИ · СЪ БЫ ВЪ ГЛА
 ВЦОУ ГЛАЦЪ СЪ ГЛЫ
 СЕ · И ЕСТЬ ДИВНО
 ВЪ СЪУИЮ НАШЕЮ ·
 СЕГО РАДИ ГЛА ВАМЪ

ЯКО СЪИМЕТСА СЪ
 ВАСЪ ЦРѢТВОБЖИИ ·
 И ДАСТЬ СЛЫИ КЦ
 ТВОРАЩЮ ПЛОДЫ
 ЕГО · - КЪ ГИОНЕ · СТРА
 НА ИИРИ · СЪМА ·
 РЪ СЪ ВЪ СЪДАЩЮ
 ЖЕ ИИ НА ГОРѢ ТЕЛЕ
 ОНЪ СТѢИ · И ПРИ
 СТУПИИША КНЕ
 МЦОУ ИИЦИ ЕГО · ТЕ
 ДИНОГО ВЪ ПРАША
 ЮЩЕ · ПОВѢЖЫНА
 МЪ КОГДА СЪБЦАЦ
 ТЬ · И УТО ЕСТЬ ЗНА
 МЕННИЕ ТВОЕ ГЛА
 РИШЕСТВНИЕ · И КО
 НУИ НА ВѢКА · И СЪ
 ВѢЩА ВЪ СЪРЕН
 МЪ · БЛЮДѢТЕСА
 ДА НИ КТО ЖЕ ВАСЪ

Жити съволаи . не седе на бож
и аще не болюмъ аще не съсши,
и могово в оурайтиса . се поустына
не быти въна . да в оне кибрде
шенид . аще и в олаи . и в аща
ны а н ои съволи . не менети
ри мже . па се . а и не в оураше
не сътаметъ е таво в оне а и а е мъ
и м р к е н о у . а о н е ш в с т а п и м
и м р к т и н о . е г о у н е ш и н с е
коу шети . и м с и т и ш н с а ш и р е
и н с е б с а м о м б т ы . и т ы н а м . и н а з e
р с а в и т о ж о л е ш и . и а з e р е т ы
и н о . р б к в e л и e . в л e д ы н т и с а
с e c e . р ц и e м б т ы . о н . б ы н а ж e
б e . р e м e н e м o д н e з м e т ы б ы в ы
б ы т и . и о у м р о у . л e . и а н e . к и
о у м р e . т р п ы н с т ы в а т ы б . л ш м o c
и а . и ж e ш и н и . т e м н e . л o у м р o y
у д e ш а . и о п e . и т e . о л ь . н о в ы р ь
п o к т o y . в л и м ь . с м ы р т ы с и ж . п р a m

Убо не мѣнуе ракъ шгрьсьман . и
оуе млю себе . з . не ж е с р б ш и х ь
и в и , м е і с т о м о у р e г н і в а ю . і т о
р о ц ь т о в о т ы в с т а м ы ш а в а і .
ш о л о б e н і . і с м і н о у т e p и ю . а д
н e ш ь т ы о ж о у с а . н e н г o p u c a
и і с о у т o c e л ы у н и л ь і ш a в e o a m
в o і д e ж e ш ж и т и . а щ e o б o т o m б с a
и т p o r ы в л o c e r a . т o r o ж e . п o c л a
т ы в і c a м e к ы л ь н a c e л o y
с р a т ы в e a . р e d e з ь м o в і c .
а н e . н e o б ы л o т o m л o в и ц ы л ь
і т a н e . и с л a e т ы e n m ы л o ш ы
л m o з ы б ь , и з ь t p ы o л ы t o . л ы o
п o r n i a . л e x o t e m e m ы c a n t ы o
і e і a . л o m c k e d e b a c ы л e t ы t a ,
и t p e n e t ы t o c o r ы t e l a m o e
р a t ы t ы m m o c ы b ь з ь p ы t ы
с a r ы t e l ы b ы n , и c o . k e d ы r ы c ь b ь
к o у т ы в ь п р d ы n a m d e . з a c o y t ы
и n c a л o v ы t ы e і e л o t ы c л o b e c ы

51. № 45. Слова поспницькі Ісаака Сиріна. Тр. чв. XV ст.
Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 481 п/1661. Арк. 31 зв.-32. Перший почерк

бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери

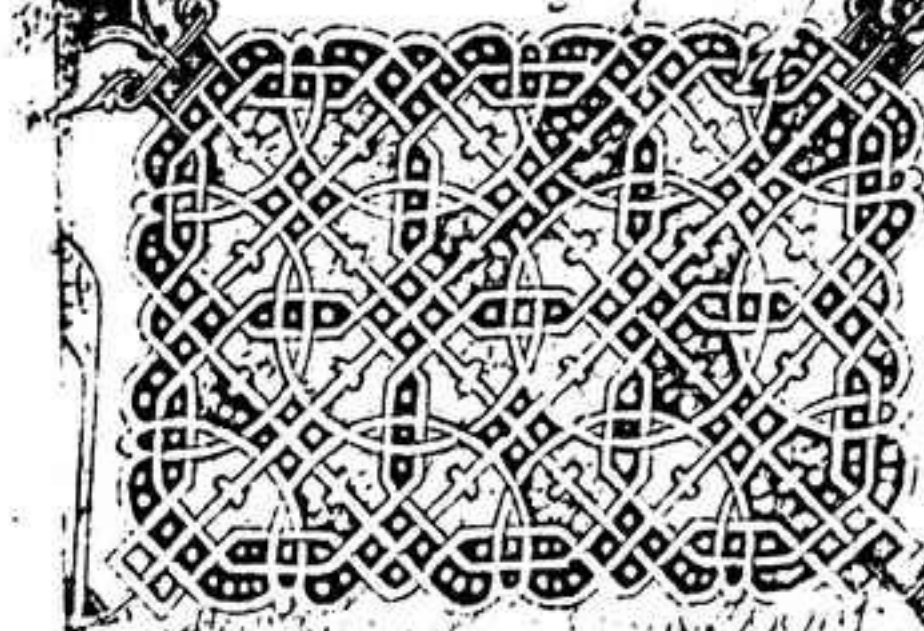
Пишешъ иши. вноутиа днѣ вѣ
бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери
и бѣ. инсаурица и пошла **В**сущи ери

52. № 45. Слова поспышкѣ Ісаака Сиріна. Тр. чв. XV ст.
Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 481 п/1661. Арк. 89 зв.-90. Другий почерк

и сѣла послѣдѣхъ прѣвѣмъ и мѣно. раздѣлиши
на прѣна дѣрѣши. въбѣзла вѣи мѣ
е. и на чѣкратѣ, сѣдѣиши сѣмѣтѣ. въ
дѣла вѣ прѣсто е, посрѣ прѣвѣ, въ корн
е. жѣтелѣ стѣ прѣсто е, мѣко въ рѣни
рѣше шѣ вѣ помѣщѣиши, а чѣсла е сѣ
шѣно ко прѣмъ рѣцѣ и расѣ рѣтелны. и
а чѣ пако и рѣшиши шѣ стѣно, а въ е мѣко
помѣстѣ рѣни жѣ сѣ а вѣ мен, и сѣ кон
пѣмѣ и вѣ рѣни е жѣ е вѣ сѣмѣ вѣи шѣ
е. и спѣла е мѣ шѣ чѣно тѣно сѣ вѣ. и
шѣма ко чѣни ланнѣ тѣно, крѣмѣ вѣ
чѣ а. раздѣлиши, и ко мѣ а чѣ шѣ прѣсто
но, шѣ рѣзѣнѣ шѣ лѣтѣ, въ рѣзѣ шѣнѣ
сѣ прѣна и а. и а чѣ шѣ стѣ е шѣ вѣ сѣ вѣна
вѣмѣ вѣ рѣмѣ, по рѣвѣ жѣ сѣмѣ сѣ вѣно
н, а въ тѣ рѣ сѣ, крѣмѣ помѣ сѣ ланнѣ шѣ
вѣ чѣ на шѣ а чѣ а, прѣ вѣ вѣ е чѣ тѣ шѣ а.
и мѣ е оу вѣ е. тѣ сѣ рѣниши дѣмѣ вѣ а ко
сѣно мѣ мѣ чѣ мѣ шѣ. и рѣтѣ вѣ сѣмѣ рѣнѣ
и тѣ мѣ сѣ вѣ тѣ вѣи. и тѣ тѣ вѣ сѣ рѣ вѣи а

104 205
ѣ рѣно. раздѣлиши ко мѣ а чѣ шѣ шѣ вѣ
и мѣ сѣ вѣно. а чѣ рѣниши сѣ вѣ мѣ сѣ
творѣ вѣ сѣ мѣ шѣи, шѣ рѣтѣ е шѣ вѣ
и шѣ тѣ е мѣ мѣ сѣ шѣ. рѣ сѣ вѣ лѣтѣ шѣи
шѣ лѣ рѣ чѣ тѣ вѣно. на ко мѣ вѣ жѣ прѣ е
мѣ сѣ а шѣ мѣ нѣ сѣ вѣ чѣ, и мѣ сѣ вѣ сѣ а
сѣ мѣ сѣ вѣ а вѣ сѣ ко вѣ рѣ мѣ, и сѣ рѣ вѣ шѣ
шѣно. и мѣ жѣ лѣ е мѣ шѣ сѣ ланнѣ сѣ вѣ мѣ а.
рѣ зѣ мѣ и, мѣко сѣ но рѣ рѣниши вѣ сѣ мѣ а вѣ
и. и вѣ рѣниши прѣ рѣ шѣ жѣ е рѣ шѣиши а, и
вѣ вѣ е мѣ нѣ вѣи шѣ вѣ рѣ шѣ. и мѣ шѣ рѣ жѣ нѣ
чѣ жѣ вѣ чѣ рѣ шѣ рѣ мѣ мѣ шѣ. и а чѣ шѣ рѣ нѣ
и чѣ тѣ нѣ. и мѣ сѣ вѣ сѣ ланнѣ шѣ вѣ сѣ мѣ
е мѣ и рѣниши вѣ рѣ мѣ а, и сѣ шѣ рѣ тѣ е шѣ сѣ мѣ
рѣнѣ шѣ шѣ цѣ нѣ е шѣ рѣтѣи, и мѣ чѣ рѣи. а чѣ
сѣ вѣ рѣ мѣ рѣ сѣ, и мѣ тѣ кѣ шѣ шѣ лѣ чѣ сѣ мѣ
нѣ, мѣ чѣ сѣ рѣ сѣ вѣ тѣ мѣ лѣтѣ прѣ сѣ мѣ е.
и мѣ лѣ кѣ шѣ рѣ вѣ нѣ а, и рѣ мѣ мѣ рѣ, прѣ мѣ
е мѣ мѣ вѣ зѣ вѣ. чѣ рѣ лѣ вѣ прѣ сѣ вѣ е, прѣ
чѣ рѣ жѣ сѣ рѣ сѣ пѣ сѣ а и чѣ мѣ нѣиши. и сѣ вѣ
и мѣ лѣ сѣ рѣтѣи, и мѣ жѣ жѣ ко вѣ е прѣ сѣ вѣ вѣ

53. № 45. Слова послицькі Ісаака Сиріна. Тр. чв. XV ст.
Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 481 п/1661. Арк. 106 зв.-107. Редакторська вставка,
на паперовому аркуші, пропущеного тексту

СВЯТЫНЬСЬКА ПРАКТИКА

Глишоєсвѣтлаи могоши прѣжѣго
воша алмазникъ вѣстои неабнемим
ула алабо шпроты дѣспртно сна
рѣшомъ ошюнако. еврианпо елмнѣоука
вѣлнслѣ грѣшеніа. и шнѣ слоуѣла. и
воннѣматалѣспрѣпннѣуакѣ шам.
и нѣ вѣ вѣселжкѣ вѣнѣрѣ стннлше,
и чѣстнѣ есмрѣпннѣ о нѣмжнзннѣ
пнлн прѣклмтнн, нѣкѣ сіа. а жѣ том
кѣ жрѣзнѣ нѣ вѣн семѣ нѣ дѣзн.

Колохѣсло

149

і про ч е с р а с х а н е . н і с а ж е і с і г а д н и н . . . н
н е ч е к о ф . н и к і д у а р о д і т е л и н і . в о с а д і .
р а к а т ч а і г а і с н о ц і д і д і т а . н а д а н і
р а с а ж е н о с н о . н а с о д а н і к о н ш и с і м і р і .
к а д о ж і в а с е к і , в а к р і м а р а д о с т и . к а
н е г а в а ж м е г а т а м а с а ч а в а н . р і с і і с і
н а ш а с і р і т а . н і і а ч і н і т р о с а к с м . н і р і
і а д а н н а т а м а і р і . і р і . і ш е н е н і ч о
н , і ж е к а в і р і м а і т о з і д і ц і н і а і н о с і
р о . н а с o d a n i c a v n i s h e k e i , n e i d i k n
ш н і с і e r o c o m i r e n i c . n a s o d a n e i t a
с і і s i n i . n a v a t o m e i d i c e m i r e n i a o i i
і р е н і с і і р о і с і n o m e a r e t e x a n k o n i :
в с и р і e m o m d a r i n

І м е р е н і с , н і с р о м і д у б а м н о г а і р а
і р а д і с а r e r e k i e n i a , і і а ж е с r o m i c e r o
с а і с r o r e i k a n e і o a s m a d i . n a n i d a
м н о г а о у с і ч а д і n a . і р о ч е с а e m i
р е н і s . n a s o k e r e t e x a . c i s a n c a n i m o
д і r o c i s i n i . n a s o k e x a o e d a k e d i c o s i

і н і р и . с и р і e i s a i r e n i c k a c o n d o c r o
д і t e t a n . n i s r e i d o m o g a i e s r e k i n e m i
n . і o m o ж і r a s r a s h i n i . o i i c i r o c h e
і o i r e k a . і ж е і s r a e t i n i c e s a i r i
с і a n i a k e m a t a e , k a e m b i r e n i n i
к а t e ч a n i r a e k m e n i a . і і і a c h e c u a
ж і e m i n a i c i k o p n a e k i a , і і s r o m i
д і . k a e a r i i r e t e c a e a e i a e t i n i .
к а n e k e s r o m e t e c a e a d u b a n a i a
с a i r i n a e i k . k a d o s r o d i t e l a n i . n a
с a d u b a n i a , і р о ч е s i s u m o b n e n i c m a
с a d u o r i e i r e d i k a e m e t a b a x a i s i
n e t e k a e d a o e a e i e i a i n a e z e
і o m o c i n i k e t o d i n i r e i t e m . n i d a
і n i s i n a i n k a t o d a n i , n i e t o s i k i a
с a e r i d n e m a t a c h o . і a n o k e , і c a k c o k a
і e r i s o n e m o c i n o , n i d a o n o k a e i k a
o u c a m n i c h n i s a . n a k a e i n s a t o
с і n e i s e n i c a i t e n i , і d e k a c a i n i d
с і n e d a n a r e m a n i v r e t a d , n e c a n o

у н і s o m o c a c a n i s t r i s n i s l e t e

д і . і s r e m e d a

8
або і верши тілю єв. сиріаномъ
або і консу. сиріаномъ
або і консу. сиріаномъ
або і консу. сиріаномъ

ФЛЕ ЛИСТІО

59. № 46. Слова послицькі Ісаака Сиріна. 70-80-і роки XV ст.
Ф. 302 (Мак.), № 3 п. Арк. 515 за. Запис першого писця,
яким було розпочато та завершено рукопис

СВБЛЮДАА. ЯКОДАСОГЛА
 СПОПТЕБЕСПСАВЕЛНУАЕ:
СВѢТНОСНАКОЛЕСНИЦА.
 СЛНЦАПТИМЫСЛЕНАГО.
 БЫВОНСПТННЖ. НЕККВЕ
 РМАЛУПЛАА. ИМЬСВДА
 ЦЕНВОПТМГ, ВИДГША
 СВѢРАЗОУМГМІА. ПШ
 ЛГОУПТЛСАВЩЕ: СВѢ.
 ПЛОТЬЮЖЕНЖ П О . Г .
 МАХВАПОСПИВН С ПТ. А
 НПОЕСПТРЫ ГЛА. ВД ВЪ
 Д. ПЕСЛГПМЖИШН
 СІА В ПТВЕРПАСПТРЫ
 ПАСЦГ СЪСВОИМНЕСПН
 СЛВННН В ОСКРІАДЛЪ
 ПРОСВГХ СВГСКРСН.
 ПО . Г . СЛАВОСЛОВІЕВЕЛНЕ.
 АУА И КОКЕТНЫШПОУ.
 МАЛНРГІН СЛЖ ВСА П
 СЦГ АНПТННПРОУАА.
 АПЛЪ Н ЕУАЛІЕ Д ПЮМА.
 ПРАПЕЗГБЫВАЕ ОУПТЪ
 ШЕНІЕБРАМАСЛОНОН
 ПО НАРБЫ: ВТЕ. ВЪ

ПЕНІА. ВЕРФ. ВІ. ПЛМА
 ИВЕРНН. СПІР. ГЛА. А
 ПО. ПЕНЬМАГЪУННОМЪ:
ТУЫТАКОМГБЖЩЕСПВО
 СВСТАВНАГБСНСОБОЮ.
 ШЕПОВНВЪВЕЖКАА.
 ИПЛОЮАГЪЗНЕССА. СЪ
 ДЕНАВЫСОПТГ СЛОВЕ
 БЖІН. ШДЕСНЖЮРШ
 ПТЕАА. ПГБМЪНПАКЫ
 ПЛВЕН. СЖЮВГРНЫ.
 ИНЕВГРНЫМЪТАЕМЪ:
АПЛОМГВОПІАХЖХВГ
 МЪАГГЛН. МОУЖІЕ
 ТПОУРНТЕ, ВЛСХОДА
 ЦАГОГОРГХАЖИНО
 ДАВЦА. ПТАКОСЖДНІ
 ВЕГМЪПРНДЕ. ВЕГ
 МЪСЫНЕБЪЖЕ. ИВЕГ
 МЪПОДАПОДОСПТОА
 НІЮ, СЕДГБАНПАНМН:
СВЪЗНЕСЕННЕТВОИМЪ
 ОУАМВШЕСТПЕСУАКОЛЮ
 БУЕ. БЕСМРТНЫАНЕО
 СПТВЕНІА СПОВНАГБН

ГНАШІГО ІСАХА
СОВСѢМІВАМІА
МІНЬ. КОНЕ. ПАПІВ.
КІВТИМДЮ ПЕРІОС
КОСЛАМІС. СПІГІАТІА
ПАВЛА. ВПНІ. КІВТИ. СОУ.
Павла посланніс
ІСѢХВѢ. ПОПОВЕ
ЛЕНІЮ БА ІЩА ІСА
ХА. ОУТОВАНІА НА
ШЕГО. ПТИМО ФѢЮ
ПРНОМДЧАДОУВѢ
РОЮ. МЛТПѢ БЛГОДА
ТПМІРТЬ ІЩА ІСА
ХА ІСА ГНАШЕГО.
А КОЖЕМОЛІТБЕ
ПРБТІ ПІВО СФЕСѢ.
ГЛАДЬ ІІ ВѢМАКІ
ДОНІЮ. ДАГА ПРѢ
ПТИШІ СРГРОНЕ
ІІ НАКО ОУЧИ ПТИ. ПІ
ВНІМА ПТИ БАСНЕМѢ.
ІІ ПРІЧЕТ ПР ОДОТБЕ
СЧИСЛЕНЬ. ІІ ЖЕСІТЕ
ЗАНІА ПВОРАТПѢ.

ПІВТИМО ПРІ
НІС БРІВІ ПЕРТѢ
РОШІ КОНЧИ НАЖЕТО
ВІВНІЮ ССТПЛА
БІ ІЩ СРЦА ІСОВІ СІН
ВЛГІ. ІІ ВІБРОЮ ПЕР
ЦЕМБРНІСМѢ. ІІ ХУ
СПЕРІ НЕ ОУЛОУЧИША.
ОУКЛОНИША СЛВСОУА
СЛОВЕСА. ХОПТАЩА БІ
ПТИ ЗАКОН ОУЧИ ПЛА.
НЕРАЗ ОУМѢ ВАЮЩЕ.
НІІАЖЕ РАЗ ОУМѢГОЩЕ.
НІІАЖЕ ГЛЮТПѢ ІЩНІХ
ІІ ЛІІУВѢЩАЮТПѢ.
КВ. ПНІРѢМТѢ ЖЕ НАКО
ДОБРТѢ ЗАКОНѢ. АЩЕ
КІ ПТИ ЗАКОН ОУДІБѢТѢ.
ВѢДВІ ІІ СЛІАК О ПРА
ВЕДНОУ ЗАКОНѢ НА ЛЕ
ЖІТПѢ. БЕ ЗАКОННЬ ІІЖЕ.
ІІ НЕТОКОРНІ ВІІ МЧЕСІН
ВВІ ГРѢШНІК О. МІ ПР
ПОДОБНО ІІ СІВІРНІ.
ІІЩІМІ ПДОСІУНІ ПТИ ІІ

ІІ. СОУ.

ОУКЪ СТОЕВЪ СЪВНІЕ

ОНЕЖЕ ОУБѢВАНІА СНАЧА
ШАТИ ИТИ ПОВѢСЬ. ѿ
ИЗВѢСТОВАНЫ КЪ ПЛВЩЕ.
КАКОЖЕ ИРѢДАША ПЛМЪ ИЖЕ
ИСТРЪБАСА МОБИДЦИ И СЛОУ
ГЫ БЫВШЕ КЕЛОВЕСИ.

ИЗКОЛЕСА И ИТѢ ПОСЛѢДОВАША
КЫШЕ ВѢСѢ ИСПЫТНО. ПОРЪДОУ ПИ
САТИ ИТѢ ДРЪЖАВНЫ ИДЕШ ФИЛЕ.
ДРАГОУМѢШИ И ѿ НИХЪ ЖЕ ПЛОУЧИ
ЛЕСА СЛОВО СЕОУТВѢРЖЕНІА.
БЫВЪДНИ И РОДА ЦРѢВУ ДЕНКА.
ІЕРЕНІБЪ КЫ ИМЕНЕМЪ ЗАХАРІА. ѿ
СѢ КТ НАЗЛА ѿ КРѢТЛА. РѢ ѿ БЫДЪ

на роу глѣ прѣтѣ мѣ ш мѣ и рѣ гѣ и

ГЛ
А

З
В

Ш Р Х. 485.
 ОУКЪ Д. Д. ИИДИ ДІ. ПОМДРЪ
 ТАВЪ ДРДВЕНКОГО КОРОЛА МЪЖИ
 ПИЛОТИ. И ПОНЕГЪ ИШЕ ИХУ
 ПЕННЕСКІЕ. И ТРОПОЛИТЕНІ
 СКАСКО. И СКАСОУСИ. И ПРНННННН
 АНДЪ КИ НЕ ШРОКНУІ КЪ КОДЕКНЕС
 ЕКО. ДАТНННННННН. И ПУТОС
 КТОЛТЪ. И СТГО МНСТАТІ ГАН
 РИИ ДСОДО ПОЛУГО. И КЪ ЖЧА.
 ДИКА ВЕННГО КЪ СТГО МНННН
 ДОДО ПОЛУГО. ДКАЕМ. ОУНН
 САНЕСНО ОУТОСЪ ВЛІЕННННННН
 ПОНАВОН ДАТННГО ДІЕНО. И КАН.
 ДІА ДАВРО ОЛКННННННННННННН
 КТО ПОНАВРО ОУМЕСТГО ПРННН
 ПАСКІННННННННННННН. САНН
 КЕЗОТНННННННННННННННННН
 МЛОМА ПІШННННННННННННН
 ДОРОГНА ВЪ ННННННННННННН
 ПРННННННННННННННННННН
 СДЕРОНЕСЕНО ПАННА ВЪ ННННННН
 МАНННННННННННННННННННН
 ОУТО

ЛѢСА СЕЛИЩЕ СЕЛИ ПОНОВОСКОЕ. НЕ ЗЕЛЮ
КОСТНОЮ. НЕ ПАШНОЮ. НЕ СОВЕЩАННОЮ
ДЫШТОС ТАРНЫШУ. НЕ СЛАЖАЛОСТОМУ
СЕЛИЩЕЮ. АДАНІСТОЮ ЗЕМЛЮ ДѢДѢ
ІЮЩЕ ДѢД. НЕ БЕДРОЩЕДОУ. ШУЩЕ ПА
ТѢЛЮ ЦРКВНЫІКА. ПОВНУ ИЗВѢДНЫІЕ.
ДАНІ ДІЮТЬ. А. БЕДРОЩЕДОУ. НЕ ЗОВИ
ЩЕ ЗВѢДНОЮ НА ПРИПАТИ. А. ИТО НОВИ
УНДАЮ. Б. БЕДРОЩЕ ДѢД. ЗИКА НОВІЮА.
ЗЕЛѢДНИ БЕДРАЩЕ ДѢД. С. ЗЕРОЦЕ
КОВНОЕ ЗВѢДНОЕ. ЮГОЛѢТѢ КНИГО.
УЛКІЦ ЦРКВНЫІ ЗВѢДНЫІ ФЕДКО.
ЗКИТОСКОЮ. ІЮЩЕДОУ ДАНІ ДІЮТЬ.
А. СОРОКЪ ГРОШЕИ СЕРЕБРА. С. З. М. БОРШО
КІКН ПОЛЕ ДИХАІ ЛОВСКОЕ ЗВѢДНОЕ.
НА ЛЫ БЕДНИ ПОВЫШЕ З. КЕРИНСКОГО
ДЛЫНА. ДЛЫНЪ ДИХАІ ЛОВСКИИ
ЗВѢДНЫІ. НА ДНІ ПРИПРОТИВЪ О.
ДОРОГА ПРАВОЮ СТОРОНОЮ. С. ТРОКЪ
ДИХАІ ЛОВСКИИ ЗВѢДНЫИ СО ЗЕМ.
ІЮЩЕДОУ ЖЕ ОУТНІ ЛѢСА СЕЛИЩЕ ПОНОВОСКОЮ
ЛЕЗІ ДЕНІІ НА КІЕВСКОГО. А. ДѢЛѢ БѢ

250

ОУ БОРЕ ВНИЩЕИ ВОЛОСТИ. АН СКО
МИННОУ АПОГОНЫ. ДА ИИ ДА УО
ТЫРИКАИ Е ДА. ДА СКА ДА А ГРО
ШЕН СЕРЕБЯ. БОИ СРМБЫ. ДА ДА
Е С И Д А Т О Е С Т О К О П Я Г Р О Ш Е И
И С О Р О К А К О Г Р О Ш Е И Л И Т В Е К С Е Л М Б Ы .
И А С К И К Г Н У Е К Е Р О Ц Е Д О У . Д А К О Р О
Л Е К К О Г О П О К Л А К Т А К О Л О Х А Ц Е Д У
К А Р П А С Х О Д О С О П О К Н И Н И П Л О С И Л Ы
Т И Г Г И Д А Н А С Т Ы Р Ы Г Р О Д И Т И . И
К К Л Ы С Т А К И Т И . У Т О И Ц Е Р А З О
Р А Т Н Е С Б Е Ш Е Ж И Т Е Л Е С Т В О Р У Д А
Н А С Т Ы Р Н Е Т Г О Д И Ц А И Л А . И Ц Р К В А
Б Ж И И Д А Н А С Т Ы Р Ы С К О У Ж А Т И
И Ц Р К В И К Ж И П Р И Д А Н Ы Е И К О П Л Ю
Ц Р К В И Л Ю С Т Ы И Т И . И Р Ы И Н А
Т А К О В Ы Е Р А З О Р И Т Е Л И . У Т О И Ц К В
Б Ж И С С К Ж А С . И Д А Н А С Т Ы
Б Ж И Р А З О Р А Н . И Н Д А Н И Е Т Ы
Р А Б А Д А Б Я Т И Д А Н А С Т Ы Р Ы С К И Н
К Е Ш И . И П Р И Д А Н Ы Е Ц Р К В Н О Е
Б И Д А Ж О И Д А Т И . И Д Ы П О П Е

ДАНІЙ СТІЩОЦЬСІДНЬКОГО ПО
ЛОЖНИКЛАТЪА ДАКЪДЪПРО
КЛАТИ. ДАКЪДЪПРОКЛАТИ.

ДАКЪДЪПРОКЛАТИ

СЮДОСВОН. ВІН

БЖКЪ НБКОУ

ДАЩІН

ВЖКЪ

ДІН

☩

Нс оу мсн
сво мсн
сво мсн

Нифт малниговѣ а гуровице бо дѣ
нс оу поудѣ пѣ копа гравіи
капѣ а оу мсн а оу пѣ мѣ тинітн
а оу мсн по мѣ живѣ пѣ мѣ
тинітн мѣ а оу мсн пѣ мсн
пѣ мѣ мѣ а оу мсн мѣ мсн
а оу мсн а оу мсн

Handwritten text in Church Slavonic script, likely a Gospel manuscript. The text is arranged in several lines, with some words written in larger, decorative letters. The script is dense and characteristic of the 15th-century manuscripts from the Golden Age of Old Church Slavonic.

76. № 7. Євангеліє тетр. 80-90-і роки XV ст.
Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 417 п/1635. Арк. 252 зв. Записи 1583 та 1586 рр.

НЧАДЕКЕМВІА ВЪ Е. ДНЬ ЖИ

ТІЕ СІТГО ІУЦА НАШЕГО. ННАСТАВНИ
КА ПБСТВІННА, СДВЫ. ІЧЕБЛВН.

ІІНОУБО НБНАГО ГРАДА ГРАЖА ГИ
САВА. ІЧЬ СТВОИМТБ АШЕКА ПО
ДОКЫНСКАГО МБСТА. МБТА ДУ
СКАГО ГРАДА ПОІКЕСАРІНСКЫМТА
ГРАДОМЪ СОУЩО. НЕВТБДОМЪ ПЕР
РВОЕ СОУЩО ХОУДОЖЕСТВА ДТБЛА
ВІТБМЖЕ ОУБО СЛАВНБЫВШО ІТ
ЛТБ. ПРОЦВТБГОША АГО ДТБЛОВІ
ОУМОША СЕГОВЖІТВЕНАГО. НЕ БО
НО НАУМА ФІМЪ НЕВТБДОМЪ СЫН
ПРЕЖЕ СЛАВЕНТББЫСАМОИЛА ДТБ
ЛА. ІОЦА ЖЕ БТБ АШЕХРІТІАНА
ІОАНА. ІСОФІАНА РИЧЕМА. ТАКО
ІІІ СПЫТАНІА ЖИТІА ЕГО РАДО
МГХОМЪ ВТБ ХІ. ЛТБ ФІОДОСІАЦРА
І ПОМНІХТБЖЕ ОУБО ІУЦОУ ЕГО ВТБ

да аще не мочетъ естество хранити
еа. понеже некоего бже не вѣдѣ
вѣдѣте: — МѢСЯЦЪ ТОГО РОКУ
КѢ. А МѢСЯЦЪ СТОИТЬ СТО ГОЛУБИ
АРЕФЫ. И ДРОУЖИНЫ ЕГО ЧЕ
ТЫРИ СТОИЩАЮЩІИ ЕСТЬ И И П
ТѢИНЫ БИРЪВШИИ ВЪ ГРАДАХЪ ГРАМА
СКА ХРИСТАМЪ СКА СРЪВАНЬСЫИ.
И КЪ ДОМЪИ СЪ ПАНІЕНЪ ГРАДА СТО
РИ. ЕЛИЗВОНІТОЖЕ ЦРЬ СТО ВЪ ОУОЦ
ЮЖЕ СЕВАСЪ ПЕН СЪ ГРАМЪ. А М КРИ
ПІОЖЕ СЪ ТАРЕНІИ И МАКЪ ДО В
СКА. И СКАШЪ СТОУЮЩІИ ГРАДЪ
И С ГРАТІА. ПОНЕЖЕ ТРАМАЮЩІИ
СА И КЪ ГЛАТЪ СЛАВА. И ЕЛИСЪ
ПЪ БЪ ОГАТЪ А РАВНІИ. ЕЛИЗВОНІ
СЪ МИРИТАГО БЪ ДНВОІ СЪ ТРА
ПЪ ВЪ ГРАДЪ КЪ СТОСТАВЛЕНІИ ЮІТЪ.
И НА ГЛАЖИ ДО ВНИ ГЪ ОУБІА. КЪ
ГРАДЪ ПРІАДЪ ЕГОЖЕ И ПОВО ЕИ,
И СКАДО И ВО И МОГЫ. И ПЛА
СЪ ПЪ СЪ ПІВОРИ. И ШЕ ВЪ ГРАДЪ
И СРЪВАНЬИ КЪ И ПЛАМА ДО В
КА. ПОУЖА И БЪ ЕИ. А РЕ ФАЖЪ
БЪ И ПЪ СЪ И НА СЪ ДРІБЛЪ СКАШЕ.
МАМОГЪ ШЪ ПТИ. И ПЪ ВЕЛЕШТИ
РИ ПЪ ОУ СЪ КЪ ОУ ПТИ. И ПО И ПЪ
ШЕ И СЪ И НЕ И ХРИСТАМЪ И КЪ БЪ
ДОША И ВО ПЪ И КЪ ГРАДЪ И ПЪ ОУ СЪ
ТЕНЪ ВЪ БЪ ГДО ДРЪ МЪ СЪ ОУ СЪ ЕИ

94
ХРИСТАМЪ СЪ ЦИ И И ВЪ ГРАДЪ.
И С ГРАМЪ СЪ ПІОЖЕ: — СЪ ПІОЖЕ ДНЪ.
СЪ ПІОЖЕ ЦА НАШЕГО ПРІОЖЕ ПІОЖЕ
А РХІО СЪ ПІОЖЕ И ПТИ И ГРАДЪ: —
А СЪ ПІОЖЕ И СЪ ЦА НАШЕГО ПРІОЖЕ
СЪ ПІОЖЕ ВЪ РЪ МЪ СЪ И И ДРЪ И ДО
БРО ПРАВЕ МЪ. И ПО СЪ ПІОЖЕ ПІОЖЕ
БЪ И СЪ СЕМЪ ЕМЪ СЪ ПІОЖЕ СЪ ПІОЖЕ
И ПТИ И ГРАДЪ А РХІО ПІОЖЕ ПІОЖЕ
СЪ ПІОЖЕ. СЪ ПІОЖЕ И ПРІОЖЕ ПІОЖЕ
ВЪ ПІОЖЕ И ПМО СЪ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ.
Е РЕ ПТИ КО МЪ СЪ ПІОЖЕ И ПІОЖЕ ВЪ
ПІОЖЕ. И ВЪ ПІОЖЕ СЪ ПІОЖЕ ПІОЖЕ
НЪ ВЪ ПІОЖЕ СЪ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ
ОЖИ ПЛАЦЪ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ
И ПМО ВЪ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ
ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ
А РХІО. ЕЩЕ ПІОЖЕ И ПІОЖЕ ПІОЖЕ
ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ
КІА ЦРЬ СЪ ПІОЖЕ. И ПО СЪ ПІОЖЕ ПІОЖЕ
ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ.
И ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ
ЦЪ И ЦРЬ КЪ И. ВЪ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ
ВЪ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ.
СЪ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ.
СЪ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ.
ДО БРЪ И ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ.
И ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ.
И ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ.
Е. СЪ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ.
ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ.
МАРКА. СЪ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ.
И ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ ПІОЖЕ.

83. № 40. Пролог на жовтень - лютий. 80-90-і роки XV ст.
Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 529 п/1643. Арк. 97. Перший почерк

ОБНОВАЛЪ СЯ. НИКОЛѢ
ШЕВРДЪ ЕШОКОЮ ВСЕДОБРО
ШЕ ВЪРХУ БСНТЬ. ВЪ СНТЬ БО
КРЪТІА ЛАЖ ГРАБЪШЕ ВОИ ІАКО
ПТОЙМА ЛІ ПІА ЧЕХОЩЕШИ
І ПТВОИ ПРЪОМАВНЫ ІОНЪ І
БІГІ. ЕМОУ ЖЕ СЛАВАСЪ ВЪ РЪНА,
МЦА ПОГО ВЪ СЕ СЪРЪСЪ СЪ СІ
МНІСА МІРІСА І СІ СІ ФЛА

ВСЪ РІ ПТВО БЪ ГЛАКОННАГО ДІОКЛІ
ПЪІАНА. ПІАСІ ПТАА ПОСТРА
ДА СІ ПТАУ СІСА. БЪ СІ ПТА ЖЕ
ША ПІ ПІ ШУ ІА. ЖЕ І СІ ДІ І СІ СІ
МІ В СІ ЮРІ БЪ ХОЩА ПР О ПОВЪ
ДА СІ ПТА І СІ ПІ ННОУ І О ВІ БР
ХА Б А НА ШЕ Г О ШІ К Л В Е П І А Н А
ЖЕ Б Ы СІ ПТА К В М А Г Н О У І Г
М О Н О У. І А ПІ А ЖЕ Б Ы В Ш А І
М Н О Г С. О У Ч Е Н А І Н Е П О С Л О У
Ш А СІ П Т А Ш В РЪ Ш І С А Ш У С А. П О
СІ М В В З В РЪ Г О Ш А І К В П Т
М Н І Ц Ю. І К Д Т Ж Е Г А П Т В О Р І
Н І К Л У О У С Т І І М Ч У Н Ц І. Г Л Е
М І І К А Л О У П Т І Н І. П О С Т І
М І П А К Ы І У В Е Д Е Н Ъ Б І М А
Р І К О Г А К С С В Ъ П Т І Л О С В Ъ П Т А
С А. І П Р А Г Л І Ч Н О М О У Ч Е Н І С
Н І М В Ъ Б І Ш А. І М Н О Г О П О С Т Р
Д А Ш Е І Н Е П О К О Р І В Ш Е С А
Б І Р Ъ Б О Ж Н О М О У М А Г Н О ВЪ

ШЕ Г Л Е Н І Ю. Н І П О Ж Р І Ш Е К Р Ъ О У
Ш І П І М Ъ І Д О Л О М Ъ. Ш Е С І К О
Ш Л У Ш І Н Ъ І А І Г Л А К Ы. П О В Е
Л Е Н І Е М Ъ М А Г Н А. І П О Г Р Е
К Т Ъ Н Ъ К Ы Ш А М О Ш І І Н І С Д
П Е Р А Н І Ш І С І Д І І С П І Г І І.
Ш Н Е І А Ж Е І Б І Ш А І С П І І.
В Ш І Д Н Ъ С П І Р П Т Ъ С П І Г О М Н І К А
П Р О К О Т І А І Ж Е Ш І П А Л Е С П Т І
Н І Е. П А М А С П І Г О А І П Л А
Ф І Л І М О Н А Е Д І Н Д Г О Ш. О. П І І.
С П І Р П Т Ъ С П І Г О М Е Н І Г Н А,
Б Т Ъ Л І А Н І К А. І Ж Е П О С Т Р А
Д А П Р І Д Е К І І. Б Л Ш Е Ж Е
Ш Г Р А Д А П А Р І А :
В Ш І Д Н Ъ С П І Р П Т Ъ С П І Г І М І С
Е У С Т Р А Ф І І Д Е С П І І І П А П Т О
Л І А Ш І К О Л М І Д І І М О У М Ъ Х
Т Р І Б Л А Ж Н І І К Р Е П Ц І І М Ч У Н Ц І
О Ч Ъ С П Т В О І М Т Ъ Х У В З Л А
П Т Ъ Х У В З Г Р А Д Ъ Г А Н Ъ Г Р А
Н І Ъ. Р О Ж Е Н І Ш Б О Г А П Т О У
Р О П Т Е Л І Ю. Ш Ш Ц А Д І Л О Ф Ъ І А
М П Р Е Ж Е С О У С Е В І Е. Ф І
Л О Ф Ъ І Ж Е К О У П Т Ъ Ц Ъ В І
П О Л О П Т Е Н Н Ъ І. П Р Р А С Н Ъ
Ж Е С Н А С Т П А Р Ъ І Ш А Г О С О У
С П Т А Ф І А В З О У Ч Е Н І Е Г Р А
М О П Т Ъ. І П О І М Ч А Н А П Т О
Л І А І Ш І Д Е В Н І К О М І Д І Ю

и зъблчнн и потрннъ бы
на рмнн бо ен кау в ст пра
и на го ро ба . на мн стъ на
рнца емо нъ ма хн .
рпъ н днъ памъ пръ пнъ
шца на шго фр шк стн
сты по стпннса н друга
в елнсо го соуднма .

Фршк стн н стъ пръ ко нъ н шъ
наша . въ ш е р ко л м н
мъска го . н въ ло бн нъ ба
шъ фр жк мнра . н ш м
ркъ н на на стъ ръ сь бн
ка . н по малъ соуднъ бы
ро нн пн ма го н ма . н пн
шдъ ш м о бн нъ нъ ба н со
стп нн в а д мъ по ка жъ ша
ш во л а к а нн мъ о во стъ
цн н мъ . по у д а стъ н н
чп н стн е л жн нъ . н н ко бъ
жн нъ бы въ шн дъ въ соуд
с а лн нъ . н по к л о нн е л а
в а п а ш г о въ с к н нъ . н шн
дъ въ то у стъ н н м р п т е а го
мо р а . н в о a n e a въ з п e c t e n
н нъ . н н мъ шъ е у ф н н к а
а г т лъ с к н н шъ е р а тъ . н по м о
ръ н о у а о в с a n o ц n c t o n a
ш нъ п e c t n n a m a c t e bъ . н
п р о у дъ в нъ н о ц n n i a e g o .

198
к стъ дъ в а н о с к а ж н тъ . мн
р м ж н о в . м . д н н н н о у
ш а ш e n n n n t t o ж e r e a l n a .
н п t t o r o d e a m t o k o r n o m o u
e t t e n e z n c t n a d d u . m n o u
e b e t e n k a n e c t n o m u p e b
p a k o u . н н e t t e k a m o m b e n t a
в н mъ ж e ж н e a ш e r e n n a
н e n ш o e e g o p p e d a l n o r a mъ
o k a g o . e c t a ж e r e n e d n m a
к n e m o u t a k n e c o n t t e . ш n a
c n a m d i a b o a m nъ e a e m a ш e .
н o b e o k o u n n e mъ o p t o t e
m a t e n o r n u n e . a u . e e m u
н e ж n t t e n n n e a n p n шъ
m n n ш e c t e b a ш e . m n n g a
ж o r d e r e d e t t e a n e ж n t n
e c e b e r m e n k a a . n n a b m e b i
ц e mъ . н o b e c k e b e r o u m a n
n t e n p n n e c n e b . н n o t p e b a
e o m a t e t e . n . n d . e c e t a r o
c t n n d e r e r e r e b e r e d n n o
o b o n p p e d n o t e .
p t t o n d nъ п a m a p p e n a
m n n a t o r n e n n a n e c i a

Во г о ръ с н н a н e c t e n e b e d n
н o b e c e n n n t e t a m o u n e
m a n a c t e r n . e b m o u e c t n o
d e n e m n a m e n e mъ . n . n d .
c a o u ж n e b a n a c t e r n e c a

Гдѣи. Чюедемже ства. паче
иостѣи стемъ іудѣи не шѣтѣмъ въ
новостехъ го. и во истинѣхъ ражой.
Хотити поухъ хоб. бакъ съ е си хъ ира
богъ и в рѣио ни хъ о ра и е си ии да и
гдѣо в е с е д ни с гз. и г р гъ б н д ѣ д и н о
и ро в ѣ н і т р а в ѣ н ѣ д. г н и м и ж е м о л и т ѣ
Хвигто ма в а т и д ѣ ш а м г а м ш и ш ѣ о у
сѣ

ИЗЪ ТОГО. Е. ПРЛОКЪ И БГОНОБИ

шудаше го са вѣи. и м а м о в ѣ р н и с т ѣ р ѣ и
Гдѣ. а. пѣтѣ хъ в ѣ н і и. З р и т ѣ б ѣ о у м о в ѣ
мы с л г н ѣ и м а д ѣ м ѣ с о д ѣ т ѣ і а г н ѣ б ѣ т ѣ в ѣ
н ѣ м ѣ г л о в ѣ и і. т о л а г ѣ л ѣ в ѣ з ѣ о в ѣ с ѣ р ц и. в ѣ
ж ѣ и в о с у х о ж ѣ н і я. н і г о л ѣ і т ѣ в и ц ѣ о у т ѣ
р ѣ м ѣ б ѣ и з ѣ р ѣ н ѣ с а в о у ч ѣ м а ш ѣ и м
а н і а д а р о в а т и н а д ѣ в а и ѣ о м а г ѣ а. в. . .
з а в о п р ѣ т ѣ н ѣ с в о ѣ о у т ѣ т ѣ с т ѣ в а в о з ѣ о
с ж и л ѣ б ѣ и т ѣ з ѣ х ѣ ж ѣ ш ѣ с м ѣ и м ѣ м ѣ
о у і с р ѣ т ѣ л ѣ б ѣ м а г л а о т ѣ р ѣ и д ѣ с т ѣ р ѣ т ѣ
п о м ѣ с л ѣ т ѣ в и р ѣ л ѣ б ѣ и. Х о у ж ѣ ш ѣ с т ѣ

и а р ѣ з ѣ х ѣ ш ѣ о. т ѣ м ѣ м ѣ м о л и с т ѣ и и п р о
т ѣ р ѣ и с т ѣ р ѣ и ш ѣ а. П ѣ о м ѣ р ѣ и ч ѣ н ѣ ш ѣ
с ѣ м ѣ и н і м ѣ г ѣ т ѣ в и с ѣ л ѣ с и в а м і с т ѣ т ѣ р о
с ѣ т ѣ р ѣ и д ѣ о с а м ѣ н ѣ г о ч ѣ о д ѣ і с і я і м ѣ м. и ж ѣ
і т ѣ о н ѣ м ѣ т ѣ а в і т ѣ т ѣ м ѣ г о о у і т ѣ н і и.
н а з а х о д и м ѣ и т ѣ л ѣ с ѣ і т ѣ р и т ѣ р ѣ z. і г о
р а м а и с т ѣ і с а р ѣ ш ѣ н а ш ѣ i. с ѣ р ѣ i a. в.
П р ѣ ш ѣ и ч ѣ ш ѣ м а д а с т ѣ с т ѣ в а. д о з р о д ѣ
н ѣ в ѣ р и л ѣ ж ѣ н о о у д ѣ б ѣ р ѣ в ѣ с т ѣ з ѣ б ѣ і с т о
к ѣ б ѣ х ѣ. и ш ѣ н е г о п р и б ѣ ч ѣ о д ѣ с ѣ і д ѣ і с т о.
о у в ѣ р ѣ н ѣ т ѣ с и ч а і с ѣ д ѣ п р и ч ѣ и д ѣ т ѣ и л ѣ
с ѣ б ѣ. н ѣ л ѣ ж ѣ б ѣ ж ѣ т ѣ в ѣ н ѣ с ѣ в ѣ т ѣ м ѣ ч и і
х ѣ л ѣ т р о і с ѣ і т и n a ш и т о м ѣ і s a. с a. v o.
ш ѣ ч ѣ m a ш ѣ i. і n і t ѣ k ѣ v. В з о у т ѣ в а і ѣ м ѣ б ѣ
н а с т ѣ і s t ѣ р ѣ i g ѣ a. в ѣ ш ѣ o м ѣ с ѣ р ѣ и t ѣ o v a.
д ѣ и ш ѣ t ѣ p ѣ n і t ѣ і a n і z ѣ r ѣ o n o c e. c ѣ i n і z a
і o d ѣ ш ѣ m a ш ѣ. и д ѣ і t ѣ r ѣ t a g ѣ d ѣ i. s t ѣ i.
У і n і a n r ѣ і g ѣ i s m ѣ r ѣ t ѣ a. П о s m a r a m ѣ v a.
Е ѣ o. с a. v o. g ѣ v ѣ s r ѣ t ѣ z. s k ѣ o v a і s a m ѣ m ѣ
т a n і i. d o. g e n і z a ш ѣ t ѣ p o t ѣ r e m a b ѣ s m.
k a n і. b. и ж ѣ m ѣ ж ѣ v o i g ѣ a. П ѣ s t ѣ r ѣ i d ѣ i s a n і i.

МІТІСЬ БІОГЛАСНІСТА

НАШЕГО ІСХА. НАГІНЬЦА ПОСТАВИ СІННІ. .
СІРЬ САМОГЛАСНЫ. ГЛА . В . 309

Просвіпишелашего . просвѣщающа
какого члѣка . видѣвши рѣшача крѣп
тиса пришѣша . рѣшеша дѣшго . нѣпр
пештпъ роукою . покъзуешъ его нѣлѣ
людѣмъ . сеженъ бллмѣнъ рла . ско
божамъ ѿнесла бнѣла . ѿбѣдъ грѣш
нѣхъ бѣнашъ слава шобѣ : . . .

И славишелашего ѿрла крѣпашемъ . н
дѣла пришестіемъ сондншѣмъ шбоуе .
оужасошася дѣла нѣла глѣка а бо нѣла
глѣжесъ нѣн принесеса ѿоца . сеігоже
прѣчароукоу крѣпашѣмъ . спѣмонешѣ
ѿклатобленнѣ . ѿнемѣже блгонъ полн
хѣ бѣнашъ слава шобѣ : . . .

Нердальскыа люди . шѣбнеспотнннѣ
прѣлѣншоушѣ . ноушешнѣлѣ повѣдѣннѣ
голоуки нѣсхожашѣ . преклонашѣтѣ
глѣвоу преклономъ бл . бо нѣшѣ нѣтѣ
кѣрнѣ шнжншѣлѣ . тѣшѣнѣ блншнѣ

В. УАН

15569

Противълающиса хуство
цркви. машчасо сруши
бцарди и вѣрныи црмоу
пверди. да тана прѣста
нновелиуде. - и нѣрмо.

Будивиса оубо шсе нб оизе.
Строуми млтвон слезвчн
чьса. и нѣсвѣтана сла
фде шиса. фѣикти стѣ
трисіаннаго. томоу прѣ
стко: янвѣ. и шмоуныи
иурано прсвѣщензлаучл
ми. свышена зираешина.
и мѣтвобюта млтвораши
всблани.

Любовіюи надеяю, во шроу
чьса. и вѣрнорграментз
разорилзвсхитпрѣстнико
варѣства брагана. и побѣ
дителзвѣвѣ. и нѣвснче
носещи нквиши. стѣбѣтѣ
мымилисы, англѣи яра
вѣникѣ. шкрѣтѣ прѣла
бсѣбчрл. Црмоу рено
иправданоблагочтнн. слзчѣ
ловскыи на земли поживше.
намѣстѣ сіа стѣ. бѣгомоу
дринствѣтнници. собеспло
тныи мнчнми. зареюпи
тающеслѣбсноталноу.

и нѣже повито правѣно
вѣнцл. жасопобѣнощн
примѣсѣ. Житѣснама
негалоуранайсѣтннана
двоицѣ шчѣ прѣсвѣтл
твоимнмобла мнмиро.
внмирѣ шѣганнспосла
тиса тп одаже. и црксѣ
чтпкогосед. и меніе шѣрѣ.
млтвдмнѣго прѣтпны
ми. бѣтпрѣблѣжнаго.

Сѣтѣго оумисомъ.
Ликъ прѣблѣнъ молебс
нѣвса нко мндріискы.
рѣющеслѣ граде. добраго
палтѣрѣтѣвогго во зѣ
граи. на зира тѣлѣтѣ
имѣсобаю дающл тѣ.
вредѣ врагѣ бывшомъ.

Бѣтпль молибцѣсвогго
снѣига. помилува тиса
вѣтѣ поющн тѣлѣ слава
щи. и наикона тѣлѣчтѣ
щи. и поклѣющеслѣ до
стойно: и любовію шѣ
лабызѣющн. на стн
вѣшѣ слѣрѣ. а самоблн
нко мндріискоумоу чѣлѣ
тсемоу градоу. вѣтѣ стѣрѣ
наго прѣзѣноу стѣрѣнѣ.

МЦ ТВОГО Р. СТГО

СВНАГО. МУПСА. ДИШНИ
СНА. АРЕШПАТЫПА. ПАГН
НАГДА. СШРЫ. ГЛА. А.
ПО. НЕНЫМЪ ЧНОМЪ.

ОЪ ПЕХАХОДИМЫНИУБАЛСЬ.
ВНЕПРЕКВСНОВЕННАГО СВѢТЛА
ТЪ РАЗУМНОБШЕ; ПАВЫЧЕ
ПЫШТА; НЕ ДА ОУМЪ ПЛА
СЛОВУ ОУЧЕНИЧЕУЪ. СВѢМЕ
СКОМНИЕНЕ НАПЪАКНА ЧИПЫ
УАГСАМЪ. ВАДЪЕНТЪ ПОВУА
СНАТА СШРЪ.

ТРИНАДЦАТОУ АРЦЕ: ПРОСЫТ
ПЫШЪ СНАШЕ. ОГНЕ МЪ ВЕ
ШЕСТЬСЕМЪ. ОУ ПОУРА ОУРП
ПЪАВ. ИЖЕ ВЪ КРАСНОТЪ
НОНСЪ КТОЛОСТТИ. НЕЪ АГГАЛ
СЪВОКОУПСА. СТИМЪ ЖЕ
МАКЪ НЕ ПРЪСЪА ПНОУА ПЪ
СНПН ДША ПЛАША.

ПАСПЫРЬСКИ ПРЪШЫВЪ, ВЪ
УРЪСВИБЪИИ. СРЪСЪВОЕ
ШЪЕ. ПРИСАТЪА ИЩЕ ВАГТИИ
ДУКЪ ПЫА СЪДЪАТЪ ПЪ ЖЕ.
И ПЛАМЪ И ПЛАЧА БШНВОДЪ,
И ЧЪПЪА РЪСКИ. ВСЕГЛА
ДИОНИСЕНЕ ИОРЪА ЕННА: +
СВ. ГЛА. ВЪ ПРЪИДЪАТЪ

СЪАПОШЕ КРНИИ АБЪ ТИМОУЮ
НА МЕТЪ СІТААМЪ ПУУБАЛІИ.
ДИОНИСЕНА ЖЕ ИСИ ПРІЯМА,
ОБЪ БО ВЪ МЕНА ВІДЪ БЪ.
ПРИ ПЪВОРНИИ АИ БО ПРЪ
А РЫА И СЪ ОУ ДЪ. И ГЪ БЪ А НЫ
ПАВУ ЧИ ВЪ СЪА, ПЕНУ РЪ ЧЕНЪ
И ПАНЪ ПЫ, ОУ ЧІТЪ СЪ БЪ. ОБЪ
ЖЕ РЪ ДЪ О ВЪ РЪ А ДЪ БЪ А. ОУ
СТІ ПЫ. ПО МЫ СЪ ПРЪ СЪ КЪ
И ПИ ВЪ СЪА. БЪ СЪ ВЪ СЪ КІА ПРЪ
ЛЪ ПИ И ГЪ ВЪ ЖЕ. И ВОЛШЕ
ВЪ ПЫ А КІ ПТИ О ГЪ ПЪ И ЖЕ ПЪ,
Е ОУ А КІ ПТИ ПРЪ ПОВЕ Д ПИ СЪ
БЪ. ПИ БЪ А МЪ И МЫ ГРЪ Ш ПИИ.
ПРЪ ГЛА ВЪ ШЕ О М О У ЧЪ О У ІИ
С ПЪ С ОУ СЛА ВЪ СЪ А Ш ІИ В О Г О
П И Е МЪ, И ЖЕ С В О Л С Т РЪ П О
П ТЪ Р ІИ Ц Е С Л А В О І О ВЪ П Ч А БЪ.
У Е БЪ П ТЪ М А ПЪ В А М И, С ПЪ С ІИ
А Ш А П Ш А: + И ПЪ. БЪ. К РЪ П О
Е Г Л А Д Р Е В А: + Е Г А М С І С В Е
Р М А А Г Н И Ц А, В І Д І Е С В О Г О
А Г Н Ъ Ц А Н А Г А К О Л Е П И Е І А К О
З Е М Л Е С В О Л Е Т О В А К О М А.
П Л А Ч Ъ Ц И И Г Л Ш Е. Б С Ч А
С Т Ъ В О К А Т П И А М П І Ц И Ш ІИ
С А, У Е Р О Ж Е Ш І О В О, Ч Т О С Е
С Т Ъ В О Р И А МЪ Б О И НЪ А К И Т Е
М О ВЪ СЪ. О Б Л ВЪ С ПЪ ВЪ А І О Н С А

лштыи скоушени бѣ
 стрѣтїи на избави...
 просьтѣ пидверись бѣтл
 шрачноую душю мою
 стрѣтїи. а каковы
 митомыслы ш чернѣ
 шшюубѣдствуюю
 шю. и збавимаше скоу
 шени. бѣи скорби.
 а славлитѣ дѣтѣрны
 оутверженіе: ... свѣ
 тѣ оученишмъ.

Англьстїи чинове. моу
 чессылнсь, свѣтрамъ
 ешоднѣ снами. оубо
 жестивѣ не виденъи.
 бгѣи проковнцѣ, мѣтрѣ
 гмѣи акы мажеи анны.
 оукоуптѣтѣ вердато
 меркоурѣи некатѣри
 ни. иужематѣвами
 шбристїи на шста
 влѣи многисогрѣ
 шеніемъ: ... бш.

П. ТОГО. КЕ. ПРѢБЫ
 шднши. и сцѣномъни.
 климента полыри мѣ
 ссато. глѣтра алесса
 нарѣнссато. н а тѣвова.

стѣры. гла. в. стѣ...
 е гашдрѣва.
До збави нѣгра дѣи бѣна
 го бы абесншчестїаю.
 крѣсмонзисе гредѣдѣумъ
 повелѣнїи премѣуре. ка
 плющѣ всегасїиное вино
 бжтѣ бѣна гора зѣума.
 бесѣлащѣсѣ багочѣ
 стїи бы соца. чѣкогпоу
 чтѣоушїи каи ментѣ бѣго
 носѣ все ба тнѣ: ...

Прѣтѣ бѣру вѣна гову чнкъ
 шчѣбы вѣ. на ка мѣни
 ітѣго сѣдѣсїи. тако ка
 мѣнчтїи мѣ советѣ
 худамѣ. а остѣ словѣсѣ
 ітѣвои шсѣннїи зѣо жнѣ
 еснн зѣнїемно го бѣнъ
 нѣе. храмъ вѣзѣи же
 бѣтѣ вѣныи. бѣчѣтѣ
 ітѣрци. шнѣи же подѣи
 зѣсѣ бѣлѣнѣ. сѣвїдѣтѣ
 льстѣ вѣ вѣнѣцѣ прѣтѣ

Коже свѣтѣтѣ сѣль
 нослѣнцѣ шзѣтѣ а дѣво
 сїи шчѣ. прѣсѣ вѣцѣи а мѣ
 зѣмаю зарѣю повелѣнїи
 ітѣи, нранѣсѣ вѣтѣло по
 стѣи же, стѣраныоу
 стѣочнѣ.

МЯСПТЪРІА НАЖНІ
кѣтѣ сирѣновом хлѣбѣ. памѣ
прѣпобна. ѡцанаши. Семна
стѣннака. истѣ. м. жень. въ
тѣ днѣ памѣ. ісана вгина. во
споминаніе. велико пожара,
вѣрь. стѣры. нагнвозва. пово
на. і. гла. а. по. нѣны чинѣ
самовластнаа. бжтвѣнаа дѣ
пѣахва. малѣнавыкше. на
вслѣдѣ днѣ възошемѣ. жижи
телю. ѡченашь иже на небѣсѣ
живи. нѣны ихлѣбѣ по да
даннѣ. презира нашла стѣ грѣшѣ а.
Иже на силѣ стѣ и горѣ. сѣры
жалли на писавѣ дѣрѣвѣ. тѣ и
инѣ въ градѣ на зарѣ стѣ. по
плотникни гоупрѣнатѣ. прѣуѣ
сѣны поутихѣ. и сѣю стѣ гнѣ

БѢНАМЪ СПѢСЕМЪ ЖЕНЕВНА ДА
НОУ БОГАХЪ И РЕТАКО СПРАШНОМЪ СЛО
СЕ . И ТѢ СЕНОДОМЪ БЖІИ . И СНА ВРА
ПА НЕ ПАА . . . ШПРОУ ПІВА НЕ ЗЕ КИ ЛЕВО ЧТІЕ

ТРАКО ГЛ҃П҃Г҃Ь . БѢДЕТЬ ШДНН ОЕМАГО
И ПРОУЕЕ . СЪТ ПВОРА ПТЬ ШИ ПЦІНА
ОЛТАРНЬ СЕСТЬ ЖЖЕНІА ВАША . И ІА ІЕ
Х ПІСНІА ВАШЕГО И ПРИНМѢВЫ ГЛ҃П҃Г҃Ь .
И ВЪЗРА ПІМА НА ПВОРА ПТЬ СП҃С҃Ы .
ВНѢ ШИЗРА ШНА ВЪ СТОКѢ . И СІА
БѢХЪ ЗА ПВОРЕ НА И РЕГЪ КЪ МПѢ .
ВРА ПІА СІА ЗА ПВОРЕ НА БѢДѢ Ж . И ПЕ
ШВЕРЗѢ ПСА И НИ КТО ЖЕ ПРОНДЕТЬ
СКВОЗѢ НХЪ . ІА КОГѢ БѢ ИЗРА ВЪ ПР
ИДЕТЬ СКВОЗѢ НХЪ НЕ БѢДѢ ПЬ ЗА ПВО
РЕ НА . ШОНЕ ЖЕНГѢ МЕНТЪ СЕСА ДЕТЬ
НА ПІСНѢ СПІНУ ХЪ БѢ . ПО ПЖ ПІИ
ЕЛА МЪ СКИ ВРА ПТЬ СНИ ДѢ . И ПО ПЖ
ПІИ ЕГО ИЗИ ДѢ . И ВЪ ВЕДЕМА ТІО ПО
ПІИ ВРА ПТЬ СП҃С҃Ы СЖ ШИ КСЕ ВЕРѢ ТРА
МО ХРАМ Ж . И ВНА И СЕН СТО АНЪ СЛА
ВЫ ХРАМ ГНЬ . ШПРО ПІО ЧПІНІЕ . .

ПРМА ДРТЬ СТЬ ДАСО БѢ ХРАМѢ . И
ОУТВЕРДН СТОЛТІ ГЪ СЕРДМЪ . ЗАКЛ

ѿвѣ законны. и кровью вою
иула мѣснѣмъ *иула мѣснѣмъ*

НАТЪ К ПР ПЪ

ѿца нашего. еѿфнѣл.
великаго. аще хощеть
настпѣати. пѣворнмъ
бѣтнѣ. **На**молнѣ
чернѣспрѣ. **гЛА.** аѿ
нбны мѣчнмѣрадѣмѣ.

Накѣмъ крѣтѣмъ вѣрѣтѣ
вѣ. **Д**обрѣдѣтелію бѣмѣ
нов. прѣблѣнѣ ѿчѣрѣше
ѣнѣмъ ракъ. и мѣжѣ нѣтн
ннѣмѣтѣ дѣмнѣ прѣ подо
внѣ. **новѣ** блѣтнѣмнѣ.
бѣжѣаіа нѣ прѣмѣлѣ.

Добрѣдѣтелію прѣсвѣтнѣ
вѣдѣшнѣмъ. и нѣспрѣ
стѣвнѣа. **в**ахѣоцрѣтѣ
ѣѿфнѣмѣ прѣблѣнѣ.
прѣносѣмѣмѣмѣмѣмѣ
гѣвѣнѣрѣкѣмѣтнѣа. **в**пѣстнѣ
цѣвѣтѣмѣмѣмѣмѣмѣмѣ
сѣ. **н**ѣспѣрѣтѣмѣмѣмѣ
жѣаѣшнѣмѣмѣмѣ.

Винасѣшнѣмѣмѣмѣмѣ
нѣцѣбѣнѣауаіа. **д**ухѣ
жнѣмѣмѣмѣмѣмѣмѣ
шн. **прѣ**свѣтѣмѣмѣмѣ
мнѣсапоіагѣтѣ. **б**гѣмѣ

ѣѿфнѣмѣ. ѿдолѣбѣ
внѣкѣшнѣмѣмѣмѣмѣ
вынѣ. **на**нѣтѣжнѣтнѣ
ѿвѣрѣтѣснѣ. **с**лѣ. **с**лѣ.

в. **п**рѣпѣнѣ ѿчѣ, ѿ юнѣ
стнѣдѣбрѣдѣтѣелѣн. **п**рн
лѣжнѣоуѣдѣржѣлѣтѣснѣ.
сѣдѣтѣмѣмѣмѣмѣмѣ
нѣмѣгѣопрѣѣчѣоуѣдѣтѣ
нѣспѣво. **о**уѣфрѣнѣтѣснѣчѣкѣ
прнѣвѣнѣдѣтнѣсѣлѣдѣснѣ.
ннѣтѣжѣснѣтѣвѣнѣмѣтѣмѣ
тѣомѣ. **с**ѣсѣтнѣтѣснѣ
шѣ. **п**рѣсвѣтѣпнѣнѣшѣ
мѣшлѣнѣа ѿчѣѣѿфнѣмѣ.
ннѣтѣ. **б**гѣ. **на**стнѣспрѣтнѣа.
ѿ. **п**ѣ. **д**омѣѣфрѣтѣоуѣ.

Нѣспѣтнѣмѣмѣмѣмѣ
ѿблѣнѣчѣмѣ. **к**рѣпнѣоуѣснѣ
оуѣаіа нѣтѣснѣсѣлѣвѣхѣ
ѿчѣѣснѣмѣмѣ. **с**тнѣ.
чѣтнѣмѣтѣснѣтѣснѣтѣ.
взѣтнѣсѣмѣмѣмѣмѣ
лѣснѣнѣцнѣтнѣнѣнѣ. **н**ѣтѣснѣ
сѣжѣжнѣтѣ. **н**ѣхѣдѣаіа нѣспѣ
нѣнѣтѣрѣоіа. **н**ѣвѣтнѣмѣ
прѣкѣрѣснѣ. **ѣ** влѣжнѣмѣ.

Посѣнарѣкѣсѣвою ѿчѣсѣрѣ
гнѣ. **б**ѣсѣвѣсѣсѣлѣмѣчѣтѣ
нѣадоконѣцѣѣѿфнѣмѣ
потѣрѣбнѣтѣснѣ. **л**ѣнѣтѣ. **б**гѣ.

Минея
на Свѣдѣннѣ
Свѣдѣннѣ

ПАРМІЙНИ НАВРНИ

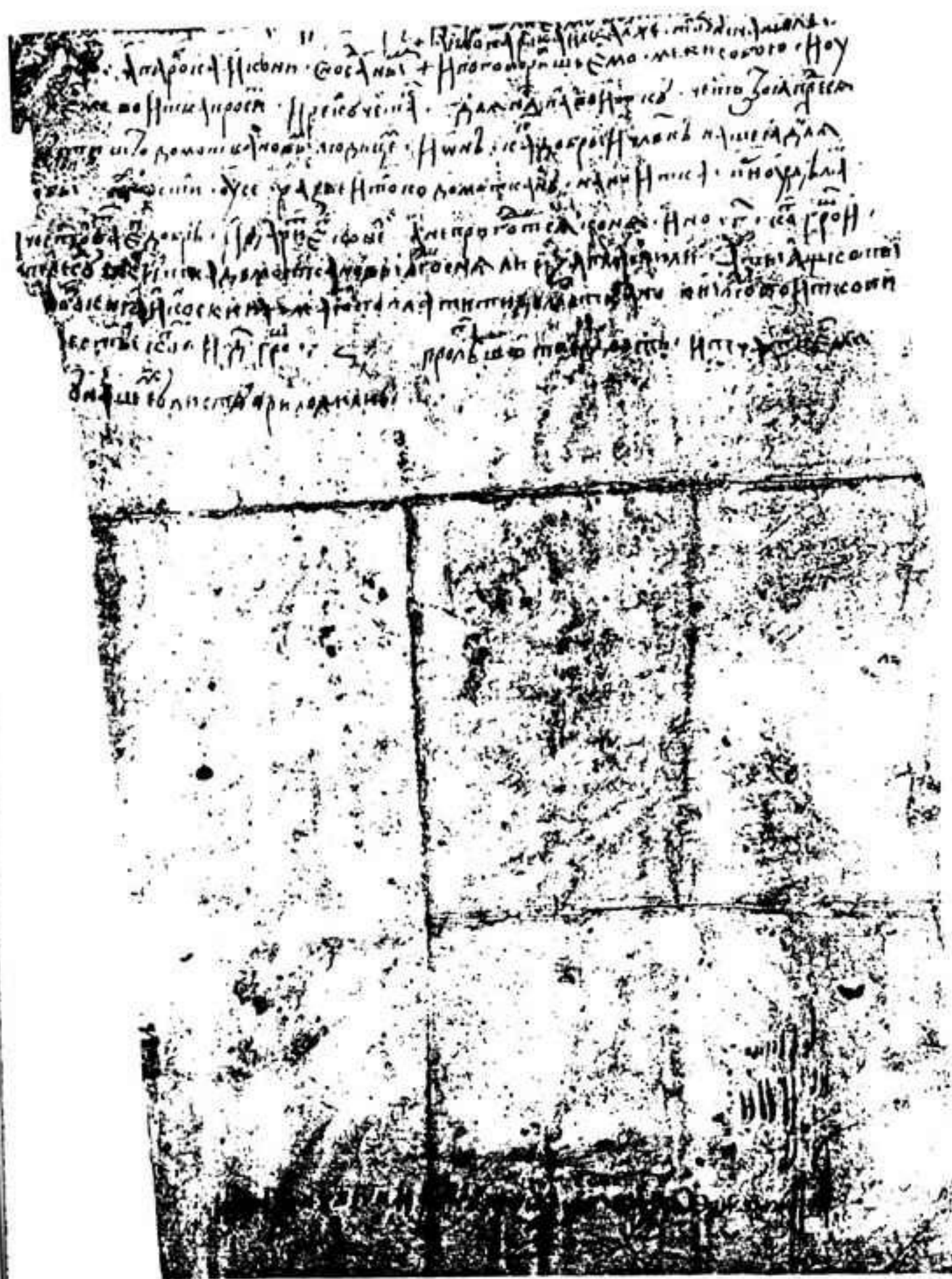
рѣшѣхъ. прѣ. гла. л.
гъвъцрнсаидалѣпотоу.
стншблече. шбвипіауте.

Исключи створн бгъ нбо
нземаю. земля же бѣ мѣ
в на и ма и пеоу крашена.
и тма верхоу бѣ змы. и
ахъ бжїи ноша шѣ верху
воды. и рѣ бгъ а воу ае
сѣт. нбы сѣт. и внаѣ
бгъ сѣт. іако добро. и ра
злучн бгъ мѣжю сѣтѣ.
и мѣжю тмаю. и на рѣ бгъ
сѣтѣ. а тмаю на рѣ но
щѣ. и тѣ бѣ шѣ рѣ тн бѣ
оутрѣ днъ первын. и рече
бгъ а воу ае тѣ рѣ а па
срѣ воды. и а воу ае ра
злучи шѣ іа мѣжю водо
ю нбы тѣко. и створн
бгъ тѣ рѣ. и разлучн
бгъ мѣжю водою. іа же
бѣ іа тѣ рѣ іа. и мѣжю
водою. нбы тѣко. и на

рѣ бгъ тѣ рѣ нбо. на на
бгъ добро. нбы ае рѣ. нбы
оутрѣ днъ вторын. и рѣ бгъ
а сн метца вода. іа же бѣ
пѣ мѣсѣ. в сонмы сѣтѣ. и на
рѣ бгъ соушн земаю. а сѣтѣ
шѣ водоу на рѣ море. и на
рѣ бгъ іако добро. и рѣ бгъ
а проу ае н земаю. тмаю
сѣтѣ мнѣ оу іа сѣтѣ шѣ а у іа поро
доу и по подобію. и а рѣ бгъ
плодоу іа тѣ е стѣ а рѣ шѣ гла.
е мѣ оу сѣтѣ мѣ го а мѣ пороу
и по подобію на земаю нбы
тѣко. проу ае земаю тмаю
сѣтѣ мнѣ оу іа сѣтѣ шѣ а у іа сѣ
тѣ породоу и по подобію.
и а рѣ бгъ плодоу іа тѣ е стѣ а рѣ
шѣ гла. е мѣ оу сѣтѣ мѣ го а мѣ
породоу и по земаю. и на рѣ
бгъ іако добро. нбы ае рѣ
нбы оутрѣ днъ третїи. и
шѣ шѣ сѣтѣ. чѣ тѣ нїе.

Бы ахъ бжїи на валаамѣ.
и а рѣ шѣ шѣ рѣ іа шѣ рече.
іа іако добро іа по мѣ шѣ тѣ а он.

113. № 36. Паремійник. Ост. чв. XV ст.

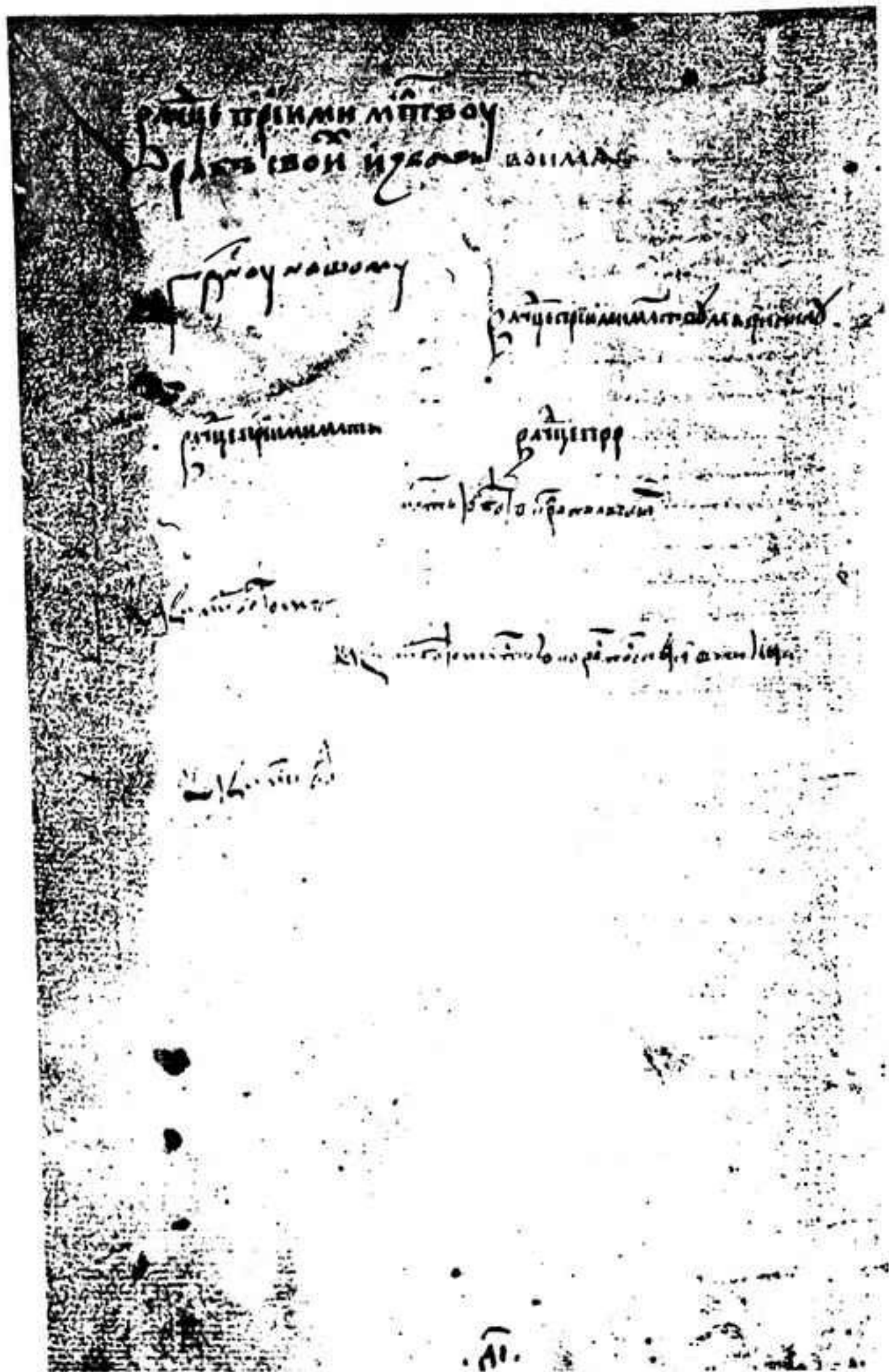
Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 433 п/1639. Зі звороту арк., наклееного зі звороту верхньої кришки
оправи, запис та уривок грамоти XVI ст.

110
тогда спаме пав в дрову нове
німн оу в праведнвн. пра
молнцго в скорь благоу него
нш м в тлоу п с л проудвн.
в пр а в ш е в е с м о у т л и с а .
ш пр е с л а в н о ш а в н і т . р е
к о у к л о ш е в с e б і в . н т а у г а т
р а д н а х а в в х а о х н о у . н р і к о у
т а в с o в ф e r a k e n m b x o m b
н н o r a ш в с m b . н д o п р и т ч ю
б о н o ш e н і а . б e з o y м н і т o k n
т і а e r o . б e c ш e c т в o a d a x o m b
в o r n e a b . н к o n ч и н o y e r a b e
с y e c i t n o y i i k a k a m f e n e m b
к a d i b c m b e k i i

л. тт о м о у . Д о н e ц ь .
а р e м б и . с л a в а і н н ь .
л в e л и ч а e т і а ж и
в o d a в ч e x i t i t o y o d n e t
м н а р а ш и . о u f c i a

Лінійна писемність та записи, півуставом і скорописом XVI ст.

115. № 36. Паремійник. Ост. чв. XV ст.
Ф. 307 (Золот.-Мих.), № 433 п/1639. Арк. 112 зв.
Проби пера писця, півустанов та скорописом

шауши самиро
влюу ханде. из
гроба аще. ~~свѣ~~
готмно и прне
лауци. миро на
исцѣлѣнне в ола
ци мѣ. своа бо.
ныа помлауше ^{рнѣ}
создровау. про
потаъ рата даще
хто свѣро ю при
дѣпко стомоу
его созраоу. тѣ
составлѣнне грѣ
ховъ блгоучитѣ.
и млтвѣ събраци.
ахтопы мѣ дѣ
ломъ порѣвноусть.
и мптса заблагоу
ю янъ. съ порѣ
честіе. еѣліе.
ревноуа поревновѣ.
погѣзѣ все дерни
и ели. пропотаъ
сѣпѣн сѣлехи. и
наса за въчюути

хъ. ѿтаданца
неого. и прина
венць совсѣми
оуготъши мнху
сноу тесла в асо
сѣмѣ. испомѣ
истѣмѣ дхомѣ
и пнѣ прно вѣвѣ.

МЦ. МТ. В. КЕ. Сѣ.
и жтвостѣ сѣца
нашего григорѣа.
архиеписпа. новы
іако сѣрѣа сѣ по
хвалюе на блго въ
щтїе. прѣстѣта въца
и приподѣ блрїи
сѣ блго вни ронїи.
и пнѣ глѣ сѣго по ка.
ѣ пѣнноуа шѣ пѣва
ю пса свѣ хѣатрїи
хитѣнїа. вѣрнѣ
іасны мѣ свѣто
сѣ свѣчѣ мѣ пѣ
ти хамѣ спа. рѣ
правѣное сѣцѣ.

МЦА. ИМЛ. ВЪ. 4. ДЦ
слово. съспиди. крдо
творцо. коузма
наема. писано.
наагр. а втъ. 4.

МЦА. ИМА. ВЪ. К. ДЦ
слово на согно ево
схуе. пне. ста. посла
блого пррса. нльн.

Гдѣи нѣ свѣтозарно
ѣ соицѣ. нѣного кроу
гасо шестивн емтъ сѣ
гнѣко^{неу} свѣтло
стѣю просвѣщае.
а нѣ пакѣ всема всема
нльнѣ. свѣтозарны
милу ча мнѣ сѣ
рѣющѣ пресвѣтлоу
ю паметѣ. согнемо
сного пррса нльн. а нко
ствоутощѣ не стнпо
творѣщѣ поунтлѣ.
нльнѣ о прѣдѣ нльнѣ
~~бонѣ~~ на земли а ко

соицѣ нзра днѣмъ ко
дѣсѣ н нрнѣмъ а про
свѣщаѣ сѣ рднѣ
нѣ вѣстнѣ нѣ лѣ
нѣ покорнѣмъ проти
вны на про него жѣ по
чнѣ мѣ нѣ стѣ рѣ а пове
дѣтн. по гдѣ н колн
оу нѣ дѣ вѣтѣ оу востнѣ
соцѣ ето н мѣ мѣ. а нѣ
нако прншли моу жн
во вѣ дѣ рѣ хѣ утѣ. по
нѣ вѣ а уоу нлѣтѣ со гнѣ
нѣ со гнѣ нлѣ мѣ вѣ дѣ
хѣ уе моу е стнѣ. нлѣ
чѣ повѣ дѣтн соцѣ ето
сопѣ сво нѣ рѣ гѣ мѣ
нѣ рѣ клнѣ моу е рѣ нѣ. нѣ
во нѣ са по го вѣ оу дѣ
тѣ бо жн нлѣ етѣ гасѣ
нѣ слово ето кѣ рѣ чѣ нѣ
соу дѣ. жн нлѣ ето со
бо гѣ мѣ боу дѣ. соу
днѣтн нлѣ етѣ нѣ рѣ нѣ
мѣ чѣ дѣ мѣ. со гнѣ нѣ
нѣ рѣ нѣ стнѣ нѣ ко па

нашемъ. емоуѣнаша
вогъвоксъ. а мнѣ. +
ВНЕ СЫ СЛѢДЮ.
нже востухъ оца на
шетю. нже ана глаго
оустаго. слоуство
посты. н осхдѣхъе.

Послоушанте бра
тїи. оумныя
дверїи веруше.
слоухи дше вныа
скривше. вра
гоумъ приимѣ
тъ стоещїи не. ^{сх}
еже веде ты на гъна
н сѣхъ. въ беу коне
чное црїтвотла. аще
ѡпдстїи те улѣксѣ
согрешїи нїи. то
нѡць вашь нѣныи
ѡпоустїи ты в амъ
согрешїи нѣныа в аша.
въ стѣмъ бо евангѣ
лїи глеть. въ ко по
рѣю мѣру умѣрите

290
ѡмѣритѣ сѣ в амъ.
аплѣтѣ в амъ въ сло
глетѣ. аще уторѣе.
блѣю блѣю. а брѣа своѣ
не навнжу. положѣ
есть прѣбгѣомъ. бра
та етоже повсѣднї
вн да не любншь. а ба
каісѣ во любви. ето
же нїко ли не видѣ.
н прѣпѣаще входїте
н гѣ стѣхю црїсовѣ. а
страха вѣ сѣци не де
рааще. н глетѣ. ѡче
нашь н жена нѣси. ѡ
ста вн на мѣ долгн.
рѣкомотреуи наша.
прѣпѣаще стѣе
кнсмо. хтѣ воху дї
въ црїсовѣ. астраха
вѣ сѣци не мѣбѣпѣ.
ѡпѣхъ гѣи шѣтѣса.
с малымн дѣи греуи.
люди вѣ црїсовѣ стѣхю
вху дї. а сомнотїи
н сѣрїсн н доупѣ.

Азъ оубо протв
 мамъ стн и оцн ре
 снн. болашии сатя
 поучеуныи полбча.
 и в о р в е л и ч а т с я
 славо ю н е т л ѣ н н о ю .
 прослави т ѣ х р е с т ѣ
 пережъ на земли.
 по ма н е с ѣ х ѣ . е в а
 н г е л ѣ ст ѣ м о л в и т ѣ .
 в ѣ о ц а м ѣ ст о с н а ѣ
 быша . и прослави
 ша т а п о в е с т ѣ н х р е с т ѣ
 п а к а ж е и м ѣ т в о
 раще . в б р н и и р е т ѣ
 ѣ н е . с о р а д о с т и ю
 ст а н е пр е б ѣ г о м ѣ
 на стра ш н ѣ с ѣ д ѣ
 х ѣ . а д ѣ в о л о в ѣ . м о
 л и т в о ю с в о е ю т р о
 в е н ѣ . м л и т в а м и т р е
 т ѣ н а ѣ с т р е . н е с т ѣ
 ст ѣ с е г о . и х ѣ н е ѣ
 и т ѣ н а ш ѣ . е м ѣ о у с л а .
 В ѣ с н ѣ с ѣ а н ѣ

Снѣ марцѣ май
 четца. въ градѣ
 оужаманци. при
 велнса мѣ короли
 чндражи. Валѣсѣ ѣ
 ѣ инднста вѣ. ѣ
 адогды держалѣ.
 ѣ корола. кама
 нѣцѣ. ланѣ тре
 пинна. исхмис пѣ.
 АПСѣ Рѣю кннгоу.
 гнѣхтоѣ. бѣ рѣска.
 зно вагурѣска снн
 пѣ сѣо. поповнѣ
 по палнвоцнко
 снѣ. бѣ мнѣ о н ѣ в ѣ.
 долѣ бннча. нѣ нн
 лн рн полнн. апсѣ
 ѣ с м н ѣ п о ч а т ѣ с я
 к н н г н ѣ . ѣ д ѣ к н
 до пол о в н н ѣ . с ѣ
 с п ѣ о с е м н ѣ н а
 до с о р ѣ с т ѣ х ѣ .

120. № 55. Урочистник мінейний - Златоуст п'ятдесятний. Ост. чв. XV ст.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 415 л. Арх. 286 зв. Запис писця 1397 р. у копії ост. чв. XV ст.

та запис писця Березки, ост. чв. XV ст.

АВТОНІСНИЗЕ. ЕСТЬ
 СЛОВЬ. БѢМАЛА. М.
 СІ КРОМЬ. ПРИІОНІИ. СІ.
 СЛОВТОМЪ СМІОНЪ
 ЛѢТО ПРОВОДИЦІ
 СЛѢ ЧЮ ДОУ МІХАІЛОУ
 СЛѢ РОЖЕСТВОУ БЦІ
 СЛѢ НАМОУ КСІТОУ
 СЛѢ СТОМЪ МІХІСТЕ
 СЛѢ ГАЧА ІОНАМОУ ПРПІ
 СЛѢ ИВАНОУ БГО СЛОВЪ
 СЛѢ ПОКРОВОУ БЦІ
 СТОМОУ ДМІТРЕЮ
 СТОМОУ ПАРАСКОВІИ
 СТОМОУ БѢ МЕРУСІИ
 СТОМОУ МІХАІЛОУ
 СТОМОУ ДЕНЬЮ БЦІ
 СТОМОУ ТѢ ОРГІИ
 СТОМОУ ВАРВАРЕ
 СТОМОУ КІСОЛЕ
 СТОМОУ ХВІЮ РІЗІ
 СТОМОУ БІО ПОВЛНІЮ
 СТОМОУ АУСТРЕ НІЮ
 СТОМОУ М. МЧНИКОМЪ
 СТОМОУ ОЛЕСІЮ

БЛГО ВѢЩНИЮ БЦІ :
 СТОМОУ ВЪ СХАНІЮ :
 СТОМОУ ВЕЛИКОДНІЮ :
 СТОМОУ ТѢ ОРГІЮ :
 СТОМОУ ВѢ БГО СЛОВЪ :
 ПРЕНЕСЕНІЮ СТОМОУ КСІ :
 КСОСТАНТІИ ИДИОЛЪ МІ :
 ВОУНѢ НІЮ ХВОУ :
 СОШЕСТВІЮ СТОМОУ ДУХА :
 РОЖЕСТВІЮ БОГООУ :
 СТОМОУ ПЕТРУ И ПАВЛУ :
 СТОМОУ БѢ МЕРУСІИ :
 СТОМОУ ПРКІОУ И ЛЬІ :
 СТОМОУ БОРИСОУ И ГЛѢ БЪ :
 ПРІОБРАЖѢ НІЮ ТІИ :
 ОУ СТОМОУ БЦІ :
 ПЕРІО СТОМОУ ОУ АБРА :
 ОУ СТОМОУ ПОВІ НІЮ ТЛА :
 ВІ ИВАНА ПРПІИ :

СПИСАНИЕ КНИГ
 СНА. ПОВЕЛІВНІЕ
 РАБА ВИТА. ФЕДРА

Handwritten notes in smaller script, possibly bleed-through or later additions.
 ...
 ...

121. № 55. Урочистник мінейний - Златоуст п'ятдесятний. Ост. чв. XV ст.
 Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 415 л. Арк. 287. Показчик читань із записом у кінці писця Березки,
 ост. чв. XV ст., та запис 1696 р., про оправлення книги

дѣхъ пѣмьмьхъ рѣвевашь блмъ наго
 ѡдѣвѣнъ въ ещѣ-чѣланнѣмъ гудамннѣ
 думнѣ рѣдѣ-рѣкшѣлѣ рѣвѣчнѣхъ сѣво
 прѣгѣрѣмъ кнѣ-гнѣщѣстѣшн, тѣ
 на бжѣмннѣ о снѣпъ ехъ дѣ-дѣщѣнѣ
 ешнш-тѣ на бжѣмннѣ о гнѣмъхъ-н
 еннѣтѣмъ жѣ сѣтѣ ворнѣ-нѣ оумѣсан
 тѣмъ жнѣтѣ дѣшхъ ехъ о нѣдѣсѣ
 нѣсѣмъ нѣмнѣ о мѣстѣ вѣсѣ о смѣртнѣ вѣ
 етѣ о рѣжнѣтѣ-нѣ оумѣсанѣ рѣдѣчнѣ
 нѣдѣкнѣ мѣстѣ оу чѣнѣнѣ о мѣсанѣ
 нѣ рѣдѣстѣ на оумъ жѣ смѣртнѣ-рѣдѣчъ
 нѣдѣжѣ тѣмъ жѣ сѣтѣтѣхъ-нѣ о мѣсанѣ
 вѣсѣ о гнѣмъ жѣ мѣстѣ о мѣ рѣдѣчнѣ
 блгѣчѣмъ жѣ мѣмъ дѣ рѣдѣчнѣ-нѣ о мѣ
 сѣжнѣ рѣдѣчнѣ жѣ сѣмѣ о мѣ жнѣмъ сѣ
 сѣмнѣ-нѣ о мѣ жѣ жѣ рѣдѣчнѣ жнѣтнѣ сѣ
 ѡдѣтѣ о мѣ рѣдѣчнѣ жѣ о мѣ жѣ нѣ рѣ
 снѣдѣ сѣдѣтѣ мѣстѣ жнѣтнѣ о мѣ жѣ нѣ
 мѣ жѣ жнѣтнѣ жнѣтнѣ сѣмъ дѣ жѣ жнѣтнѣ

гѣ рѣчнѣ мѣ жѣ сѣ рѣ рѣ рѣ рѣ жнѣтнѣ сѣ
 сѣдѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ нѣ о мѣ жнѣтнѣ жѣ
 ѡ чѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ
 тнѣ сѣдѣ жнѣтнѣ сѣ рѣ рѣ жнѣтнѣ о мѣ
 жнѣтнѣ сѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ
 рѣ жнѣтнѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ
 вѣ-о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ
 аннѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ
 на о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ
 чѣмъ о рѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ
 тѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ
 чрѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ
 нѣдѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ
 сѣвѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ
 пѣ жнѣтнѣ-нѣтѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ
 нѣ сѣ рѣ о мѣ жнѣтнѣ нѣ сѣ рѣ о мѣ жнѣтнѣ
 сѣ рѣ жнѣтнѣ нѣ сѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ
 е мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ
 нѣ сѣ рѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ
 мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ о мѣ жнѣтнѣ

122. № 37. Повість про забиття князя Михайла Тверського в Орді. Ост. чв. XV - поч. XVI ст.
 Ф. 33, № 1. Арк. 1 зв.-2

Друма пручи не оуслася вѣдѣти ага к влечѣдѣ
родншнѣмъ а вѣдѣти же ела шѣдѣдѣдѣ рѣ
не а шѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
гла . н . Іванне ірѣтннѣстѣлоу н жѣстѣлоу
пробѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
инѣслѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
простѣрннѣслѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
прѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
щѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
спнннѣслѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
Зпапашѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ

НЦА ТОГО Г ПЕРВАЗНЫТЪ ПОВСѢ

щѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
чѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
стнн . н . іванне ірѣтннѣстѣлоу н жѣстѣлоу
спрннѣслѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
гла . н . Іванне ірѣтннѣстѣлоу н жѣстѣлоу
спрннѣслѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
гла . н . Іванне ірѣтннѣстѣлоу н жѣстѣлоу
спрннѣслѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
гла . н . Іванне ірѣтннѣстѣлоу н жѣстѣлоу
спрннѣслѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ

вѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
щѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
гла . н . Іванне ірѣтннѣстѣлоу н жѣстѣлоу
спрннѣслѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
гла . н . Іванне ірѣтннѣстѣлоу н жѣстѣлоу
спрннѣслѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
гла . н . Іванне ірѣтннѣстѣлоу н жѣстѣлоу
спрннѣслѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ
гла . н . Іванне ірѣтннѣстѣлоу н жѣстѣлоу
спрннѣслѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣдѣ

123. № 24. Мінея службова на січень - лютий. 90-і роки XV ст.
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 372 п. Арк. 25 зв. - 26. Перший почерк

снати во ево. Есѣд ала еси на багатиимъ
вотворишаго и пресѣго духа твоего
ни естъ во ево на него не погнѣметъ, ѿи
спити мнѣ твоей по слову и тѣла, во еси
ама естѣла тѣрца едина ево шма. на
вратѣ нашъ не оу сыла емъ и. не оу
ста тѣ лютынъ, по ногамъ ама ево
шмы паде, яко писане твоей заповѣ
дей и повеленій въ насъ, да естѣла не ве
рши тѣла. ѿды вола тѣ по мленію
и на пада ни. не на видѣши ца вѣ
избавльше не по вѣрѣ но тѣрѣ и вель то
бо оу, крестѣ еми, цѣла ево и оу шн
и ма рлѣ стѣ твоею исполненъ во ево. и
ѿсею исполна еми. безъ ма ка стѣ мнѣ
мнѣ огомъ тѣрѣ мнѣ жити мнѣ. се го ра вѣ
идемъ поучимъ, и на твое стѣихъ о е прѣста
нище прѣидемъ, яко то бо оу да естѣла вѣ
ко влѣго не спѣшъ, и то бѣ славоу вѣзда е
ѿ цѣ оу не ж не стѣ ма духоу. и мнѣ и прѣшъ
по оученію. вѣ елю, стѣ а. пѣ тѣ де са
тѣ ни цн, ево ѿ ѿ ѿ а, слѣ во, іс.

Рѣ повѣстѣ мнѣ новелнкоі празннкоі
ѣ стѣ оу шѣ іс вѣ зопнглѣ. аще естѣ ожа
Дже тѣ да гра дѣ тѣ ко мнѣ, и да тѣ

ПИ НЕ ХОЩЕ. ПРМШ ДВИЖНОУ БОЕ. І БЛГА
 ДЛЪЖЕНЪ ЕДЪЛАТИ. ПРАЗНОУЮЩЕМЪ
 ВЕЛИСЫН ПАВЕЛЪ НЕЛСТН ПОВЕЛГЪ ВАЕТЬ
 НАШЕ ШБРАЩЕ НА ПРМШ БЛГА ДЪЛАЮ
 ШЕН ДРАЗЮЩН ШНСТНННН. ПРІЛПНВІ
 ДННМАН ЗАСТПОУПН ПННН. ИЗБАВНПІ
 НАШМА ПАСПНН МОЛВЫ БОРЮЩНННН
 ВНАДШННН ВНАДНМЫ ННЕВНАДНМЫ ВРЪ
 ННАШННЖМЕННА ДАСТЪ КРАСНА ННЕ
 ПЛГЕ ПЛАВЪ БРЖ ПДЕНЫН ЧЕРПШВНН
 ДЕТІА. НЕВЕГЕ ЦРПВННН НА СЛІЖЕННН
 ДАДЪ ШЕМОУ ПАСПННННН НА СЛІПН
 БА СШНЮ Н ЧЛВКША ЛЮБЕНННН. ГАНАЩЕ
 ЕСХАСНННН ШЦОУ КШПНШНСТМДХУ.
 СЛАВАН ДЕРЖАН ПОКЛОМНННН. ННННННН
 ПШОУЧЕННН. ВНЕЛЮ. СТЪШЦЪ. НБГО М
 СНЫ. П. Н. НІ. ЕУЕ. ШІША. СЛО. ДІ. БЛГВІ
 Ш ПРАЗНЦЕ ПРЕСЛАВНАГО ВЪЗНЕСЕНІА
 ГНАШЕГО ІСХУА. ПАМЪ ПРАЗНОУЕМЪ
 ВЕНЮ НЕЛЮ. СТЪШНБГО МСНЫ ШЦЪ НАШІ
 П. Н. НІ. Н ПРНСОСТПМТННН ВЕЛИСШ
 ШН ПРАВОВТЪРНШ ХРПННННННННН. СЪШ
 ШН СМАЗЛОУ ПВАТО АРІА. БЫВШАГО
 ПРОЗВУТЕРА ВІАЛЕЗАРНН. НХУЛОУ
 ГЛАВША НА СНА БРЖНА. ГНАШЕГО ІСХА

васиієсѣкапріймѣ. ицрѣтѣхїюсѣгонаієлѣтнн 160
цнѣждѣемъжеспоумисавен. ісхѣісѣтн
наше. емѣпокаеншьесаміаславатншьпо
ієлананіє. сѣбезнаієлнєсѣгооцѣмьн
прѣстѣнжнкотворачїи, хѣо
поктеніє, рнелю, вї, еѣмїє, ісма
слово, іє гла, еѣмїє. а

Итѣпожекоііпоіаієсоможєвраснїєсмоуца
шнпѣтѣсѣкоііомышлєніє. іаієкоженаспоа
цнѣвѣсєдїшнорнаѣлажнїи, нєлашо
лїєкнѣвѣжєлѣкнїєсѣдрѣжнїкѣннн. ісєго
кѣпнѣвѣцѣаѣрїажажнєт. єжеієвѣлннн
мрѣтєснѣ. єжеієвѣлоковнѣекѣрїє.
єжеієвѣраснїєслнрєніє. єжекоіісамос
іпоєснѣкѣнѣдѣкнїи. ітнєжцїаііпоієтє
нїамалорѣцѣієкїаіікоіієцѣ. ішєвноє
погѣблєніє. ісѣцрѣтѣвїанєногѣоііпаденїє.
ннєсїіпожевнєснѣоацїєжнїпїіієраспаіі
слаієкаіівѣсїєкоіієтнѣкнїєсма. ннѣнїа
рѣкошаієкѣзмоцнїиіаіішєсѣгѣдїрнлѣ
жнїонаієтнннѣнаѣбѣга. нєжеієтамоієра
сѣшѣііполѣтннн. ієвѣжеієвѣжнїцѣвн
зѣієцѣмѣсѣднїіцѣацѣвѣсїаіінаієшоаіііііі
моіієкїаієцїіііпѣлѣннн. ісѣрѣвѣнаієсн
вѣтнннѣкѣгѣ. ієможеієвѣкѣрѣаѣоііпѣтн
кѣуіімаіімонѣ, снрѣнєможеієвѣбѣурѣаѣо
іаіішнїіієпѣрѣвѣдѣ. кѣтлїєкнїкнїіієвѣоііно
кѣієсѣднїєнаѣвнѣшнѣкѣрѣкнїмаііпѣрѣгѣго.
іірїєсмаієтѣєднїногѣ, ієдѣгѣгоіірѣзрѣшн
імаіішѣсѣбѣоіісамосііпокѣцїіієсѣвнєнієсѣзпїє
нѣоіімѣнїаієкѣжєлѣкнїюііосѣмѣѣшнєсѣ,

и изрече иже въплотился отъ шндоиде
 планскреже тьдоубо. ѿже поводит не
 самолви и попиши и сад тлатикусердью
 блудавше мнзгаты твооживны а
 катиши. иже жона про тнебнаго уиножи
 еки и него приахуе живена д а рованиа.
 ѿвоубо и дрши д а приема ть к а гым н д
 лы. ѿвоже уженіа сшаніе и сракопы д а зо
 рипь баготіа словоніа утенны д а притаца
 етпн ковренъ, иже тпленныи ученъ. и
 ныи жеріа поіса етпнши. и ѿвоубо за
 по да да втп. ѿвыже среброіи кыи же хубка.
 дрбгпн жригъ. иныже ташно спурденіа в о д а і.
 о воже по м о щь. ѿвоже споси т шеніа сло во
 еликовзгидно. ины слоуженіа телесноіа ко
 жо про шива м т р е же при а ль ѿ к а. и в а же
 нно и не и з р е и н о н е г о с п о б и т ь р а д о с т и,
 и н е н ы е л ь г ы н а с л а ж е н і ю, и х ж е и п о л о у т и
 к е и з р ь к е в ь к ь н а ш е: р а d e u a n i e. r i t a u.
 i z e. e t a m i e. ѿ м а. ѿ в. ѿ. г а и ѿ в.

к т а л ь с ь о д а

Діаіе к і т о е м а т ь к а л ь ц е м ы м і і о с а г о д а р н о і о
 к а к а е т ь. а р е н а і а ж е с е к ь т и п р і е м а ю щ и,
 и ж и н е п р і е м а ю щ е к а г о д а р и т н е а. и к о і і к о
 і д а д а е т ь и н о т д а н е д а е т ь. ѿ к о і а ж е п о з ь
 к а о е ж е к о д і р п р і і м е ш н і а і р е н е п р і і м е ш и.
Ди р і а л ь с е н і н е п р і е м і ш е. а р е н о л о у т и ш и.
 и а і р е н е п о л о у т и ш и, п о л о у т и л ь с е н і н е о л о у
 т и ш е. к а і м а е т ь ѿ ѿ ѿ е т а н е п р і а т н и д о в р ь б і
 ш е. а р е н а і а ж е, д ь к а і м і л ь ж е п r і a m i n k i d ь z a d ь
 к ы м а е ж е к о л е н о в о т р ь ш и ш и п o л o u t e n i e s e.
 e ж e c o m i t a n o b ь i t k i o l a p u n i m a. p r ь k e

крашешии кѣхъ
 глакницѣюмъ
 кѣкоу остяки
 ю . акамень по
 дожно . аще
 шкбоудетьн
 маса поперь
 ннглъ . аико н
 ннеспатьш
 пиниудъ . аще
 до радннън
 кпю . премолъ
 чнхъ радн . аще
 слышншно е
 терьбепакнд
 цапъбешклеке
 паюца . пошь
 лнда нже ёмоу
 млъдръ про
 шквоуслнъ сво
 ен . дай машн
 рецннвъ днъсв
 днън . шста
 анламъ блгш

долгиша . аико
 нмышспавнху
 мь долъжннсо
 мьскоимъ . аще
 прндочнхспсѣхъ
 ешери . егдавн
 дншннхдалсуд
 сплнннмлтѣтъ .
 нрунннсехѣ . н
 збавннышклат
 чъвы . нсмнромъ
 шпроваднбрѣю
 шмкъстасвогго :
 рѣтъжеднъпрн
 пчашпалперн
 кадшеполезна
 южескашащмъ :
Проснтьмоужь
 нъскынлюдн
 зблогокѣннъ .
 егдапрдоща
 мноуимплнскъ
 пѣмннну . прн
 нденнпъсннма

иже авсѣкѣ де
 иако левксандр
 ю . и ѿ полені
 дьхѣ и прѣнѣ
 ісѣво гороу . іако
 єдинѣ ѿ оубо
 гы хѣсн роуцѣ .
 и поклона слѣго
 лемѣ . да прѣн
 метѣ его на сл
 кенієспарцемъ .
 ииѣ прѣнѣмѣ
 го . да спѣмѣи
 но чєскыи ѿ бра
 утѣ . бѣ слѣжавъ
 ѣмѣ впокарни .
 акмоци прѣбы
 бы вѣашенамо
 лигѣцѣ . по оу
 трєни жє вун
 малвѣтѣ чернець
 тыи свѣци ико
 руагы . ходѣше
 срѣцѣ по чернѣ

пинкѣды . иісѣо
 єго жѣдѣ старцѣхѣ
 жѣ прѣнѣошѣше .
 и поспѣлѣашѣ . є
 динѣ жє ѿ нѣхѣне
 євѣрѣсѣ ѿ оумѣ .
 и много ємоу па
 коспѣндѣ ѣше оу
 корѣнѣми прѣ
 цѣи на рѣцѣа .
 и по мѣи мѣи
 банѣашѣ ѣи . и
 іако єщє на оучє
 нѣ ѿ дѣа вѣла .
 прѣвѣртѣстѣ
 на оухѣ жѣ єго . ѣ
 поуцашѣ вѣдѣ
 ныи прѣходѣ по
 роуи оубо єго . и
 клѣшѣ вѣсѣгда вѣ
 мєрдѣи . и оубѣ
 дѣ вѣнѣгоу мє
 нѣ брагѣа глѣдѣ
 нѣца . хопѣа ісѣ

и ѿ н . и ндѣи нѣага . нѣо блѣи вѣтѣлѣ стана вѣрѣтѣтѣ . и ѿ нѣ вѣлѣи
 и ѿ лѣи вѣрѣтѣтѣ . и ѿ чѣм а нѣ рѣтѣтѣтѣ . и ѿ рѣба ба вѣ рѣлѣчнѣа
 дѣи а мо а дѣнѣ ѿ вѣлѣи ѿ блѣи кѣ вѣ знѣ ма шѣ ѿ вѣ рѣтѣтѣ
 нѣ вѣлѣи а сѣ вѣтѣ вѣлѣи . а вѣ нѣ а ма лѣ дѣнѣца . и прѣлѣтѣ
 сѣ вѣ ца ѿ мѣ прѣи вѣ вѣ а мѣ рѣи . нѣ вѣ зѣ пн глѣ ю щн ба ба
 вѣ лн кѣ мнѣ дѣнѣ . и а ко пнѣ вѣ чнѣ дѣи нѣ о вѣе . нѣ зѣ
 дѣ ѿ вѣ рѣтѣтѣ а сѣ лѣ а цнѣ бѣа . и ѿ рѣ вѣтѣ нѣ а лѣ о мѣи .
 и рѣ чѣ а лѣ o мѣи с а лѣ o мѣи . дѣтн пѣ o вѣ вѣ чнѣ дѣ о нѣ o вѣ .
 дѣ а л рѣ d нѣ гѣ . нѣ o мѣ и мѣ жѣ сѣи . и ѿ с a лѣ o мѣи жѣ пнѣ
 гѣ бѣ з мѣ o н . а щн нѣ р a z ж мѣ жѣ o вѣ щн сѣи . и нѣ нѣ м о y
 вѣ рѣи . и а ко дѣ а л рѣ d нѣ . и ѿ нѣ дѣ ба ба кѣ мѣ рѣи сѣ ю щн
 ѿ к рѣи нѣ a . нѣ ма лѣ a вѣ o мнѣтѣ вѣ глѣ вѣтѣтѣ . и ѿ нѣ dѣ o шн
 с a лѣ o мѣи . вѣ zѣ пн глѣ ю щн . лѣ o птѣ мѣ o мѣ вѣ z a ко нѣи o
 нѣ нѣ пѣ рѣи o . с a ко нѣи s о u ѣ нѣ глѣ жнѣ a . и сѣ р жѣ k a ѿ п a d a e
 ѿ мѣнѣ . и прѣи s лѣ o мѣ ш o u к o лѣ жнѣи м o л a шѣ s a kѣ g o y t a ѣ
 щн . бѣ ѿ цѣ a н a шнѣ . п o м a днѣи i a k o ѣ m a e s m a ѣ в r a a
 м a e . и i a a k o v o i a k o v a e . нѣ ѿ бѣ лѣи мѣ нѣ прѣи s нѣ и ѣ ѣ o v a i .
 и нѣ o z в r a t n m a ѣ i s n n щн . и a ѣ i n v a i o m a c l a x ѣ m e n e z o n
 и ѣ z o y m o y ч a ѣ ѿ tѣ бѣ e pѣ i a t n . и а бѣ i e p n i e ж п n a g t l e t ѣ
 гл a s a l o m i n t a a m i n o u t a ѣ bѣ z m a ѣ z o u o . прѣи s e p ѣ o v
 tѣ o u o k ѣ ѿ п р o ч a t n i s ѣ t a шн . s o u dѣ t n i s t i e n i e . и
 р a d o прѣи m шн s a l o m i n . т o c l o m i e m o y t a ѣ ю щн . тѣ a
 ц r ѣ рѣ d n e s a ѣ i ѣ s v a . и ѣ t o f o щѣ шн жѣ i a b i o n пѣ a z . и z a
 d e ѿ вѣ рѣтѣтѣ a ѣ p a d a c a . и ѣ o t l a i k e n . s a l o m i n s a
 л o m i n . нѣ v zѣ вѣ t t n ѣ ж e v n dѣ s l a v n a a dѣ n ѣ . д o
 n d e ж e v ѣ n dѣ t a dѣ t n i щѣ v ѣ i e r a n m ѣ . и ѣ i ѣ ѿ
 s n f ѣ и s a dѣ v o k o t p o v a o c a ѿ i o u ѣ a . и т p i n d o ш a
 v лѣ s v n e ѿ v ѣ s t o k ѣ ж a щ o . тѣ ж e s a t a ц r ѣ i o u ѣ ж n .

+ халсѣи

- снѣ

+ нѣ с o m ѣ

вѣ з нѣ . м a z ѣ m ѣ r n

ТАКИ ДА РЕПЬ ЗАЛЮ. А НЕ ВЕСИЛЪ, БЫ КЪ ПО
СЫ БНЕТЬ. СЕРГОЖЕ О СЪ ПЕРЕТЕ. ПО АРХИ
ЕРЪ БЫ СЛЪША ПОГО ПРВРЕТЬ. ТАКОХО БИ
ШЕ КЪ ОУ МРЕ ПИЦА ЛЮ. НЕ ПТО КЛАЮ. А ЛЮДИ
П. А ПТА БЪЖИ. РАСТПОТЕ ПЫЛ СЪ ЕРЕШЬ
ВЪ ЕДИНО. СЪШОГО ЖЕ ДНЕС ВЪ ШАША
БЫША ЕРГОУ БИЛИ. КЪЖЕ КТОМА ПЕДИНЪ
ХОЖАШЕ ВЪ ПОДЪ КЪТЬ. ПЖИДЕ СЪШЕ
КОС ПРАВДЫ СЪШЕ П. ВЪ ГЛАДЪ НА РИ
КАЕ ЛЫНЕ ФРЪМЪ. ППАЖИ ВЪ ШЕСТЬ ОУ
БЪЖЕ КОМАИ. И ПТО. СЪ НЕ. ЕУ А ЛЕ СЪ АНЪ

В ОУНО. СЪ ВЪ СЪ ПТО РИША ВЪ СНАРХ ПЕРЪ И
ВЪ СНАРХ ПТА С. ИРЪША КЕ СЪТЬ. А ИДИТЕ
ТАКО ПУ ПТОЖЕ КЕ СЪ МРТЬ ПТО ПЕ МЪ КЪ.
КАШЕЖЕ ЛЕНН СЪШЕ ШИ. ДА ПТО КЛО П
П. ПСА ВЪ ПРА ПНИКЪ. СНАЖЕ ПР СТИ ПЛИ
ШАК ФНА П. ИЖЕ ВЪ СЪ СЕ ГЛА ПЛЪ.
ПЕ КЫЛ. И МОАША П ГЛЦЕ. С ПХО ЦЕ СЪ
КЪ А ПДЪ ПИ. ПР ПДЕЖЕ ФНА П ПЪ П ГЛА
А ПДРЪ КЕ П. ППАК П ФНА П ПЪ П А ПДРЪ КЕ
ПЛА С ПА КЕ П. ПЕЖЕ СЪ ВЪ ГЕ ША П МЪ ПЛА.
ПР ПДЕ Г О Д П П А Д А П РО СЛА В П П С А С ПЪ
П ЛЪ. ЗА. А П П П А П П П Г Л Ю П А М П

В ПІ. ВІ. ПІ. ВІ. АЛІЕ. ІУМАРКА СІ ПГО.
СОУНО. ПАЧАІ СЪУТН ПН ПРН МОРН.
ЕСТЬ БРАСЛ КН ЕМОУ ПАРДОМ ПОВЪ. ІАКО
САМОМЪ ВЛІЕ ШГО ВКО РАБЪ СГЕ ДЪ
ПН Е МОРН. Н ВЕСЬ ПАРДО ПРН МОРН
БГЪ ЛШЕНА ЗЕМАН. Н ОУТАШЕА
ВЪ ПРН ПТА МНО. Н ГЛШЕ НААТЬ
СЪ БЪ ОУТЕНІЕ СВОЕ. СЛЫША С ПЕСЕН
ЗІДЕ СІ БЛ ПТЬ. Н БЫ С ГЕ ІОЦГО ЕМОУ.
ІАКО ПАДЕНА ПЖ Н ПРН ІНДОША ПН
ЦА. Н ПОДОБЛШЕЕ. А ДР ОУГОЕ ПАДЕНА
КАМЕНН. НДЕЖЕ НЕ БГЪ ЛШЕ ЗЕМАН
МНОГН. ІА БІЕ ПР ОЗЛБЕ НЕ НМЪ ПІА
ДЪА ГЛБ ПНН ЗЕМАН СЛ ПЦ ІОЖЕ ВЪ
СІА ВШ ІО ПОГОРІЕ. НЕ НМІЕ ПІА ДГЕ ДА
КОРЕ ПН ПСОШЕ. А ДР ОУГОЕ ПАДЕ ВЪ ПЕ
РН НЕН ВЪ ЗРАСТЕ ПЕРНІЕ Н ІОДАВІЕ.
І ПЛОДА НЕ ДА СТЬ. Н ДР ОУГОЕ ПАДЕ
НА ЗЕМАН ДВРІЕ НДА ГЛШЕ ПЛО ВО СХО
ДА ПРАСТЫН. Н ПРН ПЛОДЫ ПР ЕМН
ДЕСА ПТЬ Н ШЕСТІ ІО ДЕСА ПТЬ Н СТО.
Н ГЛШЕ НААТЬ НМІЕА ОУШН СЛЫША ІН
ДА СЛЫШІН У СЪУ. ПІ. ВІ. АЛІЕ. ІУМАРН.

Иже востыхъ шцанашиго. і ѿзласто
шведи бжтвнмъ писаніи.

Слово шго Григорья. павы рнскато
Слово Павла. апла. к сполквлно і ѿамъ
Глумъ и блей в белнмъ.

Слово ѿзлау. како пеленити крнпкытн
Слово шго брѣма. како елашати крнпкы

Слово шты. апла. и шты шѣрѣ како жити
хртіанкѣ слово ѿзлау шгашн пѣмоу
кспнса блнрд. слово шго ѿзлау шгорѣн

Слово ѿзлаоу. шкленоу шнхса волжю

Слово ѿзлаоу. шлеташн болѣзньн цѣхс
ванн емъ плаузы. слово ѿлама пѣваго

шнходѣаше. слово злау шнтра шнхн
лесанн слово шты шѣрѣ шпѣтанъ шпѣ

Слово ѿзлаоуго. ето жерелю бнпѣтѣ

погн казнитѣ. слово ѿзлау ш

Слово властннн слово ѿзлау

шзавнстн слово шго анастпнн

шгоу мена снапнскато. иже пѣнмѣ

пнтрѣва. ннпакото слово шго

Кадъ же учасъ бже д а
и
на д г л м
и
с ш м
ц р о
л о с п о
л и
с ш м
п м
р о
т о
в о
д е
с о
и с о
м е
и
ц е
и
с о
т о
к м

215
с ш м
и
ц р о
л о с п о
л и
с ш м
п м
р о
т о
в о
д е
с о
и с о
м е
и
ц е
и
с о
т о
к м

І КЪ МЪ А І ВЪ КЪ І ТЪ СЪ І НЪ І А І ВЪ КЪ І Н І Н
 І ВЪ І П І К О В І МЪ І О Х І О П П Д І Ц Р І Т В А М О І Г О П Р Е І Ш Е
 І П І М І П А І С Ѡ . І А С О П К І І П Р І К О Д І М І С Е С Т Ъ І П
 І Р І К Ѡ І Ш І П І К І Ц Р І С Ѡ П . Е К І А І М О В А М О У І Р І С Т П
 І Р І С І Ш Е С Т Ъ І М І С О Ф І А І Ш Е В О В О Д К Ѡ ВЪ І С Т Ъ І Ш А
 І О І Р А . Н Н І К І Б І П О М Ъ В О Б О Ж Е Н І А Р Ѡ Ш А П В О Р А
 І О І Р Е . І М Е П Ъ К О Ѡ Ш О В О Б О Д П М Р О Ж Ъ Ш Е С Т Р А Д Н
 І Ш Е Л Ъ . Р І С І Ш Е Ш Е Л Ъ Г Р А Ѡ . П І Н І Ш І П І К І С Т П І А І С О В І .
 І Ж С П Р А К О П Д П А Ш І П Г Р І А Ж А П Е П І С Т Р І А І Ш А . П А П І
 І С А І П І С Т Ъ І М Е М Ѡ Ш Е С Т А В Л Е Н Н Е В І Д А Т Ъ П Ъ Н І Д .
 І О П Е Ж Е Ц Р І С Т А В Л А П Ѡ С Ѡ ВЪ І П Т І Л А І С Г О Р О Т П І .
 І Т Р О П П В І С І П І К І М Ъ В О М Ѡ С Ѡ ВЪ І П Т І С Л А П О С Т А
 І П Л А П Н Т Р І С І П Ѡ Т П А І П Ъ . Н П А І С О П Р П П А Д І О
 І Ц Н І М Ъ . Р І С І Ш Е С В О Б О Ж А І О І Р Н І С Т Р О С І С А П Т А
 І І А П С П Р А В Л Е Н І Т Ъ П Р Е С Ъ І В А Т П І В І Д І П І Ш Е П Е М О
 І Г О Р Ѡ П А Т Ъ . Р А В І С І А І С Т П А П А І К Н І А С Н В Ѡ С Ѡ
 І П Ъ Н І А І С О В Р А Т Н Ъ Р А Б Ѡ Т Ъ І . В Е С Т Ъ І Р І К І П І
 І Т П А Н І А І Ш А Ш І П Ѡ І В А І П Ъ Т Р А Ж А П Ъ . С І П П О І
 І М О В І Е Ж Е І П І К І М Ъ П О С А Т К А Д Е Т Ъ . Г І П Ъ Н І Х Ѡ В О
 І Ш І П І М І С А С І П І А П О І М О В І Е Ж Е І П І К І М Ъ С О В І С О У Г І А
 І П І Н А Б Р А І С Т Р А Б А С Р А Б Ѡ Т Ъ І П А П Е П А І С Е В О В О
 І Д О У Ш П О Г Е Т П А І С Т Ъ І . І Ж П Ѡ В Е Л А Г О В І М Ѡ
 І П О Л О У Ч І Т П І Н І П Р А В Л Е Н І А П О Р І З Ѡ М І К А І В П О .
 І П О Г О Р А І С І А П О В І К Е К І П О Д І П І С І П І П І С Ѡ П .
 І Г І О Ж Е Т Ѡ В І С Т Ъ В А І Т Ъ . І Ш Е П Е П О В І Д О У Г О Т Ъ
 І Р А Б П . І А І С Е В О Б Ѡ Ш І П І К І Т Ъ П О С Т П A B Л І К А М О У
 І П Р О Т П В О У П І М І Ѡ . С В Ъ Т Ъ С Е Л Ъ С Т П О У П І С А Д Ѡ Ж А
 І П І С Е Л . Н П І Т Ъ С Т П А Ш І П Ѡ І П І Т Ъ С Т П І Е М О У . І К О
 І Г О Л О Б О Г Р А І С А Т О П І Н І Ц Р І С В Н А Г О К Р І Ц І А . П О
 І Ш О В Л А Ц І П І М Ъ І Е Д І Н І Ш Г Р А М О Т Ъ І . П О І С І З І

мати в мнѣхъ еще помилуй насъ, сѣлѣхъ.
 рече. сѣ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 рѣво лгнца своего. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 и сѣмъ возвѣнчана. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 сѣмъ мнѣ спомоу. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 сѣмъ стѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 брѣвѣ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 познавѣ на сѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 вѣтѣ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 кой помани мѣ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 мѣ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 на колѣнѣхъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 адрѣвѣ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 ажна. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 жей на сѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 стѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 сѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 стѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 мѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.

и сѣмъ стѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 мѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 стѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 мѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 стѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 мѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 стѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 мѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 стѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 мѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 стѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 мѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 стѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 мѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.
 стѣмъ. **В**раци на рѣво лгнца своего.

147. № 35. Октоїх, гласи 5-8. Кін. XV - поч. XVI ст.
 Ф. 309 (Вид.), № 566 п. Арк. 57. Другий почерк

Бѣшенъи мѡре доуѡма вѣдъ жеса дѣ . пачъ
тѣмъ вѣдѣи ѡна . на соудѣ мѣ . ччѣдѣ
вѣдѣа зѣма роуѡмѣи . и ѡдѣи рѣи ѡмаиѣ .
ѡдѣи рѣи рѣи зѣ рѣи ѡма . пѡдѣа дѣа ро
сѣдѣи ѡмѣи . и ѡдѣи ѡма роуѡдѣи рѣи ѡма
ѡмѣи . пѣмъ рѣи зѣ рѣи пѣи . а ѡмѣи ѡма ѡма
рѣи ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма

196
мѡшѣи ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма
ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма ѡма

ище хрѣстови мѣста лепѣше въ
пѣснь. «СОВОСЛУШАНИЕ. БѢПВНО
Ю ПѢ ПРНСПВѢОУ ГЛѢО. СНИМИ
МЫ ВЪ ПІЕМЪ ГРѢШНИИ. С. С. С.
БСНѢ МЛТВАМИ СЛѢПКОИ СПІНИИ:

ИИРА ГИМИ МОГИМИ ГРѢХИ СВОИ
МИ. И ПІЕМЪ ОЩЕ ХИРА ПЦА ВЪ
СОПТѢНОВО. ДШО ИСПѢЛѢ ПРІОЛО
НШ. СХАТѢЛИ ВЪ ПІО. С. С. С. ПІОК:

ГДНО ОЩЕ ХИРОВИМИ. ИИИ О СНАК
СТАВШЕ. АПѢ СІО О ПІО ПРНСОИ
ПІИ ГЛѢО. С. С. С. СІО КЪ. СЛѢЦА
ПОМИЛИМА. С. С. С. СЛѢ СІИХЪ.
ПРОСВѢТИ МАТОВОЮ. МАТВАМИ
ВЪ СІЛО МЛТВОИ ИСПІИМА:

СЛАВЯСЯ РШИ ПІО ОУ ВСАКО
МОУ КЪ ОУ КЛѢОУ АМІНЬ:

Б. УАН

иоу боу во ста на ш а д а во л па с е ч
ж е н х с е к е ч к з ѡ г л а к ѣ т н е
н о с о у ж е н ч е н е к с е к е к с ѣ
м н . т о б о ю е р е н е к с е к с ѣ
п р о т и к п и ц н ѣ т і а н е с т і н о
с е ч а ю т е д . т о б о ю п р с а
д о с о л с о н и с т р і н н а ш а ѡ г
п а т с а . н е с о к с е к а л а с а д ж к а
п а т р і с к а п а с а в а е . т а с о ю
п р і а а ; в е л и т а в і н с м ѣ р а н
т с а . н и н и ц і н ѡ с о г а ц і а ѡ г
к а г і і ѡ г р а д н и м н . т о б о п р і а
г л е р а н ѡ к е р с е с a . н ц р і с
н е н д е т о у н е а р о в а д . к с
р о ѡ т е к е н с о к с е ч х н ѡ ц н м т р
с т і н . т с і с о і н к н с a п e t a d
н а і з а с т о у п л е н і е . с о л с і н e
н ы м з н ц ѣ а е н і е . н о н е ж е п o
н е ш а г о с о л s z n n i c t p t n a
и н е с т в ѡ п а с е ч . т а с л а a
б і с е а в о а p a t t a e t i n s e n a
т р і с о у с т а к н . т а с л а в а п а б і a
р с n . н а р ѣ т і н і н о в e . т а т
т о у а с т h e c t i n s e z o r n . м н і a
с т і н п а ч н . т і с e c h a p t e r e ѡ

к с н е ц л . н і т і к о м б р о х e n n i o . 515
т і ж е н і н і с т , п е п р с т а н o
з а п л о м о л н с a . т в о е с т о e
б у п е н е л о т н т а ю щ а a . в с a
с ы а с т р і н ѡ г о п а ч н . н о б o
л с z n n i c y c л а ю щ и . п а n a
с т н р а с т о у а ю щ и . е р e c n o
т р e c л а ю щ и . м н р x n r a b i e
п в а к а ю щ и . ч р т в o п e d o e n
с п р о с а щ н о у с п і d o i g o n s a
н а ш e g o n c a i v x a . e м о у ж e
п ѡ к a e c a c a s a л a в a т e c t a
н о і с л a n a n i e . s z e c z n a n e
e t ѡ ѡ e m z . н п р t l m z . н ж n
к о т в o p a щ н a p o m z . н п t e n
п р o . н e c t e c i k e c k ѡ a m i n e .
С л o . і ѡ a n п a к o г o c л o k a . ѡ п o c o
н . п р c t i c i a в a t i z a n a ш e a
к ц a n п р і c n o c k a m p i a .
п т e n n r e c л a в e n e c y c . н
п р o a k e n m p i n . п о ѡ c e t a ѡ
н а с т і n e r o c k i c a п a ш e g o , k z
к o c h a щ н k a d n t n . н н o c л a m a
ѡ щ и c t e c i c o л a t e . н м o л a
ш б р o ж e ш a g o n s e c a x a n s a

41 ли

СВЯЗНІ ВІНГОУЄ ТА ІМ С О С В Я Я И

17

Много пророки бѣиждо
 глеть. ѿсн же есені,
 амебѣ же си н. сь сн л
 тудесныма неи несть
 былъ гла вь сь дн новрмъ.
 в не же н іонль н о сі е. птжъ
 ботр пвѣд а н проркѣтъ.
 олсврнхъ, н овла вло к м.
 н о вѣ вращеніи ж ц до в с і
 глѣтнн і в ш н н л с в о г о
 млю. л м л о ж е п р е ж ѣ с г o
 н ѡ с х м e ж ь н ы н e с t p a н ѣ
 п p o r e і с ь . n n і ш t r o н a ч a t t ь
 в і ш і а н п r o r n ц ѣ т и . в e л н
 і с в о y c t ь k ѡ c e r j u ж u
 д o t p r n н o c л . n л o y
 ч н e o n v t o x і o c c л e д н ы м
 n л o в a t t n . n і c a g a t t n
 м o ж e t ь в e k ь t ь . n o n
 v e л e c t p a n ы . л o p e ц ы
 c ы м л e c ь n e t ь . n і c e m b
 і c o л n і c ь n m a ш ы н e c t p o n
 н м a t ь . c e j e t p o r e і c ь e
 ш t ь n e . л o v і c a p n a t t n
 a r n n і в . в н d e k ь t e
 m e n і a t p o r e і c ь e c l e c ь o
 e c ь . c e j e c e t a m e t ь k e
 n d e j e c e b ы л ь c ь n t p o r e і
 c ь . п o c m ь t o v e d e l e
 e v p o l і a n ц ь a . b o m e j e
 v p e m l t p o r e і c ь e r a і

мъ. н о с t p a н ѣ c o y щ и н o б e
 м o і e p a і n m a . н o d e c a t t n
 п l e k e n b . ш л o y ч и в ш и c а
 ш ы k d n n a c p ы t ь a . n o m n
 n l e t ь n ѡ п p o r e і c ь e r m a
 n e б ы в ш і n l o b t o y m a r t e і n
 o б e і n n e . д a c і c a k e m a і c o v n a
 y a t t o і c ь u p ы t ь a o б e і n n a .
 c p ы a . d a p ь p p ы t ь a ш e a .

П P O R E І C ь E : Л И Ш E :

Л о в e c л m o ш t . ѡ t ь e b ы ш t
 в і c a p і a t t n a r n n і c ь o t t e
 u k e . ѡ t ь e і d e d o і e r a і a .
 в o d n n і o б e і n n ы u p ы t ь a
 n n . n e b o d n n і e p a z o a m a . n
 і ш л o v l ы p ы n t e k a . p r e j e
 d e c m a л e c t o m a c t p o b e і r e .
 r a і o c і o n a v b ы t a . n і c e r a і n
 m a d e c t ь g л a c ь o і . n e c ь o
 v a ш a c l o k і t t n c a c t ь v n n ы a .
 n t o c ш e b e p x ѡ c a p a m a . c i c a .
 n m e j e e p t n ы и c t p a n a t p o
 r і c ь e . c e g a d e k a p o c e . r a і k n
 o n a v ь g л a . n o n l e e ш ы t
 d o t p r n a t t n n і в c y . ш e p ь
 c л a m m і i ш e n o n a e j g л a v ы b .

пророк

Пророкшмъ. иже на : 303

Исидоръ священникъ • Иоиль ра
бѣмъ лихъ въ паче • Лю
свродъ • Ладіерабъ • Ми
хѣларамъ • Ионагласи
на. • Наумъ влакъ въ мѣ
дѣлакъ мѣдѣць съставляла •
содомъ съставляла мунъ •
Ангелъ пророкъ стивова • Га
харіапоу съ жамильва • на
лахіацрѣ • Исидоръ съ съ
Иезекииль державъ жма •
Іереміа въ змѣси мѣксѣ •
Анній съ съ твои крѣпкъи •
Слава къ гнѣцрѣю нѣснѣи

Ако сїо доки мѣснѣи писѣ
тии снѣи прѣтъ стѣла •
лѣтѣи • н. марта. ісг. ѣ.
Азъ грѣшныи грѣдѣ глѣчи
дворцовѣн • тѣмъ жѣло
лювѣтъ. прочитати проро
чь ісѣовѣ. Великако чѣдѣ
саматиса шѣ пѣ снѣ прѣчѣ.
вснхъ ии снѣ.

но оуачѣ
писавъ
шлѣнѣ
къ бл
и снѣ
А

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ГНАТЕНКО Людмила Анатоліївна – кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Нею написано понад 40 праць, зокрема, дві монографії. Працює в галузі історії українського правопису та спеціальних історичних дисциплін: палеографії, джерелознавства, кодикології, кодикографії.

Наукове видання

ГНАТЕНКО Людмила Анатоліївна

**СЛОВ'ЯНСЬКА КИРИЛИЧНА
РУКОПИСНА КНИГА
XV ст.**

**З ФОНДІВ
ІНСТИТУТУ РУКОПИСУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

КАТАЛОГ

*Затверджено до друку Вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*

Редактори

О. С. Боляк, Н. М. Зубкова

Фотограф

О. І. Петренко

Верстка

С. Г. Даневича, Ю. А. Мордвінова

Підп. до друку 25.04.03. Формат 60x84/8. Папір офс. № 1.
Ум. друк. арк. 44,25. Тираж 500 пр. Зам. 11.
Друкарня Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.
03039, Київ-39, просп. 40-річчя Жовтня, 3.

У каталозі представлено археографічні описи 57 слов'янських рукописних кодексів та уривків XV ст. кириличного письма з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, здійснені з урахуванням сучасних досягнень археографії, палеографії, кодикології та кодикографії, а також досліджень середньовічних південно- та східнослов'янських графіко-орфографічних систем. До описів укладено розширений науково-довідковий апарат.

У додатку подано в хронологічній послідовності 158 ілюстрацій зі зразками текстів, почерків писців усіх рукописів та записи XV–XVI ст.

Каталог розрахований на археографів, істориків, літературознавців, мовознавців, бібліотечних та архівних працівників, на викладачів та студентів гуманітарних факультетів.

Редакційна колегія

О. С. Онищенко (голова), С. Г. Даневич (відповідальний секретар),
М. Ф. Дмитрієнко, Л. А. Дубровіна,
Н. М. Зубкова, В. В. Німчук

Рецензенти

В. Ю. Омельчук
І. П. Чепіга

Підготовлено за сприяння

*Фонду Катедр Українознавства (Гарвардський університет, США).
Програма українознавчих досліджень, фундатором якої є ФКУ,
фінансується за рахунок благодійних пожертв
українських громад США і Канади.*

ISBN 966-02-2977-1

